

Marin Preda

Cel mai iubit dintre pămînteni

vol.2

PARTEA A CINCEA

I

Mă trezii fără să fi deschis ochii simțind că am adormit cu capul pe biroul meu cu lumina aprinsă. "Da, gîndii, iată, am adormit lucrînd, nu e bine, trebuie să fac ca Matilda, să mă culc seara la ora nouă și să mă scol la cinci, și pînă să plec la facultate pot lucra mai bine odihnit. E chinuitor să te prindă astfel somnul. Precis că iar am dormit patru, cinci ore în poziția asta." Mă întinsei și fui mirat că eram totuși lungit și nu simții atingerea familiară a cristalului de pe birou și a scaunului de sub mine. Deschisei ochii și atunci sării brusc în picioare.

Nu la birou, ci pe o masă ruginită de fier adormisem. Un bec aprins spînzura în tavan. O ușă de metal, niște pereți negri și o ferăstruică înaltă, zăbreliată, îmi amintiră că eram prizonier, că fusesem ridicat de-acasă și că fusesem implicat în afacerea *Sumanelor negre*. Mă uitai la ceas: erau orele patru. Începui să mă plimb. Celula n-avea pat, ci doar această masă de un roșu murdar, pe care mă întinsesem cu paltonul pe mine. Mi-l scosei, mi-era cald, aruncaii și căciula. Mă întinsei iar, îmi trosniră oasele. Da, oasele trosnesc, ele nu știu nimic, fac parte dintr-un întreg, căruia i se supun. Tot astfel și noi, spunea Pascal, facem parte dintr-un întreg mai mare și vrem totuși să ne credem unici... acțiune smintită, asemănătoare aceleia, să zicem, a unui picior, care n-ar vrea să mai asculte de corp și ar lua-o rasna, ar începe să biție, să se agite, nu fiindcă ar fi bolnav, ci fiindcă ar începe să creadă că sîngele care îl hrănește ar fi numai al lui... Așadar, să dărîmăm cu gîndul această celulă în care n-am ce să caut și din care trebuie să ies cît mai curînd, fiindcă sînt nevinovat, și să practic un exercițiu preventiv care să mă ferească de surprize și să pot accepta ce e mai rău. Deci să accept. Să-mi feresc de uzură forțele sufletești, care nu trebuiesc scoase în luptă: sensibilitatea trebuie reprimată, credințele și convingerile trimise în adîncul sufletului, loviturile fizice pe care le voi primi trebuie să întîlnească un corp inert, mă vor bate să spun ceea ce nu știu (auzisem de asta), numai să nu mă deterioreze iremediabil, încolo n-aveau decît! Eu nu eram ca Ion Micu, să văd în ei expresia unei lumi pentru care am luptat și am fost torturat și convingerile mele să nu reziste. *Nu erau ai mei*. Așadar, ce mi s-ar putea întîmpla?

Mă reazezai pe masa aceea ruginită și închisei ochii. Codul existent în "document", "ordonanțe" în loc de "ordine", nu poate să turbure o ființă normală. În caz contrariu se interpune un alt cod, care ghidează pe cei care m-au adus aici și care mă vor scoate nu pentru a mă trimite acasă, ci în direcții

surprinzătoare și necunoscute. În acest sens căpitanul care m-a arestat știe mai multe decât colonelul care a încercat cu mine un interogatoriu zadarnic. După el, după căpitan, trebuia să fiu trimis imediat acolo unde arăta codul, fiindcă o cifră m-a indicat, pe care eu o voi nega oricum. "Ordonanțe" sau "ordine" e același lucru, din moment ce teroristul fugit îmi scrisese. Era suficient. Tot ce era mai jos n-avea nici o însemnătate. Punct! Ar mai rămîne ca orbul căpitan să fie desmințit. Pentru asta voi lupta din toate puterile. Nu sînt nici Buharin, nici Zinoviev sau Kamenev, implicat în lupta pentru putere, s-ar putea să fiu condamnat la un an, la doi sau la cinci. Nu va dori nimeni să măucidă, nu sînt în mișcare astfel de forțe, nu e război civil, lumea petrece, iese la manifestații, localurile sînt pline, eu însumi am petrecut cu prietenii mei în mod pașnic, ași putea doar muri eu, de disperarea pierderii libertății. Nu simt această disperare. O să scap!... Sînt absolut nevinovat, rudele și părinții mei nu sînt nici Pop, nici Bujoiu, nici Malaxa, foști mari industriași, ci oameni simpli... Acești domni au fost acuzați că au trimis în Elveția valori stoarse din bunuri naționale, e foarte posibil să fi trimis, e chiar neverosimil să nu fi trimis, oricum, nu gîndul meu putea fi solidar cu ei care, chiar dacă nu erau vinovați de aceste crime, erau vinovați de altele (de pildă, de mizeria materială a muncitorilor care au lucrat în industriile lor), solidari cu un regim nu atît de liberal ca să îngăduie o puternică mișcare sindicală, existentă în lumea civilizată, care să-i împiedice să fie stăpîni absoluți ai efortului uman. Astfel de lucruri se plătesc, mai devreme sau mai tîrziu, sau chiar pe neașteptate, cum s-a întîmplat la noi... Au știut cu abilitate să sugereze oamenilor că sărăcia și chiar mizeria e o stare naturală cu care trebuie să te obișnuiești, deși timpurile se schimbaseră... Au speculat geniul oamenilor simpli de a putea trăi din salarii mici, de a se descurca, numai ei știau cum, de la o lună la alta, veșnic îndatorați și traversînd o viață fără speranța unei ușurări de greutatea ei care le apăsa umerii. Mai bine plătit, tatăl meu nu se întorcea niciodată mai vesel acasă cu plicul în buzunar. Îl arunca mamei, tăcut și posomorît, și ea totuși știuse chiar din puțin să facă economii și să mă tină la liceu. Asta fiindcă eram unul, dar dacă am fi fost doi sau trei? Ce-o să zică el acum, tatăl meu, și mai ales mama, mă pomenii întrebîndu-mă, cînd or să audă că am fost arestat? Asta oferea lumea nouă părinților și bunicilor noștri? Și îmi amintii de expresiile lor, la manifestația pe care o privisem cu doi ani în urmă de pe trotuar și mă simțisem solidar cu speranța care li se citea pe chipuri, cu ardoarea credinței într-o lume mai bună.

Deodată simții un sentiment de primejdie. Alarmă! Acești securiști nu erau expresia aspirației acelor manifestanți într-o lume mai dreaptă, apăruseră ca o anomalie stranie, ca un virus nociv într-o societate fără experiența revoluțiilor, ci mai mult cu aceea a revoltelor repede reprimite în sînge. Și ce era mai curios erau recrutați chiar dintre ei, dintre oamenii simpli, și se amestecau cu ei prin tramvaie și autobuze, pe stradă și în restaurante, cu aerul cel mai firesc, cu capelele și uniformele lor cu însemne albastre, ca și cînd numai lucruri inocente ar fi făcut ei prin acele clădiri cu celule jos în beciuri.

Din nou simții un sentiment de alarmă. Îmi propusesem să-mi retrag sensibilitatea, să nu raționez în fața anomaliei, să-mi păstrez intacte forțele

sufletești. Făcui un efort suprem și încetai să mă gîndesc. Atunci, în tăcerea celulei, auzii un zgomot ciudat. Mă uitai în jur. Zgomotul se stinsese. Dar imediat reapăru. Îmi încordai atenția să-l descopăr. Da, îl descoperii, venea de alături, din umărul meu stîng, și îmi dădai seama că era bătaia propriei mele inimi și nu venea din umăr, ci din ureche. Mă înspăimîntai. Inima mă trăda. "Ce-o să fac? mă întrebai. Dacă mă condamnă, n-o să rezist." Una e forța gîndului și alta a viscerelor. Acolo, în mațe, zăcea teama și inima o prelua. Niciodată nu-mi bătuse cu o astfel de putere. Bătaia însă nu era nici precipitată, nici desordonată, și curînd pulsația ei înaltă se mai potoli. Înțelesei că, fără să fi știut vreodată (o surpriză greu de suportat), suprimarea libertății mele nu avea urmări de conștiință, ci în instincte, ca la sticleți, care își bagă gheara în gît dacă îi închizi în colivie. Într-adevăr, deși reușii să mă liniștesc în gîndurile mele, îmi dădai seama că mă simt rău în ființa mea. Mă ridicai, mă apropiai de ușă și începui să bat în ea cu pumnul. Curînd auzii pași rari apropiindu-se. Broasca scrișni și gardianul intră în celulă. "De ce bați?" zise. "Vreau apă!" "Uite-o acolo, n-o vezi sau ești chior?" Într-adevăr, jos pe ciment, într-un colț, lîngă o căldare, se vedea ceva care semăna cu o cană. "Dar, zic, celulele astea n-au paturi?" Și-i arătai masa de tablă ruginită pe care dormisem. "Or să te mute de-aici, n-am avut alta în noaptea asta." Și-mi întoarse spatele și ieși cu o expresie atît de abstrasă, încît ai fi zis că nu vorbise cu un om, ci cu el însuși.

Răul pieri așa cum apăruse și fără să lase urme. Respirai ușurat. Mă uitai la ceas. Era ora cinci. Au fost clipele de care m-am speriat cel mai tare pe care le-am trăit în celule. Dacă nu mă părăseau? Ce s-ar fi ales de mine? Am înțeles atunci de ce se sinucid unii în închisori. Cred că împinși pînă la paroxism de acest rău mai puternic decît biata conștiință agresionată de revolta generalizată a viscerelor. Răul acela insuportabil nu s-a mai repetat...

II

Drumul spre o închisoare și o noapte petrecută în celulă te îndepărtează de viața anterioară tot atît de mult ca și o călătorie de mii de kilometri. Toți ai mei erau acum departe și mai neverosimilă mi se părea după-amiaza de ieri și mai ales orele petrecute de mine cu Matilda și rudele după plecarea musafirilor. Viitorul meu apropiat nu se turburase, clar acum, în această celulă, mi se lumina deși raza lui se îndepărta considerabil. Dar anticipez asupra stării mele de spirit. Aceste gînduri și sentimente și mai ales această lumină îndepărtată care era viitorul meu îmi apărură abia după ce, așa cum dorisem și nu sperasem să se întîmple, un ofițer superior, nu știu dacă era general sau chiar *Generalul*, șeful Securității regionale, mă chemă la el la orele opt. Uniforma și galoanele sale puteau fi de general, dar înfățișarea era de plutonier. Poate chiar că asta fusese și fusese înălțat în grad vertiginos? Oricum, ofițerii mei superiori, ca să nu mai vorbesc de general, din școala militară, arătau altfel.

"Ai vrut să vezi un ofițer român, zise el, nici după ce ai fost arestat n-ai renunțat la șovinismul tău? Crezi că noi facem aici discriminări rasiale?" Relele

presimțiri, văzîndu-i figura și auzîndu-i cuvintele, mi se confirmară.

"Ați pus în pericol Transilvania cu acțiunile voastre smintite, continuă el ridicînd vocea. Și continuați să complotați, primiți și dați ordine de peste hotare, împotriva regimului, în timp ce ocupați posturi în universități, crezînd că n-o să fiți demascați"...

Se înfuriase, se făcuse roșu, dar ochii săi orbi, holbați asupra mea, îmi făcură în mod straniu impresia că, pentru o clipă, implorau dintr-ai mei, care îl măsurau neclintiți și cu aviditate, adevărul acestei lumi, care îl urcase atît de sus, sugerîndu-i în același timp temerea, din practica lucrurilor pe care fusese pus să le comită, că ar putea ajunge și el la fel de vertiginos, în locul meu. "Te văd, ești om ca și mine, spunea acest fulger de privire, dar eu trebuie să te condamnez: știi tu de ce? Eu nu știu." Dar asta numai pentru o clipă, în timp ce furia reveni sporînd în intensitate. Deși îmi dădeam seama că n-aveam nimic de sperat

din judecata unui om care făcea confuzie între șovinism și discriminare rasială, mă agățai totuși de acea lumină de o clipă care lucise în privirea sa înecată în întunericul furiei și prinsei curaj să-l înfrunt și să mă salvez. ".de-aia ne-a trimis aici partidul și poporul, să apărăm cuceririle politice ale clasei muncitoare, încheie el izbînd cu pumnul în birou... intelectuali, oameni cu carte, uneltesc să se întoarcă vremurile apuse..."

Eram concentrat cum să-mi conduc atacul și nu mai auzisem clar ce spusese mai înainte. În furia lui veni întrebarea mea, care opri valul de fraze moarte în a căror magie vroia să se învâluie; "Acuzatul are dreptul la apărare sau e condamnat dinainte?" "Ce apărare, urlă el scos din sărite, și mă înjură de mamă și mîna i se crispa pe tampon, simțînd primejdia confruntării cu un om viu și nu cu niște idei care îi turmentau judecata lui lașă. Aici scrie clar, dai ordine și primești, trebuie să mărturisești ce fel de ordine, dacă nu, te așteaptă plutonul de execuție! Ai auzit? Condamnarea la moarte." "Totuși, e un drept absolut al acuzatului să se apere cînd viața lui e în joc, spusei deloc speriat, aproape zîmbînd, dar fără sfidare, ci cu certitudinea că voi fi ascultat. Numai în caz de dezertare în fața inamicului soldatul e executat fără judecată, fiindcă nu mai e timp... Or în țară e liniște, nu e război civil, nu putem împușca oameni fără să-i ascultăm..." "Noi nu sîntem judecători, spuse el, noi stabilim fapte și trimitem dosarul în instanță. Acolo poți să te aperi, ai dreptul la ultimul cuvînt..."

Asta suna sinistru. Ai dreptul la ultimul cuvînt după pronunțarea sentinței, cînd nu mai puteai schimba nimic. Or, el mințea! Am aflat mai tîrziu că procesul era o simplă formalitate, dacă proces exista, sentința era dată de ei, în aceste birouri, procurorul o prelua, instanța, surdă, amenința că ea însăși dacă nu se conforma, o pronunța. Din instinct am simțit însă atunci că aici se decidea totul, că prada nu era ascultată odată ajunsă în ghearele leului, dacă leu putea fi numit individul din fața mea.

"Puteți accepta ideea că un om arestat de dumneavoastră s-ar putea să fie nevinovat și că nu e cazul să fie trimis în instanță? Dumneavoastră decideți, sînteți primul judecător și vă rog să mă ascultați..." "Nu arestăm pe nimeni degeaba!" zise el, dar se mai potoli. "Nu spun că n-ați avut motive, dar nu apar

la dumneavoastră și motive de a pune un om în libertate după ce l-ați interogat?"

Asta era, și nu știam atunci că îndată după arestare nu se căutau motive de a elibera prizonierul, ci de a-l condamna, chiar dacă acesta își proba nevinovăția. Telefonul sună. Generalul ridică receptorul și ascultă. Apoi după cîtva timp spuse: "Da, arestați-l pe porcu-ăsta imediat și să se ocupe de el Stănescu. Ceilalți, dacă v-au scăpat, dați alarma la Timișoara că trei indivizi vor să treacă Dunărea... Da, da, el să plece... Și închise. Cum să nu, mi se adresă, îi punem și în libertate, dar uite ce fac... Și avui impresia, privindu-l, că face cu mine o excepție că mă mai ascultă: vorbește, zise. Ce e cu chestia asta, cu ordinele astea care se așteaptă de la tine?"

Dar cum să vorbești cu un om care, deși se află în fața ta, un spațiu dens (viziunea sa globală asupra delictelor) s-a interpus între tine și el? Apropierea, confuzia fonetică între "ordine" și "ordonanțe" era o subtilitate derizorie pentru un om care urmărea fugari periculoși, bandiți porci, cum era cel care trebuia chiar acum arestat, și cine știe ce alte cazuri de spioni și sabotori care alimentau și justificau existența acestei clădiri și a lucrătorilor din ea. Nu-mi folosi la nimic suprema mea încordare cînd începui să-i povestesc ce era cu acea scrisoare și acele cuvinte. Luminița aceea din privire nu mai apăru în ochii lui, deși mă ascultă uitîndu-se țintă la mine, fără să mă întrerupă. Gîndul îi sbura pesemne la cei trei care s-ar fi putut să-i scape și la alții, desigur, care erau urmăriți... Se debarasă de mine: "Trebuie să spui tot ce știi în legătură cu acest Iustin Comănescu, cu care ai fost prieten, și, dacă se va dovedi că ești nevinovat, ești liber". Ridicai glasul: "Nu am mai multe de spus decît ceea ce ați auzit și alte dovezi nu pot aduce." "Mai gîndește-te", îmi răspunse. "N-am la ce să mă gîndesc. Dați-mi drumul acasă, sînt nevinovat." "O să ți se dea drumul, murmură el absent și întunecat, dacă se va dovedi că n-ai nici o legătură cu *Sumanele negre*, și o să explici detaliat ce este cu aceste ordine... Am văzut noi alții care se declarau și mai nevinovați decît tine și în realitate..."

Ei, ce erau în realitate? Nu mai zise nimic. O tăcere rea se așternu pentru mine. Înțelesei deci că alții fuseseră și mai elocvenți în apărarea lor decît eram eu, înșelîndu-l însă, și că discernămîntul lui era atrofiat. Nu mă dădui însă bătut în fața acestui om care nu avea forța necesară a inteligenței și a instinctului de a tresări înaintea unui om acuzat numai pentru că într-o scrisoare i s-a spus o propoziție ridiculă. Începui din nou să-i explic, dar el mă întrerupse brutal: "Lasă vorbele! Ești prieten cu un criminal. Asta urmează să explici. De aceea ai fost arestat." "Dar nu l-am mai văzut din 45. Cum adică, arestați un om pentru că a fost prieten cu cineva pe care nu l-a mai văzut de cinci ani și care a fugit de-atunci? Asta înseamnă că o să-i arestați și familia și pe toți care au fost prieteni cu el?" "Depinde!" "Dar vă declar că eu n-am părăsit orașul atunci cînd el a plecat în satul lui departe și am martori profesori și pe toți care mă cunosc." "O să-i ascultăm pe acești martori și ai dreptul să-i citezi și la proces în apărarea ta." Așadar, gîndii, proces totuși! Rămăsei tăcut și încordat. "Apărarea mea? strigai. Dar care e acuzația? Care ar fi obiectul acestui proces? Să dovedesc eu că sînt nevinovat? Cine vă dă dreptul, ce lege, să puneți un om într-o astfel de situație? Pentru a aresta pe cineva, trebuie o dovadă de

vinovăție - în cazul meu, că am făcut parte din organizația *Sumanele negre*. Or, dumneavoastră n-aveți nici o dovadă, atunci de ce m-ați arestat? Credeți că e o glumă să arestezi un om liber? Singur ați spus că acea scrisoare nu e o dovadă. Ce rămîne atunci? Faptul că am fost prieten cu un terorist. Dar mai întii că pe atunci nu era terorist, a devenit pe urmă, și de ce ași fi eu vinovat că a devenit? Am luat eu parte la acțiunile lui?": "Asta urmează să ne dovedești, că n-ai luat!" "Eu să vă dovedesc?"- strigai indignat.

Nu mai aveam nici o rețineră. Aveam intuiția că nu stătea în puterea acestui om să micșoreze răul care se abătuse asupra mea, era și incapabil și orb, nu cunoștea legile care guvernează viața oamenilor, nici cele făcute de ei, nici cele divine, dar, credeam eu, nici mai mult rău nu putea să-mi facă decît cel pe care vroia să mi-l facă, adică cel mai mare, să mă arunce în mecanismul unei anchete care nu trebuia să dea greș și al unui proces pe care ei nu-și puteau îngădui și nu îngăduiau să-l piardă... Trebuie să spun că acest adevăr aveam să-l aflăm noi toți mai tîrziu, ca adevăr clar și distinct, dar arestarea noastră pune sub stare de alarmă toate instinctele, și numai cei neavertizați, cei naivi, cei care puteau fi uluiți cînd erau arestați și strigau "dar n-am făcut nimic. Ce-aveți cu mine?" puteau aștepta liniștiți în celule să fie eliberați cu zîmbete și scuze. Eu fusesem prevenit nu numai o dată de Ion Micu, și abia acum, în fața acestui om, îi înțelegeam spaima: nu auzisem de oameni arestați căroră apoi li se dădea drumul, ci numai de: a fost *arestat* și atît, adică s-a terminat cu el, a fost condamnat și a dispărut. Astfel dispăruse Cubleș la acea manifestație și nu mai revenise în facultate, dar nu măsurase nimeni gravitatea și semnificația faptului. Cine știe ce-o fi făcut, gîndeam, degeaba, nu l-au condamnat ei... Tot astfel avea să mi se întîmple și mie... În clipa aceea însă mi s-a trezit cu putere dorința de a-l smulge pe acest om din mecanismul al cărui instrument era și a-l face să înțeleagă că poate și altfel să-și folosească puterea, și anume, să judece singur și pur și simplu să-mi dea drumul.

"Și dacă nu pot să vă dovedesc? am reluat. Dacă toți cei care mă cunosc, din frică să nu fie ei înșiși arestați arbitrar, așa cum arbitrară e și arestarea mea, vor spune: da, l-am văzut că e în oraș, dar n-am stat cu ochii pe el, am avut alte griji, nu știm exact dacă a lipsit sau nu, dacă a stat *tot timpul* în oraș. Or, veți decide dumneavoastră în fața acestor declarații evazive, pentru a lua parte la o crimă ajung patruzeci și opt de ore. Și cum prietenia mea cu acest Iustin e dovedită de o scrisoare în care e vorba de «ordine» sau «ordonanțe» date și primite (cine mai stă să distingă că ordine cu ordonanțe nu e același lucru), veți ajunge la concluzia că sînt vinovat. Dar fără dovezi! strigai. Nu credeți totuși că trebuie să-mi dovedeți vinovăția?" "Se va vedea în cursul anchetei", îmi răspunse implacabil. "O să vie o zi, îi spusei atunci cu o încredere aproape sălbatică în viziunea pe care o avusei în clipa aceea, cînd o să fiți în locul meu, dar nu nevinovat, și voi depune mărturie împotriva dumneavoastră. Cunosc istoria revoluțiilor și vă asigur că totdeauna (și nici revoluția proletară n-a făcut excepție) cei care s-au aflat în situația dumneavoastră au avut soarta victimelor lor."

III

...Nu mai pot continua relatarea acestor amintiri, această parte a lor. O greață insuportabilă mi se urcă în gît, și ca o amintire a anilor cînd, după ce am fost iar liber, am așteptat să se îndeplinească această prezicere. Nu s-a îndeplinit nimic... Această greață mă apuca îndată ce vedeam uniforme pe stradă și chipurile care afectau că sînt și ele ale unor oameni obișnuiți... cu neveste și copii și bucurii simple ca oricare dintre noi... Dar iar anticipez o experiență pe care abia ar urma s-o evoc aici... O voi scurta, deși e o verigă groasă în destinul meu. Ar trebui să scriu despre asta o nouă carte, cea de față născîndu-se numai pentru a putea să ajung în aceste zile care mi-au mai rămas, la o scenă, una singură, cînd într-o dimineață m-am pomenit cu o floare pe biroul meu... Această scenă mă obsedează și nu perversitățile acelor timpuri al căror mit primitiv ai barbar deși s-a prăbușit semenii mei încă nu se desmeticesc, sînt încă neîncrezători, ca și cînd s-ar teme să nu-i reînvie cadavrul; vor să-l lase să putrezească total și abia după aceea să-i arunce cenușa în vînt.

"Mă ameninți? rînji el cu o cruzime care abia atunci i se desvălui. N-o să mai ai ocazia! N-o să te mai întorci de-acolo de unde o să te trimit, contrarevoluționarule!" "Nu se știe! îi răspunsei îndîrjit. Vreau să vă pun o întrebare: ce v-au făcut dumneavoastră oamenii de îi arestați? Ce suferințe v-au provocat? Ați trecut prin vreun război civil în care contrarevoluționarii v-au ucis familia, prietenii, copiii? Ați fost torturat la poliție ca vechi ilegalist? Ați avea o justificare. Nu, nimic din toate astea nu vi s-a întîmplat, vă cunosc, cei care au trecut pe-acolo arată altfel... Atunci ce-aveți dumneavoastră cu oamenii de-i arestați? N-ați citit puțină istorie? Nu știți că istoria nu stă pe loc, că după ce apare un val, se sparge, și un altul vine din urmă?" "Nu, zise el, nu sînt așa de mare filozof ca tine, eu îndeplinesc sarcina pe care mi-a încredințat-o partidul, de a stîrpi pe toți dușmanii poporului, indiferent sub ce mască s-ar ascunde, și degeaba îmi vii tu cu teorii, chestii istorice și alte baliverne, n-avem noi acuma timp de asemenea parascovenii. După tine ar trebui să lăsăm burghezia să-și facă toate mendrele și noi să ne uităm și să filozofăm, c-o fi, c-o păți, pînă ne-am trezi toți omorîți de legionari și criminali de război care au format bande teroriste prin munți și atacă satele în haite, ca lupii... Lucrătorii noștri își dau viața urmărindu-i prin coclauri și mă mai ameninți și tu ca un inconstient, chiar aici în biroul meu..." "Da, zisei și eu cu ironie, am și poziția cea mai potrivită ca să vă ameninț!" "Da, dar ia să ai un pistol-mitralieră în mînă și să mă prinzi în munți, te-ași vedea eu că n-ai mai face cu mine teorii istorice și m-ai ciurui fără discuție, ca un dușman de clasă înrăit ce ești!" "De ce ași fi eu dușman de clasă? Faceți ipoteze cu pistoale-mitralieră și munți și asupra sentimentelor mele de clasă (deși știți din dosar că tata e muncitor), numai ca să mă puteți înfunda. Ce nevoie aveți? Nu vă ajung dușmanii din munți?"

Strania luminiță de la început reapăru în privirea lui odată cu răcnetele

care urmară și, spre fascinația mea, nu se mai stinse tot timpul cînt urlă: "Știu eu de ce fac astfel de ipoteze cînd rămășițele bandelor *Sumanelor negre* care n-au fost încă stîrpite s-au unit cu legionarii și criminalii de război care asasinează activiști de partid de la sate, crezînd că n-o să punem noi mîna pe ei și o să vină anglo-americanii să-i aducă iar la putere! Am spus: ancheta va lămuri ce e cu scrisoarea asta și cu ordinele care se așleaptă de la tine și, dacă se va dovedi că ești nevinovat, ți se va da drumul. Dacă nu, la canal, să puneți acolo umărul la o construcție măreață și să nu mai aveți cum să primiți sau să dați tot felul de ordine sau ordonanțe teroriștilor fugiți în Occident. Poate vă învățați minte!" O mîna mă bătut pe umeri și mă ridicai. Apăruse un securist care mă duse în celulă.

Ar fi trebuit totuși ca luminița aceea să mă salveze. Sau poate m-a salvat doar pe jumătate? Sau poate chiar mi-a salvat viața? Fiindcă după un proces care n-a durat mai mult de cincisprezece minute nu m-au trimis la canal, unde pe urmă am auzit că mulți au murit, ci m-au condamnat la trei ani de închisoare, practic la muncă forțată în minele de plumb de la Baia-Sprie. Mai bine a fost acolo decît cele trei luni petrecute în beciurile Securității, unde am fost torturat aproape tot timpul, nu fizic, ci prin agresiune și violență asupra intimității simțirii și gîndirii mele firești, pînă la halucinație, să spun ce era cu ordinele acelea, ce fel de ordine așteaptă acel Iustin să-i dau eu de-aici din țară? Eram smuls din somn în miez de noapte, dus într-un birou unde un ofițer, totdeauna altul, începea întîi prin a-mi oferi o țigare chiar din tabacherea lui, pe urmă: numele, prenumele, profesia, părinții, rudele, prietenii și povestirea detaliată a tot ce-am făcut după 23 August și pînă în prezent. Aceeași povestire, de zeci de ori, uneori doar relatată, alteori scrisă. Apoi începea interogatoriul. Cînd l-am cunoscut pe Iustin? Ce fel de om era? Ce discutam împreună? Ce prieteni comuni mai aveam? Uneori țînîndu-mă în picioare, alteori pe un scaun fără spetează, ore în șir, și silit să povestesc neîncetat. Uneori cu lampa de birou în ochi, cu un bec orbitor, alteori silindu-mă să-l urmăresc, ca să-i pot auzi întrebările, plimbarea odihnită de-a lungul și de-a latul biroului. Ajunsesem să mă gîndesc cu nostalgie la primirea și interogatoriul colonelului ungur în biroul căruia nimerisem parcă din întîmplare în seara cînd fusesem arestat. Cînd am ieșit după trei ani l-am întîlnit odată pe stradă și l-am oprit. Nu mai era colonel și l-am întrebat dacă își mai aduce aminte, așa și pe dincolo, de un universitar, într-o seară, la el în birou... "Nu, dragă, mă confunzi, eu sînt ober chelner la restaurantul «Făgetul», de șapte ani lucrez acolo", și s-a îndepărtat repede, stîrnindu-mi îndoieli. Totuși, nu mă înșelam, avea aceeași mustăcioară blondă și același păr ușor patinat și pieptănat lins. Același glas, dar bineînțeles nu aceeași bună dispoziție jovială de atunci. Mi-a rămas din acele trei luni petrecute la Securitate, pe lîngă un sentiment insuportabil de mare neliniște, pe care numai munca istovitoare din mină l-a mai atenuat, și o nedumerire. De unde învățaseră acei băieți, care mai toți erau cam de aceeași vîrstă cu mine și păreau toți ori de pe la țară, ori fii de muncitori, tortura rafinată cu ajutorul unui interogatoriu? Cine le desvăluiseră astfel de secrete, care nu se coc decît prin practică veche în această meserie și bineînțeles în servicii la fel de vechi și cu tradiție? Nu știu

cine îi învățase, dar n-am surprins la nici unul nici cel mai mic semn că ar fi vorba de o tehnică învățată. Nu, era una însușită și care făcea în întregime parte din chiar gândirea lor intimă. Nu erau automate, cum s-ar putea crede. Simțeau că trăiesc în mod firesc torturându-mă pe mine și aveau surîsuri fine, când de fiecare dată protestam: dar am mai făcut aceste declarații de sute de ori. Sau: vă cred, și eu dacă ași fi în locul dumneavoastră ași fi nedumerit de această scrisoare și ași pune aceleași întrebări. Dar vă declar totuși că nu se ascunde nimic în acele cuvinte că a fost o glumă absurdă, neverosimilă, stupidă, de studenți. Nici o fibră nu se mișca pe obrazul anchetatorului. Și continua, plesnind de sănătate, de satisfacție că era tânăr, ras proaspăt și pieptănat, cu guler bine călcat de nevastă-sa, care îl primea la întoarcere cu îmbrățișări și sărutări, misteriosul plan de demolare a voinței mele, a rezistenței mele sufletești, pînă ce - mi se sugera - voi renunța la o apărare zadarnică și voi face declarații complete. Nu le păsa și nu intra în calculele lor că un om care n-are ce declara seamănă tot atît de mult cu unul care are. Cînd deci să oprești această tortură și cînd să continui? Cînd? Nicicînd! Pînă declari sau pînă cînd îți pierzi controlul și începi să delirezi. Atunci urma o pauză de o zi și o noapte și erai dus din nou sus, cu forțe proaspete, cîte îți mai rămăseseră. Nici o grijă, e destul timp să le pierzi aceste forțe și să spui pe urmă și ce lapte ai supt de la mă-ta. Aveau, desigur, experiență și probabil că între ei le scăpau scurte cuvinte numai de ei înțelese. Cum stai? Merge, n-o s-o ducă mult. Tu? A mărturisit, mare pehlivan... Fiindcă mărturisirea, deși suficientă în sine, antrena apoi producerea probelor, noi arestări de inși implicați, noi declarații și apoi sentința. Cum să scape cineva care n-avea nimic de declarat de acest asalt continuu al mai multor voințe asupra ta, care n-aveai decît una? Scopul justifica smulgerea în acel fel a probelor, după aceea totul intra în legalitate, băieții erau satisfăcuți, își făceau datoria, uneori erau înaintați în grad. Totul era să nu intri în această mașină de produs dovezi, care din punct de vedere moral trăia, bineînțeles, pe realități, adică pe cazurile de culpabilitate adevărată, spionii, teroriștii, fugarii prinși la graniță, care desigur se apărau și rezistau ca și un nevinovat. Ce făceau totuși cu un nevinovat? Nu-l iertau nici pe acesta, nu-l declarau nevinovat și să-i dea drumul, dar sentința era mai blîndă, cum a fost în cazul meu. Cînd se oprea mașina? Cînd nu mai puteai colabora cu ea. Fiindcă mult timp trăiai cu sentimentul că trebuie să răspunzi la întrebări, că unica ta șansă, să povestești, să explici. Anchetatorul era altul, el poate că nu știa, sau poate era mai inteligent decît ceilalți și s-ar putea ca, auzindu-te, să înțeleagă și să fie ultimul interogatoriu care ți se mai ia.

Într-o zi însă am încetat să mai vorbesc, nici nu mai auzeam întrebările, devenisem apatic, absent, nepăsător. Faceți ce credeți, spuneam, condamnați-mă, împușcați-mă, dar nu mai am nimic de declarat. Nu era o tactică, ci cu adevărat cel mai adînc instinct al meu intrase în alarmă: dacă mai continuam să le răspund puteam muri cu adevărat sau să-mi pierd mințile. Imediat a urmat procesul, pe baza unui articol pe care nu-l cunoșteam, și am fost condamnat după o simplă formulă pe care nici n-am auzit-o bine, a procurorului, care colabora cu instanța. "Recunoști că..." a zis judecătorul și a

repetat ininteligibila formulă. "Nu recunosc!" am răspuns. "Nu recunoști, dar probele sînt la dosar." Apărarea? Un individ care cerea, grăbit, circumstanțe atenuante. Martori? Nu fusesem anunțat că îi pot cita. Doar acest individ pe care nu-l cunoșteam și care a zis: "Onorată instanță, dat fiind cazul în speță, cer circumstanțe atenuante". Sala? Cîteva capete necunoscute, nimeni dintr-ai mei. "Trei ani închisoare", a rostit judecătorul și am respirat adînc, căci tot atît de bine ași îi putut auzi cinci, șapte sau, cine știe, și mai rău, cum am auzit apoi la Baia-Sprie că li s-a întîmplat altora, pentru aparențe de vinovăție mai anodine decît a mea.

Aici însă trebuie făcută o precizare: e vorba de cinismul care se instalează în închisori, cinism menit să-i facă pe toți egali, să poată trăi fără să-și piardă sarcasmul, humorul devenit negru și toată gama de sentimente umane, care îți dau certitudinea că, deși închis, nu ți-ai pierdut judecata și nu te poate duce nimeni de nas. Îl vezi pe-ăla? O să-ți spună că e nevinovat. A fost prins după stabilizarea din 47 cu un sac de cocoșei, a stat la pîrnaie cîteva luni, a fost iertat, i-au dat drumul imediat, l-au prins iar cu un sac de cocoșei, plus dolari. Dar pe-ăla de colo, care pare deșelat, care se preface că abia poate să împingă vagonetul? E generalul cutare, care era cît pe-aci să zădărnicească planul regelui de a întoarce armele și a-l aresta pe Antonescu, jandarm mare peste Capitală! Dacă îl întrebi o să-ți spună că datorită lui s-a făcut 23 August și că acum iată răsplata. Mai multe adevăruri, mi s-a șoptit, planează asupra fiecăruia pe care îl vezi aici. Unul e cel pe care îl spune el, altul e cel pe care îl știe doar el și nu-l spune, altul pe care îl știu alții despre el, altul pe care îl știe Securitatea și mai e un adevăr pe care nu-l știe nimeni, dar care va apărea prea tîrziu, cînd n-o să mai intereseze pe nimeni. A fost desvăluirea care m-a surprins cel mai tare și care mi-a rămas. Fiindcă, gîndindu-mă la mine, știam și eu un adevăr pe care nu l-a descoperit nimeni, nici Securitatea: caietele mele, asupra cărora anchetatorii nu m-au interogat, deși erau la ei și constituiau o dovadă zdrobitoare a ereziei gîndirii mele filozofice. Mai tîrziu am aflat că numai pentru că ar fi citit cineva astfel de lucruri și nu scris, și a luat ani grei de închisoare. N-am fost judecat după ele, probabil că n-au avut un expert să le studieze, sau poate că expertul nu era un idiot și n-a făcut un referat care să mă acuze. Și mai era adevărul gîndirii mele intime, pe care o cunoștea doar Ion Micu, adevăr pe care îl formulasem în acea memorabilă discuție de la braserie, cu care el nu fusese de acord: că o revoluție trebuie întii pregătită și apoi declanșată, ca să poată cu adevărat să ne dea tuturor sentimentul jubilat al unei profunde eliberări...

IV

Înainte de a fi trimis în Baia-Sprie am stat cîteva luni într-o închisoare unde toată lumea de deținuți mi s-a părut născută dintr-un coșmar al comicului. Ce este un individ care a fost odinioară o ființă a cărei simplă semnătură putea determina fericirea sau nenorocirea altora? O epavă fără dinți, cu pungi la ochi,

hămesit după un castron cu ceva murdar în el, dar care îl făcea hulpav, cum poate nu fusese el niciodată la recepțiile cu icre negre și cine știe ce rarități, păstrugă, cegă, pești, nisetri... Mulți dintre ei au scăpat și redevenind liberi au putut să se dedice cu strălucire profesiunilor lor inițiale, de ingineri, chimiști, medici sau matematicieni. Numai foamea și pierderea libertății pot degrada o ființă umană. Foști miniștri, subsecretari de stat, patroni de uzine, bancheri puternici ai altor vremuri, corpul lor semăna acum cu un sac de cartofi... Fuseseră smulși din familiile lor unde ar fi putut duce o viață demnă, oferindu-și serviciile noii societăți, căci Marx nu scrie nicăieri că trebuiesc urmăriți oamenii, ci desființat doar sistemul, regimul capitalist... Ba chiar el scrie undeva că fostul proprietar de uzină are dreptul la o despăgubire, fiindcă nu e vinovat el ca individ, că a acționat în unicul cadru al unui sistem de producție considerat atâtea secole drept natural: era un produs istoric al dezvoltării, și nu al unei conspirații individuale împotriva poporului, ca să poată fi apoi judecat și pedepsit. Lenin a fost mai abil, a folosit aceste cadre, de ale căror însușiri nu se îndoia. Numai la noi scriitorii viciați de un entuziasm frenetic au putut să adopte ideea că un individ pierzând privilegiile clasei sale, care fusese odată la putere, își pierde și calitățile sale proprii, pe care de fapt nici nu le-a avut, ba chiar decade biologic. Se vorbea în închisoare de unul mai abil, ale cărui cărți erau echivoce: așa căzuți cum sînt acești foști și fără puterea de odinioară, scria el, ei sînt superiori proletarilor... Asta după ce mai întii încercase să le scrie acestor proletari "biografiile", salivînd de pofta de a parveni... Dar "biografiile" n-au plăcut și atunci a fugit în Occident "să depună mărturie". Se povestea acolo în închisoare că fusese trimis de *Scînteia* să scrie un reportaj de la un proces al unor teroriști care se judeca la Timișoara, orașul său natal. Și l-a scris, deși știa că același tribunal avea și pe rol și jos în beci pe tatăl său, căruia trebuia să-i vie rîndul. Desigur, nevinovat. Coincidența nu i-a provocat acestui scriitor vreo dramă corneliană între dragostea sa pentru taică-său și datoria lui de reporter al *Scînteii*.

Era acolo generalul Macici, militar celebru în... Dar de ce să mai spun cine mai era dacă ajunseseră toți nimic? Cine vroia să se poarte ca și cînd ar mai fi însemnat ceva era luat în deridere, și degeaba ascultam șoaptele unui poet care îi cunoștea pe toți, rangurile, meritele, mărimile mi se învălmășeau în minte și nu reușeam să le rețin numele, mai ales că n-am stat mult printre ei. "Tinere, se apropia de mine cîte unul umil, n-ai cumva o țigare?" "Păi de unde, dom' general?!" îi spuneam cu regret, dar pe urmă îl căutam pe poet, care se întîmpla să mai facă rost, îi ceream una și mă duceam la general sau ministru ce fusese, și i-o dădeam. Tresărea, uitase că îmi ceruse, o primea cu mîini care nu erau tremurînde, dar nici liniștite, o aprindea și îmi spunea: "Îți mulțumesc, generosul meu tînăr, dar ce cauți tu aici, băiat în floarea vîrstei? Ce-ai făcut?" Nu spuneam unul din cele patru adevăruri posibile, ci unul inventat, cel mai simplu și mai comod: "Cocoșei, dom' general!" "A! Cocoșei! O să-ți dea drumul să mai declari alții, așa că fii atent..." "Da, dom' general, cunosc trucul, dar nu mai am alții." "Da, dar o să faci tu rost de alții, or să te prindă iar și... Aurul e ochiul dracului. Nu reziști cînd îi vezi culoarea aia frumoasă, parcă îți spune: Ascunde-mă, nu fi prost, n-o să afle nimeni!" "Așa e, dom' general, *auri sacra*

fames." "Pe unul l-a prins că mai avea, în felul următor. Cît ați spus că ați predat? Douăzeci de cocoșei. Îi predase de bunăvoie, atunci în 47, imediat după stabilizare, cînd, dacă îi predai, nu-ți făceau nimic. Nu vă supărați, i s-a spus, am numărat de două ori, lipsește un cocoșel, sînt numai nouăsprezece, mergeți dumneavoastră acasă, căutați-l, o fi căzut pe jos, și aduceți-l. Așa s-a dus și s-a întors cu cocoșelul și atunci funcționarul, un polițist, a rînjit. Nu lipsește nici un cocoșel, înseamnă că mai aveți. Și l-a arestat, i-a făcut percheziție și a mai găsit... La zdup cu el!" "Ați ascuns și dumneavoastră?" "Nu, o rudă de-a mea!" "Și a prins-o?" "Cum să n-o prindă??!" "Și de ce sînteți aici?" "Mai sînt și alte delictе, de pildă omisiunea de denunț... Evident, era adevărul pe care îl spunea el... "Și cît v-au dat, dom' general?" "Opt ani!" Nu era de mirare. Se începea de la trei pînă spre zece, șaisprezece...

Poetul, un ins înalt ca o prăjină, semănînd cu o barză, bucureștean, avea parcă tot timpul un surîs sarcastic pe buze, dar un sarcasm bonom sau mai bine zis boem, ca și cînd nu putea uita cafenelele și viața literară din care fusese smuls fiindcă fusese prieten cu doi critici țărăniști care îl cultivau. "Aiurea! îmi spuse el, ei sînt liberi și pe mine m-au închis. Fiindcă eu, ca un prost, am preluat bancurile lor; le-am spus și altora și m-au înhățat. Marele Ion Barbu i-a înfipt bine în furculiță și eu nu l-am luat în seamă. Covrigarii de la Găești! Da, sînt niște covrigari! Dar ce importanță mai are, eu tot mă curăț, sînt atacat. Dacă ași ieși imediat, ași scăpa, a apărut penicilina și un medicament numit *Pas*, care vindecă, dar nu ca să mi se facă penicilină și să mi se dea *Pas* sînt eu aici ! Ce căcat . O să mor și o să mi se vadă, întins în celulă, un nas ca o trompă, o să vă uitați toți la nasul meu și o să rîdeți!" Bineînțeles că nu-l credeam, foarte rapid mi se impusese cinismul de care am pomenit, să nu crezi ce ți se spune și să nu te miri dacă ceea ce ți se spune se adevărește într-o zi că n-a fost minciună sau prefăcătorie.

Toată ziua făceam papuci (papuci care îl treziseră și pe împăratul Chinei la o nouă conștiință), pînă într-o zi, cînd se formă o nouă echipă în care intrai și eu și ne pomenirăm cu un civil cu un instrument în mînă și cu un maldăr de nuiele alături. "Domnilor, începu el, cu ajutorul acestui instrument ingenios, numit cosor, o să învățăm împreună să facem lucruri foarte utile oamenilor, țăranilor în special, dar și altor categorii, și anume: coșuri! Ce este un coș? Este un obiect de nuiele, cu o capacitate anumită de încărcare, de pildă, coșuri pentru porumb, cu care se încarcă o căruță direct de pe ogor și a cărui capacitate, în porumb brut, coincide, după curățare, cu un dublu-decalitru. În ingeniozitatea sa, fără să măsoare cu nimic, țăranul își împletește un coș care îi permite să-și evalueze fără alte măsurători recolta sa de porumb pe un pogon, adică număra cîte coșuri a adus acasă și știe cîte duble a făcut, calcul care îi permite să-și dea seama cît poate să vîndă pe piață și cît să-i rămînă pentru hrana sa zilnică, pentru însămintat și pentru orătăniile pe care le are el în curtea sa..."

Gîtul miniștrilor, matematicienilor, inginerilor se întinse la auzul acestui început de prelegere, asemeni școlărilor cuminți care încă nu înțeleg ceea ce li se spune dar al căror instinct îi ține în bancă holbați, să se străduiască și să învețe totuși. "Pentru aceasta, continuă individul, cineva s-a gîndit să vină în

ajutorul țăranilor și a inventat acest instrument mai ingenios decât bricegele lor. Astfel a apărut cosorul zis al lui Moceanu, fiindcă așa îl chema pe inventator. El e compus din două părți, partea lemnoasă (și ne-o arată) și partea fieroasă! Deci, să recapitulăm pe scurt: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. El se compune..." "...din două părți", se auziră deodată vocile ascultătorilor. Încântat și surprins, individul surise în sine. "Partea lemn..." zise el... "...oasă", îl completează auditoriul... și partea fier..." "...oasă", se ridicară vocile noastre. "Domnilor, exclamă individul (și își propti o clipă bărbia în piept de satisfacție), e o adevărată plăcere să ai de-a face cu intelectuali."

Apoi trecu la demonstrația practică, folosirea aceluia cosor la împletirea unui coș. E îndoielnic că împăratul Chinei a avut de-a face cu un mai ingenios maistru care să-i desvăluie mai repede secretul producerii revelației unei noi conștiințe, fiindcă, după câte am înțeles eu, drumul lui a fost lung... Ai noștri au avut revelația în chiar cursul prelegerii teoretice, dar și în trecerea la practică. Totuși, maistrul a privit cu neîncredere fenomenul și a doua zi s-a înființat din nou. "Să-mi spună cineva, a început el, cine a inventat cosorul lui Moceanu". "Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu," a răspuns imediat în cor echipa noastră. "El se compune din două părți, a reluat individul. Partea..." "...lemn-oasă", am silabisit noi... "Și partea..." "fie-roasă", am cîntat mai departe. "Domnilor, constat cu bucurie că intelectualul de-aia poartă această denumire, că te scutește de explicații inutile..."

Bizar personaj! Își bătea cumva joc de noi, fiind stupid el însuși? Cred că era mai degrabă în întregime stupid, fără să-i lipsească o vagă, dar tot timpă maliție. Nu o dată, după ce am redevenit liber, citindu-i, de pildă, pe Samuel Butler sau pe Heidegger, auzeam foarte distinct o voce interioară care mă făcea să întrerup lectura: "Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu!" Da, îmi spuneam, de ce să-i dai unei maimuțe un sonet de Shakespeare să-l bată la mașină ca să demonstrezi că îl va bate la infinit? Să-i dăm mai degrabă această clară și indiscutabilă axiomă: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. Maimuța nu va reuși...

Nu păstrez astfel de amintiri din minele de la Baia-Sprie, unde am fost trimis cu poetul, care a murit acolo... Se perpelea în dormitorul comun și cerea mereu țigări, din care sugea disperat ca dintr-o ultimă plăcere pe care i-o mai putea oferi viața. Dar surîdea mereu sarcastic și ne spunea, rînjind, că o să crăpăm cu toții, fiindcă în urma lui n-o să mai rămînă nimic. O țară care nu știe să-și apere poezii va fi învinsă sau va supraviețui lamentabil la coada altor națiuni, fiindcă poezia e sîngele unui popor care curge subteran prin veacuri și îl face nepieritor. Sudoarea, deocamdată, era tot ceea ce vedeam cum curge din pieptul lui scofilit... îl ștergeam, îl întorceam pe o parte și pe alta, în timp ce el ținea țigara în gură și ne înjura. Eram toți doborîți de munca dură din mine ca să mai tresărim la spusele lui. Într-o seară totuși ne uimi, ai fi zis că ne păcălea, se ridicase în capul oaselor și arăta odihnit și plin de vervă. "Nici măcar nu puteți să-mi dați un pahar de vin? Atunci cărați-vă! Ce așteptați voi de la viață, de vă încapăținați atîta să n-o pierdeți? Ei, ce mare brînză ați face dacă v-ar da drumul? Viermi ai pămîntului, și tu, patrie, nu vei avea oasele mele, fiindcă eu am asta la mine (și ne arată o fiolă, pe care o agită în aer), o

înghit, mă dizolv în cosmos și de-acolo scuipe pe voi..." Cu plumb în picioare, istoviți, îl părăsirăm și ne prăbușirăm în paturile noastre reci și murdare. "Petrini, îl auzii, hei, Petrinil... Am un mesaj pe care vreau să ți-l încredințez, pentru iubita mea", îmi spuse când revenii și mă așezai alături. Și îmi dădu o adresă, pe care n-o ascultai... Memorează răcni el:

*"Iubito, mă gîndesc la tine
Ca un borfaș la ceasul unui lord
Și se ciocnesc în carnea mea drezine
Și caii au atac de cord!"*

Îl avu, acel atac de cord, precedat de un val de sînge care- îi țîșni pe gură și care nici măcar nu mă înspăimîntă. Ceilalți adormiseră. Ieșii afară și anunțai gardianul că unul din noi a murit. "Bine, zise el, du-te și te culcă, acum e tîrziu, o să-l luăm miine dimineață." Și își plecă fruntea și se îndepărtă astfel cu pistolul la șold...

V

Mă întorsei acasă după o absență de trei ani și trei luni, căci cele trei de prevenție nu mi se scăzuseră, și spre bucuria mea o găsii pe Matilda tot în casa ei, nu pățise în acest sens nimic. Avea musafiri cînd sosii, pipernicitul și fatala Tamara.

"Victor", strigă ea cînd mă văzu în prag, plimbîndu-și întii privirea asupra chipului meu, ca și cînd nu i-ar fi venit să-și creadă ochilor. Sufletul însă îmi era inert, ascuns și tăcut, încît mă ferii de această privire, mă uitai într-o parte, închisei ușa pe care o băteau rafalele viscolului și uitai că sosisem acasă, deși sosisem aievea și într-o fracțiune de secundă văzusem ochii ei încărcăți de iubirea de altădată. Dar Matilda nu mă luă în seamă, mă îmbrățișa, își vîrî chipul între obrazul și gîtul meu și rămase astfel ca o statuie care mă strîngea să mă sufoce: "Victor... Victoraș, șoptea. Iubitul meu... Ai scăpat?" "Da, îi răspunsei, am scăpat." "De tot?" "Da, de tot!" Vrusei să urc scările, să intru în casă, dar ea mă împiedică agățîndu-se de mine, îmi aținu calea, mă înlănțui din nou și începu să mă sărute. Îi pusei mîna pe gură, îmi sărută palma... Apoi se desprînse, mi-o luă repede înainte și strigă: "Artimon, Tamara, a venit Victor! Victor, a venit Victor!" și îmi deschise larg ușile înainte.

Intrai călcînd rar, clătîndu-mă de oboseală, dar și de nepăsare. Da, vedeam, mă așteptase, dar eu nu mă gîndisem la ea, încercasem de cîteva ori, dar gîndul nu putuse ajunge prea departe în adîncul sufletului, unde tot ceea ce trăisem mai înainte se ascunsese. Deplasarea gîndirii și amintirilor mele fusese aproape totală, ca să pot să trăiesc mai departe, să rîd, să gîndesc la ceea ce vedeam, să pot să mănînc, să mă culc și să dorm. Erau și inși care nu putuseră face acest lucru și se stingeau ca o luminare în a cărei flacără, odată ajunși acolo, nu știuseră să sufle, sau nu mai avuseseră în ei forța vitală de a

se adapta schimbării. Eu mă pregătisem atît de bine încît, dacă la expirarea termenului, în loc să mi se dea drumul, mi s-ar fi spus că mi-a sosit o nouă condamnare (și acest lucru nu era absurd, li se întîmplase unora), n-ași fi fost nici prea surprins, nici prea disperat... Tot astfel, părăsind închisoarea, nu avui decît în primele clipe o bătaie, e drept, violentă de inimă, dar apoi o neliniște stranie mi se insinua în suflet și redevenii sumbru. Ce-o să se întîmple acum cu mine? mă întrebai. O să fiu reprimat la facultate? Și dacă nu, ce-o să fac? Dar cu Matilda cum o să trăiesc? Și sosi imediat, în amintire, cu o prospețime extraordinară, scena din după-amiaza aceea a botezului, cînd trăisem profund și iremediabil despărțirea de ea, din clipa cînd vasul proiectil îmi zburase pe lîngă tîmplă, și apoi timp de un ceas sub avalanșa defulării spectaculoase a unui sentiment al ei de violență și de înstrăinare totală... A te mai gîndi la cea mai mică urmă de iubire ar fi fost o prostie și o orbire: n-ajunge că iubești tu, iubește, aici e totul, căci ea înțelegea să rămînă activă în viața cu tine, pînă cînd... Ei, pînă cînd? Pînă cînd n-o s-o mai iubești nici tu! Și pe urmă? Pe urmă vom mai vedea... Ei bine, aveam de gînd să parcurg întregă această etapă, la sfîrșitul căreia nu mă aștepta nimic bun? *Il faut couper net*, îi spusese eu Matildei, care ezita să rupă cu Petrică. Ei bine, ce-aveam să fac? Voi urma ceea ce o sfătuisem pe ea, acest *il faut couper net*?

Or, toate acestea nu scosese capul în închisoare, se retrăsese în adînc din clipa cînd fusesem arestat, pînă în clipa cînd văzusem iar cerul și pașii mei ezitanți simțiseră sub tălpi pămîntul liber... Liber, preferai pînă în pragul casei și chiar și după ce intrai în ea, starea de spirit din închisoare, cînd toate aceste întrebări dilematice nu mi se puneau. Luam cunoștință în mod lucid de această amortire a sufletului și nu vroiam s-o alung... "Vreau să văd fetița, spusei, ignorîndu-l și pe pipernicit și pe Tamara lui, care se uitau la mine cu acea umbră în privire pe care o așterne timpul și care ne face să uităm orice jignire sau resentiment: se uitau la mine cu o prietenie afectuoasă de rude. Vreau să văd fetița", repetai după ce dădui absent mîna cu el. Amintirea fetiței fusese singura care îmi însoțea, ca o luminiță, clipele de dinainte de a cădea într-un somn de plumb. Totdeauna. Nimeni altcineva. Nici mama, căci gîndul la ea mi-ar fi stîrnit durere. Cu fetița trăiam în gînd și în timpul istovitoare munci subterane, dar o feream, nu era un gînd total, ci doar un gînd că aveam un gînd, și anume, că înainte de a adormi se va aprinde sub pleoapele mele o luminiță, căreia îi surîdeam: "...cîte luni ai tu acum"? cinci...? șapte...? zece...? paisprezece...? Un an, trei... Și cu cine semeni? Cu tata...? Cu mama...? Cu amîndoi...? Cu vreun bunic...? Din partea cui...?

"Scoate-ți paltonul și căciula, zise Matilda, se poate speria." Cum să scot paltonul? Sub el costumul meu era rupt, cîrpit și murdar. Pipernicitul și Tamara înțeleseseră și se grăbiră să plece. Mă desbrăcai și vrusei să intru în dormitorul copilului. "Ești nebărbierit și nu ai o figură prea blîndă, zise Matilda. Bărbierește-te, fă o baie... ai timp s-o vezi... ustensilele tale au rămas acolo așa cum le-ai lăsat..." "Nu, zisei, las-o să se sperie, vreau s-o văd..." Și intrai în dormitorul ei călcînd greu cu bocancii mei scorojiți de ani, numai a bocanci nu mai arătau. Mă întîmpină o tăcere ferită, de sanctuar. Matilda aprinse totuși hotărîtă lumina. O văzui pe fetiță în patul ei, cu fundul în sus, pe brînci, într-o

poziție chinuită, dar cu chipul senin, vîrît în pernă. Dormea. "De ce stă așa?" șoptii. "Nu știi! zise Matilda. Degeaba o întorc eu și o pun să doarmă întinsă, o găesc cum o vezi."

Mă aplecai și o luai în brațe așa cum era, ea deschise ochii, și în prima clipă simții corpul ei micuț într-o svîrcolire de retragere, dar apoi se uită la mine fără să clipească, în expectativă. "Silvia, e tata", șopti Matilda, și atunci copilul se încredința glasului cunoscut, își deturna privirea și îngîină interogativ: "Tata?! Tata?" "Tata, mamă, a venit acasă să se joace cu tine... Sărută-l pe tata..." Fetita se relaxă, corpul ei micuț se făcu moale, se aplecă, dar n-o lăsa să mă sărute, o sărutai eu, cu grijă să n-o sperii, o mîngîiai pe părul ei blond, îi sărutai mînuțele. Era amețitor cum mă privea, se uita în lături, într-o parte, apoi în cealaltă, apoi iar la mine, calmă, puțin uimită, cu o ezitare a mișcării de întoarcere a gîtului ca și cînd între timp i-ar fi mers mintea, *s-ar fi gîndit*, fără gesturi necontrolate, fără grimase de dorințe de copil care nu poate sta locului mai mult de cîteva clipe, cum erau alții. Căldura dulce a corpului ce mi se transmise și mă turbură și o pace adîncă se lăsă asupra mea, o încordare ascunsă se despleti în mine, neliniștea, privind această minune care nu sperasem să arate astfel, mă părăsi. "Fetița asta nu e proastă", murmurai răgușit de o emoție copleșitoare, nemaiștiind ce spun, căci nu ăsta era gîndul meu din acea clipă, ci un altul, pe care nu vroiam să-l exprim, de recunoștință pentru cea care o făcuse și o învățase în lipsa mea să spună tată, pentru Matilda... "E frumoasă, murmurai mai departe, e atît de frumoasă... Și e blondă..." "N-o să rămînă așa, zise Matilda, dar s-ar putea să rămînă..." "Dar cu cine seamănă, fiindcă nu seamănă nici cu tine, nici cu mine." "Nu știu, zise Matilda, încă nu se știe, cu toate că unii copii se desvăluiesc din primele săptămîni... Uneori seamănă cu tine... S-ar putea să fie cine știe ce străbunici... Sau poate o ființă cu totul nouă, sau cu prea puțin în ea din ce-a fost înainte..." Privirea fetei deveni intensă. "Barba!" zise ea uimită, dar ca pentru sine. "Da, mamă, barba, zise Matilda. Tata are barbă, dar o să și-o radă, să nu te zgîrie..."

Și mi-o luă din brațe, și o puse jos, și îndată micuța făptură începu să meargă, dar cu o direcție sigură. Matilda se luă după ea, "Hai, zise, aruncă și tu zdrențele alea, fă o baie și să ne așezăm la masă. Vezi că avem acum un boiler. Am tras gaze, am scăpat de lemne, avem apă caldă cînd vrem. Am făcut și eu ceva cît ai lipsit, surise ea, n-am stat degeaba. Vin îndată să-ți aduc pijamaua și halatul..."

Veni să mă întrebe dacă o las să mă spele pe cap. "Trebuie să te tunzi, îmi spuse în timp ce mă săpunea, păduchi ai?" "Probabil!" "Am aruncat tot, și palton, și bocanci..." "Rău ai făcut, vroiam să le păstrez ca amintire." "Ba trebuie să uiți tot... O să-ți povestesc de ce ai luat trei ani..." "Trebuia să iau mai mult?" "Cel puțin șapte, căci așa am aflat, pentru nimic se dă trei ani, să aibă ei timp să-ți răscolească viața, și dacă găesc ceva, îți mai dau..." "De caietele mele ai aflat ceva?..." "Sînt ascunse bine. Nu mi-a fost ușor să pun mîna pe ele, știam ce conțin și ai avut noroc că fratele unei colege de-a mea, care ține foarte mult la mine, e profesor de marxism la Universitatea de partid, și ea mi-a spus: «Matilda, nu e bine, frate-meu mi-a spus că i s-au dat la referat niște caiete ale bărbatului tău. Poate să ia ani grei de pușcărie, dacă el face un

referat și spune ce e în ele». «Păi să nu facă», i-am spus cu acestei colege. «Da, zice, dar îi e frică și lui. Dacă securitatea dă caietele la un contrareferat?» Așa s-a și întâmplat, dar am avut toți noroc, i le-au dat lui Vaintrub... Mi-a telefonat într-o zi că vrea să mă vadă. «Doamnă, zice, nu e bine cu Petrini. Cum a putut să facă imprudența să scrie astfel de lucruri și să le mai țină și în casă? Acuma eu ce să fac? Nu pot să mint, fiindcă...» Și mi-a repetat exact ceea ce gândise și fratele colegei mele: că Securitatea nu se va mulțumi cu un referat și va cere altul, și dacă al doilea va face un referat așa și pe dincolo... În ce situație o să se trezească el, Vaintrub, că a acoperit pe cineva care se făcea vinovat de idealism și fondator al unei noi religii? «Domnule Vaintrub, i-am spus, mai există un referat, nu vă spun al cui, dar există.» «Și ce spune în el?» «În concluzie se spune că sînt prelegeri de istoria filozofiei, rezumate de cărți filozofice materialiste.» «A riscat așa ceva?» «Da, a riscat!» «Bine, atunci voi risca și eu. În orice caz, vom fi doi, poate că nu va mai fi un al treilea»... Poate că ar mai fi fost, cine știe, mai târziu, poate că ar fi fost trimise chiar la București, dar am intervenit și eu și mi le-au trimis acasă, mai spuse Matilda în timp ce mă spăla pe spinare. În orice caz, ori trebuie să le pitești bine, ori să le arzi...

VI

"Bine că n-ai pățit nimic cu casa", îi spusei apoi Matildei la masă. "Crezi tu?! zise ea. A treia zi după arestarea ta au venit să mă evacueze. Chiar căpitanul acela care te-a ridicat venise gata pregătit, cu două camioane, unul deja încărcat cu niște mobile și altul gol, să le încarce pe-ale mele. Îi spusese Anei să nu deschidă la nimeni și dacă totuși cineva încearcă să spargă ușa, să-mi telefoneze imediat. Așa s-a și întâmplat și am telefonat și eu lui Mircea, primul-secretar al județenei. Ce se întîmplase? începu Matilda să povestească. Mircea e un fost ilegalist, bucureștean, pe care îl auzisem odată cînd venise pe la noi, pe la arhitecți, salvîndu-l cu o singură frază pe Gociman, care tocmai fusese dat afară de la catedră și era amenințat să fie dat afară în general și din Arhitectură. «Dar Gociman unde e?» m-a întrebat el gata să iasă din birou. Cum, nu știa? ne-am mirat noi. De unde am înțeles că ministerul îl dăduse afară direct, trecînd peste organele locale, în orice caz el, Mircea, nu fusese informat. Și a început să ne asculte... Că așa și pe dincolo, că a păstrat un minut de reculegere cu studenții cînd a fost alungat Mihai I... Atunci el a spus ceva extraordinar, ceva foarte popular, foarte simplu și am izbucnit cu toții în rîs: «Și ce dacă? s-a mirat el. Or fi fost prieteni!» Adică Gociman cu Mihai I. Am rămas uluiți! Așa era! Gociman lucrase ceva pentru Mihai I, da, da, așa era, în timpul războiului... Mircea a continuat: «Lui Marx i-a făcut un prieten o figură, mi se pare că Lassale, i-a tipărit *Manifestul* cu modificări făcute de el, de Lassale, și Marx s-a luat cu mîinile de cap. Auzi, să-i modifice ăla *Manifestul*! Și-i scria lui Engels, mi se pare: Ar trebui să public un articol și să-l injur, dar nu pot s-o fac, fiindcă mi-e prieten. Vedeti, prietenia înseamnă și ea ceva, uneori mai mult decît o idee. Și Lenin a avut un prieten care l-a trădat, ceva

grav, dar tot nu s-a supărat pe el... Așa și Gociman! Să-i spuneți să vină la mine.» Bineînțeles că la loc la catedră nu l-a mai pus, fiindcă n-a păstrat minutu-ăla de reculegere singur la el acasă, ci le-a făcut semn și studenților să se ridice... în orice caz l-a apărut unde trebuie, să lucreze mai departe. Asta e un om, am gândit eu despre Mircea, nu știu dacă a învățat el marxismul în toată litera lui, dar uite că i-au rămas în minte și alte lucruri pe care le și aplică. Numai să nu-l schimbe, să-l facă mai mic sau mai mare și să plece de la noi. Nu, am aflat că Gheorghiu-Dej ține foarte mult la el, de-aia l-a și trimis aici, fiindcă are tact și știe să țină în echilibru anumite tendințe contrarii. Nu le rezolvă prin datul afară... Mă duceam la el cu diferite probleme, nu totdeauna la nivelul funcției lui, dar... așa! Și cu timpul a început și el să mă primească mai așa, mai apropiat, și uneori cerea cafele și stătea mai mult de vorbă cu mine. Odată m-a chemat el sub pretextul unor chestiuni de construcții. Când am născut mi-a dat un telefon la maternitate, mi-a trimis flori. Să nu fii gelos pe el, e un om în vîrstă, are copii cît noi!... Și hop! după o lună te arestează pe tine. Chiar a doua zi i-am cerut audiență. I-am povestit totul, i-am spus că dacă mai e posibil să credem în oameni, atunci eu l-ași ruga să mă creadă și pe mine: bărbatul meu e nevinovat! El s-a posomorît: «Trebuie văzut de ce l-au arestat! O fi făcut vreo prostie!» Ce puteam să-i mai spun? «Înțelegi, tovarășă Matilda? O să mă interesez și ei o să-mi spună. Și dacă e nevinovat, și eu te cred că dumneata crezi, dar totuși trebuiesc văzute motivele lor, atunci îți promit eu că n-o să pățească nimic...» «N-o să mă uitați?» «Cum o să uit?! O să mă interesez chiar azi, și miine dă-mi un telefon!» Atunci i-am spus cu casa, despre amenințările aceluia căpitan. Aici s-a luminat: la față: «Pe ăsta trebuie să-l prindem» a zis el, și mi-a spus ce trebuie să fac. «Tovarășe Mircea, o să vină înarmat cu un ordin de repartitie, adică legal.» «Să vedem pentru cine, că dacă vine pentru el, a pățit-o, îl trimit la canal. Mai degrabă vine pentru un șef de-al lui, și atunci n-am ce să-i fac...» «Adică nu e nimic de făcut, pierd casa?» am spus eu desnădăjduită. «Nu, casa n-o pierzi, dar n-am ce să-i fac ăluia, colonelul sau chiar generalul care l-o fi trimis. O să spună că el nu știe nimic, că a cerut demult o casă și că i s-a dat. De unde să știe el că acea casă e ocupată? Cel mult să-l pedepsesc pe cel care a semnat ordinul de repartitie, dar ce să-i fac și nenorocitului ăla care a semnat și el cu spaima în suflet? Au început să-și facă de cap, am mai auzit și de alte cazuri, de-aia vreau să-l prind pe ăsta!» L-a prins și a pățit-o, l-au dat afară, ordinul de repartitie era pe numele lui. Nu știu dacă l-au trimis sau nu la canal, mai spuse Matilda. În orice caz arăta foarte bățos și indignat cînd omul trimis imediat de Mircea i-a cerut ordinul de repartitie. Că nu vrea să-l arate și că numai prin proces poate fi anulat. «Sînt trimis să văd dacă îl aveți, altfel telefonez imediat chiar la Securitate să vină să vă aresteze pentru ... «Telefonați!» a răspuns căpitanul rînjind. «Bine!» a făcut activistul calm și i-am deschis și a telefonat, dar nu unde spusese, ci chiar lui Mircea personal. «Vine tovarășul Mircea», mi-a șoptit el, și am ieșit afară, dar între timp căpitanul se răzgîndise și a scos repartitia. Activistul a băgat-o în buzunar și a telefonat din nou: nu mai era nevoie să vină primul secretar. Și în stradă i-a spus ofițerului: «Vă prezentați dumneavoastră la tovarășul Mircea și o să vedeți ce faceți cu repartitia». Ți-a dat din umeri:

«N-am iscălit-o eu! Aici mi s-a repartizat, aici am venit..." Era cam nedumerit! Cum, bărbatu-său arestat și o mai apără cineva? Nu-i venea să creadă! Din prudență, el și oamenii lui veniseră în civil. S-au urcat în mașini și au întins-o."

Matilda arăta foarte încântată de această ispravă, în timp ce sărise în povestirea ei peste acel "a doua zi" când trebuia să afle dacă acest minunat Mircea se interesase de arestarea mea. Înțelesei din această omisiune și din tăcerea ei care urmă că nu, sau că intrase și el la îndoieli după ce se informase. Or, cu tocmai în acea "a doua zi" începusem să fiu interogat. Totuși, o întrebai, știind dinainte ce avea să i se răspundă. "De arestarea mea ce ți-a spus «a doua zi»?", adăugai cu o amorțită ironie... "«Tovarășă Matilda, mi-a spus (eram la el în birou, el m-a chemat după ce i-am dat telefon), e ceva, că ăștia nu arestează ei un om degeaba, e vorba de o scrisoare suspectă pe care a primit-o soțul dumitale de la un fost membru al *Sumanelor negre* fugit la Paris.» «Dar n-a primit o astfel de scrisoare!» am protestat eu. «N-a primit-o, dar i-a fost trimisă, înțelegi, nu trebuie să-ți mai precizez, mi-a spus el părintește. L-am chemat imediat la mine pe șeful Securității cu dosarul și ăsta s-a cam codit, că ancheta e în curs, că să-i dau răgaz pînă a doua zi... Nu vreau deocamdată să vorbim de anchetă, i-am spus, vreau să văd dosarul, să-mi dau seama de motivul pentru care a fost arestat. Sper că nu l-ați arestat fără motiv? Nu, zise. Ei, vreau să văd și eu motivul! Știți, noi trebuie să colaborăm, dar ei primesc ordine de la București și răspund pentru ceea ce fac numai față de Ministerul de Interne. Dar nici dacă raportăm noi că nu-și fac datoria nu e bine. Mai depinde și cine raportează. Adevărul e că practic au prea multă putere, ar trebui, după părerea mea, subordonați total forurilor de partid. Dar ei spun că și în partid se strecoară dușmani de clasă. Ei, și? E treaba noastră, a partidului, să-i demascăm, ei ar trebui doar să sesizeze și hotărîrea în ceea ce privește vinovăția unui membru de partid s-o judecăm noi întii. Soțul dumitale nu e membru de partid!» «Nu.» «De ce?» «A vrut să fie, am mințit eu imediat, dar tocmai atunci, știți, s-au închis porțile și au început verificările.» «Așa este, zice, dar de ce nu l-ai atras mai dinainte?» «Nu-l cunoșteam, abia de curînd ne-am căsătorit.» A dat din cap cu reproș. Nu mă credea că nu te cunoșteam cu mult mai înainte, ba chiar e sigur că știa totul despre mine, nu se împrietenesc ei cu cineva fără să se informeze. Am roșit. «Din fericire, a continuat el, singura piesă la dosar e doar această scrisoare. Are acolo la sfîrșit o frază curioasă: *Aștept ordonanțele dumneavoastră*. Ce e cu asta? l-am întrebat pe acest șef. Și mi-a explicat. Individul, un oarecare Iustin Comănescu, e un fel de terorist din fosta bandă zisă a *Sumanelor negre*. Și ce e cu aceste ordonanțe? Asta vrem să aflăm și noi, mi-a răspuns generalul. Păi trebuie întii să aflați și pe urmă să-l arestați. Bine, am zis eu văzînd că tace (avea aerul să-mi sugereze că în acest sens instrucțiunile primite de el sună altfel). Bine, zic, și ce spune bănuitul, ce răspuns v-a dat cînd l-ați interogat? Tovarășe prim, zice, ei totdeauna neagă. Și ce-ați vrea dumneavoastră să facă dacă unul e nevinovat? Înseamnă că am greșit noi? Și de ce nu? Sînteți sfinți? Nu porniți și de la premiza că ar putea fi nevinovat? Ba da, doar dacă el neagă nu dă nici o explicație, nu-l putem considera nevinovat. Ascultați, i-am spus, fraza asta trebuie să aibă o explicație. Ce spune bănuitul? Că nu știe nimic! Recunoaște că a fost și mai este și acum

prieten cu teroristul, au fost prieteni buni chiar atunci, în 45, dar că... mai multe nu știe... a răspuns generalul.»"

În acest punct tresării. Făcui Matildei un semn să se oprească. "Da, spusei cu greață, și secretarul 1-a crezut..." Și mă ridicai de la masă, intrai în dormitor cu pași nesiguri și mă întinsei pe pat. Matilda veni după mine. "Auzi... că mai multe nu știi... Am fost interogat imediat, seara... Și pe urmă dimineața... chiar generalul... le-am spus ce era... cu ordonanțele... le-am explicat... N-a vrut să spună adevărul, generalul... înseamnă că s-a temut ca secretarul să nu gîndească la fel ca mine... S-a temut să nu le scap... Și pe urmă?... Ei, zi-i, și ce... Dar ce importanță are?..."

Și după câteva clipe de intensă luciditate, cînd credeam că o s-o pot asculta pe Matilda ore întregi, mă trezii a doua zi pe la orele șase tot cu ea lîngă mine și cu o ceașcă de bulion de pasăre în mîină, zicîndu-mi că trebuie să-l înghit... Ea, îmi spuse, dimineața mă lăsase să dorm (cică dormeam fără respirație), dar că mi se mișcau ochii în cap (și imită mișcarea ochilor mei, ceva holbat), se dusesse la serviciu, se întorsese, pregătise masa. "Scularea, zise, ajung douăzeci și patru de ore de somn..." Mă uitai la ea fără s-o văd... Gîndul mi se întoarse înapoi, în mod obscur, spre locul de unde ieșisem, văzusem cu ochii minții siluete încovoiate asupra vagonetelor, bătrîni deșelați opintindu-se să le încarce, întuneric subteran opac, pe care lumina vie a felinarelor de carbid îl împrăștia ici-colo... Oameni liberi, zeități ale acelor adîncuri, cu căști pe cap, își înfingeau pistoalele în zidurile de minereu și strigau ceva, nedeslușit... răcnete de oameni victorioși, stăpîni unici ... "Da, da, murmurai, libertatea e un triumf uman chiar în adîncuri... sînt adîncuri acceptate... pentru semenii lor... în timp ce noi, tot semenii ai noștri, fără să ne întrebe dacă acceptăm..."

Și mă svîrcolii în pat, dădui la o parte ceașca Matildei și adormii iar. Mă trezii tîrziu noaptea în întuneric. Aprinsei veioza. Ea dormea. Ușa dormitorului era deschisă, ieșii în hol, ușa dormitorului fetei era și ea deschisă, pesemne să audă maică-sa tot ce i s-ar putea întîmpla copilului în timpul nopții. Intrai în bucătărie, mîncai brînză și unt, friptură rece, băui două pahare de vin, care mă amețiră imediat, și revenii în hol, unde din nou vrui să dorm, dar nu mai aveam somn. Fumai o țigare în tăcerea deplină a casei. Intrai în bibliotecă. Cărțile îmi defilară prin fața ochilor de la un raft la altul. Mă așezai la birou. "Cui mă adresez? mă întrebai. Ce fac studenții mei?" Făcui un gest de amîinare... Ieșii din bibliotecă și intrai în dormitorul copilului. Nu aprinsei plafoniera, cea din hol lumina de ajuns patul fetei. O văzui cum stătea și, fascinat, mă aplecai peste pătuțul ei. Întoarsă în mod nefiresc, fetița mea își căutase iarăși poziția chinuită în care o găsisem. În genunchi, cu micul ei corp în poziție de rugăciune absolută și totală, își pusese căpșorul pe pernă și dormea cum dorm toți copiii, dar nu întinsă și pradă somnului cu toată ființa ei, ci parcă trudită și pedepsită să nu aibă parte de odihnă, încă de pe acum... Genunchii îi veneau la gură, fruntea se întîlnea cu ei, spinarea cu fundișorul îi erau parcă în stare de veghe. "Ce e cu tine? am gîndit, ce nu-ți place ție, copilul meu. De stai așa de încordată? Cine te amenință pe tine? Prostuțo, nu cumva ești speriată? Nu cumva asta e poziția pe care o aveai în burta maică-tii? Nu cumva n-ai vrut să te naști?" Am luat-o în brațe, am ridicat-o și am pus-o iar la

loc pe minuscula ei saltea și am învelit-o.

Îi apăsam ușor fragila ei făptură. "Stai cuminte, îi spuneam, dormi așa cum te-am pus, nu sta pe brînci și în genunchi. Nu abandona din fașă! Nu te lăsa de pe acum pedepsită..."

VII

Bineînțeles că șeful Securității l-a dus de nas mai departe pe primul-secretar Mircea, totuși s-a temut de el și mi-a dat doar trei ani. Cel mai firesc ar fi fost să ceară, nu să mă vadă, n-ași fi avut pretenția asta, dar să ceară pur și simplu o declarație scrisă din partea bănuțului și s-o citească, această declarație o fi cerut-o, dar de unde să i-o dea? În fiecare zi am scris cîte una, uneori și cîte două, care erau rupte în fața mea. Altfel de declarație trebuia să dau, în care să recunosc că am făcut parte din numita bandă și să dau numele celor pe care i-am cunoscut acolo în nordul Ardealului, unde am luat parte la acte teroriste. Totuși, caietele el le-a cerut și nu le-a mai restituit, le-a ținut cîteva luni și apoi le-a înapoiat Matildei, după condamnarea mea. Și-a dat seama ce e cu ele, căci i-a spus că dacă mă judecau după ele nu luam numai trei ani. "Îți dai seama, tovarășă Matilda, că după ce iese nu mai poate să reintre în Universitate? Cel puțin nu acum. Mai tîrziu, dacă își schimbă și el concepțiile, mai vedem." "Dar într-un liceu se poate, nu-i așa?" a zis Matilda. "Nu nicăieri în învățămînt. Nu e un băiat cuminte, nu e prudent, și spre binele lui e necesar să stea deocamdată departe de învățămînt..." "Dar a fost prudent, vă spun", a încercat Matilda să salveze ceva. "Cum a fost prudent cînd le-a spus studenților că poate întemeia o nouă religie? A spus, scrie în caiete, n-are rost să mai insiști." "Dar acum a înțeles și el..." "Cine poate să știe dacă a înțeles sau nu? S-ar putea ca nici el să nu știe dacă l-ai întreba."

Și eu eram curios să aflu cum a fost el dus de nas de către general, în afara faptului că vroiam să-l rog să-mi aprobe să lucrez de pildă la vreo bibliotecă, așa cum se procedase cu marele poet și filozof. Dar avea el să mă primească? Matilda mă asigură că da și telefonai la cabinetul lui și cerui o audiență. "Cine sînteți?", mă întrebă secretara. Cine mai eram? mă întrebai și eu. "Unde lucrați?", reluă secretara. "Am fost asistent universitar", răspunsei eu atunci. "Telefonul?" Îi dădui numărul de telefon și îmi spuse că voi fi anunțat cînd să mă prezint în audiență.

Mă anunță după vreo oră și îmi spuse că era pentru a doua zi dimineața. Nu mă primi însă cu bunăvoința la care mă așteptam și mă ținu puțin. Era un om care nu-și arăta vîrsta, părea mult mai tînăr, nici un fir de păr alb, voinic, figură de ins experimentat, cunoscător de oameni, cu gesturi puține, fizionomie care semăna cu a tatălui meu, reflexiv însă și greu de presupus că se putea înfuria vreodată. Am început eu. "Tovarășe prim-secretar, știți că am fost condamnat pe nedrept?", "Nu chiar, răspunse el cu o vagă ostilitate. Nu chiar pe nedrept." "V-aș ruga să-mi acordați două minute să vă explic ce era cu fraza aceea din scrisoare, pentru care am fost anchetat timp de trei luni și apoi trimis

la Baia-Sprie." "Lasă scrisoarea, caietele, dacă era numai scrisoarea, n-ași fi fost de acord cu învinuirea." "Și totuși pe baza scrisorii..." "Lasă scrisoarea, mă întrerupse el sever. Nu sînt specialist în istoria filozofiei, dar am putut să-mi dau seama că sub masca studierii altor filozofi ai încercat să abați studenții de la marxism și să le vorbești de o nouă religie. Știi ce intenție aveau? Să trimită caietele la București, deși aveau două referate care te absolveau. Le-am cerut să le citesc și eu, și i-am lăsat să te judece pentru scrisoare." "Vă mulțumesc, dar știți care era adevărul cu acea frază?" "Nu mă interesează acum, gata, lasă, ești liber, gîndește-te la viitor. Ce era cu fraza aceea?"

Îi povestii, pîndindu-i reacția. "O tîmpenie, spuse el scîrbit. Dar dacă insistam să ți se dea drumul, se agățau de caiete și mi-ar fi putut spune că le-au și trimis la București și chiar le-ar fi și trimis și pe urmă le coroborau, aceste două probe și caietele și scrisoarea, și te-ar fi expediat și pe tine la București. N-ai mai fi fost acum aici. Le-ai ars, acele caiete?" "Bineînțeles", minții eu dînd din umeri că mi se punea o astfel de întrebare. "Sper că ai renunțat sau vei renunța cît mai curînd la concepția dumitale reacționară?! E o condiție ca să poți fi, cîndva, reintegrat în învățămînt, dacă o să mai fiu eu pe-aici, bineînțeles", spuse el fumînd liniștit, dar pe gînduri, iar eu înțelesei: un altul nu va face în acest sens nimic pentru mine... "Dar la o bibliotecă pot lucra pînă atunci?" "Cum să nu, numai să găsim loc." Și apăsă pe un buton. Intră secretara: "Spune-i lui Vătămănu să se intereseze acum imediat dacă există vreun loc liber de bibliotecar în acest oraș. Să vină pe urmă la mine."

Telefonul sună. Vrusei să mă ridic și să aștept dincolo, dar îmi făcu un semn să rămîn. Vorbea cu un director, probabil de uzină, pe care îl chemă la el și apoi închise. "N-o să-ți spun, zise, că religia e opiul popoarelor, dar trebuie lăsate popoarele libere să decidă ele singure dacă vor să mai creadă în Dumnezeu sau nu. De aceea noi am interzis propaganda religioasă, am scos-o din școli și am despărțit biserica de stat." "Totuși, a ținut omenirea în frîu două mii de ani, zisei. Morala creștină nu ne învață nimic rău." "De acord, dar în mod liber, zise el. De ce să silești copilul s-o învețe de mic, e o chestiune de conștiință, să decidă singur la maturitate dacă îi e sau nu de folos." Prudent, mă oprii aici. Totuși, reluai după cîteva clipe: "În caietele mele mă refer la o religie pe bază de știință". "Da, dar orice religie, chiar deghizată în știință, e dăunătoare. De ce să nu fie omul liber de orice sentiment religios? Dumneata spui în caiete că totul e spirit. De aici și pînă la Sfîntul Duh nu mai e decît un singur pas, iar al doilea ne-ar întoarce iar la biserică. Și orice biserică are nevoie de preoți etc, tot alaiul..."

De astă dată tăcui definitiv... Curînd intră acel Vătămănu, care spuse că nu există nici un loc liber la nici o bibliotecă. "Nici în perspectivă?", zise secretarul. "Deocamdată nici în perspectivă, dar știți, poate să apară..." "Tovarășe secretar, spusei eu atunci, dar să predau, de pildă, abecedarul în vreo școală?" "Nu, zise el hotărît. Mai tîrziu."

Îi spuse acelui Vătămănu să-mi rezolve pe parcurs situația mea, adică să-mi găsească totuși un loc la o bibliotecă și înțelesei că trebuie să mă ridic și să plec. "Îmi telefonați mie din cînd în cînd, îmi spuse Vătămănu asta, și îndată ce se ivește un astfel de post..." și făcu din mîini gesturi de liniștire, adică totul

se va aranja, pot să mă bizui pe el, cînd ordinul venea de la tovarășul prim, personal. "Bine, vă mulțumesc!"

Și ieșii nu fără să observ că nici secretarul și nici activistul nu schițaseră vreun gest din care să înțeleg că, dacă nu-mi întindeau ei mîna, ași fi putut s-o întind eu.

Și totuși acest om mă salvase de la ceva mult mai rău, dar de ce era parcă supărat pe mine? Chiar mă considera vinovat în forul său interior? De ce oare? Pentru acele caiete? Îmi spusese că omul trebuie să fie liber de orice religie, dar era el liber de altele, cînd experiența îi spunea că nu, de pildă să se poată apăra cînd era arestat arbitrar și pus să se învinuiască singur ca să poată fi condamnat? Sau nu știa ce se petrece? Nu era posibil să nu știe, sau dacă era totuși posibil, credința pe care o avea nu era la fel de încețoșată ca și a unui credincios care nu-și pune întrebări? Desigur, el era unul dintre cei buni, dar nu era nici el bun pînă la capăt... Și trebuie să recunosc, spre justificarea lui deplină, că nici nu putea fi...

VIII

Încetul cu încetul mă obișnuii cu gîndul că sînt liber și amintirile și sentimentul acela bizar de complicitate cu minele în care lucrasem și cu oamenii de-acolo începură să se retragă și în același timp și apropierea de Matilda, de astă dată sub semnul unei profunde melancolii, începu să-mi reînvie sentimente retrase, speranțe închise.

Îmi povesti cum, chiar îndată după arestarea mea, canalii al căror nume n-avea să-l afle începuseră pregătiri de judecarea ei în ședință publică și excluderea din partid. Ședința avu loc după ce deveni fapt cert condamnarea mea și cei ce o pîneau începură să-i pună întrebări. Să ne spună tovarășa Petrini dacă a avut sau nu cunoștința de acțiunile dușmănoase ale soțului ei, arestat de organele noastre de securitate și condamnat. Și cînd se spunea "organele noastre de securitate", vocea avea parcă accente lirice, erau "ale noastre", aceste organe, ca și cînd ar fi fost rude apropiate, copiii noștri dragi, sînge din sîngele nostru. A te îndoii de justetea acțiunilor lor era ca și cînd te-ai fi îndoit de tine însuși. Să ne spună doamna Petrini, fiindcă eu personal n-o mai pot considera tovarășă, dacă văzînd orientarea reacționară a soțului ei, a adus acest fapt la cunoștința organizației de partid din care face parte. Asta nu mai era întrebare, avansînd, înainte de a aștepta răspunsul, judecata că el n-o mai putea considera tovarășă, sugera adunării că el știe că ea n-a făcut acest lucru, adică să-și denunțe soțul și deci nu va avea ce să răspundă; era vinovată. Eu, a spus altul, pun întrebarea dacă e întîmplător faptul că și-a ales un astfel de soț! Căsătoria a avut loc în 48, cînd de pe atunci era certă orientarea contrarevoluționară a acestui domn, care reușise să se strecoare pînă în învățămîntul superior.

Numai unul din acești trei era arhitect. Cel dintîii, al cărui glas tremurase de încredere pronunțînd numele instituției care aresta oameni, era un

funcționar șters și servil, de la contabilitate, abia de-o cunoștea pe Matilda, sau așa credea ea. În realitate, cum avea să i se spună după aceea, era un ins de care toată lumea se ferea, fiindcă îi pîndea pe toți și fusese dovedit că era în slujba instituției de care pomenise cu atîta lirism. Numai Matilda nu știa, deși îl vedea adesea colindînd birourile, totdeauna în mîină cu o fițuică de sarcini, încredințate de organizație; se încliea la vorbă, insista, revenea, însă cu o mască de umilință pe chip, înșelîndu-i doar pe naivi sau imprudenți. Al doilea, care se și grăbise să n-o mai considere tovarășă, o vedea adică deja exclusă, era un muncitor care ai fi zis că e inocent, dar iată ce ieșea din el; pe-asta Matilda îl cunoștea bine, credea ea, totdeauna vesel, zîmbăreț, adică "optimist", ducea o viață de familie infernală, îl bătea nevastă-sa, exasperată de optimismul lui stupid, cînd ea se chinuia cu cinci copii încă mici și muncea ca o roabă spălînd rufele altora, singura sursă de cîștig care se mai adăuga la salariul lui de zidar, nu mai mic decît al altora, clar insuficient să-și hrănească și să-și îmbrace atîția copii. "De ce-ai făcut și dumneata cinci, doi nu ți-ajungeau?" îi spusese odată Matilda, plictisită de vâicărelile și de gura lui zîmbăreață, care nu înceta să afișeze în mod enervant "sănătoasa" lui orientare politică chiar cînd se văita. Al treilea era un arhitect, de o urîtenie care nu ascundea decît tot urîtenie; urît era, urît gîndea și urît acționa. Era promoție proaspătă și nici măcar meserie nu știa, ca să compenseze cu ceva urîtele-i calități. Spusese despre mine că mă "strecurasem" în învățămîntul superior cînd toată lumea, îmi povesti Matilda, se întrebă cum se strecurase el în arhitectură.

Pe urmă, surpriză, secretarul organizației, un betonist, anunță o pauză, deși ședința abia începuse. Matilda nu era speriată, înțelesese că o vor exclude și era hotărîtă să nu facă nici o concesie, să declare că soțul ei e nevinovat și că timpul va dovedi că s-a greșit cu arestarea și condamnarea lui, deci n-avea ce să fi anunțat în organizație, nu era nici reacționar, nici contrarevoluționar și a știut bine cu cine s-a căsătorit. Dacă cineva nu vrea s-o mai considere tovarășă, îl privește. Se pomeni, în acea pauză în care toată lumea afecta că nu se întîmplă nimic în afară de faptul că se prefăceau toți că nu vor s-o evite, deși o evitau în mod discret, lăsînd-o singură pe scaunul ei, de unde nu se ridică decît să se uite liniștită pe geam, chemată în camera biroului organizației, unde se retrăseseră doar betonistul și activistul de la sector, care lua de obicei parte la ședințe. "Tovarășă Petrini, îi spuse acest activist, păstrați-vă calmul..." "Dar sînt foarte calmă, știu ce mă așteaptă, zise Matilda cu desinvoltură, așa că..." "Noi vă sfătuim să luați cuvîntul, o să vi-l dăm imediat și o să curmăm orice alte întrebări și, fără să bravați, răspundeți liniștit și ponderat. Spuneți că n-ați știut nici dumneavoastră nimic și... n-o să vi se întîmple nimic." "Ba nicidecum, a zis Matilda, am știut, de ce să-mi acuz bărbatul sugerînd că, deși n-am știut, el a putut totuși să se ascundă de mine. Nu s-a ascuns, e nevinovat, îl cunosc." "Și atunci cum explicați dumneavoastră că totuși..." "Nu-mi explic, asta e! Nu-mi explic și nu cred..." "Băgați de scamă, ne puneți într-o situație fără ieșire, reluase activistul. Dacă întrebările vor continua, și după răspunsul dumneavoastră vor începe acuzațiile, se va cere excluderea. Unul din aștia trei pe care i-ați auzit o va face, și dacă adunarea votează pentru excludere?" Hm! Asta se întîmpla cînd vroiau ei! Și acum vroiau să nu se întîmple, dar nici

Matilda să nu braveze. "Ce pot să fac!?" le-a spus ea totuși. "Vă spunem noi, și vă asigurăm că nu e numai părerea noastră, alți tovarăși au studiat cazul și s-a ajuns la formula asta. Altfel, să știți, sînt posibile și surprize și anume să fiți analizată și profesional și să nu mai puteți fi arhitectă, cel puțin aici în orașul nostru!" "Ei și? N-o să mor de foame, dreptul la muncă ne e asigurat la toți. Găsesc eu unde să cîștig o piine!" "Dar nu e păcat, tovarășă Matilda? a zis betonistul. Aveți un copil, o să vă fie foarte greu să ajungeți din arhitectă cine știe pe unde, funcționară la poștă sau și mai rău, femeie de serviciu, să spălați coridoarele! Gîndiți-vă bine, astea nu sînt glume!" "Și ce, a zis Matilda, o femeie de serviciu nu e un om? Dacă țara nu mai are nevoie de arhitecți, spălăm și coridoarele și closetele..." "Vedeți, a reluat activistul, spuneți că sînteți calmă, dar nu sînteți deloc. Eu zic să vă calmați și să vă gîndiți.""

Avea dreptate. Oricît ai crede tu că ești calm, de fapt nu ești, mi-a spus Matilda. "Dacă vroiați să mă apărați, a ridicat ea glasul, atunci de ce ați mai pus chestiunea asta pe ordinea de zi?" A urmat o tăcere, cei doi nu i-au răspuns îndată la această întrebare logică. "Principalul *acum* e că vrem să vă ajutăm, i-a răspuns în cele din urmă betonistul. Am primit propuneri scrise din partea unor membri ai organizației, a mințit el apoi, trebuia să vă punem pe ordinea de zi." Or, astfel de propuneri se fac de obicei în plen, cu o dată înainte, și punctul respectiv se discută și el dacă să fie pus sau nu pe ordinea de zi. Or, Matilda și organizația se treziseră pe neașteptate cu acest punct pe ordinea de zi... Matilda s-a gîndit... Cine intervenise pentru ea? Era clar, nu aceiași care inițial vruseseră s-o excludă, ci în mod sigur primul-secretar Mircea. Dar asta însemna că tot el decisese ca ea să nu braveze și să nu se solidarizeze ostentativ cu soțul condamnat. Ce ciudat, soarta ei depindea de trei cuvinte: *n-am știut nimic*, doar atît să spună și totul se aranja. Da, dar asta echivala cu o acceptare a insinuărilor și acuzațiilor celor trei că soțul ei e un reacționar, un contrarevoluționar, care reușise să se "strecoare" în învățămîntul superior. Ce putea să facă? Să acorde ticăloșiei celor trei ceea ce li se cuvenea și să salveze restul? S-a gîndit că dacă refuza acest compromis, pierdea totul și pierdea pentru totdeauna și protecția primului-secretar, care îi apăraseră casa și avea să-l apere și pe soțul ei după ce el avea să iasă. Altfel cum aveau să mai trăiască ei doi, amîndoi loviți? Fiindcă știa, el nu va mai fi reintegrat în învățămînt, iar ea... dacă va fi primită la poștă, cum bine zisese betonistul. Își iubea meseria și mai ales își iubea copilul, cum avea să-l crească spălînd culoarele? Avea să fie întrebata la școală: ce sînt părinții tăi? Mama e femeie de serviciu și tata, ei, ce putea fi și tata, dacă ea, deși nu era vinovată de nimic, ajunsese pe treapta cea mai de jos? Tatăl, probabil, avea să ajungă și mai rău. Se hotărîse. Cuvintele nu mai aveau valoare, nu mai însemnau nimic, iar ticăloșii, dacă omenirea nu e condamnată, nu vor fi uitați. "Bine, se adresase ea celor doi, accept, doar două cuvinte tot o să-i spun colegului meu, acest incapabil care și-a permis să afirme că soțul meu «s-a strecurat» în Universitate..." Cei doi s-au uitat unul la altul. "Puteți să-i spuneți și trei cuvinte, a zis betonistul zîmbind greu, asta ar merita să fie trimis la țară să construiască și el cotețe, nu să facă aici pe arhitectul și să strige la muncitori ca un patron de pe vremuri."

Ședința s-a reluat după această lungă pauză și i s-a dat cuvîntul Matildei, fără să mai fie întrebată adunarea dacă mai sînt întrebări și mai ales fără să se mai treacă la discuții, ca într-un fel de încheiere. "Tovarăși, a început Matilda, la întrebările puse, declar aici că n-am știut nimic de acuzațiile care i s-au adus soțului meu." Asta a fost toată fraza. Nu era tocmai ceea ce i se ceruse, dar exista afirmația că *n-a știut nimic*. Numai atît a fost și apoi și-a îndreptat și ea atacul împotriva arhitectului. "Soțul meu, a spus ea, și-a luat examenele cu strălucire, nu s-a strecurat nicăieri peste meritele lui, cum s-a afirmat aici. Alții poate s-au strecurat printre arhitecți, încasînd salariul degeaba ca să vină aici și să acuze pe alții, cînd mai bine ar fi să pună mîna și să învețe meseria, să nu se facă de rîsul muncitorilor, la care își permit să strige. Și eu pun întrebarea dacă e întîmplător că tocmai un astfel de arhitect incapabil își permite să facă pe patronul pe șantier."

Și s-a așezat cu obraji în flăcări. Betonistul a luat însă imediat cuvîntul, pe deoparte ca să evite continuarea discuției la acest punct pe ordinea de zi, dar să și completeze el ceea ce Matilda se ferise să spună mai răspicat: "Tovarăși, e clar, din cuvîntul tovarășei Petrini reiese că ea n-a știut nimic de concepțiile reacționare ale soțului ei. Aceste concepții erau de natură filozofică, și soția lui e arhitectă, nu specialistă în filozofie. Pentru greșelile lui el își va ispăși pedeapsa și va trage concluziile respective. Cred că e inutil să mai insistăm asupra acestui caz. Propun să trecem la punctul următor de pe ordinea de zi."

Reîntîlnirea cu părinții mă turbură însă și amorțirea mi se accentuă ca o stranie reacție de apărare. Mama nu se întrebese dacă sînt sau nu vinovat (copilul ei rămînea nevinovat orice-ar fi făcut), rea era doar nenorocirea, cum ar fi boala și moartea sau infirmitatea pe viață. Or, ea mă vedea întreg și, uitîndu-se la mine cu mîna la gură (gestul ei) și uitînd de lacrimile care îi curgeau pe obraji, mă întrebă.: "Ești sănătos, mamă?" Îi răspunsei, afectînd o veselie, că sînt pe deplin sănătos. Dacă a fost rău acolo unde m-au trimis. "A fost rău, îi răspunsei hotărît, dar a trecut." Tata însă nu se putu stăpîni să nu mă lovească. Știa că n-o să mai fiu profesor (probabil de la Matilda). "Ce-o să faci tu acum? mă întrebă aproape indignat. Am trudit cu tine să înveți carte și acum or să te trimită pe vreun șantier, să dai cu lopata." Părea sigur de ceea ce spunea, de unde înțelesei că alții avuseseră grijă să-i smulgă orice iluzie, cu brutalitatea oamenilor simpli, care consideră că prezentul e dat pentru totdeauna și că, odată căzut, nu te mai ridici, inconștienți, ca animalele, se cred la adăpost, gîndind: cine vrea să fie mare ajunge tot mic (admițînd în sinea lor că numai din lumea celor mari ies și rămîn oameni mari, deși trăiau acum niște vremuri cînd tocmai ei, cei mici și obscuri, erau chemați să se considere "conducători", clasa conducătoare; nu credeau deci în această lozincă, pe care o citeau zilnic pe pereții uzinelor în care munceau?). "Tată, îi spusei, mă așteptam să-mi spui că a munci cu lopata nu e o rușine și că tot ce există s-a făcut cu lopata și tîrnăcopul și că nu e vina mea că învățînd carte n-o să-i mai pot învăța la rîndul meu pe alții." Nu-l înduioșai. "Mie să-mi spui ce prostie ai făcut, fiindcă degeaba nu te-au arestat ei", zise cu un glas aproape de furie, nu împotriva mea, dar nici împotriva celor care mă arestaseră, nici el nu știa împotriva cui, nici măcar împotriva soartei, fiindcă asta ar fi însemnat să aibă o

idee despre soartă, cum avea mama, și să gîndească simplu, bine că a trecut și n-a fost mai rău. Nu, era rău, și cel mai aproape de învinuit era tot cel care fusese lovit. Amorții, gura mi se încleștă, nu-i răspunsei, o sărutai pe mama și plecai.

Starea lui de spirit se strecură însă în sufletul meu ca o realitate inexorabilă de care nimeni n-avea de gînd să mă elibereze, căci înțelesei că oamenii cu care muncea el acolo în uzină, chiar și prietenii, gîndeau astfel, și el, tatăl meu, nu era deosebit de ei, deși în cauză era propriul său fiu. Ion Micu avu însă o reacție atît de spontan stranie, încît o uitai repede pe-a tatălui meu. Îi dădui un telefon, și nu schimbarăm decît cîteva cuvinte. "Alo, Ioane?", spusei. "Cine e?", zise el. "Petrini!", îi răspunsei. "Petrini!? se miră. Care Petrini?" "Victor Petrini!" Urmă o tăcere. Repetai că sînt eu, Petrini, prietenul lui, ce, m-a uitat, acest nume nu-i mai spune nimic? "Ba da", zise și tăcu iar. "Ei, zisei, ce-ți spune?" Și avui eu însumi o reacție pe care începusem să mi-o cunosc, un fel de euforie bruscă, de veselie, cînd aveam revelația instantanee a unui adevăr. Ion Micu *era mirat...* Nu surprins, nu bucuros că îmi auzea glasul, ci mirat... că eram liber. După această mirare a lui ar fi trebuit să fiu încă *acolo*. Da, încă... în orice caz pentru multă vreme. Cît de multă? Ehe, cine știe cît... "Ei, repetai, ce-ți spune în auz numele de Petrini?" "Multe!", zise, de astă dată cu un glas care se prefăcea că nu e rece și străin. "Așa, va să zică, rîsei eu din nou, multe?! Bravo, mă Ioane, bine, Ioane, repetai, ca și cînd ași fi vrut să-l consolez eu pe el, în orice caz să-i confirm, sau mai degrabă să-i spulber temerea că ași vrea cumva să-l vād și să mai mergem ca odinioară la braserie. Adio braserie, eu sînt mai departe la închisoare, bine, bine", și închisei eu telefonul, tot așa, cu grijă pentru el să nu se simtă prost că nu mai vroia să se vadă cu mine și nici telefon să nu-i mai dau...

Vaintrub însă își arată și surpriza, și bucuria. "Petrini?! exclamă el. Ai scăpat?" "Da, zisei, am scăpat." "Și ce faci acum?" "Ce să fac, stau." "Vino pe la mine!" "Cînd?" "Cum cînd, acum, imediat!..." Mă bătu pe umăr, pe spinare, gata să mă îmbrățișeze. Eu însă nu-l încurajai, dar ei își întîrzie mîna pe brațul meu, pe care mi-l strîngea, contemplîndu-mă să vadă parcă dacă sînt întreg... Avui un surîs... "Ce faceți, dom' profesor? Cum e cu reforma învățămîntului?" spusei ironic, așezîndu-mă într-un fotoliu, ca și cînd am fi continuat simplu acea discuție de la botez cînd fusesem atît de neliniștit. Ironia mi-era adresată mie însumi, care știam că nu voi mai fi printre ei la facultate să mai am astfel de temeri. Gata, adio facultate! "A fost un svon care nu s-a confirmat, zise el, s-au făcut totuși unele schimbări în sensul în care discutam atunci, referitor la învățămîntul elementar și la licee. În Universitate, aproape nimic, adică nimic esențial, doar schimbarea unor denumiri de titluri... Doctorat, aspirant, cinci ani în loc de patru, lucruri de acest gen. Și s-au mai desființat cîteva catedre, de pildă, la noi, estetica, logica și psihologia." "Logica era mai demult scoasă", zisei. "A, da? Așa e!".

De unde dedusei că în mintea lui eu lipsisem de foarte multă vreme, parcă de-un deceniu. Intensitate grozavă în trăirea timpului, de unde senzația că trei ani făceau cît zece. "Deci Ben Alexandru nu mai e?" "Ben Alexandru?! A da, nu mai e, a plecat..." "Și istoria filozofiei?" "S-a mai micșorat, dar catedra a

rămas... Și ce faci tu acum, unde lucrezi?" "O să lucrez la o bibliotecă..." "Foarte bine, sper să nu abandonezi filozofia... Cândva, mai târziu, o să fii reintegrat, e părerea mea, când se va termina acest proces numit luptă de clasă, ațîțată artificial. Ești băiat tînăr, ai timp să aștepti... Dar fii prudent, abandonează acum scrisul, fiindcă ai văzut, caietele acelea... Ai risca, oricînd te poți pomeni cu o percheziție, și atunci va fi foarte rău... Ți-a spus soția că eu am făcut un referat pozitiv; totuși n-au ținut seama de el." Îi spusei că nu din pricina caietelor fusesem în fond condamnat... "Aveți dreptate", zisei, și întîlnirea se încheie astfel. "Mai dă-mi un telefon, zise Vaintrub, mai stăm de vorbă..."

IX

Nu scăpăm însă ele o stranie melancolie, deși Matilda mă iubea acum ca altădată. Din sentimentul că sînt în plină înflorire rămăsese doar o pură idee: știam că sînt tînăr, dar mă simțeam bătrîn, asemeni bunicului, pe care îl vizitai și îl găsi plictisit și furios... Nu mă întrebă nimic, nu-l interesa ceea ce mi se întîmplase, nu-l interesa decît ceea ce i se întîmpla lui. "Ce e, bunicule, ce ai? Ești cumva bolnav?" "Nu, zise el, n-am nimic, da' mă Victore, ce rost o fi avînd viața asta pe pămînt?" "Îți spun eu, bunicule, rostul vieții e să te bucuri că trăiești." "Ei, uite, eu trăiesc, dar nu mai am nici o bucurie." "De ce, zic, ai trăit, ai crescut atîtea fete, le-ai măritat, ai nepoți și chiar și o strănepoată, pe Silvia mea. Ți-nchipui cum se simt cei care n-au pe nimeni și i-a prins bătrînețea singuri." "Tu-le muma în cur, zise el enervat, nu-mi pasă mie de ei, îmi pasă de mine..."

Avea dreptate, și eu trăiam și eram tînăr, nu ca el, dar acea vrană, acel cep din care țîșneau înainte din ființa mea, ca dintr-un butoi cu vin, bucuriile, ori fuseseră astupate, ori butoiul era gol. Ar fi trebuit atunci să fiu insensibil și nepăsător, dar nu eram. Dimineața mă sculam cu o senzație de chin fără nume, care stîrnea în mine o furie dureroasă, aproape insuportabilă (mă culcam târziu, să-mi țin cît mai mult spiritul treaz, să evit aceste rele dimineți). Cum deschideam ochii, suferința era și ea prezentă undeva în mațe, nedorită de mine și a cărei cauză scăpa gîndirii mele. Era regretul adînc că nu mă voi mai urca niciodată la catedră și să văd ațintiți asupra mea ochii studenților încărcăți de o superbă curiozitate și simpatie pentru mine? Nu! îmi părea stinsă această bucurie... Că nu voi mai ajunge în țara mea să gîndesc liber fără să risc din nou închisoarea? Nu, fiindcă în adîncurile conștiinței mele eram convins că această anomalie nu va fi acceptată pentru multă vreme de către poporul din care făceam parte. Viața mea cu Matilda fusese cumva atît de greu fisurată încît în ciuda faptului că acum ea mă iubea ca la început cînd ne cunoscuserăm, fisura nu se lipea și îmi dădea această durere adîncă pe care eu vroiam s-o ignor, dar nu mă ignora ea pe mine? Neîncrederea ascunsă, care se insinuase în sufletul meu, că sentimentele ei pentru mine se pot retrage brusc după o acumulare absurdă de aversiune, și ura să reapară cu violență? Da, mă

gîndeam la acest lucru, dar eram pregătit, sau mai bine zis resemnat că va fi inevitabil, asta îmi e soarta, și aveam speranța că această acumulare să dureze cît mai mult, și poate, cu anii, să ducă la izbucniri din ce în ce mai rare. Iar dacă nu, despărțirea. Nu eram nici primul și nici ultimul care eșua în întemeierea unei familii. Poate toate acestea la un loc iradiau în adîncul ființei mele și, înlăturate prin gîndire, se refugiau în mațe și sileau gîndul să trăiască suferința? Desigur... Parcă eram un leu pe care vînătorul îl împușcase și el știa acest lucru pentru că simțea în ființa lui puternică o inexorabilă sfișiere. Se punea cu botul pe labe, își întindea burta la pămînt și îl pîndea cu privirea crăpată pe vînătorul care trăsese în el (și care îl credea mort), pentru ultimul salt, cînd îl va ucide înainte de a muri el însuși. Astfel stăteam eu diminețile în pat, cu ura la pîndă, dar vînătorii mei nu se apropiau și nici nu știam cine sînt și nici nu mă simțeam atins de moarte. În minele de plumb de la Baia-Spie omorîsem pe unul, fiindcă îl văzusem la față, îi suportasem ura, ne priviserăm ochi în ochi și gîndul uciderii se născuse în mine cu o forță copleșitoare; cînd se împlinise, nicicînd nu simțisem un sentiment atît de puternic de libertate, deși știam bine că eram închis într-un lagăr și silit să cobor în mină și să muncesc din greu cîte șaisprezece ore pe zi. Munca devenise infinit mai ușoară și marii bolovani de minereu pe care trebuia să-i împing spre gura prin care cădeau în vagonete mi se părea că sînt nu din plumb, ci din pîslă. Chiar moartea în preajma căreia munceam clipă de clipă (căci oricînd se puteau desprinde din bolta minei și să te strivească, cum se și desprinseseră și striviseră pe unii dintre noi, bucăți mari de pămînt dislocate de pîriiul perforatoarelor) dădea clipelor o tensiune de înfrățire cu această boltă, cum probabil se întîmplă în război, cînd se naște un sentiment straniu de simpatie între bătaia inimii care aude șuieratul bombei și bomba însăși: că n-a căzut pe tine și poate n-o să cadă niciodată. Tremuram de o lașitate desgustătoare, dar după ce îl omorîi pe călăul meu, începui să privesc întunecata boltă cu sfidare. În fiecare zi, înaintînd în galerii după ce artificierii își puneau dinamita, scormoneam bolta cu lopețile pînă dădeam de rocă dură, dar uneori înaintînd în aceste galerii părăsite de pe vremea lui Franz Iosif dădeam de bolte înalte, la care nu puteam ajunge. Erau cele periculoase. Dar nu-mi mai păsa de ele...

Uneori gîndul la felul cum îmi lichidasem eu torționarul venea ca un balsam peste suferința mea fără nume care îmi chinuia diminețile. Îmi aminteam scene, cele mai multe comice, de genul celor cu cosorul lui Moceanu, care fusese inventat de Moceanu. La intrarea în galerie, treceam prin fața unei gherete, în care stătea la căldură, în timp ce noi tremuram de frig, un gardian, căruia trebuia să-i spunem ce număr sîntem (fiindcă nu mai aveam nume, eram numere). Și nu știam ce îl apuca pe gardian cînd i se spuneau numere care treceau de o mie, de pildă 1.003, cum era al meu, începea să urle, ieșea afară și începea să ne care la pumni în figură și lovituri cu bocancul în fluierale picioarelor, cu înjurături de o mare inventivitate. Am înțeles repede, însă, că individul nu știa să scrie astfel de numere, și unul dintre noi ne scapă de furia turbată a acestui semianalfabet, pronunțînd nu o mie trei, ci zece, zero trei. "Păi așa, futu-vă mama voastră de reacționari", zise gardianul, și de-atunci încetară și accesele lui de violență. Deținutul, după ce începe să-ți cunoască

bine paznicii, se descurcă pe urmă bine cu ei... Nu mi-ar fi trecut prin cap să ghicesc din ce pricină își ieșea asta din pepeni... Dar unul din noi, mai vechi, avusese inspirația... Intrînd în lagărul din apropierea minelor avui surpriza să constat că înăuntru era cald, că la masă pîinea era la discreție și că în fiecare zi aveam carne și lapte, iar paturile aveau saltele și pături (e drept, paturile erau scortoase și vechi, puțeau a sudoare de cal, dar erau totuși pături). În cel în care fusesem băgat eu și poetul eram cîteva sute. În altele, mai mulți. Mi se luase costumul meu civil și mi se dăduse unul vărgat, și în locul căciulii, o bonetă. Deși fusesem prevenit (vezi, mi se spusese, că liftul ăla nu seamănă cu cel dintr-un bloc, e puțin mai rapid), totuși crezui că leșin cînd deodată se smulse din nemișcare și mă pomenii în întuneric. Ala fusese un glumeț cînd se exprimase zicînd că "e puțin mai rapid". Pur și simplu se prăbuși în adîncuri cu o viteză de cădere ai fi zis liberă, dar nu era departe de așa ceva, și cînd se opri, buf! dacă n-am fi fost înghesuiți ca sardelele, ași fi căzut și eu lat pe jos și mi-ași fi spart capul. Astfel de lifturi lăsase moștenire Franz Iosif și nimeni nu le înlocuise de-atunci. Munca, jos, în subterană, mi se păru suportabilă, numai praful negru începu să mă supere. Îți intra în ochi, în urechi, îl trăgeai pe nas, îți năclăia capul ras, îți intra în haine și în piele, printre picioare, în găoază... Ca în orice lagăr, din zece deținuți unul era turnător... Mi se spuse acest lucru tot așa, cît sosii... Iar peste ei un șef, care era tot atît de puternic ca și comandantul lagărului, dacă nu chiar mai puternic, căci într-o zi, cînd veni în inspecție un colonel de la București, cu el stătu de vorbă, în văzul nostru (fu însoțit de el peste tot), și nu cu comandantul oficial. Ca să-l distreze pe colonel și să ne arate nouă cît e el de bine văzut, se legă de un deținut care de la Auschwitz nimerise la Baia-Sprie. "Mă, Grünfeld, ia spune, ce cauți tu, mă, aici? Cum, tu, care ai fost la Auschwitz, să nimeresti printre reacționarii ăștia, acești dușmani înrăiți ai poporului? Cum, mă, printre criminali de război, tocmai tu, care ai fost victima lor?" Grünfeld tăcea, dar asta continua să-l ia peste picior în același stil. "Oliver Grünfeld, mare pacoste a căzut peste tine, în timp ce alții au pensii și funcții de conducere, tu ai aterizat aici, să-ți rămînă ciolanele prin galerii. Ce-ai făcut, Grünfeld, spune-ne și nouă, uite, domnul colonel e chiar curios..." Și deodată Grünfeld izbucni pițigăiat, cu un puternic accent: "Ce-am făcut? Mă întrebi ce-am făcut? Am făcut, acolo la Auschwitz, ce faci tu acuma aici! Asta am făcut!... Tot așa, am fost șef, *capo*, turnător ca și tine și o să ai soarta mea într-o zi și tu care îl iei pe Grünfeld peste picior cînd or veni americanii să te judece..." Senzație, mare eveniment printre deținuți, cineva, chiar dacă Grünfeld, dăduse glas gîndurilor lor secrete, că or să vină ei americanii... Colonelul se cără repede, însoțit de umbra lui, care nu mai avu chef să-i mai spună ceva lui Grunfeld.

Într-o zi se întîmplă însă în lagăr ceva, și situația noastră de-acum deveni, în amintire, idilică față de cea care urmă. Tocmai acești turnători, datorită poziției lor privilegiate în lagăr, organizară o evadare care le reuși: făcură rost de alimente, de arme și muniție, de haine civile și, cu complicitatea unui gardian, fugiră într-o noapte. Se dădu însă imediat alarma și din dormitoarele noastre începu să se audă un puternic duduie de motoare. Ne uitam pe fereastră să ghicim ce-o fi. Cineva, un fost ministru naiv și cu imaginația

bîntuită de fantezmele speranței, lansă presupunerea care apoi deveni la alții certitudine, că sînt americanii care au venit să ne elibereze... în reclusiune luciditatea și simțul realității pot slăbi în așa măsură, încît cel mai mic eveniment neobișnuit capătă proporții nemăsurate... Dar numaidecît surveni desamăgirea: nu erau americanii, ci mașinile lagărului. Evadații fură prinși chiar în noaptea aceea, numai unul scăpă și ajunse pînă la București, dar fu prins acolo... A doua zi toți fură încărcăți într-un camion și dispărură din lagăr. Unde îi trimitea? Gardienii lansară svonul că au fost toți împușcați, în realitate, cum aflarăm mai tîrziu, au fost împrăștiți prin alte închisori și lagăre, unde au devenit cumpliti torționari, înaintați deci în grad sub amenințarea reală că dacă nu vor dori să execute ceea ce li se cerea, vor fi executați pentru evadarea de la Baia-Sprie.

Iar la noi, regimul se înrăutăți, nu ni se mai dădu pîine la discreție, ci doar un kilogram pe zi, laptele fu suprimat cu totul, iar carnea, doar de două ori pe lună. Gardienii deveniră brutali, începură să ne scoale noaptea din somn și să ne culce prin curtea lagărului ore întregi. Culcat! Sculat! Culcat, sculat, și tot astfel pînă venea ora coborîrii în mină, unde urma să muncești zece și uneori șaisprezece ore. Pentru cel mai mic murmur, carcera, desculț și fără manta. Cîteva mai bătrîni făcură pneumonii și muriră. Credeam că e vorba doar de un val de represiune, ca să ne învețe minte să nu mai evadăm, dar brutalitățile continuau și chinuit de nesomn și de aceste culcări care mă trimiteau istovit în mină, într-o noapte rămăsei în picioare, refuzai să mă mai culc... Cîteva mă imitară. Gardianul se apropie de mine, mi se uită în ochi și rînji: "Culcat!". Rămăsei în picioare. "Culcat!", urlă, dar nu mă culcai. Era un individ diform, strîmb, urît și mic de statură. Numai ochii, sub lumina galbenă a becurilor din stîlpi, exprimau parcă o bucurie prin care ai fi putut crede că te poți întîlni cu un om și să-i reamintești că și tu ești unul, chiar dacă, vinovat sau nu, te aflai acolo să ispășești o pedeapsă. El chiar surîse: "La carceră!"

În carceră fiecare gîndea în felul său. Unii își spuneau (cei mai mulți) că trebuie să se miște, să nu înghețe și să moară. Eu, dimpotrivă, îmi spusei că mișcarea degajă energie și că după un anumit timp obosești tot mișcîndu-te și abia după aceea organismul nu se mai poate apăra împotriva frigului. Mă făcui deci covrig, îmi strînsei brațele la piept, îmi pusei capul pe genunchi și adormii lipit de scîndura, care mi se păru caldă, a acestei invenții menite să elimine pe cei care odată închiși mai vroiau să rămînă oameni și să reacționeze ca ființe umane. Instinctiv îmi lipeam pe rînd de scîndura carcerii acea parte a corpului care simțea mai tare frigul, cînd umerii, cînd coastele, cînd șalele, dar mai mult spinarea, unde știam că sînt plămîinii... restul putea să mai înghețe... picioarele, de pildă, tălpile goale, simțeam că ard după ce mai întii deveniseră reci ca un sioi. Noroc că nu bătea vîntul, era un sfîrșit de februarie cu zăpadă care se topea, era umed, dar frigul iernii se mai domolise.

...Mă trezii avînd senzația că o dihanie deschisese ușa și se uita la mine. În curte era liniște, culcările încetaseră. Cît să fi dormit? Cîteva minute sau cîteva ore? Eram amorțit de frig, dar nu mă simțeam rău, eram rece, dar numai pe dinafară, și cîteva clipe mă stăpîni acea stare de frăgezime pe care ți-o dă odihna după o trudă grea. Mă ridicai în picioare și atunci distinsei prin

întineric figura gardianului care mă băgase la carceră. Vocea cu care mi se adresă mi se păru duioasă: "Cum e, o mie trei? Ei, e bine la carceră?" "Nu e bine", îi răspunsei, cu speranța pe care glasul său mă făcea s-o întrevăd, că de-aia venise la mine, să-mi dea drumul și să mă duc în dormitor. El ridică atunci ceva negru pe care îl ținuse ascuns la spate și îl apropie încet de tîmpla mea. Era un vâtrai. "Uite, mă, o mie trei, aici, uite aici ar trebui să te lovesc (cu aceeași voce dulce, cu acea bucurie curată cu care vrei să dăruiești ceva unei persoane pe care o iubești, și mă lovi de cîteva ori în tîmplă, dar ușurel, cu gingășie, să nu mă doară). Ei, înțelegi? continuă el vîrîndu-mi de astă dată vâtraiul sub nas, pe care mi-l puse apoi pe gură. Cu partea lui îndoită, cu ciocul cu care răscolea jarul în sobă și îmi împinse capul tot ușurel, dar ferm, de scîndura carcerii. "Aici, uite aici, ar trebui să te lovesc", repetă el, și repetă și figura, ciocănindu-mi iarăși tîmpla. După care închise ușa, trase zăvorul și îi auzii pașii îndepărtîndu-se.

Nu mai putui dormi. Mă copleși întii o mare mîhnire. Ce-avea ăsta cu mine? Nu dormise, în loc să se culce stătuse probabil la gura sobei și cugetase. La ce oare? La familia lui? La muiere și la copii, la frați și la surori? Nu, stînd cu vâtraiul în mînă și răscolind focul, se gîndise la mine. Fumase probabil mai multe țigări, pînă ce gîndul i se distilase și se făcuse esență de gînd, rupt, detașat de vreo pornire turbure, pînă ce descoperise exact ceea ce îl deosebea și în același timp ceea ce îl lega de mine, pînă la simpatia umană trezită de limpedea lui revelație: Capul! Da, iată ceea ce ne deosebea. Eu aveam alt cap deci nu al lui și atunci luase vâtraiul în mînă și venise să-mi spună. Nu în corpul meu trebuia să mă lovească, avem toți aceleași corpuri, mîna e mînă, piciorul picior, stomacul face aceeași digestie, pe cur ies aceleași excremente. Capetele sînt diferite! Și de ce să fie?! Îi trezisem simpatia pentru această profundă descoperire pe care existența mea i-o pricinuiseră? Eu nu eram bătrîn, să presupună că am fost fie general, fie ministru sau alt fost mare stăpîn al acestei lumi. Eram deci o enigmă contemporană, nu cu mult mai tînăr decît el. Și lăcașul acestei enigme era capul. Enigmă?! Ce enigmă? într-al său nu era nici una și nici într-al altora și, slavă Domnului, cunoscuse și el destulă lume. Și aversiunea lui turbure se limpezi, aversiunea lui ancestrală pentru astfel de capete devenise clară și distinctă. Și glasul lui suav îmi stăruia în auz: "Uite, mă, o mie trei, aici, uite-aici ar trebui să te lovesc!". Mîhnirea mi se îngrămădi în gît. Omul ăsta putea fi prieten cu tatăl meu, putea fi unul dintre cei pe care îi văzusem prima oară la o manifestație și care îmi trezise cu putere sentimentul de solidaritate cu speranța de pe chipurile lor într-o lume mai bună. Pe urmă unul din acea mulțime fusese făcut gardian, și o incredibilă știință de a pedepsi se născuse în el. Altul securist... îmi aminteam acolo în carceră cu cîta abilitate încercau anchetatorii să mă facă să recunosc ceea ce nu făcusem, cum își alternau rolurile, unul era blînd și cinic ("bine, îmi spunea, nu recunoști acum, și se uita la ceas, o să recunoști mîine dimineață la patru, n-o să recunoști la patru, o să recunoști la zece, n-o să recunoști la zece, o să recunoști peste trei zile, sau peste trei luni, sau peste zece ani, e timp, nu ne grăbim..."), altul mă înjura în mod ordinar de mamă, mă ținea în picioare opt ore, în timp ce el mînca sandviciuri, bea cafele, fuma, după ce în prealabil

avusese grijă să nu mi se dea să mănînc în ziua aceea, și rîgiia, se scobea în măsele și mă asigura că singura mea șansă e să recunosc, să fiu condamnat, să ispășesc pedeapsa și să scap... să mă orientez în direcția asta, fiindcă nu exista alta, și atunci toate acestea, celulă, interogatoriu, nopți nedormite, or să înceteze. Altul mi-a spus la un moment dat cu sinceritate: "Mă Petrini, tu oi fi crezînd că noi sîntem niște tîmpiți, că nu știm că tu de fapt n-ai făcut nimic, dar ce nu înțelegi tu e faptul că ne ești mai necesar aici decît afară". De unde reieșea că ăsta avea sentimentul net că ei stăpîneau lumea și că ei decideau cine era necesar *afară* și cine *înăuntru*, o împărțiseră, această lume și domneau peste ea în toată voia... Țasta însă, cu vătraiul lui și tonalitățile lui gingașe, nu știu de ce, mă prinsese descoperit. El nu trăia într-un joc complicat de smulgere a unei recunoașteri, ca aceia care mă trimiseseră aici, și în fața căroră spiritul meu se putea mobiliza, el era *un om simplu*, și iată ce vroia să-mi facă el mie... să mă lovească în cap, da, descoperise locul... Nu, nu pentru că era gardian avusese el această revelație... Așa, ca om, trăind pe acest pămînt și avînd timp să coboare în el însuși, se descoperise pe sine prin alții... Cum mă chircisem iar, vrînd să adorm cu fruntea pe genunchi, mîhnirea împrăștiată în toată ființa mea deveni deodată agresivă și izburcii în hohote de plîns simțînd că mă înec, în timp ce gîndirea își torcea mai departe firul, străină parcă de suferința mea. Da, avusese dreptate Ion Micu, aveam și eu ce pierde în închi-soare, aveam de ce mă teme. Nu convingeri politice, ca el, ci convingeri mai adînci, că lumea mi-e prietenă și că floarea gîndirii mele ar putea fi de folos cuiva. Ceea ce spusese el în acea mare discuție de la braserie îmi sunase atunci prea abstract, dar el știuse ce spune și de aceea acceptase o clipă de umilință, numai să nu mai trăiască încă o dată ceea ce trăiam și eu acum... Zguduirea, șocul mîhnirii încetă apoi după asalturi repetate, în care suferința atingea creasta înaltă a eliberării, eliminînd, ca pe-un microb periculos, duioșia abjectă a stîrpirii umane, gardianul care crezusem o clipă că venise să-mi dea drumul să mă duc în dormitor și să dorm cu ceilalți. Printre crăpăturile scîndurii zării lumina răsăritului și curînd auzii goarna care suna deșteptarea. Un gardian veni și îmi dădu drumul, alergai să mă îmbrac și să mănînc, apoi coborîrăm în întunericul minei. Seara, mă desbrăcai și căzui într-un somn asemănător plumbului pe care îl dislocam din galerii, dar o mîină mă zgîlții și mă smulse din el: la carceră! Era același gardian din seara trecută. Încearca să-mi arunc pe umeri mantaua și să-mi vîr picioarele în bocanci: nu, fără manta și bocanci! În cămașă și desculț.

În carceră simții primejdia: ăsta spusese ieri, ciocnindu-mi timpla cu vătraiul, că acolo *ar trebui* să mă lovească. Ar trebui, asta însemna că *nu putea*, dar mă putea lichida vîrîndu-mă seară de seară între cele patru scînduri ale carcerii, obținînd același rezultat. "Ei bine, îmi spusei, cu o hotărîre mai rece decît frigul care mă învălui, n-o să mor, dar în schimb o să te omor eu pe tine. Dacă nu cumva mi-e scris să mor totuși eu și tu să trăiești și să înflorești mai departe. Să vedem!"

Dimineața îmi vîrîi capul în ghișeul bucătăriei și șoptii: "Boca, vreau să-ți spun ceva!" Boca ăsta îmi aruncase de cîteva ori priviri de simpatie, scurte, ca niște fulgerări. "Boca, îi spusei, dă-mi puloverul tău." "De ce?" "Un gardian vrea

să mă omoare, mă bagă la carceră noaptea desbrăcat." "Bine", zise. Și îmi aruncă puloverul de pe el. Îl trăsei pe piele, îmi închisei la gât cămașa de pușcăriaș să nu se vadă și seara nu mă mai culcai. Gardianul veni și timp de cinci zile petrecui noaptea în carceră. Ar fi trebuit să mă curăț și m-ași fi curățat dacă gardianului i-ar fi trecut prin cap să-mi descheie cămașa. În a șasea zi îl zării în galerii cu lampa de carbid în mână. Înțelesei: intra cu noi într-o tură de șapte zile. Îmi fu ușor să-l urmăresc după mersul său crăcănat și mai ales după coincidența stranie dintre intențiile mele și mișcările pașilor săi: se plasa unde nu trebuie, în apropierea fântinilor prin care rostogoleam jos minereul: sigur, el trebuia să supravegheze eficiența muncii, să aibă satisfacția trudei noastre crezând în același timp că prin acea gaură ținea contactul cu cei de jos, oameni liberi ca și el, care duceau mai departe vagonetii. O pauză. Dispărui dintre sutele de umbre, pe care nimeni nu le mai putea urmări și rătăcii spre ținta mea, o lampă de carbid plasată undeva în stînga, care mă aștepta. O lăsasem pe-a mea în urmă, pîtită într-un colț... Trecui prin întuneric și brusc zării poziția soldie de stăpîn a omului meu. Ținea un picior ridicat pe un bolovan de minereu și mîna cu lampa în sus, să vadă ce se întîmpla de survenise această pauză, această tăcere de adîncuri în care el nu mai era nimic. Trecui pe lîngă această umbră și trebăluui dînd scîndurile la o parte; se puneau totdeauna deasupra peste gaură după o rostogolire de minereu, să nu nimerească vreunul din noi în ea, cum nimerise unul și se făcuse jos zob. Mă retrăsei prin spatetele lui și deodată, cu o lovitură de picior, îi stinsei lampa. "Să nu-ți fie frică de gardieni, mi se spusese încă de la început, dacă ai vreunul care te amenință, pîndește-l în mină, stinge-i lampa!" "Ei, ce mai faci? îi șoptii apucîndu-l de gît și astupîndu-i gura cu palma. Duiosule, o să mori! Ai ceva de spus care poate fi reținut?" Și îi eliberai gura și îl lăasai să respire. Dar nu cîteva clipe, ci pînă își veni în fire. "Știi cine sînt, îi șoptii mai departe, ai pus tu ochii pe unul pe care n-ai avut curajul să-l omori cu văturaiul, ai ales calea *legală* (ție îți plac legile!), carcera, ei, ce vină ai tu? Tu nu i-ai făcut nimic, cîți nu stau la carceră? Că pe urmă unii mor, parcă tu ai inventat pedeapsa asta? Nu mă dezamăgi, spune-mi ceva care să mă facă să-mi pară rău că te omor!" Și el îmi spuse gîfîind, gata să mă dezarmeze, cu un glas de o halucinantă omenie: "Dom' șef, iartă-mă, n-am vrut să-ți fac nimic..." "Ei da, te cred, îi șoptii și eu înfiorat, o să am remușcări", și îl aruncau cu o violență și un instinct sigur în dreapta mea, unde știam că se rostogolesc bolovanii de plumb împinși de brațele noastre.

Sigur, el nu vruse să-mi facă nimic, totul fusese un joc al spiritului, nici el nu dormise în seara aceea și venise să comunice cu mine, să-mi destăinuie un mare secret: și el gîndea, și pe el îl vizitase *ideea*, și el simțise izolarea celor care se trezesc singuri în univers, aici, acum... gîndesc în lume, cine mă poate asculta? Cum, dar e unul acolo, hai la el... și venise cu văturaiul în mână. Acest văturai îi era străin, ce însemna un văturai? Nimic, un obiect, un instrument cu care intensifici focul, cu care răscolești lemnele să ardă mai bine...

Nici măcar nu mă grăbii să-mi caut felinarul uitat într-un colț: știam că o să-l găsesc și îl și găsi după bîjbîieli care nu mirară pe nimeni. Doar întru tîrziu cineva drăcuu că nu s-au pus la loc scîndurile după ultima rostogolire de minereu, un maistru civil, ai cărui ochi se holbară de cîteva ori spre noi auzind

jos răcnete... Dar aceste jumătăți de priviri, prinse în fulgerări scurte de propria-i lampă, erau dinainte resemnate: Te pomenești că a căzut cineva... mai bine ar fi fost să se îngroape în ea Franz Iosif, decât să-l trimită pe el dracu să exploateze o asemenea porcărie... Bă, ce e acolo? Dar abia seara aflarăm: căzuse un gardian între vagonați... A murit? Tăcere. Nu ni se spuse că n-a murit...

Numai Boca se așeză cu coatele pe ghișeul bucătăriei și mototoli în mână puloverul pe care i-l înapoiai. "Nu mai ai nevoie de el?" "Nu", îi spusei. "Cum a fost în mină?" Și se holbă la mine ca și maistrul civil pe marginea puțului, dar nemișcat, cu mult alb în privire, gânditor, odihnit și gras. Însă o clipă neliniștit... el făcea și dădea de mâncare, dar oamenii se omorau aici unii pe alții... Când mă întorsei să mă uit în urmă, în aceeași clipă el își retrase capul și ghișeul rămase gol...

X

Făceam lungi plimbări cu fetița în brațe în timp ce Matilda lipsea, și numai micuțul ei corp fragil lipit de inima mea îmi împrăștia bizara melancolie cu stările ei agresive care îmi sfișiau mațele. Cărțile pe care le iubisem nu mă mai atrăgeau. Abia aveam puterea să nu-i învinuiesc pe cei care le scriseseră de insignifianța spiritului și a filozofiei în fața istoriei brutale și nepăsătoare a oamenilor. O nostalgie ascuțită după adîncurile din care mă întorsesem începu să revie în amintirile mele din mină. Acolo spiritul meu nu fusese chinuit decât o dată, de acel gardian, acum, în libertate, simțeam acest chin zilnic și, ce era mai rău, nu vedeam ce ar trebui să fac să scap de gheara care îmi sfișia ființa. În carceră putusem să plîng, eliberîndu-mi sufletul de tandrețea umană, ca să pot desigur, să-mi apăr apoi viața cu sînge rece. Acum inima mi-era înghețată.

Într-o zi Matilda se întoarse acasă tîrziu, pe la ora cinci, și cu un chip întunecat. Rămăsei nepăsător, mă așteptam să se întîmple curînd și acest lucru. La masă îmi spuse fără cruțare: "Tu de ce stai toată ziua și nu faci nimic? Ce e cu postul tău de bibliotecar?" Tăcui. Cu postul de bibliotecar nu făcusem nimic. Din cinci în cinci zile îi telefonam activistului Vătămanu și de fiecare dată el îmi răspundea extrem de binevoitor și prietenos: "Încă n-am nimic, tovarășul Victor (așa îmi spunea, pe numele meu mic). Trebuie să mai așteptăm. Mai caută-mă!" Trecuseră astfel trei luni, venise primăvara și nu se găsisse nicăieri un astfel de post liber. "Trebuia să prezezi, zise Matilda, dacă nu la o bibliotecă, în altă parte. Acum e prea tîrziu!" "De ce?" "Mircea a plecat, a fost numit secretar al CC. Azi am aflat, l-am căutat la telefon eu, să-l rog să-ți găsească un post, nu neapărat bibliotecar, parcă ași fi avut o presimțire că trebuie să intervin... «Tovarășul Mircea nu mai lucrează la noi, n-ați citit ziarele? mi-a răspuns secretara lui, care mă cunoștea. Nu mai e, tovarășă Matilda...» Am închis și mi-am aruncat ochii pe

Scînteia. Acuma cine să ne mai sprijine? Ia dă-i un telefon acestui Vătămatul!"

Mă ridicai de la masă și formai numărul. Activistul era la postul lui. "Nimic, tovarășul Victor", spuse el cu un glas plin de entuziasm, parcă ar fi zis: am găsit! Îi spusei că în acest caz l-ași ruga să-mi găsească altceva și, cînd va apărea un post liber la vreo bibliotecă... Urmă o tăcere... "Cam ce ați dori dumneavoastră?" "Un post de profesor sau de învățător", riscai eu, crezînd cu naivitate că odată Mircea plecat s-ar putea trece peste interdicția... "Nu, tovarășe Victor, nu se poate", spuse el tărăgănat, cu regret. "Păi de ce? continuai eu. Un fost asistent universitar nu poate preda și el fizica și matematicile, sau o limbă străină în vreun liceu? Sau cel puțin abecedarul?" "Nu", zise el și tăcu. Apoi deodată îmi spuse cu un glas de parcă îi părea rău că nu se gîndise mai devreme, un glas plin de optimism pentru mine, o soluție excelentă: "Tovarășe Victor, de ce nu vă duceți dumneavoastră la Brațele de muncă? Acolo ei au tot felul de posturi, pentru toate profesiunile, au o schemă exactă de necesități și vă pot soluționa foarte rapid. Eu sînt secretar cu propaganda. Am alte sarcini și nu pot să știu bine ce au ei..." Întelesai că se debarasa de mine și mi se păru firesc. Nemaexistînd șeful care îi încredințase cazul meu, nici el nu mai era obligat să-l rezolve. La Brațele de muncă, gata, o soluție plină de perspective. "Faceți așa, tovarășe Victor, mai spuse el, și dați-mi pe urmă un telefon să-mi spuneți cum ați rezolvat." "Bine, tovarășe Vătămanu, vă mulțumesc că ați avut toată bunăvoința!" "N-aveți pentru ce! Vă urez succes!"

"Ah, strigă Matilda cînd auzi, trebuia să insiști și să nu te încapățînezi la o bibliotecă, trebuia să te fi dus iar ia Mircea și să-i spui că dacă nu sînt locuri de bibliotecar, să-ți dea altceva. Acum ce-o să faci? La Brațele de muncă! Aia or să te trimită să dai cu tîrnăcopul și cum tu n-o să primești, ce-o să faci toată viața? "De unde știi tu că n-o să primesc? Ba o să primesc bucuros, n-o să fie mai rău ca în mină! îi răspunsei cu un glas brutal. Dacă o să fie pentru toată viața, mai vedem. Am alte păreri despre viață!" "Ce păreri? Ce valoare au părerile tale?", zise ea la fel de brutal. "Am părerea că viața mai oferă și surprize, nu curge numai pe gustul unora, mai curge și pe-al altora, se mai schimbă..." "Vezi să nu se schimbe! În rău se schimbă, nu în bine!" "Să zicem, dar mie tot n-o să-mi pese! Mai rău decît un tîrnăcop ce-o să fie? Am făcut mușchi de oțel în mină. Chiar mi-e dor să-i pun în mișcare!"

Astfel de cuvinte erau intolerabile pentru o femeie. Izbi cu șervetul în masă, își strînse pumnii îndîrjiți și rosti: "Carte ai învățat, din carte să trăiești, indiferent cum. Cere, protestează, fă ceva, nu te lăuda cu mușchii tăi de oțel, descurcă-te! Bine, ai fost unde ai fost, înțeleg. Ți-au trebuit cîteva luni să te odihnești, dar acum e timpul să ieși din letargie. Nici măcar nu mai citești, nu mai scrii nimic, mi-a plăcut mai mult atunci cînd mi-ai tras una că am umblat în caietele tale. Scrie o carte marxistă! Studiază, lucrează... O să zici că n-o să ți-o publice nimeni, scri-o tu întîi și să fie foarte bună și o să vezi atunci dacă ți-o publică sau nu. Dacă ai încredere că viața e așa cum zici că e, trebuie să fii pregătit, nu cu o carte, cu mai multe! Nu abia atunci, după ce-o să îmbătrînești, să te-apuci să le scrii. Atunci n-o să mai scrii nimic, or să vină alții mai tineri care or să fie luați în seamă. Uite, marele poet și filozof am auzit că lucrează, traduce, își scrie memoriile..." "N-am nici un chef, zisei, să scriu o carte marxistă, încît schelăria construită de tine cade. Marxist a fost, ca să zic

așa, tot Marx și el a spus tot, și un adevărat gânditor nu poate accepta să culeagă fărîmiturile de la masa altuia..." "Nici măcar nu e adevărat! zise Matilda furioasă. Nu mă pricep la filozofie, dar atîta lucru știu și eu, că au fost grupuri de filozofi care au tratat cam aceleași idei. Spune tu singur un mare filozof și dacă ești sincer o să-mi numeri o grămadă care l-au urmat. Poftim, Socrate!" "Da, așa este, zisei, putem numi socratici o grămadă de filozofi, așa în general, dar fiecare a întemeiat școli proprii de filozofie, nu s-au mulțumit să reia papagalicește conceptele lui. Așa a fost școala megarică, școala cirenaică, școala cinică, fără să mai vorbim de giganți ai gândirii filozofice ca Xenofon și Aristotel. Dar Euclide? Da, socratici, dar, ăhă! gândirea lor nu se țira pe burtă în fața gândirii lui, cu toate că Euclide, de pildă, în timpul tensiunii dintre Megara și Atena, părăsea Megara în haine femeiești și se furișa în Atena să-l asculte pe Socrate. Ei și? La rîndul lor au avut și ei discipoli, care nici ei nu pot fi confundați cu maestrul." "Deci am dreptate, zise Matilda, poți foarte bine să fii marxist! Da, în sensul pe care îl propui tu, n-o să zică nimeni că ești antimarxist, dacă pornești de la el." "Ce naivă ești!", zisei. "Lasă să fiu eu naivă și tu să scrii! Mai tîrziu o să-mi dai dreptate. Știu, tu ai altceva în cap, ți-am citit caietele, dar ideea ta că totul e spirit și materia o aparență, un înveliș pe care spiritul și-l creează, întîi că nu e nouă și al doilea că (și aici Matilda rîse) asta vine în totala contradicție cu marxismul, și chiar că n-o să-ți publice nimeni niciodată vreo carte bazată pe ideea asta." "Ba da, e nouă, fiindcă are în vedere ceea ce a descoperit știința în acest veac, și nu știau idealistii secolelor trecute. Ce este asta, materie? Masa asta la care stăm e un vid insondabil, în care zbîrmie cu viteze halucinante electronii în jurul nucleelor. Și crezi că asta e tot? Și crezi

că asta e materie?" "Este, rîse Matilda, pînă nu se face putregai. Pe urmă nu mai știu ce este, dar nu pot să cred că paharul ăsta din care beau apă e spirit..." "O să scriu totuși cartea mea și o să-ți dovedesc că da, dar n-o să fie așa de simplu de înțeles..." "În schimb o să fie destul de simplu să fii trimis iar de unde-ai venit, zise Matilda cu humor. Unde-ai dus caietele?" "La bunicul, într-un dulap din pivniță."

XI

Mă dusei totuși chiar a doua zi dimineața la Brațele de muncă, deși chipul posomorît al Matildei nu-mi prevestea nimic bun. Mă așteptam să găsesc acolo, în preajma clădirii, o mulțime de oameni, cum văzusem în filmele străine. Nu era nimeni, eram singurul solicitant. Fui îndrumat într-un birou, unde mi se dădu să completez un formular și un individ îmi puse cîteva întrebări suplimentare, printre care și aceea dacă am suferit condamnări. La rubrica "profesiunea", scrisei fost asistent universitar, iar la aceea "unde aș dori să lucrez" spusei, deși știam că e zadarnic, că la un liceu, școală normală, tehnică etc, numai școală să fie. "Mai adăugați ceva, zise funcționarul, repartizările în învățămînt țin de alte organe, secția de învățămînt a sfatului popular, sau cu

aprobarea ministerului." Adăugai: sau la o bibliotecă, la o casă de cultură, la un muzeu sau chiar funcționar în vreo instituție... "Veți primi răspunsul acasă, în scris..."

Îl primii după trei zile. Începînd de la data... deveneam salariat al Sfatului popular orășenesc, să mă prezint imediat la serviciul numărul... tovarășul Istrate, pentru perfectarea formelor de angajare. Mă prezentai de îndată. Istrate ăsta era un tinerel cu o înfățișare plăcută și meditativă, dar se uită la mine cu o privire parcă uluită cînd auzi cine am fost și ce studii am. "Ăștia sînt nebuni, zise el. Am posturi libere la echipa de deratizare a orașului. Primiți un asemenea post?! mă întrebă el uluit. Probabil că e o greșeală, ia să vedem..."

Și puse mîna pe telefon. Nu, nu era nici o greșeală. Și începu să formuleze aceleași întrebări pe care ași fi vrut să le formulez eu. Altceva nu mai găsiseră? E vorba de un profesor universitar... Da, a fost, dar oricum. Și ce dacă a suferit condamnări... Nu i se poate găsi... într-o uzină, dispecer, sau funcționar, undeva la poștă, la telefoane, la electricitate... Bine, deocamdată nu, dar în perspectivă... Nici în perspectivă!? Mai bine îl trimiteați pe un șantier, să se facă zidar, sau într-o uzină, să se califice la un strung!...

Apoi închise, și pe simpatica lui figură meditativă se așternu o tăcere străină de mine. Apoi mă privi cu răceală și îmi spuse: "Primiți acest post? Mi s-a spus să vă comunic că, dacă refuzați, degeaba vă mai duceți pe la ei. Cine refuză să primească un post nu mai are dreptul să se adreseze Brațelor de muncă, să se descurce singur..." "Bine, zic, și ce e asta, concret, deratizare, ce trebuie să fac?" "Mergeți și deratizați la diferite adrese pe care o să vi le comunicăm noi..." Era plictisit. Dacă tot nu primeam (și cum aveam să primesc?), ce rost mai avea întrebarea? "Pot să viu mîine eu răspunsul?" "Bineînțeles!"

Leșii afară rătăcind spre casă, întîrziat aici-colo să privesc un cuplu de îndrăgostiți, sau bătrîni cu falcile tremurînd vegetînd prin scuaruri. Așadar, gîndii, la deratizare! Și eram stăpînit de o euforie ciudată, parcă jubiloare. Surîdeam în sinea mea. Bietul Petrică, de care rîsesem cînd îmi vorbise cu atîta patimă despre *l'Avenir de l'intelligence!* Viziunea lui și a lui Maurras era idilică, nu la "coadă" aveam să fim puși, ci jos de tot, la deratizare. Simțeam un fel de bucurie, era a orgoliului de a disprețui pînă în adîncul ființei mele. Deratizare! O muncă utilă și care promitea să fie amuzantă. Sau dacă nu munca în sine, oamenii cu care aveam să lucrez! Erau totuși oameni. Aveam să-i cunosc, simțeam o vie curiozitate. Oricum era mai puțin rău decît ceea ce i se întîmplase celebrului doctor Athanasie Proca, de a cărui soartă nu mă înfiorasem cînd mi se relatase cu ani în urmă. Antonescian, după 23 August fusese arestat și închis. I se dăduse drumul prin 48. Pasionat de meserie (fusese șef al unui spital construit cu banii lui), ceruse cu umilință să fie reprimat în el ca simplu sanitar, dar nu i se admisesese. Se spunea că în închisoare salvase de la moarte un gardian cu un simplu cuțit de bucătărie și cu sfoară ordinară, operîndu-l de ceva infecțios și acut, pînă să vină salvarea, care ar fi ajuns prea tîrziu. "Domnilor, măcar felcer, lăsați-mă, n-o să fac nici un rău, o să fac numai bine!" Nici vorbă! Îl făcuseră lăntar. Adică? Îl trimiseseră, și el primise, să nu moară de foame, sau poate din aceeași trufie

jubilatoare pe care o simțeam și eu acum, să tragă cu lanțul căldări de căcat din haznalele orașului. Oricum, așa ceva n-ași fi primit, chit că ar fi trebuit să mor. Să ucid șobolani! Șobolanul e un animal urît de Dumnezeu fiindcă e trufaș. Cică ar fi mâncat anafura din biserică. Știam acest lucru de la mama. Da, era trufaș, mă atacase odată unul, când eram copil, și nu uitasem îndrăzneala lui, chițcăitul insolent cu o sugestie de gândire umană (căci numai oamenii pot fi insolenți), ochii vii, inteligenți și bestiali.

Mama îi omora, nu cu otravă, miroseau otrava, deși era lipită de pîine, cu untură, ci cu făină uscată pusă într-o farfurie, amestecată cu gips. Pe-asta o mîncau și gipsul se usca în ei și crăpau, îi vedeam pe la colțurile casei morți, cu burțile în sus. Odată stăteam în verandă și citeam, când zărisem vreo cincă îndreptîndu-se spre fîntînă. Înaintau în ordine, în flanc cite unul. Ajunseseră lîngă puț și începură să bea apă dintr-un vas mare pe care totdeauna mama avea grijă să-l umple pentru orătării, apoi reveniră în același șir indian și dispărură fără grabă; n-aveau frică, se pare că moartea nu-i speria.

Ce-ar fi totuși să scriu o carte și să nu cad atît de jos? Dar ce carte puteam scrie în starea de spirit în care mă aflam? Doar o carte care s-o exprime, această stare de spirit. Schopenhauer se întrebă în *Aforisme*: ce reprezintă cineva? (un om!) Ce reprezentam eu, dacă acceptam să mă duc la deratizare?...

Există în limba rusă două cuvinte care au căpătat, după mine, semnificații noi: *nicevo* (nimic) și *sîl* (putere). Dostoievski a meditat primul asupra lor, și în *Demonii* s-a înspăimîntat de ceea ce puteau ele să însemne pentru oameni, dacă Piotr Ștefanovici Verhovenski ar fi ajuns la putere și Stavroghin (prințul Harry), stăpînul Rusiei. Nihilism!

Toți oamenii, nu numai rușii, se nasc cu puțin nihilism în ei: este partea de revoltă irațională a ființei umane împotriva puterii condițiilor care o înlănțuie încă din fașă și nu o eliberează decît în moarte. La ce bun atunci totul? Priviți chipul unui prunc înfășat, și o să vedeți cum apare pe el suferința că i se paralizează astfel mișcările lui libere: trăsăturile lui inocente se crispează de revoltă și neputință. Și el încă nu știe nimic, dar mai tîrziu va fi silit să afle, începînd din școală, trecînd prin căsătorie, prin robia zilnică a luptei pentru existență, că totul îl înlănțuie, ierarhia socială, nedreptățile oricărei orînduirii, imperfecte de la natură, legile desvoltării economice, condițiile de existență ale țării sale în relație cu alte țări, care adesea dau naștere la războaie, unde e trimis, el sau copiii lui, să lupte și să moară. De aceea ia parte adesea cu frenezie la revolte, răscoale și revoluții, cînd vrea să nimicească toate acestea. Caracteristica sufletului uman e aspirația spre libertate, dar sensul vieții tot nu-i apare cu limpezime: da, libertate totală, dar ce să faci cu ea, dacă într-o zi tot trebuie să mori? Scriitorii ruși au numit asta "blestemata chestiune insolubilă". Și pe această incertitudine, pe această ispită a lui *nicevo*, apare *sîl* și îl prinde în arcanе. Și atunci se supune și, ca să-și ascundă înfrîngerea, îl acceptă pe *sîl* cu fanatism, lăsîndu-se umilit și martirizat, umilind și martirizînd la rîndul lui pe alții și, dacă s-ar putea, întreaga lume. Gogol preconiza, spre sfîrșitul vieții, cnutul pentru țărani și îndepărtarea de cultură. Da, spiritul i se turburase, era adevărat, se speriasе de ceea ce descoperise, dar de ce spaima lui luase chiar această direcție? Ași scrie într-adevăr cu mare

fervoare o carte în acest sens, simțeam că o pot face... Dar, gîndii, poate la bătrînețe s-o scriu, cînd n-o să-mi mai pese de nimic și s-o las moștenire Silviei, s-o publice ea sau copiii ei dacă o să mai intereseze atunci pe cineva un astfel de subiect. Deocamdată fusesem împins de *sil* spre *nicevo*, fusesem mai necesar *înăuntru* decît afară. Acum eram afară și eram mai "necesar" la deratizare decît în oricare altă parte, și în nici un caz în învățămîntul de orice grad.

Iată așadar cum deveneam liber prin *necesitatea înțeleasă!* Desigur, Matilda, care deși era membră de partid, avea un nivel teoretic foarte scăzut, n-avea să înțeleagă această "necesitate". Nu era, adică, atît de liberă.. Bineînțeles că nu-i voi spune nimic, iar dacă avea să afle, o să vedem atunci ce mai e de făcut.

Și a doua zi dimineața mă prezentai să-mi iau serviciul în primire.

XII

Investirea fu simplă, fiindcă tinerelul, care dealtfel era mai bătrîn ca mine cu zece ani, după ce mă prezentă celorlalți mă investi șef, simplă formulă, nu avea pe schemă post de șef. Vrusese astfel să-și arate simpatia pentru mine? Desigur! "Bă, le zise, atenție aicea, v-am angajat un șef, să nu mai lucrați așa alandala, voi faceți treaba și el vă supraveghează să nu ardeți gazul, cum mi s-a mai raportat..." "Cine v-a mai raportat, dom'șef?", protestă cu tristețe și cu reproș un zbanghiu de țigan, al cărui glas era, ai fi zis, topit de desamăgire față de aceste învinuiri nedrepte. "Da' alaltăieri unde-ai fost de-ai lipsit?", zise "tinerelul" rece și indiferent. "Păi cum, dom'șef, nu v-am raportat că mi s-a îmbolnăvit nevasta?" "S-a îmbolnăvit nevasta, nu te-ai îmbolnăvit tu, care te-ai dus pe urmă la bufetul «Tîmpa»." "M-ați văzut dumneavoastră?!", zise țiganul cu o simulată voce jalnică. "Hai, bă, ia taci, i-o reteză tinerelul distrat. Ai fi în stare s-o ții așa pînă mîine dimineață, dă-te dracului, parcă ai fi regele Angliei, așa te ofensezi."

Unul din ei, care avusese la început un aer flegmatic și vesel, păstră, auzind toate acestea, doar flegma, dar veselia îi pieri. "Ce-avem noi nevoie de șef, dom'șef? Urâsc șefii", zise el cu burta înainte și cu aerul că el a fost și vrea să rămînă liber. Semăna cu un paing, așa cum arăta, cu burta proeminentă și cu picioarele care i se ghiceau subțiri prin acel joc prea liber al pantalonilor. "Urâști șefii? zise tinerelul, și își înfipse privirea în ochii celui lalt. Păi și eu sînt șef! Mă urâști și pe mine?" "Ei, nu pe dumneavoastră...", bolborosi paingul deodată infuriat. "Păi așa ai zis: șefii. Unde ți-e logica? Vrei și tu să spui ceva, dar nici tu nu știi ce spui, continuă tinerelul, și-și flutură degetele la tîmplă: trebuie să fie așa, în capul tău, o completă bulibășeală! Nu degeaba te cheamă Bacaloglu: ești turc, nu înțelegi un ordin? Echipa are acum un șef, gata, ce mai e de discutat în chestia asta? Sau vrei să dai tu ordine la sfatul popular?"

Stăteam în curte, eram vreo șapte inși. "Vedeți, zise tinerelul, și spuse un nume de stradă și un nume de instituție, iar au apărut acolo șobolani, deși nu

e multă vreme de cînd s-a deratizat. Ori n-ați deratizat bine, ori e vreo colonie ascunsă, chiar în clădire sau poate prin apropiere, vedeți ce e și lichidați-i. Se sperie funcționarele, țipă pe-a-colo, înseamnă că trebuie să fie de-ăia marii, care atacă." "Gata, dom' șef, mergem acolo", zise țiganul cu un sîrg simulat, în spatele căruia se ghicea nepăsarea lui ancestrală pentru orice activitate care nu era în folosul lui direct. "Dați-i drumul! Începeți cu clădirea asta, și dacă terminați vă întoarceți și o să plecați cu o mașină la uzina de tractoare, s-a semnalat acolo o colonie într-o secție veche". "Mîine dimineață, dom' șef, zise țiganul. Nu rezistăm." "Bine, dați-i drumul!"

Pornirăm. Închisoarea mă învățase să cunosc repede soiul de oameni dintr-un grup. Bacaloglu călca infatuat, cu capul pe spate, legănîndu-și corpul, parcă într-adevăr ar fi fost regele, nu al Angliei, fiindcă englezii n-au o morgă de acest gen, șoldie, ci al vreunei țări din acestea noi, bananiere, care trece în revistă o gardă de onoare străină. Nu se uita și nu vorbea cu nici unul din ceilalți, deși avea un prieten, un uriaș care mergea alături de el și îi spunea neconținut ceva. Uriașul, povestind, avea o expresie parcă explozivă, în orice caz ai fi zis că ființa lui obscenă, cu un fund ca de muiere, care s-a îngrășat peste măsură, părea tot timpul sub presiunea unei mari nevoi de a vorbi. Parcă ar fi mîncat zilnic, dimineața, înainte de a pleca, nu alimente, ci cuvinte, un butoi întreg, și acum le dădea drumul rîgînd, din cînd în cînd behăind... Nu știu ce-i spunea paingului, în orice caz acela își permitea să surîdă cu gura lui ca o tăietură de buzunar și din timp în timp să-l ia peste picior cu o voce cîntată, afectînd avertismente neduse pînă la capăt... "...domnuu Calistrat... Vezi, domne, cum e cu chestia asta... Fii atent, domne, că e cu bubă în cap..." "Aiurea! făcea uriașul, bîl bab în bîzda mă-sii", și în loc de cuvinte țîșneau cîteva clipe gîjieli de rîs care parcă îndată ce-i ieșeau afară din gîtlej, jji, hî, jji, el le aspira înapoi și se îneca...

Iar de mine se lipi un individ care părea să fie un famen, cu un ten de adolescent și păr albit la tîmple, ai fi zis simpatic și inocent, dacă gura și ochii nu te-ar fi izbit prin ceva indefinibil murdar și care, de îndată și fără introducere, ca și cînd ne-am fi cunoscut de mulți ani, începu să-mi facă, vorbind tare, și cu o pasiune rece și indiferentă, teoria șobolanului. Aflai astfel în timpul drumului (după ce mai întii ne oprirăm și intrarăm într-un fel de garaj și un ins ne deschise și ne încarcărăm fiecare cu aparate numite vermurele, cu material de lipit crăpăturile și încheieturile ușilor și ferestrelor și cîteva scări) că șobolănimea nu trăiește în desordine, că se organizează acolo unde sînt condiții, adică apă și mîncare, în colonii și pe clanuri, fiecare cu familia lui, soț, soție și copii, și că la maturizarea fetelor (așa le numea famenul, fete) șeful de clan își omoară nevasta și alege dintre tinerele copile pe cea mai drăguță și mai aptă în înmulțire și reîncepe ciclul de reproducere. Pe urmă, după vreo zece-doisprezece ani șeful albește și este și el omorît de unul mai tînăr. Au camere de dormit, chiar și anticamere, și în stînga (nu în dreapta) fiecărei camere un culoar și loc unde își fac nevoile, și alt loc, un fel de cămară, unde își țin alimentele. Fetele dorm într-o parte, băieții în alta. "Atacă, dom' șef. Sar la piept sau la coaie. Au coadă puternică. Nevasta alăptează, stă așa întinsă, ca o scroafă. Și un porumb știți cum îl cară? Se pune unul pe spate,

ține știuletele pe burtă cu lăbuțele și alții îl trag de coadă. Am găsit odată, dom' șef, unul cu dinții așa de mari, că ne-am speriat toți. Mari de tot, uite așa își ținea gura (și famenul își rinji niște dinți lați și galbeni, dintre care unul era cenușiu, și își deschise astfel gura, și avui strania senzație că și el semăna în clipa aceea cu un șobolan, în orice caz avea în el ceva șobolănesc), n-o mai putea închide din pricina dinților, l-am visat noaptea... Așa sînt ei dați de la Dumnezeu, să le crească dinții și să nu mai poată mîncă și să moară de foame dacă nu rod tot timpul lemn! Dacă nu găsesc lemn de ros, e jale! Nici noi nu putem cîteodată să scăpăm oamenii de ei. Acum vreo trei săptămîni a trebuit să dărîmăm o măcelărie. Se aciuseră în pivniță și n-am reușit să le dibuim galeriile. Clădire veche, ce mai! Am închis măcelăria de trei ori, am pulverizat peste tot, am lăsat înăuntru trei căldări cu toxice, nimic. Și atunci s-a chemat un tanc și am ras tot... Dracu i-a luat, că altfel nu puteam scăpa de ei. Sînt și basme, continuă famenul, că îi poți goni dintr-un loc dacă prinzi unul, îi dai foc cu benzină sau îl jupoi de viu și îi dai drumul și ăsta fuge în colonie, și îi sperie pe toți și fug. Dar ce-ai făcut? Îi gonești dintr-un loc și se aciuiază în altul, or noi, dom' șef, trebuie să-i stîrpicim, nu să-i gonim..."

"Da, gîndii, iată un om cu conștiința lărgită. Nu gonirea, ci stîrpicirea!" Am uitat să spun că în timpul povestirii famenul avea un tic bizar. Făcea din cînd în cînd pauze, se uita în jur, cu atenție, apoi se apleca aproape de urechea mea și continua cîteva clipe în șoaptă, ca și cînd mi-ar fi destăinuit mari secrete. De acord, erau secrete, dar după ce se convingea că nu-l aude nimeni, atunci de ce se mai apleca și îmi vorbea în șoaptă?

Ceilalți membri ai echipei nu-mi spuneau nimic. Vermorelul pe care îl duceau în spate sau scările erau parcă semnul etern al destinului, care îi apăsa să ducă tot timpul ceva în spate. Doar scările care puteau simboliza un urcuș dădeau chipurilor lor o noblețe: sîntem oameni, mergem la muncă, oricare ar fi ea, e necesară, și după ce o facem, sîntem liberi, avem muieri, copii, îi hrănim, pe urmă mergem cu prietenii la un pahar... bem, ne distrăm... Fără să mai punem la socoteală că și în timp ce muncim putem să ne distrăm...

Ceea ce mi se întîmplă și mie însumi în prima mea zi de vânătoare după șobolani și apoi și după aceea, adică după ce terminarăm și intrarăm într-o cîrciumă. Oamenii sînt inventivi și își sărbătoresc adesea clipele de viață jucînd o comedie. Pesemne că în cinstea mea ținură toți să-mi arate că munca noastră avea mai mult haz decît a altora, care se credeau, adică nu se credeau, chiar erau mari șefi, dar în fond se plictiseau, fiindcă erau prizonieri într-un aer rarefiat de răspunderi în care viața se golea de concret.

După o plimbare pe străzile orașului (căci așa îmi păru, plimbare, nu se grăbea nimeni... Iată secretul longevității românilor; nimeni nu se grăbește: "merg lucrurile și mai încet", spune un erou al lui Sadoveanu; și are perfectă dreptate, nu sîntem noi cel mai vechi popor din Europa? Noi, tracii! Dacă ne-am fi grăbit, am fi pierit în ceața veacurilor), găsirăm strada noastră și intrarăm în clădirea care trebuia deratizată. Coborîrăm la subsol. "Vedeți dom-șef, îmi șopti la ureche famenul, după ce se uită grijuliu în dreapta și stînga, în timp ce Bacaloglu și prietenul său Calistrat loveau în țevi și se vîrau pe după instalalia de încălzire și pompare a apei, uitați-vă acolo jos, e apă, din

neglijența instalatorului sau proasta funcționare a pompei, dacă n-ar fi apa-aia, n-ar fi nici șobolani! Muncim degeaba, după câteva luni, ne întoarcem... Fără apă în apropiere, șobolani, ca și oamenii, nu pot trăi"... Asta mă plictisea cu explicațiile lui teoretice și îl evitai. Mă împiedica să-i cunosc pe ceilalți. Urcarăm și începu, de sus în jos, operația de lipire a ușilor și ferestrelor.

Părăsindu-l pe famen, un altul se dădu pe lângă mine, care, ăsta, începu să-mi spună cine sînt ceilalți. Era un ins de vreo patruzeci de ani, scurt și îndesat, cu simț al humorului și, cum aveam să aflu chiar în ziua aceea, cu o știință despre oameni care făcea din el un filozof agreabil și inteligent. Nu înțelegeam cum de nu învățase în viața lui o meserie și se mulțumea cu acest serviciu care cerea o atît de puțină calificare. Îmi spuse tot el: ținuse o tutungerie și îi fusese luată de curînd, să se dea prioritate invalizilor de război. În tinerețe se ocupase cu micul negoț alimentar, pînă la stabilizare, cînd fusese prins că face speculă și închis câteva luni: nu-i mai trebuia, ăsta, comerțul de stat, nu mai era comerț alimentar, ci falimentar. Condamnarea îl împiedica să intre și el gestionar pe undeva, cum făcuseră mulți. Îl chema Vintilă. Îmi făcu un semn tăcut din cap spre Bacaloglu, care, cu vermorelul în spinare, căuta ceva. "Îl vedeți pe-ăla? zise el cu dispreț. Pe-ăsta a vrut tat-său să-l scape de front, să-l facă ofițer de jandarmi, și l-a băgat în liceul militar. Era gata să iasă și l-au dat afară în 44 după 23 August, nu înainte. Ei, de ce credeți că l-au dat?!" mă întrebă Vintilă cu superioritatea celui care, deși nu ți-a oferit nici o cifră a ecuației, pretinde să vadă de la tine că ești la fel de deștept ca el și o să ghicești...

Stăteam alături, eu ungeam canaturile cu lipici, el, foarte dibaci, cu câteva mișcări, aplica fișiile de hîrtie. "Dumneavoastră sînteți mai inteligent decît mine, pînă să veniți, șeful ăsta de la sfat, Istrate, ne-a spus că ați fost profesor la facultate, de ce nu mai sînteți, asta vă privește pe dumneavoastră, n-am eu treabă, o fi vreo nedreptate, vreo rîcă - și se opri și își frecă două degete unele de altele și făcu: e? parcă dumneavoastră o să lăsați situația așa? Vă vine bine într-o zi și o să-l vedem pe-ăla aici, și cu un deget energic arătă podeaua. Și acum să-mi spuneți: de ce credeți că l-au dat afară? Nu era elev bun? Ba era, că ajunsese pe ultimul an, atît mai avea, un an și ieșea sublocotenent. Și ar fi ajuns mare, fiindcă el pe front nu fusese, legionar n-apucase să fie (îl ținuse tat-său de rău - să vă spun eu după aia cum s-a purtat cu tat-său, care și-a jertfit viața pentru el). Nu ghiciți?" "De ce l-au dat afară?" dibuii eu. "Ei, da, de ce? Ia să vedem așa, după comportările lui - și cu un dispreț scîrbit cum nu se mai poate: l-ați văzut cum s-a legat de dumneavoastră, chiar de la început, nu vă cunoștea, nu nimic, ei, așa!..." "De prost!", zisei la întîmplare. "Asta e, dom' profesor! exclamă Vintilă cu o grasă satisfacție. Așa este, de prost! Ce-i făcuserăți dumneavoastră lui!?" "Nimic!", zisei. "Nimic, dom' profesor!!!, se speti el de silă și de o scîrbă universală. Așa i-a făcut și lui tat-său... Dar să vă spun ce-a fost cu datul lui afară din școală. Stăteau și ei de vorbă despre evenimente, colegi între ei... 23 August, Antonescu cîh (și Vintilă își tăie gîtul cu palma), dom' profesor! ce le păsa lor de soarta lui Antonescu?! Ei? Ai fost, ai făcut și tu ce-ai putut, ai pierdut războiul, ai dus țara la dezastru, trebuia să știi de la început și să nu te vîri ca prostul pînă în inima Rusiei. Franco s-a vîrit, dom'

profesor?" "Nu s-a vîrît!" "Regele Boris al Bulgariei (sau cum îl cheamă) s-a vîrît?" "Nu s-a vîrît!" "Ungurul s-a vîrît?" "S-a cam vîrît!" "Așa de tare?!" "Nu așa tare." "Sirbu s-a vîrît?" "Nu!" "Nici măcar Mussolini, dom' profesor, nu s-a vîrît. Cine știe ce-o să iasă? Atunci ce te bagi tu ca un nărod în stepele-alea calmuce să omori soldații de pomană? Acum or să te împuște pentru greșelile pe care le-ai făcut și pentru alea pe care nu le-ai făcut... Cum o să te ierte rusul că ai intrat peste el, și încă cu cine? Cu smintitu-ăla cu mustață ca un rahat de muște, să mă iertați, care a comis crime împotriva umanității? Păi te bagă și pe tine la crimele lui, chit că tu o să zici că nu le-ai făcut... Nu le-ai făcut? Cîh, le-ai făcut! gata cu tine! Cam lucruri de-astea discutau și elevii ăia între ei, unii spunînd că totuși el a intrat în război pentru Basarabia, alții că trebuia să se oprească la Nistru, cum a făcut Manenheim. Parcă Finlanda nu pierduse din teritoriu? Și acum Manenheim are statuie în mijlocul Capitalei. Erou național! A luptat cu ei, a încheiat pace, gata, asta e istoria, rusul avea nevoie de teren să nu stea Leningradul prea aproape de graniță... nedreptăți istorice! Finlanda făcuse parte din imperiul țarist... Și cînd veni Lenin, gata, le-a zis, sînteți liberi... Și cu noi ar fi vrut să reglementeze chestiunea Basarabiei, dar noi, îngîmfați și proști, n-am vrut să ne ducem la masa de tratative, ne-am dus la Paris, că noi eram prieteni cu francezii, cîrnați! Îi credeam mari și tari, și boul ăla de Take Ionescu a scăpat ocazia să-și pună Lenin semnătura că Basarabia e pămînt românesc! Asta e, dom' profesor! Prostiile se plătesc!... Și să revin la elevii ăia... Ce credeți că zice Bacaloglu în toiul discuției? Futu-l în cur pe mă-sa pe Mihai I că l-a dat jos pe Antonescu, prieten cu marele Hitler! Asta a găsit el de cuviință să spună despre actul de la 23 August, care ne-a salvat țara de la dezastru total. Și unul din colegi l-a raportat! Afară din școală! Și s-a terminat! El nici n-a știut de ce, dar s-a dus tat-său pe la Ministerul de Interne și s-a plîns. Și acolo l-au liniștit, i-au arătat dosarul: Uite ce gîndește fiul dumitale, acum cînd noi am întors armele contra lui Hitler și luptăm alături de Națiunile Unite! Nu ne trebuiesc astfel de elemente!..."

XIII

Coborîrăm la etajul următor după ce pulverizarăm toxicul peste tot și închiserăm ușa principală și o lipirăm la toate încheieturile cu hîrtie. Vintilă îmi șopti în timp ce reîncepurăm lucrul: "Credeți dumneavoastră că era el așa mare hitlerist cum spusese? Și adăugă cu milă nesfîrșită clătînd din cap filozofic: nu era, dom' profesor! Cum ați spus dumneavoastră: din prostie, de-aia a spus vorbele-alea, cum a spus și azi-dimineață, că el urăște șefii! N-ați auzit ce i-a răspuns Istrate: Bă, și eu sînt șef, și pe mine mă urăști? Și el ce-a zis: ă, că nu pe dumneavoastră... Cîrnați! Atunci pe cine? Pe-un om pe care nici nu-l cunoști!" Blandă! Ce ți-a făcut ție omu-ăsta? E, nimic, așa! (Și aici Vintilă mă împunse cu degetul în burtă, să contemplanu adică bine specimenul.) Să vedeți cum s-a purtat cu tat-său! De la mine la ei sînt o sută de metri, tat-său, om bogat, avea cinci prăvălii în oraș și se ocupa cu comerțul cu cherestea. A

pierdut tot cu naționalizarea și de inimă rea bătrînul a paralizat. Asta, Costaichie, că așa îl cheamă pe numele lui mic, după ce trăise ca un fecior de bani gata și chefuisse cu șapte curve pe-un picior fără să facă nimic, acuma, la ananghie, îl lasă pe tat-său la mila trecătorilor... Primea de pomană la poartă tîrîndu-se cum putea cu picioarele lui rablagite. Lumea îi da, muierile, fiindcă din averea lui făcuse o biserică în cartier... Săracul... toți o să ajungem la fel... Costaichie, adică Bacaloglu tînăr, făcuse el ce făcuse și ajunsese inspector financiar. Raglan pe el, cămașă scrobită, pantofi cu talpă dublă, pleca de-acasă și se întorcea cine știe cînd. Și într-o zi de sărbătoarea morților, îl vede pe tat-său la poartă... Costaichie, zice, Costaichie, dă-mi și mie ceva să mînc, că mor de foame (se sclintise și asta, treceau muierile de la praznic și avea poala plină cu colaci, dar vorbea și el așa, cum se sperie un om bătrîn că o să moară de foame, cad în mania asta). Ce să-ți dau, zice asta, ce-ai făcut în viață și ce-ai dres? N-ai fost în stare de nimic... Cum, zice bătrînul, Costaichie, am făcut o biserică. Ei și? zice asta, dacă ai făcut-o, de ce nu ți-a ajutat Dumnezeu? Și se duce în casă, se întoarce cu pîine (că altceva nu putea să-i dea, pîine avea ăla destulă) și i-o aruncă acolo în brațe. Costaichie, zice tat-său cu glasul lui prăpădit, molfăind din dinții lui puțini care îi mai rămăseseră, bodaproste, Costaichie. Cum ai spus? zice asta. Bodaproste, Costaicui! Bodaproste, zice Costaichie sarcastic, să fie în c... morților... Auziți și dumneavoastră ce-i zice fiul tatălui său bătrîn! Auziți, dom' profesor! Fiul să-i spună tatălui bătrîn măscări! Să profaneze morții! Moartă era și mama lui! Uitați-vă acuma la el cum pîndește șobolanii!" "N-a mai fost, zic, inspector financiar?" "Păi nu l-au prins că n-a spus în autobiografie cită avere a avut tat-său?" "Și?" "Și l-au dat afară, a intrat într-o uzină de strungărie. Acolo, dom' profesor, ca să vedeți că se află, lumea află! Cine e, mă, asta? se răsti Vintilă imitînd flegma unui muncitor intrigat și disprețuitor. Cîrnați! Cutare! Da? Păi ia să-l aranjăm! Și și-a primit pedeapsa pe care o merita pentru felul cum s-a purtat cu tat-său, i-a băgat cineva un stecher în buzunarul fulgarinului, și la poarta, o, stai, controlul! Și l-au dat pe mîna miliției, furt din avutul obștesc! Un an! A făcut un an și acum uite-l aici..." "Ce pîndește el acolo?", îl întrebai. "Șobolanii! zise Vintilă, ce să pîndească! Le cunoaște toate găurile, a ajuns specialist. Bine, măi Costaichie, îi zic într-o zi, tu, băiat cu carte, e? altceva n-ai mai găsit? Lasă, zice, e mai bine așa, la primăvară vin anglo-americanii și o să le spun: uite ce-au făcut din mine! Și, Costaichie, zic, crezi că or să te facă ei șef mare? (Vintilă se ciocăni ușor cu degetul în piept și susură insinuant): ei pe mine? eu mă fac șef! zice. Pe toți o să vă belesc! Vedeți!" mai zise cu o amară ironie în glas, dar și ca un fel de încheiere asupra acestei hazlii istorii. "Hazlii ziceți? Ehe, dom' profesor! o să auziți multe", promise el.

Adică în cazul în care ar veni anglo-americanii să le povestească Bacaloglu suferințele lui! "Dom' Bacaloglu, lasă-i dracului că mor și singuri, zise țiganul, hai să terminăm repede, să mergem și noi să bem un șpriț, face cinste dom' profesor de facultate..." Cunoșteam ironia mieroasă a acestei rase, devenii atent. "E șeful nostru, continuă țiganul, bagă de seamă, dom' Bacaloglu, gata cu distracția, acuma trebuie să lipești și dumneata cu noi. Nu și-a lăsat el facultatea fără vreo misiune! Nu e așa, dom' șef? Puneți-l pe dom' Bacaloglu la

treabă!" Umil și acoperit, țiganul își strecura batjocura în auzul celorlalți, care rînjeau. Vintilă se răsuci să-i răspundă, dar îl opri: "Lasă-l în pace!".

În aceeași clipă auzii un zgomot ciudat, o plescăitură înfundată, apoi alte două și îl văzui pe Bacaloglu agitîndu-se în colțul lui, unde stătea lîngă o coloană de scurgere, alături de W.C. El șprițui în jur și sări într-o parte. Era asaltat de șobolani, care fugeau de sus, unde era mediu toxic, și săriseră prin vreo gaură din plafon. Trei intrară în biroul spațios unde eram noi și începură să alerge care încotro. Bacaloglu încolțise unul mare și gras cît o pisică și îl șprițuia acolo unde se plasase. Scosese limba într-o parte cu o expresie de beatitudine pe chipul său parcă bubos, deși nu avea nici o bubă pe față. Îndrăsneț, șobolanul îl înfruntă, făcu un salt și țîșni în sus și puțin lipsi să nu-l apuce pe Bacaloglu de nas. Revenind pe mozaic, se aținti din nou, cu rîtul lui mic ridicat în sus, și avui, timp de cîteva secunde, impresia că un dialog, o înțelegere urma să aibă loc între cei doi, căci Bacaloglu îi spuse cu o detașare ironică: "Ei, dom' Nae, ai vrut, domne, să mă muști? Păi nu-ți merge cu mine, domne, ascultă, băiete, puștiule, ia înghite tu", și-i trimise, strîmbîndu-se bestial, un snop de substanțe din vermoresul pe care îl ducea în spinare. Înțelegerea însă nu se realizează, șobolanul țîșni pe lîngă el și ieși peste noi. Corpul îi tremura ca o piftie, era gras și nu fugea prea tare, șoldurile scabroase i se mișcau leneș. Alerga de la un capăt la altul în încăperea plină de birouri.

În același timp, grasul Calistrat țopăia de repulsie ferindu-se de ceilalți șobolani, care, căutînd prin toate părțile vreo gaură de scăpare, se urcau pe pereți, reveneau peste mesele goale, săreau chițcîind și într-adevăr unul îl atacă și el scoase un țipăt și smuci din fundul lui mare cu o mișcare abjectă, urlînd către Bacaloglu: "Du-te, mă, în bida mă-tii și omoară-i odată!" Vintilă se apropie și el și îi trase cu sete un șut în fundul lui trivial (și în clipa aceea avui un suris de destindere, căci era uimitor cum piciorul scundului Vintilă ajunsese atît de sus și se înfipse adînc în acel fund lăbărțat și obscen și îi despică bucele). ",Belitul, îi spuse, pune mîna și omoară-i, muncește, f... pe mă-ta de puturos, cîștigă-ți pîinea, lașule! găinarule!" Asta se înfurie brusc și năvăli cu pumnii asupra lui Vintilă, care se feri și puse mîna pe-un scaun pe care îl ridică în aer. "Îți crăp capul dacă te-apropii, îi spuse Vintilă, bețiv ordinar!" Era însă un joc, căci toți erau prieteni unii cu alții, cum aflai mai tîrziu.

În acest timp Bacaloglu urmărea cu o înverșunare calmă șobolanul cu care încercase el un dialog: pe ceilalți îi ignora. "Copilule, îi spunea cu o ironie tărăgănată și semeață, ai vrut să mă muști, te-ai dat la mine, a? Păi nu-ți merge, băiatule! Cine se dă la mine nu se iartă, Gică. Îți plîng de milă, te las așa să alergi, dar o să obosești! Considerația, mă băiatule! Ai vrut să mă muști... Ești pierdut! Singura speranță a celor învinși știi care e? Nici o scăpare!... Naică, auzi, Năiță? Fă maratonul pe dinaintea noastră, să se bucure și spectatorii... Lasă-i să se bucure și ei, sînt oameni, *panem et circenses*, ai auzit tu de lozinca asta? Învață și tu, cultivă-te înainte să te prind, dom' Nae, ridică-mi nivelul, că pe urmă o să ți-l ridic eu..."

Și i-l ridică în clipa următoare cînd șobolanul, exasperat, se opri o secundă în mijlocul încăperii și vru iar să atace: Bacaloglu îl trimise cu un șut în perete, de unde căzu apoi jos cu ochii lui negri și îndrăsneți și cu dinții rînjiți înfloriți

de stropi de sînge. "Bravo, Bacaloglu, strigă Vintilă, vecine, ai dat o lovitură formidabilă!" Grasul Calistrat urlă, gîjiind: "Patroane, o să te încoronăm împărat al șobolanilor, adică nu, jji, rîse el, o să te denumim Costaichie Bacaloglu Șobolanicus! N-am ce să-ți fac, ești genial, te pup în... azi o să mă îmbăt, o să-mi regulez nevasta, o să-mi bat copiii..." Bacaloglu rînji cu capul pe spate și burta înainte: ha, he! Asculta elogiile cu un scepticism pe jumătate scîrbit: erau elogi, îi plăceau, dar știa el cîte parale fac...

Famenul arăta o figură tristă, părea deprimat, complexat de ceva. Poate fiindcă toți aștia erau plini de vitalitate și se distrau, în timp ce el părea golit de sînge? Arăta palid și nu mai avea obraz de adolescent, îmbătrînise parcă brusc, semăna cu un manechin. "Vă uitați la ăsta grasu, Calistrat? reveni Vintilă lîngă mine după ce coborîrăm la parter. Un besmetic! L-a trimis și pe el instituția în delegație la București. Și acolo a violat o curvă!" Și Vintilă tăcu mohorît, deodată lipsit de chef, nu-mi mai dădu alte detalii, să-mi explice, de pildă, cum poate fi violată o curvă. "Ce era de meseria lui?" îl întrebai. "Tehnician." "Și a pățit ceva?" "Cum?! un an de pușcărie!" "Pentru o curvă?" "Asta trebuie să dovedești! Pînă atunci e femeie cinstită! Și l-au dat afară și din serviciu!" "Și de-aia e el așa de vesel?" Vintilă se uită la mine supărat: "Credeți că e treaz? Țasta umblă cu băutura în el de la cinci ani!" "Îl cunoști?" "Păi nu-i dădeam eu alimente pe datorie nevastă-sii, mai ales în timpul inflației? Credeți că a mai plătit-o? - făcu un semn cu mîna a lehamite - atîta pagubă să fi avut eu în viață..."

Pe la unu terminarăm, ne întoarserăm cu materialul la magazia de unde îl luaserăm și tot grupul se îndreptă apoi spre un anumit local știut de ei. Era o fostă cîrciumă, cea de care pomenise șeful nostru de la sfat, numită "Țîmpa", Bufetierul, ca să ne unească două mese, goni cu brutalitate un bătrîn, care după cît se părea stătea și el acolo degeaba și nu consuma nimic. Arăta tare nefericit și părăsit, venise și el să vadă oameni. Palton jerpelit, o pălărie soioasă și în loc de fular un fel de zdreanță. Gîndul mă duse la tatăl lui Bacaloglu, și îi spusei lui Vintilă, în timp ce bufetierul pusese pe masă sticle de vin negru și pahare: "Așa arăta... ? Dar el nu înțelese cine anume, uitase ce-mi povestise..." "Zic de bătrînul ăsta prăpădit..." "Vreo gustare ceva?", ne întrebă bufetierul. "Ce luăm, dom' șef?" zise țiganul. "Ia ce vrei, îi spusei, nu fac cînte cu mîncare, numai cu vin." "Da' zgîrcit mai ești, dom' șef! se vaită el, păi să am eu banii tăi de la facultate..."

Mă făcui că n-am auzit că mă tutuise și-i spusei bufetierului că eu vreau brînză, unt și salam de Sibiu. Țiganul fluieră a pagubă și se holbă la mine, dar fără respect, parcă ar fi vrut să spună că dacă am chiar atîția bani să comand salam de Sibiu, atunci ce dracu mai căutam acolo printre ei? Și se mai așezase și lîngă mine și mă jena cu cotul, ba chiar îmi ocupa cu etichetele locul din fața ochilor, silindu-mă să mă dau mereu pe spate pe scaun. Mă gîndii să schimb locul cu Vintilă, care stătea în stîngă mea, dar țiganul parcă ghici și își retrase cazmalele. Toți comandară același lucru, dar parcă nu le era foame. Începură cu vinul. "Hai noroc, dom' șef", hîrîi țiganul înghesuindu-se iar în mine, gata să-mi verse paharul, "noroc, domne", zise și Bacaloglu, "hai noroc", ziseră și ceilalți și ciocnirăm.

Vintilă se trezi că de fapt îi era o foame de lup și începu să mănânce hulpav cu pîine multă, în timp ce chipul începea să i se lumineze ca la început și deodată își aminti că trebuia să-mi răspundă la o întrebare. "Prăpădit, spuneți dumneavoastră? ăla, bătrînu-ăla?" "Da", zisei. "Ce vorbiți, dom' profesor! Ala prăpădit? Păi v-arăt eu prăpădit!" Și se ridică mestecînd zgomotos și începu să meargă mărunt, ca melcul, imitînd pe unul care pînă ar face doi-trei metri ar trece un ceas. "Ăsta prăpădit, strigă el la mine, și cînd ajungi așa, dom' profesor, cîh, mai bine lațul de gît" (și își încercui grumazul cu un gest de ștrangulare). "Chiar și-așa, zisei, trăiește, are copii, se bucură că îi vede..." "Se bucură?!! (și făcu gestul său de lehamite și se reazeză). Și ce rezultă de-aici? Cînd vă povestesc eu ce rezultă, mi se usucă gîtul". "Adică?", zisei. "Cînd spuneți (și vocea îi coborî și i se rări insinuînd aceeași amară ironie de mai înainte, cînd îmi povestise despre ceilalți, ironie la adresa întregii umanități, dar și la a mea, care putusem să afirm...) că se bucură că își vede copiii!" I se părea ceva jalnic să fie cineva atît de naiv... "Era o mamă (noroc, dom' profesor! și ciocni cu mine și bău tot paharul) cu o mulțime de copii, s-au dus toți care încotro, a rămas cu o fată pe care o iubea ea cel mai mult, cea mai bună fată. Și cînd au rămas singure fata asta începu s-o pună să vîndă tot ce-avea prin casă, să-i fie ei bine, și n-a mai rămas maică-sa cu nimic! Inimă de mamă, dom' profesor! Cum să rezști cînd te ia așa mieros?! Cînd a văzut că maică-sa nu mai avea nimic de vîndut, s-a terminat! Mamă ai fost, acum ești o gadină, care mai mult încurci drumul... Și într-o seară, fata asta, care între timp se măritase, avea musafiri... Și cu rîsul așa în gîtlej, pesemne că cineva spusese o glumă, o vorbă așa mai în doi peri, hi, hi, hi, se apropie de ușă, și hi, hi, hi, deschise, sunase cineva. Și hi, hi, cînd o vede, era mă-sa, tu erai, sărăcie? zice. Ce vrei? Păi, maică, uite, am luat și eu un medicament și am venit să beau un pahar cu apă, a zis mă-sa. Du-te la bucătărie, zice. Se duce la bucătărie, că ea acolo își petrecea viața. Își amenajase ea, așa, două scaune fără spetează, două taburete, punea două scînduri peste ele și își întindea oasele, se simțea ea acolo bine, fiindcă își crescuse copiii în două camere, patru copii, și acum cu o singură fată nu-și mai găsea loc în casă... nu vrea să deranjeze pe nimeni... Și-acolo dă peste ea gineri-său, care venise după sifoane, să facă șprîțuri, și ăsta cînd o vede, ce este, ce mai vrei și tu? Păi, maică, zice bătrîna, nu mi-a fost bine de la stomac și m-am dus pînă la farmacie și am luat un medicament... Și parcă tot mai rău mi-a făcut medicamentu-ăsta... între timp intrase și fi-sa în bucătărie, și ginerele, nu că i-ar fi fost lui ceva în inimă pentru ea, dar s-o fi gîndit că tot i-o mai fi rămas nevastă-sii o secvență de milă în suflet pentru mă-sa, zice: dă-i, dragă, o ceașcă de supă, să-i treacă răul care-l simte. Nu, maică, zise bătrîna, că dacă mănînc, iar m-apucă amețelile, și fata: unde nu te-ar apuca!... Și în altă zi trecea pe drum prin fața Liceului Andrei Șaguna un maior în mașină. Și ce i se pare lui că vede el pe treptele liceului, o bătrîna, și-i zice șoferului, ia oprește! Se dă jos, se uită, tu ești, mătușă? zice. Eu sînt, maică! Da' ce cauți aici? Păi, maică, zice bătrîna (care era sora mamei acestui maior), m-am dus pînă la farmacie și am luat un medicament și m-au apucat amețelile și m-am așezat nițel aici să mă odihnesc. Păi bine, tanti, zice maiorul, tocmai din cartierul Fetescului ai venit aici să iei medicamentul și să

te odihnești? De ce nu te-ai dus acasă? Vedeți, ea avea istoria ei cu medicamentul, care îi da amețeli, da' tot îl lua! Și maiorul a înțeles că bătrîna rătăcea și ea așa pe unde o duceau pașii, că acasă ce-o aștepta? Și o urcă în mașină și o ia cu el... Acolo, bună ziua, tanti, bună ziua, maică, bucuroși de oaspeți, zice nevasta maiorului... O zi, două, trei... Pe urmă, alo, zice bărbatului (și aici Vintilă îmi vîrî iar un deget în coastă!), eu am propriile mele necazuri, nu pot s-o țiu pe-asta mai mult aici, că mie nu-mi miroase bine locul pe unde trece!... Și au trimis-o îndărăt la fata cea bună, să doarmă în bucătărie... Au găsit-o într-o dimineață moartă pe scîndurile-alea... Asta e, dom' profesor!... Că ziceți că te bucuri că îți vezi copiii!... Așa ziceați, nu? Ei, uite, așa se scrie istoria!..."

XIV

"Tu ești un mare povestitor, măi Vintilă, zise Bacaloglu cu un glas care afecta semeția ironică și detașată, în aceste timpuri, dacă ai fi avut mai multă ambiție și nici o condamnare, ajungeai scriitor, fiindcă ai un patetism bine controlat și mergi direct la esență, nu te încurci în descriții inutile și biografii fastidioase. Te băgau la școala de scriitori să înveți ortografia și acum erai mare, Vintilă, ne scuipai nouă în cap!" Vintilă rîse, gîdilat de acest elogiu, și întinse paharul spre Bacaloglu: "Costaichie, zise el, crezi că nu mai mi-a spus cineva? La pușcărie, pe un viscol mare, stăm în celulă cu niște oameni mari, unul fusese general, altul subsecretar de stat, altul ziarist, altul mă-sa pe gheață, da' era mai deștept decît toți ăilalți... Și zice ăsta: domnilor, ne plictisim, orizontul de ceară care ne învăluie îmi face impresia că mă golește pe dinăuntru de eul meu. Și cu toate astea, purtăm în noi o lume. Hai să ținem fiecare cîte-o prelegere. Așa e, bravo? Și începe el să ne povestească războaiele lui Iulius Cezar și mai ales moartea lui, care mi-a plăcut mie cel mai mult... Cum l-a anunțat și nevastă-sa, și un om care a vrut să-l oprească din drum să-i spună să nu se ducă în senat și el, nimic! Ce să mai discutăm, era în ielele din marte și astea îți iau mințile, ce mai, l-au măcelărit cu săbiile, și el, săracu, și-a acoperit capul cu toga! Niște bezmetici, au pățit-o pe urmă și ei, mai ales Brutus ăla, că s-a răsculat populația. Au încercat pe urmă și ceilalți să povestească, generalul despre bătălia de la Kursk, subsecretarul și ziaristul bîm-bîm, cîrnați! Ia spune, bă și tu, ceva, îmi zice mie. Și-mi aduc eu aminte de-un necaz, cum am pierdut eu odată, și pe urmă l-am găsit, un portofel. Nu vă spun, dom' profesor, mi se adresă el mie, cum m-au ascultat! Tăcuți, serioși nu m-a întrerupt nici unul! Și zice ziaristul: dacă ași fi în libertate, mă Vintilă, ași face din tine un povestitor balcanic - și a pomenit un nume, adică ca ăla ași fi ajuns..." "Panait Istrati, Vintilă", zise grasul Calistrat, dar Vintilă nu confirmă. "Păi spune-ne și nouă, Vintilă, zise Bacaloglu, cu semeția sa flegmatică, și rînji cu gura lui de babă, în timp ce peste ochi îi coborîră, ca niște obloane, pleoapele, cum ai pierdut tu și ai găsit un portofel!"

Naiv, Vintilă rîse iar și dădu din umeri cu ceva din orgoliul artiștilor, căroră

orice li se întâmplă trebuie să fie interesant: "Păi nu mai știi!" "Atunci nu ești scriitor Vintilă, susură iarăși Bacaloglu, scriitorul are memorie, domne, ține minte tot, altfel de unde-ar ști să scrie atâtea cărți? Tu ești un simplu om din popor, care ai limba deslegată, nu te îngîmfa, Vintilă, că și tăcerea e de aur! Uite, așa-zisul nostru șef tace, dar și cînd o vorbi! Așa că ia aminte, învață să și taci, fiindcă unii te pot asculta în batjocură, Vintilă, nu cum crezi tu!"

Adică eu eram acela! Vroia să-l îndepărteze pe Vintilă de mine, abia apărusem printre ei, și Bacaloglu, care era de fapt șeful lor neinvestit, vroia să mă anuleze din capul locului. Mă lăsați anulat! Dar el nu credea acest lucru, lipsa mea de replică, pe care o dorea, îl irită și spuse mai departe: "Tu ești victima ușoară a unui om periculos, Vintilă. Ești un încrezător și mă mir că la vîrsta ta apreciabilă te-arunci cu capul înainte și nu vezi ce te paște!" "Mă Costaichie, zise Vintilă și rîse iar în prada unei mari veselii, eu de cînd te cunosc, numai prăpăstii spui! Ești om cu liceu, dar uită-te la mine; uită-te! Și în clipa aceea mina lui Vintilă țîșni ca o săgeată spre Bacaloglu și se întoarse îndărăt spre pieptul său: eu nu mă dau pe tine! Eu o să plec de-aici, am și vorbit cu cine trebuie și intru în comerțul de stat. Dar tu n-o să pleci, o să stai ani în șir, să te găsească americanii la deratizare și... și Vintilă își izbi fruntea cu palma și se vîită cu o compătimire copleșită: a! a! Ce om de valoare! Ce minte! Cîte calități într-un singur om! Cum au putut bolșevicii să-l înjosească în felul ăsta!"

Calistrat făcu "jjj. jjj! Batroane, se bîlbîi el, văd agum o băsărică de Joi-mari, gu miros de tămîie de la sărbătoarea morților cum se bîinățează be capul tău înfumurat ca un bivoli în eleșteu..." "Păi nu e așa, Calistrate!?" strigă Vintilă triumfător. "Alo, domnu Calistrat, susură Bacaloglu subliniindu-și printr-o nepăsare parcă adormită înfrîngerea (nu reușise să-l intimideze pe Vintilă, dimpotrivă, îi stîrnise și mai mult verva sarcastică), domnul Calistrat, fii atent, domne, nu te lansa, fiindcă s-ar putea să rămîi foarte ușor, deși ești așa de gras..."

Adică?! Ce putea să-i facă? Rămăsei nedumerit asupra acestei enigme, dar nu pentru multă vreme. Bacaloglu continuă: "...Eu am fișe, domnu Calistrat, și deocamdată fișa dumitale e albă. (Și se legănă imperceptibil și se uită în zare visător.) E albă, domne, dar te observ! Fii atent!..." "Jjj, făcu grasu, du-te-n bida mă-tii cu fișele tale... Mă-tii nu i-ai făcut fișă?" "A murit demult biata doamnă Bacaloglu!", zise Vintilă, deodată atins de amintirea acelei doamne. "Domnu Calistrat, tu ești băiat bun, dar ai un cusur! Te lansezi! Lansează-te, domne, continuă Bacaloglu, parcă încurajîndu-l, că pe urmă te lansez eu și o să regreti... Dar o să fie prea tîrziu! O să-ți aduci aminte de dictonul latin *vae victis*. Dar aducerile-aminte n-or să mai conteze, nu te baza, domnul Calistrat, pe faptul că ai băut cu mine un pahar de vin la aceeași masă..." "Da, știu, se bîlbîi grasul rînjind, ești bapabil de orice ordinărie, dar eu sînt mai bapabil decît tine și o să ți-o iau înainte, jjj, jjj, și o să te fag să bați din bopită ga un gal răbgiugos înainte să fie belit și să i se bună pielea bă băț.. Iar eu o să mă biș pe stîrvul tău..." "Ești inconștient, domnul Calistrat, nu observi că așa-zisul nostru șef rîde de noi, răspunse Bacaloglu cu o grimasă care arăta că nu mai avea replică și vroia să abată discuția spre mine. Rîde, domne (nu rîdeam

nicidecum!), faci pe clovnul, vrei să-l distrezi... Distrează-l, distrează-l!", "Gine grede că îl distrez să mă bube în gur", răspunse Calistrat turnându-și furios un pahar și dîndu-l peste cap. "El crede, continuă Bacaloglu din ce în ce mai iritat de tăcerea mea, nu mai vezi bine, domnul Calistrat. Ar trebui să vezi, să observi..." "Nu mă inde-resează", zise grasul cu o expresie subită de ură, care îi desfigură chipul său buhăit, ură, pesemne, la adresa mea, care ași fi putut crede (și dacă n-ași fi crezut puțin îi păsa) că el făcea pe clovnul să mă distreze pe mine. Orgoliul pe care Bacaloglu, cu o manevră grosolană, i-l stîrnise făcuse să se aștearnă pe chipul său o expresie de o tîmpenie fără margini. Și continuă: "Eu gînd vreau să distrez pe gineva, distrez be tata, be mama gare m-a născut, nu be orice ordinar... îl bag în bida mă-sii! Că eu sînt mai ordinar degît toți, jii, reveni el la veselia de mai înainte, asta mă brivește numai be mine... Nu bermit, jii, nimănuui să se lege de salariul meu!..."

Bacaloglu avu iar o grimasă, care se vroia surîs fin. Nu era chiar bine, dar era oricum destul de bine. Ar fi fost cu totul reușit dacă aceste injurii acoperite mi-ar fi fost adresate direct și grosolan, cum îi fuseseră adresate lui. Dar cu timpul se va ajunge și aici. "Mă, Gică, strigă Vintilă adresîndu-i-se lui Calistrat cu un fel de încîntare de sine jubilatoare, te-am urmărit pînă aici și te-am înțeles. Dar chestia asta cu salariul, strigă el cu o voce casantă în siguranța de sine a judecătii lui, n-am înțeles-o! Fii bun și explică-mi! Cine s-a legat de salariul tău?" Ura reapăru pe chipul grasului. Îmi aruncă o privire turbure, apoi se feri cu o jenă culpabilă, pe care însă o alungă imediat: "Așa, bolborosi, să nu se lege nimeni de salariul meu." "Nu m-ai înțeles, strigă Vintilă. De acord, să nu se lege nimeni, dar cine s-a legat?" "Vintilă, strigă în clipa aceea famenul, care se înviorase brusc, sînt glasuri, Vintilă, sînt glasuri!" "Ce glasuri, mă gălbejitule, rîse Vintilă cu o satisfacție egală cu aceea pe care i-o dăduse gustarea, care glasuri? Sau tu auzi glasuri deasupra capului, ca apostolul Pavel în drum spre Emaus!? Strelitule!"

Mai tîrziu avea să-mi spună că famenul făcea parte dintr-o sectă numită strelitii și că din pricina asta trecuse și el cîteva luni pe la pușcărie. Ce era însă cu strelitii ăștia nu știa nici el și nici dacă asta le era denumirea, în istoria domniei lui Petru cel Mare, strelitii, un fel de soldați din garda imperială, se răsculareră și fuseseră toți spînzurați... Pesemne că altfel se numea secta famenului... Chestia cu salariul rămase nelămurită fiindcă interveni și țiganul: "Hare dreptate domnul Calistrat, cine se leagă de leafa altuia merită să-l scuipi în gură... Nu e așa, dom' șef? Tu de ce ai venit la noi? Tot pentru o leafă... că acum nu mai sînt boieri să stea cu burta în sus și haitii să-i pună lui pe masă să mănînce... Noroc, dom' șef, și fără șefi nu se poate, pînă și țiganii-ăia corturari sau slătari au un bulibașă al lor..."

Și ciocni cu paharul meu, căci nu-l ridicai, dar ciocni prea tare și mi-l vărsă pe pantaloni. Vruî să mă retrag, dar în aceeași clipă țiganul mă apucă de gît: "Pupa-ți-ași creierul-ăla cu facultate, dom' șef", zise el, și mă pupă pe tîmplă și pe urechi în timp ce vinul roșu juruia de pe masă pe pantalonii mei. Mă smulsei din îmbrățișarea lui băloasă și îl izbii fulgerător în falcă; se răsturnă pe spate cu scaun cu tot și se prăbuși cît era de gros pe podea. Îl văzui cum se ridică holbat de furie și îmi dădui seama într-o clipă că o să sară la mine, și

atunci nu-i lăsați timp, îl mai izbii o dată în aceeași falcă. De astă dată nu mai căzu, dar deschise gura ca un pește și răcni cuprins de o groază bizară, rămânând mereu cu gura căscată. Vintilă îi aruncă o privire rapidă și sări de la locul lui. "Stai așa, strigă el, nu te mișca, ți-a mutat fălcile! trage-ți limba în gură... Trage-ți, bă, limba în gură, besmeticule", și îi puse o mână în cap și cu cealaltă, cu podul palmei, fără veste, îl izbi sub bărbie de jos în sus de-i clănțaniră dinții. "Ei?! îi strigă triumfător, e în regulă? Și se întoarse la locul lui rîzînd înfundat. Nu ți-a plăcut, ai? îi zise mai departe. Tu de la început ți-ai căutat-o! Păi cum vorbești tu, mă, cu dom' profesor? Îi spui *tu*, parcă ai fi păzit porcii cu el? Uite că te-a caftit, să-ți bagi mințile în cap. Și să-mi zici mersi mie că am văzut imediat ce-ai pățit, altfel te duceai la spital să-ți pună fălcile la loc. Și rîse iar și se aplecă, spre mine: Dom' profesor, ia să văd și eu ce mîini aveți? Și îmi luă o palmă în mână, o pipăi și iar rîse: tîrnăcop?" Făcui un semn vag, atent la țigan, fiindcă știam că ei se prefac blînzi și supuși după ce îi lovești, pînă ce deodată pun mîna pe-o sticlă și te pocnesc în cap pe neașteptate. "Ce-ai havut cu mine, dom' șef, zise el însă pașnic, fără ranchiună, ce ți-am făcut eu dumitale?" "Mi-ai vărsat paharul pe pantaloni, îi răspunsei, și vinul roșu pătează. Eu îți fac cinste și tu îmi strici un costum!" "N-am vrut, dom' șef!" "N-oi fi vrut, dar te-ai apucat să mă și pupi și m-ai împiedicat să mă feresc și tot vinul s-a scurs pe mine." "N-am vrut." "Ba ai făcut-o expre! Dă-te la o parte de-aici, mută-te pe alt scaun!" Țiganul se mută și începu să înjure la un mod impersonal, că el a vrut să arate că ține la un om și omu-ăla dă în el să-l omoare... Dacă îl loveam peste ochi, nu-i crăpau ochii?

Bacaloglu mirosea parcă o idee prin aer și după cîteva clipe de tăcere îi dădu glas cu o indignare distilată, simulînd o îngrijorare: "Domne, ăsta lovește oamenii..." "Da, bolborosi și Calistrat cu privirea turbure, în timp ce își umplea paharul gînditor, a venit aici să ne terorizeze..." "Ba a venit să facă cinste, strigă Vintilă, căruia i se făcuse iar foame și mesteca pîine goală. Și voi doi ați început să-l înjurați. Ei! Ce v-a făcut vouă omu-ăsta?! Întreb de curiozitate, fiindcă eu am fost foarte atent, nici n-a răspuns la prăpăstiile voastre, și acuma..." "E un om, domne, susură iar vocea parcă visătoare a lui Bacaloglu, cum să dai în el? Acuma nu mai e permis, domne, să-ți faci de cap! Caz de miliție, de condamnare!" "Trece-l pe fișă, zise grasul ironic, jii, și-mi aruncă o privire de simpatie, repede reprimată. Du-te, mă Bacaloglule, și cheamă un milițian, da' să-i plătești înainte bantalonii bătați, altfel n-are valoare... Vezi că universitarul nostru are balmă grea și dacă mai zici multe să n-o încasezi și tu! Eu voi depune mărturie că tu te-ai legat de el brimul și m-ai îndemnat ji be mine. Îmi ger scuze, jii... Asta nu înseamnă că treg de partea lui, nu-l cunosc, nu mă interesează... Fiegare cu masa lui... Dar n-o să merg bînă acolo cu ordinăria să-l mai înjur cînd el face ginste... Mai dîrziu văd eu, dagă se mai leagă de leafa mea îi dau gu vermoresul în gap..." Vintilă rîse și îmi șușoti: "...vedeți, are el ce-are cu ideea asta, că v-ați legat de leafa lui! Încolo, dacă nu l-ar trăzni așa cîte-o chestie de-asta complet aiurită, cu care prinde ură pe tine ani de zile, ar fi băiat bun..." Astfel se încheie prima mea zi de lucru la deratizare, o zi bogată, care se repetă nu chiar zilnic și desigur fără să mă mai stingherească țiganul, dar totuși destul de des, în care domina Vintilă, ineputabil... Dacă n-ar fi fost

el, n-ași mai fi mers cu ei la acel bufet... Nu era cum mă avertizase Ion Micu, atunci la braserie, că voi întâlni jos forțele obscure de autoritate și dominație a maselor, dar ceva tot era, deși acești deratizori nu reprezentau chiar masele: dădusem de forțele tîritoare și într-adevăr obscure care viermuiesc în adîncurile lor și care nici la un pahar de vin nu-și puteau ascunde ura, ranchiuna și abjecția (gîndul mă ducea și la desvâluirile lui Vintilă, nu numai la ceea ce auzisem în acel bufet...).

XV

Chemai chelnerul, plătii toată consumația și plecai. Acasă Malilda strîmbă din nas cînd mă apropiai de ea. "Miroși urît, zise, unde-ai fost? De unde ai luat mirosu-ăsta? Apoi, cu o privire bănuitoare: și pantalonii unde i-ai pătât?" "La serviciu", îi răspunsei. "Ce serviciu?" "La deratizare!" "Cum la deratizare?", șopti ea nedumerită. "Nu știi ce e o deratizare? o întrebai la rîndul meu cu un glas voit abrutizat, intri într-o clădire în care sînt șobolani și, cu vermurelul în spinare, îi omori!"

Ea se uită la mine cu o privire apăsătoare și neclintită. În sfîrșit, înțelegea. Așadar, acolo ajunsesem. O apăsai și eu cu privirea: da, acolo! Așadar, arhitecta Matilda era soția unui individ numit Petrini, care lucra la serviciul de deratizare al orașului? Da! Putea intra și în blocul dimitale să-l vezi cu vermurelul în spate...? Da, ăsta era soțul tău, tatăl fetei tale, puteai să te trezești cu el în apartamentul unei prietene care să-l contemple îndelung, să povestească apoi și altora cum arată. Și mai vrei să trăiești cu mine, să te mai culci în patul meu și să mai stai să mănînci cu mine la masă? Nu, nu neapărat, n-o să mă agăț de nimeni...

Acest dialog mut fu mai greu de îndurat decît crezusem. Amorțea mea mă învăluia, dar (o surpriză), inima îmi bătea. Așadar, nu suportase știrea, cum undeva, în adîncul ființei mele, descoperii că sperasem s-o suporte. Simții cum urcă în mine ura și în acea clipă ceva asemănător apăru și în ochii ei. Stăteam în picioare în hol unul în fața celuilalt, nemișcați și tăcuți. Privirile rupseră apoi brusc contactul și ea dispăru în bucătărie, iar eu în baie, unde îmi lepădai costumul și făcui un duș. "Așadar, iată, gîndii, cum se produce o despărțire! În cîteva clipe, în care nu se rostește nici un cuvînt. Da, nu poți niciodată să-ți imaginezi un astfel de eveniment; nu e cum cred și nu vine cînd ți se pare inevitabil! Seamănă cu moartea, cînd simți că apropierea ei este neîndoielnică și de astă dată nu te va cruța: e foarte rău. Nu seamănă cu morțile care pînă atunci îți reamintiseră doar că ea există și că trăind nu trebuie să uiți sfîrșitul. Numai în carceră mai simțisem un astfel de frig interior și o astfel de singurătate fără scăpare. Tot astfel era cînd îți legai viața de cineva. Te desparți de mai multe ori pînă te desparți (cum mi se întimplase mie pînă atunci), iar cînd e să fie de-adevăratale simți cum moare pentru tine speranța fericirii, despre care nu bănuiseși ce întindere are în ființa ta și cît de adînc este ea împletită cu bucuria de a trăi, bucurie care pînă atunci crezuseși că e autonomă și nu poate

fi alungată de nimic. Nu e o suferință, ci o cădere într-un abis insondabil. Cuvintele des rostite de Nimeni: "viața nu mai avea pentru mine nici un rost", și care pînă atunci ți se păruseră incredibile (cum să nu mai aibă viața nici un rost? e suficient să privești cerul! Îți spui fără să bănuiești în clipa aceea că cerul e invadat de speranțele tale secrete, de visurile tale fără nume) devin pentru tine o realitate brutală, în care ai vrea, ca și înainte, să nu crezi, dar îți dai seama că nu mai sînt gîndite și rostite de alții, ci de tine, și că tot ceea ce vezi (chiar și corul!) e străin de tine, cum tot ceea ce credeai tu că reprezintă îți este străin. Iată boarea primăvăratică și altădată dulce care pătrundea peste mine prin fereastra deschisă de la baie, nu-mi mai umfla pieptul și nu-mi mai invadea inima și nu-mi mai făcea gîndul să zboare fără hotar. Pasăre rănită, care spera să se vindece, inima mea agoniza cu aripile tăiate și gîndul "ar fi mai bine să mor" veni ca o liniștită salvare. Dar atunci descoperii că mai există o speranță și o bucurie care mi-au mai rămas: fetița. O să trăiesc pentru ca, îmi spusei, nimeni nu mi-o poate lua. Sînt tatăl ei și altul nu-i poate fi dat. E o realitate tot atît de indestructibilă pe cît de inexorabilă e despărțirea mea de maică-sa.

Leșii în hol și mă așezai într-un fotoliu. Ziarele și revistele de pe măsută mi se părură o stupidă vanitate a oamenilor, care credeau că pot comunica între ei prin scris. Le răsfoii cîteva minute fără să citesc nimic, apoi le aruncai. Mă ridicai și intrai în bibliotecă. Vederea cărților îmi aminti de ceva parcă uitat, demult părăsit, cum ar fi copilăria, dar fără nostalgia ei. Mă întinsei pe canapea și rămăsei cu privirea împrăștiată. Atunci observai mirat cum doza electrică din perete se dublează chiar sub ochii mei, detașîndu-se încet și lateral și se fixează apoi la o distanță de o palmă una de alta și amîndouă rămînînd nemișcate. Clipii, dozele se uniră, dar apoi începură iar să se despartă. În același timp tavanul începu și el să se clatine. Mă ridicai nedumerit. Chiar atît de mult băusem? Nicidecum, două pahare, asta nu însemna a bea. Mă întinsei la loc. Fenomenul se repetă eu plafoniera, care așa mare cum era începu și ea să se dubleze. Dar nu atît de mult ca doza, însă perceptibil. Cine știe, gîndii, și închisei ochii fără să-mi pese... Cine știe ce porcărie o fi pus bufetierul acela în vin, ca să poată turna apă, metabisulfid de dracul să-l pieptene, deși se zicea că vinul roșu nu poate fi dres, fiindcă i se schimbă culoarea... încă un gînd mă întări prin revelația pe care mi-o produse. Sfișierea pe care o simțisem atîta timp în mațe era premonitoare, căci, iată, acum n-o mai concepeam, dimpotrivă, simțeam un fel de eliberare: era despărțirea, pe care ființa mea o percepea cum se apropie, în timp ce gîndirea n-o descoperea, fiindcă n-o accepta. Bine că se terminase. Și pieptul mi se ridică și respirai adînc, și o bucurie stranie, un fel de abandon în voia forțelor divine, mă cuprinse. Cine poate să știe? Poate că nu totul se terminase pentru mine! Ba era chiar sigur. Și îmi amintii vorbele bunicului, spuse de el în ziua botezului, după marea scenă de violență a Matildei: "băiatul e tînăr și fete sînt destule, vă despărțiți, și gata!" Cine n-are bunici să și-i cumpere! Pentru ei nimic nu e ireparabil, în afară de bolile care aduc moartea. Istoriile astea dintre inși care s-au iubit, apoi nu se mai iubesc, apoi se urăsc și apoi se despart n-au în ele nimic catastrofic, cu condiția, desigur, să fii tînăr și s-o poți lua de la capăt, bineînțeles cu mai multă minte,

și să găsești una mai bună, să nu cazi, adică, din lac în puț. Fiindcă uneori poți să ajungi să regreti răul în care ai trăit cu precedentă decât binele cu cea de-a doua. Decît așa, mai bine rămîi burlac! Ei și? Burlăcia are și ea hazul ei, mai ales dacă ai apucat să faci un copil! Și astfel, în mai puțin de o oră, trecui de la o gravă cădere, care mi se părea că nu se va mai opri niciodată, la o euforie bizară, pe care mi-o dăduse tocmai abandonul meu total în suferință acceptînd acum fără să mă mai zbat eșecul meu cu Matilda. De aceea cînd ea intră peste mine în bibliotecă și, arătîndu-mi un chip vesel, expresie parcă a aceleiași euforii, și mă invită la masă, mă pufni rîsul. "De ce rîzi?" mă întrebă fără mirare. "Știi tu!" răspunsei. Ea își coborî privirea, semn că știa, nu zise nimic și eu mă ridicai și ne așezarăm la masă. "A fost o glumă, nu e așa?" mă întrebă în timp ce se ocupa de fetiță, care mîncă acuma cu noi. "Ce glumă?" "Istoria ta cu deratizarea." "Ba nicidecum! E foarte interesant! Nici nu știi ce m-am distrat! Cred că oamenii care trăiesc în aerul rarefiat și abstract al puterii, ba chiar și cei care trăiesc în cel ideal, al spiritului, invidiază nu o dată pe cei care trăiesc și se distrează în concretul fascinant al abjecției." "Așa o fi, dar sper că ți-ajunge, ai să pleci de-acolo!" "Nici nu mă gîndesc", spusei, și izbucnii din nou în rîs. "Dar știi, zise și ca veselă, că în acest caz trebuie să ne despărțim..." "O, da, bineînțeles, îi răspunsei cu mare tandrețe în glas, desigur, despărțirea e inevitabilă..." "Tu ai vrut-o!" zise. "Dacă îți face plăcere, răspunsei, poți să crezi și acest lucru. Pentru mine n-are nici o importanță care dintre noi a vrut-o, sau dacă am vrut-o împreună."

Băurăm cafeaua în hol și petrecurăm cu fetița printre noi cîteva ceasuri plăcute, care se repetară apoi timp de cîteva săptămîni. Iubirea parcă renăscu, ne mîngiam unul pe altul, ne îmbrățișam cu patimă, ca la începutul începutului, ba chiar ași fi zis că în sfîrșit descopeream armonia și fericirea care ar fi trebuit să domnească tot timpul între noi. Dar eu știam că puterea acestor sentimente și îmbrățișări pasionate era ultima și că numai astfel puteam accepta să ne despărțim: nu noi eram vinovați, nu noi o doream, iată, ne iubeam, fericirea ar fi fost posibilă... Da, ar fi fost, dar...

XVI

A doua zi echipa noastră se deplasă la uzina de tractoare. Aici șobolanii își făceau de cap, circulau nestingheriți prin secții, mîncau sendviurile muncitorilor, se urcau pe mașini, speriau dactilografele prin birourile administrației. Ni se povesti că o funcționară își scosese pantofii noi care o cam strîngeau și își văzuse de lucrul ei și cînd la un moment dat își căută cu picioarele pantofii sub birou găsi numai unul bun, celălalt fusese ros chiar acolo lîngă ea de un șobolan. Alta avea un borcan cu dulceață în dulap, i se făcuse poftă și vruse să ia o linguriță, deschisese ușa mică a dulapului și vîrîse mîna. În clipa aceea fusese mușcată de unul care îi sări și în piept; leșină și în cîteva minute i se roși și i se umflă brațul pînă sus. "Aici nu merge cu vermurelul, zise Bacaloglu specialist. Aici e colonie mare, domnule, trebuie s-o

descoperim și s-o distrugem." Dar nu căutarăm mult, ne-o arătară muncitorii, era lângă secția de sculărie, secție veche, lângă care se afla și o pompă cu apă. Ni se dădură tirnăcoape și lopeți și începurăm săpăturile, după ce astupărăm în prealabil găurile prin care muncitorii îi vedeau intrînd și ieșind (le astupaseră și ei, dar șobolanii le perforau și după cîteva zile ieșeau din nou). Muncirăm zadarnic cîteva zile. Nu găseam nimic. În cele din urmă, dădurăm de un culoar și săparăm cu grijă urmînd direcția lui, care ne duse într-adevăr spre colonie.

Bacaloglu aruncă tirnăcopul și puse mîna pe-o lopată. Primul șobolan care scoase rîtul se retrase ca o vedenie, spre dezamăgirea lui Bacaloglu, care se pregătea să-l ardă la mir cu lopata. "Se duce să dea alarma, spuse famenul care le studiasse obiceiurile și comportamentul. Dacă au culoar de salvare, n-o să mai găsim decît puii, bătrînii și bolnavii." "Mă strelitule, zise Vintilă, care e viața, cît de lungă a unui șobolan?" "Merge și pînă pe la zece, doisprezece ani, dacă are ce roade", răspunse famenul. "Și cînd te gîndești gă o albină trăiește doar trei luni și aduce numai foloase, ce bida mă-sii s-o fi gîndit Dumnezeu să le dea la ăștia viață lungă?! zise grasul Calistrat și rîse în felul său gîjiit, parcă ar fi vrut să spună că Dumnezeu își bătea joc de noi. Zdrelitule, se adresă el famenului, ge foloase aduc ăștia?", "Dar noi ce foloase aducem?" zise famenul, după o gîndire. "Du-te, bă, în bida mă-tii, nu face pe filozoful", zise Calistrat vesel. "Mă Gică, strigă Vintilă minunîndu-se, el ți-a dat un răspuns, adresîndu-ți totodată și o întrebare. Fii bun și răspunde la ea. Așa e: ce foloase aducem noi?" Și se propti în tirnăcop cu o expresie de mare încîntare pe chipul său mare și fâlcos și așteptă. "Eu mi-adug foloase mie, zise grasul deodată furios și agresiv. Restul nu mă interesează." "Păi așa zice și șobolanul", strigă Vintilă cu un fel de entuziasm pentru sine, pentru inteligența sa. "Îl privește, zise Calistrat, numai gă dagă eu îl prind, îl omor. Eu nu sînt indian să mă uit cu doleranță la toate viețuitoarele și să le las să-mi mănînge din draistă. Niște gretini!" Vintilă clătină din cap, avînd aerul că înțelege multe, se minunează și în același timp parcă regretă că nu poate da glas la tot ceea ce îi vine în cap. Puse din nou mîna pe tirnăcop, lovi pămîntul scoțînd bolovani mari, mișcările i se încetiniră și apoi se opriră: "Mă Gică, da' am auzit că indienii ăștia sînt oameni foarte culți, degeaba îi înjuri tu. Concepția lor e să trăiască tot ce există ca viețuitoare pe pămînt în modul cel mai pașnic cu putință. Stai la masă și mănînci brînză, ca să-ți dau un exemplu. Vine o cioară, se apropie, se așează pe marginea străchinii și ciugulește și ea din brînză. Cetățeanul nu zice nimic! Pe urmă vine o păsărică, i se așează pe mînă și ciugulește și ea chiar din dumicatul pe care vrei tu să-l duci la gură. Eu găsesc asta foarte minunat!" "Găsești tu, dar eu nu găsesc", zise grasul. "Noi sîntem niște sălbatici față de concepția lor, niște besmetici, strigă mai departe Vintilă. Asta așa, din punct de vedere ca idee. Fiindcă așa a gîndit Dumnezeu cînd a făcut lumea, așa era raiul. Și știi de ce n-a rămas a,a?" "Ei, de ce?" "Păi ia gîndește-te!" "La ora asta nu pot să mă gîndesc la nimic." "Din pricina femeii, mă Gică, strigă Vintilă, ea strică tot, ea e capul la toate rolele de pe această lume..." "Și vrei să spui gă în India nu mai sînt femei?" zise grasul, și la această replică Vintilă se poticni, deși rîdea: "Nu vreau să spun, dar poate n-or fi așa de rele ca în alte părți..."

Trei șobolani care țîșniră rapid unul după altul și se îndreptară în goană în trei direcții diferite, ca și cînd ar fi meditat înăuntru cum să procedeze ca să scape, întrerupseră această discuție care promitea multe. Într-adevăr lopata lui Bacaloglu ezitase o clipă în care dintre ei să lovească și nu mai prinse nici unul. "Lăsați, domne, discuțiile, zise el supărat și cu un fel de regret că din pricina celor doi ratase lovitura. Nu vedeți, domne, continuă el parcă trist, că șobolanii ăștia s-au sfătuit cum să-și bată joc de noi? Eu suport orice, numai cînd mă trage cineva pe sfoară îmi ies din pepeni!" Alți trei șobolani țîșniră și procedară la fel, și de astă dată Bacaloglu îi scăpă din pricina propriei lui tristeți de care se lăsase dus, ridică iar prea tîrziu lopata. "Cu ăștia trebuie să fii atent, domne, filozofă el, însă îndirjit, și într-adevăr a treia serie de trei care țîșniră curînd îl găsi treaz și terciui doi dintre ei, care chițcăiră disperați la prima lovitură de lopată.

După această victorie însă trecu mult timp și, nu mai ieși nici un șobolan. "Ăștia au plan fin de evadare, domne, zise Bacaloglu, trebuie să ne așteptăm la cine știe ce altă metodă ingenioasă, deși nu văd." "Chițcăitul ăloră loviți, zise famenul, era și-un semnal pentru cei dinăuntru. Adică nu mai merge cu metoda asta, aplicați alta." "Ei, s-o vedem!" Urmarea fu că timpul trecea, noi săpam mereu, și nimic. "Ăștia aplică războiul nervilor, domne, zise Bacaloglu deconcertat. Vor să arate că nu mai e nimeni acolo, ca noi să nu-i mai pîndim și să ne ia iar prin surprindere." Și îl și luă, ieși unul, și exact în clipa cînd lopata îl strivea, ieși altul și scăpă, apoi ieși încă unul și fu terciuit, și apoi iar altul, care scăpă, și astfel ieșiră o mulțime timp de aproape un minut. În același ritm în care se sacrifica unul ca să scape următorul, pînă

ce puse mîna pe lopată și Vintilă, dar, atunci, după ce începură să fie omorîți toți, scurgerea încetă. "Ar trebui să învățăm, domne, de la ăștia, cum se scapă dintr-o încercuire", zise Bacaloglu, ștergîndu-se pe frunte de sudoare. "Mă Gică, rîse Vintilă, fiecare viețuitoare luptă să-și scape viața. Ai văzut? Mori tu și scap eu! Unde fac oamenii așa, unde admit ei teoria asta? Eu să mor?! strigă el indignat. De ce să nu mori tu! Și se ceartă între ei și mor toți!"

Reluarăm săpatul și curînd dădurăm de colonie, pe care o nimicirăm. Rămăseseră în ea puțini șobolani, dar era plină de sute de pui mici și scîrboși, parcă jupuiți de piele; la vederea lor grasul Calistrat se dădu mai încolo și începu să vomite. Teoriile famenului despre felul cum trăiau șobolanii se verificară din plin; ba chiar aflai ceva pe deasupra, că șobolanii, pe lîngă organizarea lor de-acasă, socialmente se organizau pe bresle, zise famenul. "Cum pe bresle, mă strelitule!" zise Vintilă rîzînd. "Da, pe bresle, repetă famenul. Cum era la noi pe vremuri: breasla măcelarilor, breasla cismarilor..." "Au rămas în urmă, reflectă Vintilă. Ar trebui să se organizeze pe sindicate!" "Asta ar însemna să-și invendeze ji lupta de glasă, zise Calistrat, și să iasă la manifesdație..." "Și cine ar fi dușmanul de clasă?" rîse Vintilă. "Treaba lor, zise Calistrat. Exploadatorii dintre ei..."

După ce terminarăm, ne urcarăm în autobuz și ne întoarserăm în oraș, dar nu acasă, ci direcția bufetul "Tîmpa". Toți eram însă îngrețoșați și nimeni nu mîncă, se bău doar țuică și în curînd ne ridicarăm și plecarăm.

După amiază tata îmi dădu un telefon să trec pe la el. "E adevărat, zise, că

lucrezi la deratizare?" mă întrebă îndată ce sosii (nici nu mă lăsă să mă așez bine pe pat). A, da, parcă uitasem, chiar la uzina lui fusesem să distrugem colonia. "Da, e adevărat", zisei. "Și în altă parte nu puteai să te angajezi?" "Nu, acolo am fost repartizat." "Și chiar ai întrebat dacă nu se putea în altă parte?" "Chiar am fost avertizat că dacă nu primesc, n-am decît să mă descurc singur. Brațele de muncă nu se vor mai ocupa de soarta mea." "Și așa, niște meditații, nu puteai să găsești? Sînt atîtea familii cu copii care au nevoie de meditari!" Se vedea că se gîndise între timp, din clipa cînd aflase, la o soluție mai bună pentru mine. "Tu nu-ți dai seama, continuă el, că te faci de rușine?" "Nu eu mă fac de rușine, zisei, ci cei care nu vor ca închisoarea mea să se termine. Sînt liber, dar de fapt sînt tot închis." "Cînd mi-a spus unul care te cunoaște, un prieten de-al meu care s-a dus și el să se uite, Petrini, zice, fi-tău așa și pe dincolo, fugi de-aici, zic, l-ai confundat tu, du-te, zice, să-l vezi, dacă nu mă crezi..." "Și te-ai dus!" "Da", făcu tatăl meu stupefiat. "Cu meditațiile e același lucru, zisei, află familia că am fost pușcăriaș și n-am chef să risc să mi se spună cine știe ce grosolănie acoperită..." "Da, așa e", zise el și începu să înjure, dar fără adresă, așa, impersonal, doar *le*, acest *le* putînd fi toți sau doar cei de la Brațele de muncă, nu-i scăpa vreo precizare. "Ce să faci tu acum! Că nici pe capul nevastă-tii nu poți să stai și să nu faci nimic, ai fi putut sta un oarecare timp dacă ai fi luat și tu o fată cu scaun la cap, să înțeleagă că acum ăi-e și ăi-ție greu, pînă trece greul, că n-o să țină așa cu metodele astea în vecii vecilor, dar muierea ta, ce să mai vorbim, e femeie trufașă și, nu te supăra că ăi-o spun, cam nesăbuită, te înțeleg și pe tine că nu poți să mănînci liniștit din ciorba aia pe care o să ăi-o pună pe masă fără să-ți scoată ochii, dar nici acolo, să omori șobolani, nu poți să rămii... Du-te și tu pe la țară, la ferma lui Vasile ăla!" "Crezi că o să-i convină să afle toți pe-acolo cine e cumnatu-său? Crezi că nu m-am gîndit?" "Așa e!... Știi ce? Eu le...! Sînt atîtea posturi la noi de dispeceri, de controlori tehnici, la administrație... Am să vorbesc eu cu inginerul-șef să te angajeze. Trebuie să te angajeze! Nu se poate ca un om învățat care și-a tocit atîția ani coatele de băncile facultății să fie trimis la șobolani. Uite, uzina are o bibliotecă, să te angajeze acolo, să te ocupi de ridicarea nivelului cultural al maselor (adăugă el cu ironie), organizezi serbări, recitaluri, poezii, chestii de-astea... ziarul de perete, material sportiv, meciuri, excursii... Tocmai au dat afară pe unul care, la o serbare cu dans și bufet, a ridicat al dracului prețul la mititei, la sendviciuri, la șprițuri... Diferența o băga în buzunar. Ce zici?" "Ce să zic, nimic, încercă! Numai că n-or să angajeze ei la ridicarea nivelului cultural al maselor un dușman de clasă. Și chiar dacă din întîmplare mă angajează - vine altul mai vigilent și o să mă dea repede afară zicînd că «m-am strecurat» în sînul clasei muncitoare, să fac și să dreg." "Ce să dregi?" "Acțiuni dușmănoase, chestii de-astea!" "Vorbim cu directorul, e un om cu bun-simț." "Vorbește! mai zisei, dar nu uita să-i spui că am fost la ocnă. Altfel vin cadrele și or să-i dea peste nas. Cunoști mai bine decît mine ce sarcini au ăștia de la cadre! Pot să te dea și pe mîna Securității, inventînd cine știe ce porcărie! Asta mi-ar mai lipsi! Nu, tată, mai bine stai liniștit, să nu pățești și tu ceva. Nu există post în care să nu sabotezi, să nu unelțești... Doar la șobolani! rîsei eu. Acolo n-ai cum desfășura o activitate contrarevoluționară! Ce face mama?" "Mă-ta e cam

bolnavă, spuse el, apoi adăugă, acum e plecată pe la bunicu-tău... și-ăla nu-ș' ce are..." Adică toți aveam câte ceva, eu că lucram unde lucram, novastă-mea că era așa cum era, mama că era cam bolnavă, bunicul știam și eu că nu mai simțea nici o bucurie de viață, iar el, tata, ce să facă el acuma, să mai încerce sau să nu mai încerce să mă aducă la el în uzină? "Eu vorbesc, spuse deodată, îndârjit. Ai fost condamnat pe nedrept. Aia nu e muncă pentru tine!"

XVII

Vorbi însă zadarnic, inginerul-șef căruia i se adresă răspunse că asta e o chestiune de cadre, să se adreseze deci șefului acestui important serviciu, fără avizul căruia nimeni nu putea fi angajat. Țsta însă era un individ pe care toată lumea îl detesta, cu nesfârșitele lui formulare, în care trebuia să treci și străbunicii, și de când te-ai născut, și laptele pe care l-ai supt când erai copil de țită: ei, da, laptele ăla, depinde de la cine l-ai supt, ce fel de mamă, ce avere a avut, înainte de 23 August, după 23 August, din ce partide politice a făcut parte, dar părinții ei, dar surorile, dar frații, dar soțiile sau soții lor și ce condamnări au suferit și ce rude au în străinătate... Și cu toate că sarcina lui era doar asta, să stea ca un cîine călare pe dosarele a mii de oameni, se amesteca și în viața prezentă a tuturor, el apăra și morala proletarii, și interesele uzinei, era un personaj activ în ședințele sindicale și de partid, conducea tot felul de anchete, unele pe fală, altele în mare secret, și când erai chemat la el, să zicem pentru a doua zi la ora cutare, noaptea aceea nu dormeai bine, fiindcă îți spuneai, nu te chema el degeaba și în nici un caz ca să-ți dea o veste bună. "Nu m-am dus eu la ăsta,

continuă tata furios, m-am dus la directorul general. La urma urmei, nu era el șeful întregii uzine? Cum adică, un cuvînt al lui nu putea trece peste capul pătrat al acestui individ? Am făcut bine. Bularca, înainte să ajungă director general, fusese muncitor ca și noi, ași fi vrut să-l aud că nu mă ascultă, că mă trimite la ăsta, că refuză să-și exercite drepturile lui de șef și se spală pe mîini de răspunderea de a judeca și singur și a angaja un băiat tînăr, care a suferit o condamnare pe nedrept. Un băiat cu carte, fost profesor universitar. M-a primit într-o joi. Un om tăcut, dar sincer, se uita la tine drept și îți spunea exact care era situația, fără pălăvrăgeli, cum făcea directorul adjunct, care te zăpăcea la cap și nu mai știai nici tu de ce ai venit. M-a ascultat cu mîna la tîmplă, pe gînduri. Nici eu nu m-am întins la vorbă, știam că are și alte treburi, îl mai așteptau și alții dincolo, la o ședință de conducere, și alții dincoace, în biroul secretarei, care mă rugase să nu-l țin mult. «Tovarășe Petrini, mi-a spus, pentru mine un om care a ispășit o pedeapsă pe drept sau pe nedrept e un om absolvit. După mine, ar fi trebuit ca fiul dumirale să fi fost reprimat imediat la postul de la Universitate, fiindcă instanța nu l-a condamnat și la pedeapsă privativă de dreptul de a-și exercita profesiunea pentru care s-a pregătit. Sau măcar să-l fi angajat într-un post compatibil cu însușirile lui. La noi, de pildă, avem angajată la biblioteca uzinei o fostă curvă, care se ocupă și cu aspectele

culturale, dar se ocupă din păcate și cu turnătoriile la adresa oamenilor pe care șeful cadrelor le studiază cu grijă, fiindcă el a angajat-o și eu mi-am dat acordul fără să știu ce poamă e. Vezi? Ași fi putut foarte ușor să-l angajez în locul ei pe fiul dumitale, pe garanția dumitale, bineînțeles, care ești muncitor vechi și pe care te poți baza. Sîntem de aceeași vîrstă și știm amîndoi că n-am luat puterea ca să instaurăm între noi astfel de moravuri. Așteaptă s-o dau afară pe femeia asta, și chiar și pe acest șef de cadre pe care îl urăște toată lumea (am și eu legăturile mele CU tovarăși cu răspundere, care or să mă asculte), și atunci să vină fiul dumitale la mine să stăm de vorbă cu el și îl angajez. La cantină, să servească muncitorii, acolo e locul acestei bibliotecare isterice, nu la bibliotecă, unde vorbește urît cu tineretul avid de carte. Acolo trebuie să domnească o atmosferă așa spirituală și caldă, nu de intrigi și turnătorii. Așa o să facem!»

Tata era, povestind, impresionat de directorul său general, eu mai puțin, ba chiar deloc. Dar nu zisei nimic, să nu-l jignesc. Să aștepti ca un șef de cadre să fie dat afară, asta putea dura mult și bine. Nu era exclus să fie dat afară el, acest Bularca sincer și drept. Dacă tata era atît de naiv și nu știa cine e un șef de cadre, cine anume îl susține, ce instituție, era greu de crezut că directorul său general nu știa. În ce mă privește, hm! știam destul de bine. Practic, nu s-ar fi putut face nimic pentru mine chiar, și în cazul în care acest Bularca ar fi reușit să se debaraseze de acel individ. Nu trebuia să vină altul? Iar cel nou ar fi semănat cu cel plecat.

După vreo lună euforia în care trăiam eu cu Matilda începu să se stingă. Vedeam reapărînd pe chipul ei întrebarea: ei bine, cît o să mai dureze? Și într-o zi mă întrebă fără ocol: "Tot nu te-ai săturat?" "Nu", îi răspunsei sumbru. "Nu te supăra, domnule, zise ea atunci, nu mai ești același om și nu cred că din pricină că ai fost la închisoare. Au mai fost și alții și n-au abandonat găsind o plăcere secretă în căderea lor. S-au ridicat! Nu pot să-ți înțeleg căderea și nici pe cine vrei să sfidezi nedîndu-mi măcar speranța că asta se va termina într-o zi. Trebuie să ne despărțim! Nu voi divorța imediat, păstrez eu speranța că în singurătatea ta o să te gîndești și o să te întorci lîngă mine. Poți să stai în casă, nu te gonește nimeni, dar între noi nu mai poate fi nimic." "N-am la ce să mă gîndesc, îi spusei, nu uita că înainte chiar să fiu arestat te-ai despărțit de bărbatul tău în clipa în care ai îndrăznit să ridici mîna asupra lui. Din clipa aceea, continuai eu dînd curs unor meditații care nu erau proaspete, mi-ai oferit perspectiva unei vieți în ticăloșie, după ce îndată ce ne-am căsătorit mi-ai oferit una a unei vieți moarte, adică fără iubire. Nu pot să accept să renunț la fericire pe acest pămînt, chiar dacă o să mă complac, cum spui tu, multă vreme în plăcerea secretă a căderii. Nici închisoarea grea nu m-a făcut să uit sau să se micșoreze în sufletul meu proporțiile eșecului nostru. Îți dai deci seama, sper, din cele ce-ți spun, cît de mult te-am iubit. Poate că dacă te iubeam mai puțin, mai spusei, cine știe, trufia ta nu m-ar fi rănit atît de tare și viața mea cu tine ar fi fost, poate, tolerabilă, dacă bineînțeles n-ar fi survenit trădarea de o parte și de alta. Deși nu e sigur că n-a și survenit. Nu pot să-ți uit telefoanele și cît de fericită arătai cînd te-am surprins. Ura pe care mi-ai arătat-o după aceea era o dovadă în plus că nu gelozia mea (un sentiment care mi-e complet străin) a făcut să nască în tine ura pe care ți-o citeam în ochi. Sînt lucruri care

nu pot înșela un om care iubește și care, repet, nu e gelos, cum sînt eu, cel puțin cu tine. Cînd iubești foarte tare, apare încrederea absolută și gelozia n-are loc. Dar nici nu poți ierta cînd încrederea e înșelată". "Nu te-a înșelat nimeni", zise Matilda cu un glas ciudat.

Tresării. O lungă tăcere se așternu între noi. Eram pregătit pentru această scenă, dar nu mă gîndisem niciodată că ea m-ar fi înșelat. Totuși, de ce acum, pe neașteptate, exprimasem în acest sens o îndoială? Răspunsul ei, negînd, în cuvinte, era afirmativ în modulația glasului: "Nu te-a înșelat nimeni" sună "te-am înșelat, ei și?!" Nu eram pregătit pentru această revelație, încît tăcui mai departe. Ea se sculă din fotoliu și se îndreptă liniștită spre dormitor. "Bineînțeles că nu m-a înșelat, gîndii, dar ce putea să-mi răspundă?" Totuși, enigma comportării ei din acele clipe rămînea întreagă. Iată, despărțirea de care fusese vorba atunci și în care eu nu crezusem se dovedise o repetiție a despărțirii de acum, care era chiar reală, de neînălăturat. De ce m-ași fi înșelat, așadar, în rest: încercarea ei de a fugi de-acasă pentru a mă sili pe mine să plec, aversiunea fățișă, izbucnirile de ură iraționale... de ce iraționale? Poate chiar mă înșelase, sau vroia să mă înșele, și o împiedica naivitatea ridicolă a încrederii mele în ea, veșnica mea speranță a unei reîntoarceri la anii de dinainte de căsătorie.

Reveni în hol cu un pachet de țigări în mîină, se reazează și își aprinse una. "Asta e, zise foarte liniștită, nu corespond visului tău de fericire. Ce să fac? Să mă prefac că n-am cinci ani mai mult decît tine? Ași fi ridicolă! Sînt bătrînă, dragă, am trecut de treizeci de ani, și adio, Matilda, cochetăria cu un bărbat mai tînăr... încă puțin și mi-ai fi spus-o în față: sîngele meu bate altfel decît al tău, ce te miri că m-am îndrăgostit de alta? Ce-ași fi putut face auzind asta? Ași fi înghițit sau ar fi trebui să tac, să nu te întreb niciodată unde te duci de îți pui cel mai frumos costum și cea mai frumoasă cravată la cea mai frumoasă cămașă, spălată și apretată de mine, și unde întîrzi sau îți petreci nopțile, în timp ce eu te-ași aștepta încercînd zadarnic să dorm?..."

Ai fi zis, auzind-o, că își desvăluie în sfîrșit secretul comportării ei, dar nu mă lăsai înșelat: "Atunci, îi spusei, de ce te-ai mai măritat cu mine și mai ales de ce ai păstrat copilul?" "De ce? Asta e alt secret, pe care însă nu ți-l spun și n-o să-l afli niciodată. Și încă un lucru: nu te înșela pe tine însuți crezînd că m-ai iubit foarte tare. Nu m-ai iubit nici măcar atît cît poți tu să iubești, adică așa, cu toată ființa ta, cum s-a întîmplat pe vremea cînd eu îți dădeam telefoane la facultate... probabil că o s-o faci de-aici înainte, dar nu eu voi fi aia care se va bucura de această iubire. Atunci, da, în anul acela m-ai iubit, cînd ți-era frică să nu mă pierzi, nu știai sigur dacă într-o zi n-o să-ți spun că renunț la divorț și mă întorc la Petrică, după ce te-ai convins că nu (și Matilda făcu cu degetele în aer o mișcare de împrăștiere), adio, iubire!"

Vorbea ca să nu spună nimic sau să-mi turbure sufletul cu false desvăluiri. "Și încă un lucru, continuă, nu uita că tu ai fost primul care ai îndrăznit să lovești femeia pe care zici că o iubeai atît de tare. Pe loc, atunci, am crezut și eu, ca și tine, că eram vinovată, pe urmă mi-am revenit: la uite, mi-am spus, el nu mă iubește, altfel cum s-ar fi putut să uite că eram eu, Matilda, care sta în fața lui și care venisem să-i spun că îmi pare rău că i-am spart biroul... N-am

mai avut timp să-i spun, m-am pomenit pe jos, năucită. Te miri acum că am îndrăsnit și eu? În orice caz, n-ai dreptul să-mi spui că ți-am deschis perspectiva unei vieți ticăloase. Perspectiva asta ai deschis-o tu! În ce privește prima perspectivă pe care ți-ași fi oferit-o, a unei vieți moarte, adică fără iubire, pardon, și eu am avut aceeași revelație; aceeași perspectivă mi-o ofereai și tu." "Mai demult, zisei, sau începînd din a doua zi după ce m-am mutat la tine?" "Ehe, făcu ca, chiar din clipa cînd te-am cunoscut!" "Da, și mai ții minte clipa aceea?" "Cum să nu, asta nu se uită!" "Oare coincid clipele?! zisei eu cu falsă nostalgie. Ia să vedem, și eu păstrez în amintire clipa fatală." "Pe stradă, domnule, zise ea cu un glas ca și cînd ar fi mărturisit o infamie. Ninge, și tu erai cu Petrică, care pesemne îți povestea ceva despre mine, mă ponegrea, și tu ascultai rînjind, drama lui era pentru tine un spectacol vesel, pe care el ți-i dădea căutînd, ca un naiv, înțelegerea unui om pe care nu-l ghicea cît e de brutal și insensibil. De departe v-am văzut... Pe urmă am ajuns în dreptul vostru, eu cu Petrică nu ne-am oprit, nici nu ne-am salutat, era furios pe mine și eu am zîmbit, mi-era milă de el, și atunci m-ai văzut, te-ai uitat la mine ca la o vampă, ca să nu zic ca la o curvă, și te-ai întors și am simțit cum ceva îmi arde parcă picioarele... Era privirea ta! Asta e zodia în care ne-am cunoscut dacă ai ținut să afli. Ti-am dat un termen al ecuației. N-ai decît să ghicești restul." "Da, confirmai, asta a fost clipa. I-am zis bine fatală!" "Da, i-ai zis bine. Și m-ai ținut înlănțuită, cum bine ai observat tu însuși, pînă a doua zi după căsătorie, cînd ai intrat în casa lui Vasia străin și rece și nici nu te-ai uitat la mine și te-ai uitat la toți ca un împărat care a coborît din palatul lui printre muritorii de rînd și ți-ai și ales una, pe care, eventual, ai fi dorit să ți-o ducă slujitorii, într-un anume loc secret, și să te desfrînezi cu ea. Era Tamara. Îți luceau ochii de preacurvie, cum spune *Biblia*, că dacă le uiți la o femeie și o dorești în gîndul tău ai și preacurvit cu ea. Dacă Tamara te-ar fi plăcut, sau mai bine zis dacă n-ai fi fost grosolan cu ea, ați fi și trecut amîndoi la fapte, fiindcă Tamara o fi ea... dar nu e desmățată..." "Te pomenești că o fi sentimentală?" murmurai. "Da, zise Matilda cu un glas sfidător, e o femeie demnă. Îmi imaginez cît de murdară a fost prima ta iubire cu acea Ninetă de-ai putut s-o jignești astfel chiar pe-o rudă de-a mea apropiată. Nu mă mir că acum te simți bine acolo unde lucrezi. Spui că sînt niște indivizi abjecți. Dar îți plac!..." "Nu părăsi, zisei, firul primei clipe... E fascinant ceea ce aud." "Fascinant?? Faptul că încă de la început ai văzut în mine o a doua Nineta (nu știu cum o fi fost studenta pe care ai omorît-o) găsești că e fascinant?"

În realitate nu era deloc fascinant, ci dezastruos. Dragostea mea pentru ea se reflectase deci într-o oglindă strîmbă, în care apăream cu chipul sluțit astfel? Ce-o atrăsese atunci? Poate chiar acest chip, cum spusese, brutal, insensibil, dornic de preacurvie și în cele din urmă abject? Mă uitai la ea, de astă dată într-adevăr fascinat. Cine era? Nu mai vorbea ca la botez, cum crezusem sub imperiul unei gelozii derezonabile și disproporționate, era liniștită, și nu mai puteam, ca atunci, să n-o cred. Aveam cîteva fire groase în mină, de fapt grosolane, ale gîndirii ei ascunse, care îmi scăpaseră timp de atîția ani, le simțeam, uluit, realitatea. Așadar, o atrăsese un individ total străin de firea ei, dacă ar fi să admit că, fără să știu eu, astfel arătam, asta era imaginea pe care

i-o oferisem? Insensibilitate, cinism în sentimente, brutalitate în manifestările zilnice ale vieții mele cu o femeie, trădare în dragoste, preacurvie, plăcere pentru abjecție...

"Deci, nu te-am iubit?" zisei cu o sfișietoare și în același timp simulată părere de rău. "Ai iubit, ți-am spus, ceea ce ai crezut că sînt eu!" "Și tu la fel? Sînt extrem de curios să știu ce-ai iubit tu, de-ai mers atît de departe!" "Ți-am spus, n-o să afli niciodată!"

Se lăsă o tăcere. Fetița deschise ușa și fără ezitare o luă încet spre maică-sa. Matilda se ridică și dispăru în bucătărie. Copilul veni atunci la mine și se așeză, cuminte, în fotoliu. Prezicerile lui Ben Alexandru nu se adeveri-seră, cu toate că Matilda se predase cu totul fetei. Silvia își vedea cuminte de mica ei viață și era aproape în mod egal atașată de maică-sa și de mine, deși Matilda nu se bucura cîtuși de puțin cînd o vedea că mi se urca veselă în brațe: se predase, dar și pusese stăpînire pe ea și nu-și ascundea iritarea că Silvia descoperise o a doua ființă în viața ei, căreia îi spunea "tata" și care o lua aproape zilnic la plimbare în oraș. Încerca s-o oprească, "acum trebuie să te culci", sau "afară e frig n-am chef să te văd că începi să tușești". O lăsam să meargă pe jos, pînă o auzeam că-mi spune foarte curînd că o dor picioarele și atunci o luam în brațe. Era o șmecherie, nu vedea nimic de jos, n-o dureau picioarele, vroia în brațe, sus, și atunci ghiceam că era stăpînită de o curiozitate avidă și tăcută. Cînd luminile unui automobil apăreau în depărtare îl lua în primire și cînd trecea de noi micuțul trup avea o svîcnire și se răsucea înapoi cu ochii mari deschiși și cu pupilele imens dilatate urmărind dihania pînă nu se mai vedea. Vitrinele strălucitoare o atrăgeau ca un magnet și vigoarea bruscă de opoziție pe care mi-o transmitea trupul ei cînd vroiam să plec mă făcea să înțeleg că de fapt o vrăjeau și ar fi vrut să stăm acolo și să ne uităm un timp nedefinit. Îi spuneam că o să găsim alta și mai și, și abia atunci renunța și trupul ei se înmuia făcînd din voința mea, în mine însumi, o forță supusă acestor dulci mișcări, care îmi topeau amorțeala sufletului și îmi goneau adîncă singurătate de al cărei rău mă eliberam. Curînd însă toate acestea, mașinile cu farurile și claxonatul lor, care o înveseleau, tu, tu, puternicele camioane, al căror dudit o făceau să se lipească foarte tare de mine, baia mișcătoare de lumini multicolore din marea piață, unde vedea țîșnind spre cer săgeți albastre, care brusc se răsuceau spre pămînt, devenind verzi sau roșii, într-un viu și neîncetat joc de figuri misterioase, o aruncau în vis și curînd descopeream că adormise. O luam atunci înapoi spre casă și, ducînd în brațe minunata povară, aveam sentimentul că în realitate sînt un om fericit și că suferința mea e o iluzie, o himeră pe care ar trebui s-o alung; puteam trăi astfel o mie de ani și muri liniștit. Altceva, o bucurie mai mare nu există pe pămînt, restul e nerozie. Acasă, însă, ne întîmpina mama ei, care mi-o smulgea literalmente din brațe și punea stăpînire pe ea: că n-am văzut că fetița a obosit? Ce, am de gînd s-o omor, așa cum i-am spus cînd am auzit că e însărcinată cu ea? Cred eu că a uitat sau că o să uite vreodată aceste cuvinte? O să i le spună fetei cînd s-o face mare, să știe și ea ce fel de tată a avut și cît de mult a dorit el să vie ea pe lume. Aveam atunci sentimentul net că ea ghicea că sînt fericit și vroia să nu fiu și avea și puterea s-o facă. De ce? mă întrebam.

Ce rău îi făcusem? Totul se întuneca, nimic nu mai avea înțeles și valul de singurătate urca iarăși în mine cu o putere parcă mai mare.

Da, gândii, trăgînd-o alături de mine în fotoliu, acum înțeleg de ce dormi tu pe brînci; după cum am auzit că începeți să visați încă din burta mamei (aveți visuri, ce frumos! cum or fi ele, cînd voi nu știți nimic? de unde vă vin, din ce amintiri insondabile și ale cui? Poate chiar ale mamei, care visează și ea și vi le transmite prin sufletul ei? Sau poate ale tatei, prin ceea ce ai tu de la mine? Sau de undeva din îndepărtări imemorabile?), tot așa, la aproape patru ani aveți rele presentimente? O mîngîiai pe părul ei blond; și aceeași pace, ca în ziua cînd venisem de la ocnă și care apărea dc-atunci totdeauna cînd o luam în brațe, coborî peste sufletul meu și îl încălzi ca o flacără dulce. Da, gândii mai departe, fetița mea, ai ghicit, nu e bine între tata și mama, n-o să mă mai vezi de-aici înainte prin casă și n-o să mai mergem în fiecare zi la plimbare. Iar tata o să trăiască singur și tu n-o să înțelegi de ce. "Hai, vino încoace să-ți dau să mănînci", zise Matilda, și o privii cum se îndepărta încet spre bucătărie și avui o stranie senzație că revelațiile ei îi înconjurau capul ca un nimb al minciunii, cu secretul ei care ar fi vrut să-mi pară indescifrabil. Îmi aprinsei o țigară și începui să mă plimb pe gânduri prin vastul apartament...

XVIII

Nu e nici un secret, îmi spusei oprindu-mă în dreptul vitraliului spart de vaza proiectil care trecuse prin el. (Matilda chemase un meșter și îl dresese, nici nu se mai cunoștea, în centrul lui, unde fusese găurit, meșterul pusese un geam alb și tăiat oval care părea firesc cui nu știa cum fusese înainte, mie însă nu-mi părea, acest oval alb, insignifiant, prin care nu se vedea nimic și străin de frumoasele culori în mijlocul cărora fusese pus, mi se părea a fi intruziunea nimicului în creație, simbol al urii oarbe și al violenței.) Ce secret? Ce zodie? Dacă ea spune că astfel a fost primită privirea mea în clipa cînd ne-am întîlnit, ce secret mai poate fi? Poate fi luată drept zodie gîndirea detracată, în orice caz strîmbă, a minunatei trecătoare? Dar era limpede, dacă ar fi luat-o drept ceea ce era, astăzi n-am mai fi fost împreună. Dacă ar fi înțeles că în acea clipă am fost atins de bagheta magică a tot ceea ce poate să ne uimească pe această lume, speranța, visul, bucuria că aspirațiile noastre nu sînt deșarte și că se împlinesc undeva chiar dacă nu cu noi, adică nu încă? și că privirea mea nu era dotat expresia unei adînci turburări, a unui cutremurat regret, a unei dureroase melancolii că n-o s-o mai întîlnesc niciodată, ar fi dat din umeri cu nepăsare și nu s-ar fi îndrăgostit de mine, căci astfel de sentimente i le dăruise din plin Petrică? Nu, ea a simțit doar că privirea mea îi arde picioarele, și era adevărat că mă uitasem o clipă și la picioarele ei, cît erau vizibile între haina de blană și negrul elegantelor ei cisme, și ca ametisem privindu-le. Dar cum putuse ea simți acea arsură, cînd în realitate această a doua privire a mea ea nici măcar n-o văzuse? Cu atît mai puțin s-o interpreteze că fusese așa cum îmi spunea astăzi? Nu, ea exprima de fapt și extindea acum asupra întregului

nostru trecut idei care nu erau decît ale degradării care urmase, ale degradării rapide a iubirii ei pentru mine și pe care eu o urmărisem fără s-o înțeleg și n-o înțelegeam nici astăzi, deși avusesem destul timp să mă opun, să sufăr pentru ea, să sper că se va opri în cădere și să meditez îndelung asupra faptului dacă nu cumva eu eram cel vinovat. Pentru că nu era cu putință să armonizeze în ea însăși cei doi ani în care trăise cu mine într-un extaz aproape zilnic (și în care cuvîntul "înlănțuită" n-avea nici un sens) cu ideea că văzusem încă din prima clipă în ea o a doua Nineta. Dacă fusese cineva înlănțuit în acel timp, eu eram acela, și nu ea, și continuasem să fiu și după aceea, adică după căsătorie. Avînd din prima clipă revelația că văd în ea o vampă, o curvă, se putuse îndrăgosti atît de tare de un astfel de om și această dragoste să dureze doi ani și să se căsătorească cu el? Aici era secretul!? Nici un secret, singurul care persista era cel al coborîșului și al degradării brutale, și anume, pînă acolo, încît să ajungă să nege totul...

Ceea ce se și întîmplă, fiindcă, atras cu putere de ființa ei și împins de o curiozitate irezistibilă, începui să pun sub focul negru în care ard cel mai adesea cei care se despart tot ceea ce altădată mă făcuse fericit. Astfel, îmi spuse într-o zi, cînd eu încercai, sau mai bine zis simulai că am uitat că totul se sfîrșise între noi (știam și eu bine acest lucru) și încercai s-o îmbrățișez, că se supunea totdeauna cu silă îmbrățișărilor mele... că simțise de fiecare dată că o violez și că înfățișarea mea în acele clipe i se părea bestială, dar nu în sensul cel bun, care poate înfiora, ci în acel rău, de animal, ca și cînd s-ar fi iubit cu un măgar, sau cu un... (aici își puse frîu, ezită). Și că chiar și miroseam urît, a paie și sudoare de cal. "Da, exclamă scîrbită, a armăsar, dar nu armăsarul ăla care îți place ție să crezi că e și el spirit, cu trei coordonate în conștiința lui, trecut, prezent și viitor, în timp ce eu și alții ca mine care nu trăim decît în prezent, semănăm cu unul jugănit. Nu, a urină și sudoare împutită, reziduurile spiritului de armăsar, dacă vrei să adopt și eu limbajul tău pretențios. Fiindcă nici măcar n-aveai bunul-simț să faci o baie înainte sau să alergi imediat la baie după. Vezi tu, o femeie acordă importanță acestor lucruri, dar tie cum să-ți pese?"

Rîsei în hohote, dîndu-mi capul pe spate și încălecînd brațul fotoliului cu picioarele, în stil american. Păstram în amintire cuvintele ei din prima noastră noapte de dragoste, cînd mă întrebuse cu uimire cu ce fel de parfum dădusem pe mine, sau cu ce fel de săpun mă spălasem? "De ce?", o întrebasesm. "Fiindcă trupul tău miroase, iubitul meu, a micșunele de primăvară." Rîsesem și atunci, flatat de iluzia ei olfactivă, fiindcă nu-mi dădusem cu nici un fel de parfum și nu folosisem decît săpun ordinar, care mirosea a grăsimea din care fusese el făcut, "Nu, nu, insistase, miroși a micșunele", începuse să-și plimbe nasul peste corpul meu. Acum aflu că micșunelele se degradaseră în altceva și rîsei iar. Nu-i spusei de ce, lucru care n-o derută deloc. Cît privește băile, o vreme, după căsătorie, în clipele calme ale vieții noastre zilnice, mă spăla adesea pe spinare și se minuna de netezimea pielii mele, și că i-ar plăcea să fie și a ei la fel, adică săpunul să facă și pe ea de la început un clăbuc atît de abundent și curat. În rest, era adevărat că aproape totdeauna îmi crea și mie impresia că o violez, dar după ce așa-zisul viol se producea, trăia a doua zi ca în transă, cu

amintirea lui. I-auzi! Ia să vedem ce mai spune! "Poate că ai fost totdeauna o frigidă! zisei. Frigidele, când au și ele parte de-un bărbat, păstrează din îmbrățișările cu el senzațiile cele mai scabroase."

Tresări sub brutala lovitură. Expresia chipului ei, altădată atât de frumos, se alteră, din triumfătoare privirea ei deveni o clipă umilă, parcă ar fi dorit să nu-i fi spus un astfel de lucru, sau să-l neg de îndată. Nu-l negai, ca să înțeleagă și ea ce înseamnă să aluneci în zone care trebuie să rămână intangibile. În același timp îmi spusei: Ea nu e frigidă și totuși e și frigidă sau mai bine zis o frigidă în gândire, în timp ce viața corpului ei mocnește reprimată. În alte condiții, de fanatism religios, ar fi ajuns maică stareță, dar dintre cele care l-ar fi trădat pe Cristos ca să se chinuiască apoi în remușcări. În această lumină putea fi adevărată afirmația ei că o privisem atunci pe stradă ca pe o curvă. Își reveni și se uită la mine cu ură. "Nu există, zise, femei frigide, ci bărbați odioși, care pot scîrbi o femeie pentru toată viața. Întreabă un medic și ai să vezi ce-ți povestește!" "Da, zisei posomorit, chiar miine mă duc să mă interesez!"

Devenisem visător sub privirile ei încărcate de ură. Simțeam această ură ca pe-un drog care mă făcea melancolic, melancolie detașată, liniștită, asemănătoare celei care ne cuprinde când ne gândim îndelung la moartea noastră. Ei, da! Va fi și asta, așa sîntem făcuți, să nu trăim la infinit, să nu devenim stupizi în exuberanțele noastre. O despărțire e o astfel de repetiție a morții cu avantajul enorm că totuși continuăm să trăim și să avem parte de multe bucurii simple, cum ar fi faptul uimitor de a merge pe jos, de a simți seara un fel de uitare de sine și de a ne părăsi lumii somnului, de a bea un pahar de vin și mai ales de a ne surprinde că mai putem să rîdem, să mîncăm cu poftă și chiar să ne culcăm cu o femeie. Unii spun că asta înseamnă a supraviețui, că adică de fapt ai murit o dată și ești bun mort și acum faci doar umbră pămîntului. E adevărat, dar nu întru totul. "E adevărat, îi strigai Matildei, dar mulți uită că românul are șapte vieți în pieptu-i de aramă!" Ea se uită la mine cu dispreț: "Ai băut ceva?" zise. "Nu, dar e o idee, tresării eu. Ai ceva în dulap?" "Am! Dar se vede după ochii tăi că ai mai băut și înainte." "Nu mai mult decît tine!" zisei. "Te înșeli! Eu n-am băut nimic. Dar tu ai băut cu omorîtorii de șobolani, altfel n-ai fi putut să-mi spui atîtea murdării." "Da, strigai, mi le asum, deși nu le-am spus eu. Sînt omul care își asumă totul, poți să te bizui pe mine. Un om ideal, n-o să mai găsești altul. O să mă regretîl..."

Și mă ridicai, intrai în oficiu și mă întorsei cu o sticlă de vin roșu, pe care o destupai cu un sentiment sărbătoresc. Posomorită, Matilda se duse și ea în sufragerie și aduse din vitrină două cupe de cristal violet de Boemia, pe care le umplui de îndată. Ciocnirăm și băurăm, eu cu sete, Matilda parcă în scîrbă, dar nu pentru vin, ci pentru mine. "Tu, omul ideal?" îmi spuse. "Da, strigai, sînt bărbatul ideal, bine înzestrat, fără cusur, cu singurul defect că nu pot fi isteric, într-o lume atinsă de isteria supunerii și a fanatismului corupt. Toți sînteți corupți în agresivitatea voastră masochistă, care v-a făcut să uitați valorile absolute, credința într-un ideal, devotamentul și prietenia, iubirea și curajul, gândirea liberă, creația." "Aha! făcu Matilda, și tu le-ai păstrat!..." "Da, le-am păstrat..." "Și de-aia mi-ai spus tu mie, când ai auzit că sînt însărcinată, că o

să-mi pui copilul pe-un băț și o să-l arunci într-o prăpastie!" "Nu, n-am spus acest lucru, dar văd cu uluire că nu e vorba de o gândire exprimată de tine, atunci la botez, într-un moment de furie, ci chiar crezi că e adevărat că am spus acest lucru! Asta înseamnă că în capul tău zace mecanismul imbecilității umane, care, pornind de la datele unei idei care are un singur înțeles, transformă sensul inițial în cu totul altceva, după dorință. Ai vrut să înțelegi astfel spusele mele, și ele au și devenit pentru tine certitudine." "Aha, deci n-ai spus!" "Știu foarte bine ce-am spus, dar ar fi zadarnic să-ți explic!" "Încearcă." "Era o declarație inocentă de iubire, că venirea copilului nu trebuie să ne scindeze viața și că *n-o să fac* ca Laios, tatăl lui Oedip, care într-o interpretare modernă ar fi fost gelos pe noul-venit și l-ar fi aruncat într-o prăpastie. Mitologia spune altfel, dar Freud a interpretat mitul în sensul atracției copilului pentru mamă, care persistă și la maturitate, complexul oedipian." "Se poate, zise Matilda, și ca dovadă că nu sînt imbecilă, te cred. Dar că o să-l dai la leagăn, la copiii găsiți, n-o să zici că n-ai spus. Ai zis așa, *n-o să fac* ca tatăl lui Oedip, *dar* o să fac ca Rousseau." "Glumeam!" zisei, simțind că pierde terenul. "Aha, glumeai!" "Da, exageram, ca să înțelegi ideea." "Exagerai ca să înțeleg ideea, zise deodată Matilda cu un glas răgușit și gros. După ce mă loviseși și mă aruncaseși pe podea, acum glumeai, exagerai... Ce, ar fi mai bine dacă ai muri? Ți-ași pune și eu pe piept o florică!" "În orice caz, zisei, sănătoasă la cap nu ești dacă ai ajuns să-mi dorești moartea pentru niște cuvinte al căror sens ți-a scăpat." "De ce? zise. Glumesc, exagerez, ca să înțelegi mai bine ideea!" "Ce idee?" "Că ești un ticălos și că te urăsc..." "Bine înțeleg că mă urăști, asta o știu demult, îi răspunsei senin, turnînd în pahare. Dar eu ticălos nu sînt și n-are rost să încerci să dai urii tale o justificare. Ura poate fi și curată! Așa, în sine, ca și iubirea. Las-o așa, fiindcă îți purifică sufletul mai bine decît dacă o terfelești în acuzații abjecte. Gîndește-te mai bine la posibilitatea de a înțelege că *nu puteam să gîndesc* că chiar o să-ți iau copilul și să-l dau la leagăn. În ce mă privește, o să încerc și eu să înțeleg, ba chiar înțeleg de pe acum, și îmi dau seama că după ce un om e lovit, e o pură sminteală să mai crezi că după aceea cuvintele pe care i le mai spui or să-i mai pară inocente și cu atît mai puțin o expresie a iubirii (deși după marea ta scenă de la botez, cînd am rămas singuri, te-a pufnit rîsul și mi-ai spus că nebună mai ești și tu și dacă nu m-ai fi iubit, n-ai fi făcut ce-ai făcut, adică să arunci cu vasul în mine și să-mi sfîșii obrazul, fără să mai vorbesc de cuvintele care ți-au ieșit din gură, și eu te-am crezut, ți-am spus doar că am căzut amîndoi în ticăloșie, ca vecinul părinților mei, Acojocăriței; și îți spun acum că dacă n-ași fi fost arestat chiar atunci, ne-am fi iubit și noi în noaptea aceea exact ca acela!). Tu, dimpotrivă, deși apoi am îngenuncheat lîngă tine, ai continuat să simți acele nenorocite de cuvinte drept o continuare a violenței fizice, ai căzut și tu în genunchi, și deși îți evocasem trecutul nostru și speranța mea într-o întoarcere la acel trecut, care nici nu era așa departe de noi, doar cîteva luni, mi-ai spus, cu o disperare care m-a uimit, să plec chiar în clipa aceea și, cum nu te înțelegeam, dar nici nu-mi dădeai răgaz să încerc s-o fac, ai strigat împreunîndu-ți mîinile: Mă rog de tine să pleci! Ah, ai să mi-o plătești! Compară înțelegerea mea, după ce am plătit cu vîrf și îndesat, cu a ta, care nici acum nu uiți acea scenă de tristă amintire..."

"Nici tu nu uiți, zise Matilda deloc clintită de spusele mele, deloc convinsă că ura poate fi și curată. Nimic nu se uită", mai zise aruncându-mi o privire turbure ca o dovadă, ai fi zis, palpabilă, umană, că ideea mea despre ura așa-zis curată e o pură speculație, că așa ceva nu există.

Eu *însă* simțeam pentru ea o astfel de ură. Nu eram ispitit s-o învinuiesc de nimic, nici s-o înjosesc în sinea mea, deși mi-ar fi fost atât de ușor s-o fac. Materialul era bogat, de pildă cel mai recent acapararea fetei, ferocitatea cu care pusese stăpânire pe mica ei viață și surpriza ei neagră că mă simțeam fericit cu Silvia când ieșeam cu ea la plimbare: nu trebuia să fiu fericit, era un fals, o ipocrizie, o înșelătorie cu care vroiam să turbur sufletul copilului, în realitate nu puteam fi capabil de a mă apropia și înțelege și mai ales iubi un copil. Parcă mi-ar fi spus că eram un fel de monstru... Asta ar fi fost de ajuns să nască în mine o ură sălbatică, ucigașă, pentru sufletul ei, care îmi părea diform. Dar îmi aminteam că în cei trei ani cât stătusem închis, totuși învățase copilul să-mi spună tati și nu totdeauna fericirea mea de a-mi iubi fetița îi turbura astfel mintea. Nu, o uram (fără s-o învinuiesc) că se supunea orbește răului care lovise încă de la început casa noastră. Nu era chiar o fatalitate pentru mine, dar pentru ea era, și nu ridica un deget să lupte împotriva acestei fatalități. Parcă îi auzeam vocea trufașă repetând pînă la sațietate: Așa e el! Sau: așa e ea! Sau: dar e firească! Cine ne dă nouă dreptul să cerem... Atunci, în meditațiile mele, auzind aievea această voce, o uram foarte tare. Ură curată, *însă*, fiindcă îmi dădeam seama că ea era o jucărie a forței nestăpânite a *daimonului* ei, care la vechii greci era și caracterul cuiva... Simțind că iubirea ei pentru mine slăbește, o făcuse să slăbească și mai tare, de parcă astfel ar fi triumfat. Simțise că eu continuam s-o iubesc ca la început, îmi întorsese spatele la ușă, foarte mîndră că putea s-o facă. Mă prinsese că îi arsesem una chiar în ziua cînd vroia să-mi spună că a rămas însărcinată, ce jubilație! Căzuse în genunchi! Pleacă! Nu vroisem să plec? Ia să-i arătăm noi că altul o putea face fericită și să vorbim cu acest altul la telefon fără nici o jenă, cu soțul în casă, care stă cu nasul în cărți și habar n-are! Nu crede că am găsit pe altcineva? Ia să-i dovedim că pot să plec imediat chiar cu copilul în burtă și să încep să-mi fac bagajele! Credea că e sigur de mine fiindcă ne leagă un copil? Ia să-i spunem că nu va fi tatăl acestui copil, ba chiar că nu e copilul lui! Își dăduse seama că aveam un prieten, he! Ia să-l invităm noi și să-l jignim. Ia să vedem din ce stofă e făcut? Se simțea bărbatul ei bine cu acest cuplu, eee, ia să vedem și noi la față pe bleaga aia, căruia îi plăceau ciupercile, dar nu știa să le gătească! Se credea bărbatul ei stăpîn pe ea, ia să le arăt eu la toți că nu eram supusa nimănui, maică-sii, bunicilor, lui Vasile, Tamarei, lui Petea, lui Artimon, care fusese jignit, Tasiei... Apăruse pericolul unei despărțiri? Ia să simulăm că totul se întîmplase fiindcă îl iubeam prea mult!... Și iat-o deodată vîrîtă în coșmar: arestarea bărbatului, amenințarea că îi va fi luată casa și mai tîrziu va fi exclusă din partid. Dar casa nu i s-a luat, s-a zbătut pentru asta, a avut mai dinainte marea intuiție de a se împrieteni cu cel mai mare ștab al județului, om apreciat în mod deosebit de Gheorghiu-Dej, și casa nu i s-a luat, și nici din partid n-a fost exclusă, ba chiar a rămas mai departe șefă acolo printre arhitecți. Coșmarul trecuse, bărbatul se întorsese, dar se pomenise

repede soția unui ins al cărui viitor era barat... Nu avusese ea tot timpul dreptate? Iată-l acceptînd cu mare deliciu căderea, cu toate că s-a purtat bine cu el după ce s-a întors de-acolo, ca să descopere că n-are nici o voință și vrea el să ne judece pe toți, că nu mai credem în valorile absolute...

"Din fericire, strigai, totul se uită. Și dînd pe gît paharul de vin roșu, care mi se păru că avea un gust insuportabil de motorinolaringologie cum spunea Vintilă, începui să urlu, cîntînd:

*Mă vei uita, căci și uitarea
E-nscrisă în legile omenești..."*

Și mă aplecai spre ea foarte aproape și îi văzui într-o clipă, cu nedumerire, chipul lipsit de farmec, pe care îl iubisem atît de mult și care nu-mi mai spunea nimic... Ea surîse deodată la această apropiere, și deodată farmecul îi reveni și începu și ea să cînte. Nu mai era însă ridicolă, ca atunci cînd își fredona acel *tibia* al ei, dimpotrivă, îmi părea iar minunată, ca odinioară... o dilemă tărăgănată, o indecizie veselă și în același timp nostalgică, de o mare puritate și hrănită de o credință că oricum ea tot va fi fericită, chiar dacă, așa cum spunea cîntecul, nu știa pe cine să aleagă; se adresa unei păsări:

*Spune-mi, puiule de cuc, măi,
Duuupă care să mă duc...
M-ași duce după cel*

nu știu cum, îmi scăpau cuvintele, atins, ba nu, chiar doborît de vraja simplă a melodiei, care mi se părea cea mai frumoasă din cîte auzisem. Simțeam însă în același timp cu neliniște că atracția urii e la fel de mare, dacă nu chiar mai puternică și mai răscolitoare decît iubirea. Căci ne uram în acele clipe amîndoi, nu mai exista nici o speranță, dar această legătură pe care o descopeream cu uimire că exista mi se părea groasă ca otgonul...

XIX

Protectorul meu de la sfat, Istrate, mă reținu într-o dimineată și mă "detașă" la altă muncă. "Alege-ți, zise, un om din echipă, pe cine vrei dumneata, și luați-vă în primire sarcina." Ce fel de sarcină? Să dăm cu var, adică să facem un brîu de var la toți arborii orașului. Chestie de igienă sau de estetică? Și una și alta, ceea ce e necesar e și estetic. "Pe Vintilă!" zisei. "Auzi, Vintilă! zise Istrate. Ești de acord?" Mare democrat și ăsta, el nu dădea ordine, cerea acordul salariatului. "Sînt de acord, dom' șef", zise Vintilă parcă i-ar fi părut rău că trebuia să părăsească echipa. Și mie parcă îmi părea rău fiindcă mă temeam că, lipsit de oamenii lui, care îi incitau verva, adică de Bacaloglu și grasul Calistrat, dar și de strelitul Pantelimonescu (famenul avea acest nume bizar), Vintilă se va plictisi, și eu cu el. Dar, gîndii, nimeni nu ne putea împiedica să-i

găsim, în jurul orelor prânzului, adunați la bufetul "Tîmpa".

Luarăm cu noi din aceeași magazie un sac cu var, două găleți și bidinele (sacul, bineînțeles, Vintilă, și eu cele două găleți și bidinelele) și pornirăm. "Faceți întâi centrul, ne spusese Istrate, pe urmă, treptat, restul orașului. Da' vedeți să nu vă apuce iarna!" Nici vorbă, orașul nu era mic, dar nu toate străzile și bulevardele aveau arbori. "Dom' profesor, zise Vintilă, ați auzit, să nu ne-apuce iarna! Dar toamna poate să ne apuce! Pentru mine n-are nici o importanță, dar pentru dumneavoastră... mai bună munca asta de feșteleală a copacilor decît să trageți toxic pe nas... Este, dom' profesor? E mai curat!" Așa că s-o luăm mai încet. Cine poate să ne controleze? E, vii tu după mine, Istrate, să vezi cîți copaci... și să-i numeri? Îi numeri, ei și?! Cîrnați!..."

Și ca să pună și în practică această teorie, dispăru într-o curte cu gălețile și se întoarse după vreo oră cu ele pline cu apă. Ce dracu făcu el acolo atîta timp? "Te pomenești, îi spusei rîzînd, că ai tras și un pui de somn!" "Eu somn!? se miră el. Cum să las așa o fată simpatică singură acasă?" "...Te pomenești, zisei, că..." "Nu, dom' profesor, rîse și el, întîi o cafeluță, un pahar cu vin, și (și-mi atinse delicat coasta cu degetul), ce drăguță ești mata, ce înfățișare frumoasă ai, pe urmă, alo! (și iar mă împunse cu degetul lui gros), da' bărbatul unde lucrează? N-am bărbat, zice, și eu, cînd am auzit așa (și se vaită ducîndu-și palma la cap), aaau! N-are bărbat... Și, zic, ai camera ta aici? Am! Aaa! Domnișoară, și pot să viu și eu diseară așa pe la orice oră să mă onorați cu prezența dumneavoastră?! (Aceste cuvinte mi le adresa mie, ca și cînd eu ași fi fost acea domnișoară.) Ea că să vedeți că să nu afle stăpînii, e? Parcă știe ei, tam-bleam, pe cine primești tu în vizită? Da' rude n-ai? Un cumnat, un frate?!..." "Și?" zisei vîzînd că se oprise. "Cum și? Diseară mă bărbieresc, îmi pun discret un costum de vizită și, dragă nevastă, nu ți-am povestit eu de dom' profesor cu care m-am împrietenit? Ba mi-ai vorbit. Ei, are o sărbătoare în familie. Sînt invitat. Ești invitat? se vaită iar Vintilă, aaau, pune-ți și tu o cravată mai frumoasă... Țineți și dumneavoastră minte, dom' profesor, ce mi-a spus și mie un avocat, unul Buzdugă, buun avocat, dar pe toate clientele le... Dom Buzdugă, zic, dar cu doamna ce faceți? Cu cine, cu nevastă-mea? Mă Vintilă, zice, nevasta nu se părăsește, nevasta se înșeală și se păstrează!" "Deci, zisei, diseară..." "Păi cum, se indignă el. Credeți că o iert? Nu trebuiesc iertate, dom' profesor, sînteți băiat tînăr, ia să am eu anii dumneavoastră, n-ași ierta nici una!..."

Desfăcu sacul și începu să pună var nestins în căldări. Și în timp ce apa începu să bolborosească: "Dom' profesor, eu, la vîrsta dumneavoastră, nici pe soacră-mea n-am iertat-o! N-aveam eu știința de-acuma, da' nici prost nu eram. Să vedeți! Pînă să-mi facă un copil, miera lui Dumnezeu. După aia, observ eu la ea tot felul de tendințe: să-mi numere banii din buzunar, ba chiar să-mi șterpelească așa, două-trei sute, cinci sute, o mie... Mi-ai luat tu... Eu?!? Ascultă, fă, te smintesc dacă te mai prind. Am convenit ca leafa ta să faci ce vrei cu ea (era vînzătoare la «Dermata», acum e la un chioșc de pîine), banii mei au o socoteală, comerțul are legile lui, nu te băga. Se făcea că n-aude! Da' unde să pun portofelul? Pe urmă mă-sa! Toată ziua-bună ziua se invita la noi la masă! Alo! Eu dacă o mai vîd pe-asta pe-aici, te trimit la ea. Eu nu m-am

angajat să-ți întrețin ție familia! Cum, dar e mama, începe să strige la mine... Da? Și îi ard una! Atunci o văd că îmi bagă ghearele în gît, uite-așa niște dungi mi-a făcut pe grumaz. Atunci m-am desfăcut și eu la curea și trage-i pe buci... Ce vorbiți, dom' profesor!? Păi loviturile astea de curea îi plăceau, scotea niște țipete nu de durere, ci de veselie, chiuia, dom'profesor, ca la nuntă, adăugă el cu duioșie și regret... Arunc eu cureaua și îi trag un svung de dreapta, nimic! pe urmă altul de stînga, aiurea! pe urmă un upercut! E, aici a căzut jos leșinată. Făcea pe moarta, nu mai mișca! Da? Stai că te trezesc eu, și mă duc în bucătărie, mă întorc cu o găleată de apă și harști, o arunc peste ea. A sărit în sus țipînd că de ce am inundat-o! Tu-ți gura mă-tii, i-am spus și am luat-o iar la bătaie. N-a mai leșinat și nici nu mai țipa, își ferea fața cu coatele și încasa, și atunci am lăsat-o și am luat-o la ..." (și Vintilă spuse numele popular al organului, rîzînd și acum de acea amintire). "Bine, zisei, și ce-a ieșit de-aici? S-a potolit?" "Nooo, s-a plîns maică-sii, că am violat-o în timp ce era leșinată. Ascultă, fă, i-am spus acestei soacre (eram numai noi doi în casă), dacă te mai amesteci în chestia asta, te..." "Și soacra ce-a zis?" "Cu atît mai bine, am auzit-o că zice. Atunci am răsturnat-o în pat!" "Era tînără?" "Tînără, rîse Vintilă, patruzeci și cinci de ani, așa grasă, o sută de kilograme, dar..." Și începu să-mi dea detalii despre șarmurile ei, mai picante, după cum mă asigură el, decît ale unei fete de douăzeci. "Și în felul ăsta, dom' profesor, le-am pus cu botul pe labe pe-amîndouă." "Și, zic, nu te-a amenințat că pleacă de-acasă cu copilul?" "Cu copilul? Ba da, mi-a spus că nu e copilul meu și că se duce cu el la ăla cu care l-a făcut. Da?! zic. Tu-ț' gura mă-tii, fă-ți bagajele și pleacă!" "Și a plecat?" "Cum să plece? Păi asta e tactica lor, dom' profesor... Dacă ești impresionabil, zici: stai, dragă, nu pleca, te iubesc, nu pot trăi fără tine, bîm-bîm, chestii de-astea, și te-a încălicat! Și încălicat rămîi!..."

În acest timp varul se stinsese și Vintilă dispăru iar în curte și se întoarse cu o coadă de mătură veche cu care, meșterind în găleți, făcu un fel de ciorbă albă. "Gata, dom' profesor, putem începe. Luați dumneavoastră sacul cu var, că e mai ușor, și eu duc gălețile." Ne oprirăm la primul copac, puserăm mîna pe bidinele și îl feștelirăm cam la o înălțime de un metru și ceva. "Plăcut, nu? zise Vintilă. Agreabil!" "Da, răspunsei. Foarte agreabil!" "Muncă în aer liber, nu ca toxicul ăla. Periculos, dom' profesor!" "Vorbeai de toamnă, zisei, dar pînă atunci nu intri în comerțul de stat?" "Ați reținut ideea, zise, dar pînă la realizare mai durează. Te iau, mi-a spus, dar nu imediat, să treacă un oarecare timp de la condamnarea ta, șapte-opt luni."

Pornirăm spre copacul următor. "Deci, așa e cu muierile", zisei înmuind bidineaua și albind cu ea scoarța bătrînă, crăpată și înnegrită a castanului. "Da, dom' profesor, așa este: bătaie și... altă cale nu există." "Și de ce-or îi avînd ele tendințele astea? îl întrebai folosindu-i vocabularul. De ce, de pildă, n-ar dori ele să fie egale cu bărbatul? N-ar fi mai bine?" "Păi credeți dumneavoastră, dom' profesor, că pot ele renunța la plăcerea asta, care li se oferă, să te înhațe în gheare?" Vintilă rîse și, așa rîzînd cu gălețile în mînă, o luă înainte și ne oprirăm la alt castan. "Unele au alt procedeu, observă ele că bărbatul e așa, mai slab, n-are proprie inițiativă decît cînd vor ele. Ei, ce poți să-i faci? S-o iei cu sila? Și chiar dacă o iei, stă ca un lemn, și atunci și tu, bîm, bîm, te-ai dat

jos și îți rămîne așa în suflet o tristețe. Ei, dar cînd începe ea să te sărute și să te mîngîie și să-ți zică puiul meu, Georgică al meu, iubitul, devine Georgică armăsar?!" "Devine!" "Păi devine, dom' profesor, dar s-a zis cu el. Vine o chestiune cînd ea are interes să fie ca ea, și nu ca el, credeți că țipă la el sau îi spune vreun cuvînt urît? Nici vorbă. Se uită doar așa o dată, într-un anumit fel, își schimbă fața, zice chiar bine, dar el a văzut, dom' profesor, exclamă Vintilă cu imensă milă și înțelegere, și s-a terminat: e pe-a ei! N-ați auzit dumneavoastră cînd se povestește cîte-o chestie mai grea... Că el n-a vrut, nu era în interesul lui, e, i-a pus aia atunci p... pe gură și gata, a tăcut!" Și era atîta jale și tristețe în felul cum spuse Vintilă aceste cuvinte, încît pentru întîia oară uitai cu totul de mine și izbucnii într-un rîs înalt și fără reținere. Căci imaginația mea vedea aieva un bărbat vorbind, povestind, dînd din miini, declarînd indignat că asta nu se poate, amenințînd chiar... și deodată îl vedeam cu chestia-aia pe gură: gata, nu mai putea scoate un cuvînt! "Rî-deți, ail? zise Vintilă rîzînd el însuși, dar mai potolit, pe sub mustață. Păi nu-i așa, dom' profesor? Ce poți să le faci? Țsta e darul lor, pe care îl au ele de la natură, cum să le convină egalitatea? Credeți că eu sînt stăpîn pe deplin la mine acasă?" "Nu?!" "Nu e posibil, dom' profesor! Păi numai cînd o văd cum îi sticlesc ochii și face anumite gesturi, și, aaau, gata, zic, acum o să înceapă... Te roade cu anii, dom' profesor, și începe să ți se facă lehamite! Dai totul de pe tine, și cămașa, numai să n-o mai vezi că-ți face întuneric în casă. Olteanca mea (fiindcă nevasta mea e de prin Strehaia, județul Dolj, sau Gorj, mă-sii, că le încurc mereu județele astea) a fost și e și acum o persoană care îți face plăcere să te uiți la ea cînd e ea bine dispusă. O să-mi permit să vă invit odată pe la noi, să bem un pahar și s-o cunoașteți. Văd că vă place să ascultați, sînteți atent cu mine, nu vreau să vă fletez, dar mă bucur așa în inima mea. Sînteți un om de calitate. Ei, dom' profesor, într-o zi pe stradă am văzut un african. Era un om, nu un animal, bine, dar de ce capul lui, așa, pe unde trecea, făcea un fel de întunecime? Ei, uite, așa face olteanca mea cînd i se năzare ei cine știe ce. Parcă se face întuneric în casă! Și mie nu-mi place. Trebuie să cedez? Cedez, dom' profesor, înaintea muierii, voința mea e anihilată." "Bine, zic, dar cum i-ai cîștigat încrederea de îți înnoadă ea singură cravata la gît ca să te duci s-o înșeli? Nu te simte?" "Ba mă simte, dar și eu știu s-o desmint. Numai o dată, reluă el visător, era s-o pățesc..." Nici acuma nu uită olteanca și mă întrebă cîteodată, așa posomorîtă, știți cînd?" "Ei, cînd?" "Cînd o iubesc eu, așa, atașat. (Nici asta nu e bine, dom' profesor, că o faci să-și aducă aminte de te miri ce; mai bine e s-o ții la distanță!) Mă, zice, ce-a fost cu chestiaia în garaj! Și chestia aia s-a petrecut acum cincisprezece ani și ea te întrebă taman cînd o ții, ca o blandă îndrăgostită, în brațe! Uiți ce i-ai spus atunci și te ia de proaspăt, începi să te bilbîi! Da' ea n-a uitat și te surprinde cînd te-aștepți cel mai puțin. Femeia nu uită nimic, dom' profesor, ea doar se preface că uită, din veselă ce e, fie că ești acasă, fie că ești cu ea în vizită la rude sau la un prieten, odată o trăsnește gîndul care a stat pitit în mintea ei și îți strică toată distracția, îți scoate pe nas toate clipele fericite pe care ea ți le-a dăruit..."

Cuvintele din urmă sunară patetic în gura lui Vintilă și începînd să ghicesc în el mai limpede acest amestec de afecțiune și cinism priapic față de femei și

care îmi stîrnea o mare veselie și în același timp o împăcare neașteptată cu lumea, izbucnii iar în hohote și punîndu-i mîna pe umăr îl împinsei mai încolo cu o neascunsă simpatie. "Rideți, ai? zise, tot așa, rîzînd el însuși pe sub mustață. Ce vă înveselește așa, dom' profesor?" mă întrebă curios. "Cum, răspunsei, veselia ta!" "Deci mă găsiți un om vesel?" "Da, foarte vesel, cunoști femeile." "Cum să nu le cunosc, zice, dacă am avut de-a face cu ele. Și de fapt tot nu le cunosc..."

Gospodar, puse mîna pe găleți și o luarăm agale spre alt copac. Centrul orașului nostru parcă ațipea sub soarele de iunie. Era atît de liniștit și somnolent, încît vrăbiile îți păreau că fac o gălăgie asurzitoare. Sau poate totul era în mine somnolent și numai prezența și istorisirile lui Vintilă mă țineau treaz și mă făceau, în mod straniu, să simt că orașul, deși era dimineață și locuitorii lui demult împrăștiati în uzine și fabrici, prin școli și instituții, se înțeleseseră între ei să rămînă toți în paturi? Da, iată universitatea! Pare pustie! Solemn, ceasul din turnul verde al primăriei începu să bată: erau orele unsprezece.

"Și cum a fost cu chestia-aia în garaj? îl întrebai pe Vintilă. Cînd ziseși că era s-o pățești?" "Aveam un prieten, un șofer, începu Vintilă. Era o întrecere mai veche între noi să-l fac eu pe el, sau el pe mine, să crape cînd mă vede sau cînd îl văd cu una mai grozavă! Și într-o zi mă pomenesc cu el că îmi zice: Vintilă, vino diseară pe la restaurantul «Hailaif», pe la ora zece, fac eu cinste. Nu e prea târziu? zic. Eu mîine dimineață la ora cinci trebuie să fiu în piață. Nu, zice, că n-o să stai mult. M-am mirat eu de vorba asta, că n-o să stau mult, dar fără să înțeleg semnificația, stați să vedeți. Îi spun nevastei, mă Tanțo, mă invită și pe mine Petrache să bem o bere la «Hailaif» (de unde bere, că ăsta era un restaurant de lux, nu servea la masă decît vinuri), du-te, zice nevastă-mea, dar nu sta mult, că mîine dimineață... Tocmai, zic, n-o să stau mult! Nici n-am stat, dom' profesor. Intru eu acolo și dau de Petrache, într-un separeu. Mă îmbrăcasem eu elegant, dar ăsta și mai și, era așa (că acum nu mai e, s-a îngrășat și a chelit, nu mai dai pe el nici o ceapă degerată) suplu, costum negru cu batistă în buzunarul din stînga, care ieșea ușor afară, așa discret, cu vîrfurile ei triunghiular, cravată în culori, și blond cum era, și cu ochii albaștri, ziceai că e actoru-ăla Rudolf Valentino, și cum sta cu țigarea în colțul gurii! Și în fața lui, cu o blană pe umeri dar cu coatele goale și cu jumătate din sini desgoliți, o domnișoară... dar ce domnișoară! Aaaa! Cu păru-ăla lung, brunetă, cu ochii-ăia mari și cu gura aia fragedă și cu dinții ăia ca niște perle de mărgăritare, am crezut că leșin!..." "Era frumoasă?" zisei. "Frumoasă, dom' profesor! exclamă Vintilă cu o admirație rămasă, după atîția ani, proaspătă. Asta, Petrache, se uita la mine cu țigarea în colțul gurii și nici nu vroia să mă prezinte, simțea ce e în mine. Pardon, domnișoară, zic, n-am venit să stau, eram în trecere pe-aici și l-am văzut pe prietenul meu, sărut mîna, petrecere frumoasă... La bleanda aia de Petrache nici nu m-am uitat și m-am cărat scos din sărite! Avusese dreptate că n-o să stau mult." "De ce n-ai stat mult?" "Cum să stau? Eram furios, dom' profesor, așa fată nu mai văzusem în viața mea. Vă amintiți întrecerea: îl făcusem și eu de vreo două ori să crape, ei, acum crăpăm eu, dar știți cum? Nici nu mai vedeam pe unde calc..." "Era vreo vampă!" zisei.

"Ce vampă, cu gura-aia drăgălașă și cum sta ea cu blana pe umeri, prințesă, dom' profesor, cu mâini fine, cu unghiile tăiate scurt și nedate cu roșu, cunosc eu vampele astea cu unghiile lungi și ai zice date cu sînge și pe buze ruj de două degete..." "Astea sînt vampele vulgare, zisei, există și vampe de înaltă calitate, care arată altfel." "Se poate, nu vă contrazic, dar astea care ziceți dumneavoastră caută oameni mari, dom' profesor, care le dau bani, le cumpără garsoniere, apartamente, bijuterii... Or, ăsta ce să-i dea ei, Petrache? Un șofer! O masă, două la "Hailaif" și pe urmă, cîn, uită-te în portofel, că nu mai ai nici un chior. Or, el a trăit cu ea cîteva luni... Era profesoară de pian, nu cum ați putea crede, vreo flușturatică, vreo besmetică... După cîteva luni, Petrache nu prea mai arăta el așa de mîndru. Rîdeam. S-a terminat, mi-am spus, i-a dat pașaportul... Într-o după-masă trece pe la mine și, Vintilă, zice, am o stricăciune la motor, trebuie să umblu la el, vii să mă ajuți? Îmi făcea plăcere, nu era prima oară cînd îl ajutam, fiindcă pe vremea aia vroiam să mă calific mecanic auto. Plecăm noi, ajungem la garaj, ne punem salopetele și începem să lucrăm. Era duminică, a doua zi lui îi trebuia să fie Fordul gata. Mă, zice, nu pleci pînă nu terminăm... Gata, domne, sînt om de cuvînt, n-o să te las în pană dacă am promis. Cît să fi lucrat noi? Vreun ceas, două? Și cine intră pe ușa deschisă a garajului? Fata, pianista, dom' profesor! Că nu vă deranjez, zice, stau și eu și mă uit... Vă dați seama, ea venise din proprie inițiativă, n-avea întîlnire cu Petrache. Și se așează pe o bancă de lemn de lîngă perete și începe să schimbe picioarele. Credeți că mai țineam eu minte șuruburile și mai nimeream bine cu patentul și cu cheile? Asta, Petrache, începe să se enerveze. Cum eu stăm întins pe spate sub motor, de-acolo de jos bea ochii pe dedesubt și cînd vedeam că iar își

ridică un picior și-l pune peste celălalt, aaau... Nu s-a mai putut face nimic, s-a dus dracu lucru la motor, l-am lăsat așa cum era, cu piesele brambura și, rugînd-o pe domnișoara să iasă puțin afară, ne-am îmbrăcat... Petrache îmi șoptește: Vrei să rămii cu ea aici? Uite, îți las cheile, încui garajul și ne vedem miine după masă, să continuăm cu motorul. Eu mă uit la el: vorbești serios? Foarte serios! zice, și fără alte vorbe ieșim și Petrache îi spune fetei, dar adresîndu-se mie: dragă Vintilă, ești atît de bun să ții puțină companie domnișoarei, pînă mă întorc eu să aduc o piesă? Cu plăcere, zic, dacă și domnișoara binevoiește să stea în compania mea, care mă voi strădui să fie cît mai plăcută. Da, zice ea, de ce nu, dacă zici că nu întîrzi mult... Nuuu, face Rudolf Valentino fără să fie ironic, acuma mă întorc și te iau și mergem la plimbare. Rămîn eu singur cu fata, își coborî Vintilă vocea făcîndu-mă atent cu degetul în coastă, să-l urmăresc bine. Domnișoară, zic, prietenul dumneavoastră v-a trădat. De ce? zice. Fiindcă nu se mai întoarce, așa că dacă prezența mea vă cauzează o neplăcere, eu vă conduc pînă unde doriți, sau dacă vreți nu vă conduc și puteți să plecați. Păi unde să mă duc, zice, abia am plecat de-acasă! Am înțeles, dom' profesor! Am încuiat garajul pe dinăuntru. Credeți că i-am zis eu ceva? Singură și-a aruncat pantofii din picioare și rochia de pe ea. Aaaa! Pe unde n-am fugărit-o și n-am prins-o! Unde nu și-a pus fundul! Pe capota mașinii, în spate pe portbagaj, înăuntru pe banchetă, pe scîndura unde își schimba mereu picioarele și eu simțeam că îmi cade motorul pe mine. Ne-am

hîrjonit noi așa pînă spre seară și odată o aud că îmi spune! Mi-e frică! să nu dea cineva peste noi. Gata! Eu plec. Nu mă conduce, e mai bine! Și a rămas să-i dau un telefon și să ne vedem iar. Dom' profesor, ce instinct au femeile, ea c-a plecat cînd a simțit că trebuie să plece, nevastă-mea că trebuie să vie după mine. În privința asta noi sîntem orbi și surzi, n-auzim și nu vedem nimic. Nici n-a trecut așa un sfert de oră pînă m-am îmbrăcat eu și m-am pieptănat, și hop olteanca! Ce faci tu aici singur! zice. Cum singur, zic, am lucrat pînă acuma cu Petrache, el s-a dus pînă colea să ia o litră de țuică să bem și noi un păhărel și ne întorcem acasă. Ia cară-te, ce ți-a venit? Ba nu mă car deloc, hai acasă. Bine, zic, merg și-acasă... Și mă îndrept spre comutator să sting lumina și să ieșim. Ia stai așa, o aud că zice. Ce e chestia-aia acolo pe perete? Ce chestie? Vino încoace și te uită. Mă apropii eu, mă uit, și ce vād? În dreptul scîndurii, pe perete, două urme foarte bine imprimare de tălpi de picioare de femeie, așa, cam îndepărtate una de alta, și îngheț... Am înțeles imediat. Cînd o pusesem pe scîndura aia, fata se proptise cu picioarele în perete și cum alergase de colo pînă colo prin garaj, luase ulei pe tălpi și tălpile ei se desenaseră perfect pe zidul: cu călcie, secul piciorului, degetele, ce mai, dom' profesor, se vedea clar ce se petrecuse acolo! Noroc că nici femeile nu-și duc simțul lor pînă la capăt, altfel n-am mai avea scăpare. Și ce mă întrebi pe mine ce năzbîtii face Petrache: în garajul lui, i-am spus, și am început s-o înjur și am ieșit repede să plecăm. Ce, e garajul meu, treaba lui ce desenează pe pereți. Așa sînt șoferii și marinarii, își fac muieri goale pe burtă, pe mîini, dracu să-i pieptene! Asta își face pe pereții garajului! Bine că nu-și face pe nas! Două lucruri puteau să mă dea de gol, dar olteanca nu le-a exploatat. Să vadă dacă Petrache se întoarce, cum am spus cu o litră de țuică și al doilea să se uite mai aproape la tălpile alea și să le studieze mai cu atenție amplasamentul! și vechimea. Amplasamentul arăta că nu de fantezie erau ele așa de îndepărtate una de alta, și dacă te uitai mai aproape puteai, dom' profesor, ca la poliție, cînd se studiază amprente, să constați că sînt proaspete, n-aveai decît să le încerci cu degetul. Ea a simțit că am scos-o repede de-acolo, și cum vă spusei, au trecut anii și tot n-a uitat... Că ce-a fost cu chestia aia din garaj! E! cîrnați! Prinde acuma orbul după cincisprezece ani și scoate-i ochii! Dar tot nu uită!" "Și ce-ai făcut pe urmă cu pianista?" "Pianista? M-a secăt, dom' profesor! După trei-patru luni mă făcusem galben ca turta de ceară. Și eram și eu băiat tînăr, nici nu împlinisem treizeci de ani. Ce simțiți dumneavoastră după ce beți un pahar de apă? strigă deodată Vintilă la mine (întrebare retorică, încît nu-i răspunsei). Că v-a fost sete, nu? Și că nu vă mai e! Ei, fata asta te făcea să simți că setea era și mai mare. Te duce la cimitir, dom' profesor. Da' țineam la ea, mi-era foarte dragă și i-am găsit eu un oltean (și aici Vintilă rîse unui gînd pe care îl știa numai el), un inginer urît ca dracul, client de-al meu, care cînd aflase că și nevastă-mea e olteancă, venea numai la mine și cumpăra... însurat, dom' inginer? Nu! Păi de ce, bărbat în toată puterea... Nu mă plac femeile, mă Vintilă, adică alea care îmi plac mie nu mă plac ele, și viceversa, alea care mă plac nu-mi plac mie. Vă prezint eu, zic, o persoană doritoare, serioasă, bine situată, știți, dom' inginer, privirea ei e așa de sfioasă, că ți-o milă să-i spui și un cuvînt, să n-o jignești fără să vrei. E o clientă de-a mea, profesoară de pian.

Nu vă spun, încheie Vintilă foarte vesel, că s-au luat?" "Chiar?" "Pe cuvînt de onoare!" "Și s-au înțeles bine?" "Perfect! Au și-un copil, urît și el, ca și tat-său... După ce s-a măritat, venea la piață și, alo! îi șopteam. Așa, într-o zi, noi doi... Fiindcă mă ardea iar gîndul la ea. Ați văzut vreodată cum răspunde un surd? Cum să răspundă dacă el n-aude! Gata, mi-am zis, ce-a fost, a fost nimic! Sărut mîna doamnă, salutări domnului inginer, mai poftiți! Asta e viața noastră, dom' profesor. Așa se scrie istoria!"

Ca și la început, la deratizare, această primă zi în noua mea muncă fu bogată. Tocmai mă gîndeam în tăcere și pentru întîia oară, ce făcuse Matilda înainte de a se căsători? Evreul ei o luase de fată mare? Cînd o voce familiară mă strigă: "Petrini! Noroc! Ce e cu tine, n-ai mai dat nici un semn de viață!"

Recunoscui glasul, era al lui Ion Micu, dar îmi văzui de copac și nici nu-i răspunsei, nici nu-mi întorsei privirea. "Am vorbit cu nevastă-ta la telefon și am întrebat-o, ești supărat pe mine? continuă el. N-am înțeles! Tocmai vroiam să te invit să mergem într-o zi la braserie și să mai stăm de vorbă: sînt totuși aproape patru ani de cînd nu ne-am văzut, și ea mi-a spus că ești foarte ocupat. Ocupați sîntem toți, totuși o prietenie trebuie și ea alimentată, nu sînt alte valori mai mari ca s-o sacrificăm..." Fără să-l iau în seamă, apucaii sacul cu var și mă îndepărtai fără grabă cu Vintilă după mine. Ion Micu ne însoți. În raza vederii mele îmi dădui seama că fostul meu prieten se îngrășase foarte tare și că, deși noi mergeam încet, el răsuflea greu. Ne oprirăm și Vintilă puse gălețile jos. Eu înmuiai bidineaua în laptele de var și începui să albesc cu mișcări calme scoarța copacului. "Eu nu-mi aduc aminte, reluă Ion Micu reflexiv și simulînd o candoare senină, să te fi supărat cu ceva. Sper că ești informat că Vaintrub a făcut un anumit referat sub presiunea mea. I-am demonstrat de ce era necesar să riște. Și cred că n-a fost lipsit de consecințe favorabile..."

La fiecare idee a sa, în mintea mea se formula un răspuns: hai sictir! Fără vreo ranchiună, fără mare resentiment! Absent și liniștit, în timp ce mîna mi se mișca cu grijă, să pătrundă bine varul prin scoarța castanului. "Știi că am plecat și eu din Universitate... sînt redactor-șef la *Luceafărul literar*. Nu e o problemă să intri și tu în presa literară, n-ai vrea să ne întîlnim și să discutăm chestia asta? (Nu, hai sictir!) Eu zic să te gîndești, dă-mi un telefon... Dar nu întîrzia, fiindcă n-are rost... Lucrez cu tot felul de cretini în timp ce valorile se complac în aventuri care nu sînt neapărat obligatorii... Mai sînt oameni care știu să înfrunte..." Cuvintele lui aveau în ele ceva prea trivial, prin nefirescul și lipsa lor de sinceritate, ca să vină din inimă. Era adevărat, însă, că nici eu n-aveam chef să tresar la auzul cuvîntului prietenie și să-l ajut să fie mai convingător. Dimpotrivă, mîna mi se opri deodată și mă auzii întrerupîndu-l cu dispreț: "Vintilă, tu îl cunoști pe acest domn?" Vintilă ghici intenția mea și răspunse: "Nu-l cunosc, dom' profesor!" "Păi nici eu nu-l cunosc, exclamai, deși el are pretenția că m-ar cunoaște!" "E o copilărie, zise Micu, de astă dată cu un glas în care o vagă urmă de umilință ar fi trebuit să mă facă să tresar. Dar nu tresării. "Îmi mențin propunerea", mai spuse și se îndepărtă.

O lungă tăcere se așternu apoi între mine și Vintilă, timp în care feștelirăm vreo zece-cincisprezece copaci. "E o propunere serioasă?" zise el în cele din urmă. "În intenție", îi spusei. "Adică?" "Nici el nu știe ce spune și ce poate."

"Așa e, dom' profesor! Și mie mi s-a părut că e un fel de terchea-berchea! Ar vrea el să facă ceva, dar nici el nu e convins că o să reușească. Dar îi place să credeți dumneavoastră că nu mai poate de prietenia pe care vi-o poartă. Că vrea să vă invite la braserie! Cîrnați! V-a invitat?!" "Nu!" "Ei, păi vedeți?? I-ați răspuns bine: îl cunoști pe individul-ăsta? Nu-l cunosc! Ei! Nici eu! Bravo, dom' profesor!" "Mergem și noi acasă?" zisei uitîndu-mă la ceas. Vintilă se uită și el în căldările goale. "Mergem!" zise. Și rîzînd, apucînd sacul de var și căldările în care aruncărăm bidinelele, adăugă cu un regret visător și melancolic: "mai dă-i în" ... Și ne despărțirăm...

XX

"Deci nevasta se înșeală și se păstrează", gîndii deodată pe drum, surprins. Era o chestie aici, o soluție a blestematei chestiuni insolubile: ce faci cînd nu te mai iubește nevasta, nici tu n-o mai iubești și e la mijloc un copil? Al dracului Buzdugă! E mai mult ca sigur că la el chestiunea se punea astfel chiar dacă nevasta îi iubea! Ca și la Vintilă! Ei, da, dar ce te faci dacă nevasta te urăște! E un sentiment activ, ce zic eu, destructiv, nu mai ai tu margini de manevră prin garaje cu nimfomane cu chipuri drăgălașe de prințesă, sau cu cliente care îți intră în cabinet cu un proces. Fiindcă odată sentimentul de ură instalat între mine și Matilda, însoțit de certitudinea despărțirii, care mă purtea de această ură și să mă simt împăcat, mă pomenisem că uitasem tot timpul ele fetița mea. Da, plecăm, dar Matilda avea să se remărite (cine o putea împiedica?). Și mai ales cine putea pretinde că n-avea dreptul s-o facă? Și în casă avea să vină un individ care nu era tata și avea să stea la masă cu Silvia; individul, ca s-o cîștige, o să-i spună ghiocelule, sau îngerașule, sau Silviuța, mama ei avea să-l iubească pe acest individ, și seara, după ce avea s-o culce pe Silvia în pătuțul ei, să se retragă apoi cu ei în dormitor și să adoarmă unul în brațele celuilalt, încleștați. Bineînțeles că individul o să dorească și el un copil al lui, Matilda avea să i-l facă, iar Silvia va fi cea oropsită, fiindcă mama ei va iubi și pe acest...

Mintea mi se întuneca și o ură năpraznică se svîrcolea în sufletul meu amortit împotriva Matildei, a cărei imaginație stearpă nu vedea nimic din toate astea și da busna cu capul înainte fără să presimtă, să-i adie cîtuși de puțin aerul otrăvit al unei asemenea vieți viitoare. Pentru mine începea să fie clar: Silvia avea s-o iubească pe mama ei (cu sufletul împărțit între ea și bărbat), cu o gelozie care avea să-i rănească de timpuriu mica ei inimă. Desigur, eu aveam s-o văd, dar cît de des? Și ea nu va întîrzia să mă întrebe: de ce nu vin acasă? De ce altul trebuia să stea mereu acolo și să se plimbe prin fața ei în pijama? Sau și mai rău, Silvia să aibă un suflet prea fragil și să înceapă să țină la acel individ și, deși n-avea să uite că are un tată, cei mai curați ani ai ei să și-i trăiască totuși mai mult cu el, și nu cu mine? Imaginația mea o vedea jucîndu-se și rîzînd cu acel intrus, care o putea ispiti cu frumoase cadouri, cu mîngîieri și cuvinte sincere de dragoste și de ocrotire, în care ea să nu vadă

nimic rău. Și, într-adevăr, ce rău putea fi în toate acestea? Era cu atît mai rău cu cît Silvia îmi semăna total, adică leit, n-avea nimic dinspre partea maică-sii, și asta în loc să-mi dea certitudinea că orice-ar fi, copilul va rămîne al meu, dimpotrivă, mă neliniștea adînc. Cum adică, mă întrebam, această parte din mine, acest copil care eram eu însumi, să nu trăiască împreună cu mine, să-și înghită în fiecare zi supa cu ochii la un străin care stătea în față pe scaunul tatălui ei, alături de maică-sa, cu expresia ei de triumf pe chip, care n-ar fi simțit nimic din nedumeririle fetei, nimic din sciziunea clipelor în gîndirea ei inocentă, sciziune însă care cu timpul avea să devină traumă, umbră peste copilărie și adolescență, scepticism în viață, cînd ea însăși vrea să se mărite? Există ceva curat în iubire? De ce se mai iubesc oamenii dacă trebuie să se despartă? De ce mai fac copii dacă pe urmă îi părăsesc?

Mă hotărîi să rămîn în oraș, să mă plimb, să văd cerul, să văd poate oameni fericiți, să scap de tristețea care cînd rămmeam singur începea să se infiltreze din adîncuri în ritmul totuși liniștit al inimii mele...

XXI

Da, gîndii mai departe, iată deci că despărțindu-mă de Matilda nu rămîneam deloc liber. Crezusem că puteam opera prin reducere la o idee: că n-am cunoscut-o niciodată pe Matilda, că n-am iubit-o, că n-am avut nici un copil, că n-am fost închis, ba chiar că nici nu m-am despărțit de ea! Să-mi imaginez, îmi ziceam, că timp de cinci-șase ani am suferit de o amnezie și am dormit tot timpul, și poate doar în vis mi s-a părut că am fost profesor la școala normală și am cunoscut pe un oarecare Petrică Nicolau și pe o anume Matilda, soția lui, cu care am trăit o istorie turbure. Ei? Ce era rău aici? Era chiar totul? Această ură pe care tinerii mei ani mi-o făcuseră cadou trebuia aruncată peste bord! Trebuia, de îndată ce mi-am dat seama că Matilda nu mai e Matilda, să încetez să mai sper în reîntoarcerea ei, chiar din prima zi, din clipa cînd intrînd la rudele ei, la acea faimoasă petrecere, cînd se făcuse că nu mă cunoaște, să părăsesc casa ei blestemată și să plec imediat. Revelația mea fusese atunci profundă, dar n-o urmasem. Sîntem uimiți cînd auzim cum doi inși se despart îndată ce au început să trăiască împreună, fără să ne dăm seama că unul din ei a auzit la celălalt o notă nebănuită, o notă profundă și rău prevestitoare, care turbura deodată marele cîntec care pînă atunci îl vrăjise. Nu mai pierduse vremea cu speranța că această notă discordantă era întîmplătoare și că putea fi făcută să tacă, fugise. Ba chiar fugise și din acel oraș, ale cărei străzi îi aminteau de ea, în ale cărui parcuri se plimbaseră împreună, al cărui soare avusese o anumită lumină care le scăldase chipurile într-un anumit fel, printre copaci, colțuri de clădiri, poetice treceri prin liniște și fermecătoare grădini, poteci de dealuri printre turburătoare păduri! În altă parte! Departe, unde totul e nou și gonește amintirea și aduce uitarea. Revelația mea însă nu mă îndemnase la fugă. Deși adînc turburat, sufletul meu fusese greoi, robit unei puternice reprezentări, cu toate că iubirea mea pentru *ea* nu era totală, sau

poate tocmai de-aceea... încă de la începutul trezirii mele la viața afectivă o pornisem greșit, gata să mă căsătoresc cu Nineta, și apoi reprimind-o pe trădătoarea Căprioară, care cel puțin își plătise cu viața deruta... N-aveam însă de ce să mă plîng, fiindcă avusesem totuși la timp revelația disarmoniei vieții în care eram atras. Putea fi și mai rău, ba chiar răul total, adică să nu am nici o revelație, să trăiesc într-o perpetuă nedumerire și suferință și să mă trezesc prea tîrziu, cînd n-ași mai fi avut douăzeci și șapte de ani, ci patruzeci sau șazeci. Se poate oare muri cu gîndul că viața ta a fost un lung șir de eșecuri? Numai dacă ai compensat-o printr-un cinism priapic, ca Vintilă, *nexertînd* nici o femeie care ți-ar fi ieșit în cale, plus concepția despre căsătorie a numitului Buzdugă. Poți atunci arunca în urmă un lung hohot de rîs, viața e o comedie! Da, dar pentru asta trebuie să fii un comedian, s-o trăiești adică doar în suprafața ei, care, desigur, e plană, lăsînd să ricoșeze pe deasupra ei orice fel de lovitură: nu te atinge și la bătrînețe poți rîde și să faci cu ochiul... Ce-ar fi să părăsesc și eu orașul? mă întrebai. Dar nu descoperii în mine nici un ecou care să mă facă să tresar și gîndul să prindă aripi. Am fost, în el, fericit cu Matilda, apoi nefericit. Ce vină au frumoasele lui case tencuite cu medievalele lui nuanțe de roșu stins, de galben-vernil, cu streășinile lui de țiglă și cu turlele lui cu acoperișurile din plăcuțe verzi amestecate cu altele, culoarea aurului? Micile și întortocheatele lui străzi, totdeauna bine pietruite și niciodată murdare, pe lîngă trotuarele

căroră, cînd ploua, apa susura curată la vale ca niște mici pîrîiașe de munte? Minusculele lui prăvălii cu vitrine cu cadre de neon de toate culorile în care găseai doar cîteva lucruri de vînzare, dar de a căror calitate nu se îndoia nimeni? Cu liceul în care mi-am petrecut... cu Universitatea... Da, iat-o, frumoasă clădire... Un doctorat, luat aici, nu era mai prejos, dacă nu mai presus decît... (Ah, da, și treeerea mea prin Universitate fusese un vis?) Ce vină avea orașul meu că nimerise în el o femeie turbulentă, străină de tradițiile lui vechi, în care familiile se desfăceau greu și cultul copiilor trăia pe deasupra oricăror căderi? Și ca tocmai cu această străină vrusesem eu să întemeiez una?

Neîndoielnic. Universitatea existase, fusesem în ea, student, apoi asistent la Filozofie, în ea cunoscusem și mă împrietenisem cu un coleg numit Ion Micu. Dar acea braserie existase oare? Ia să verificăm... Da, ce bizar, a existat, iat-o... Ia să intrăm, poate chiar o să găsesc în colțul știut pe acest fost prieten la care ținusem atît de mult și pe micuța lui damă, *sa petite femme*, cu trăsături de statueta veche, care învăța sanscrita. O fi învățat-o? O fi făcut progrese?

Intrai și dintr-o ochire îi zării acolo, în stînga, așezați pe bancheta roșie, care făcea un colț cu peretele sub două aplice cu patru lumînări galbene și vîzul de departe pe masa albă sticle de bere și filtrul lui Ion Micu. Însemna că își mîncase halca sa sîngerîndă de carne, *le genie du christianisme*, și ajunsese la filtru. La al cîtelea? Fără ezitare, dar fără vreun interes, o luai într-acolo printre mese și mă apropiiai: "Deranjez? îl întrebai. Tresărîră amîndoi cu putere, de surpriză, chipul mat al Clarei deveni stacojiu, Ion Micu se zbătu să se ridice în picioare, cît pe-aci să răstoarne filtrul, se ridică, îmi întinse mîna: "Petri, cum să deranjezi, ia loc, de cînd te așteptăm... Am venit special de la prînz și tocmai discutam și cu Clara, vine sau nu vine? Nu mai știam sigur dacă ți-am

spus să vii chiar azi, mi s-a părut că ți-am spus, dar fiindcă m-ai luat tare, m-am zăpăcit și"...

Mă așezai și rămăsei tăcut. Fără s-o privesc direct, Clara mi se păru insignifiantă, iar mintea, gândurile ei, în care desigur se amestecau cuvinte din sanscrită, fără noimă. Doar zăpăceala fostului meu prieten, când ridicase privirea și mă văzu, stîrni în mine un vag interes, o îndepărtată întrebare: chiar se bucură că mă vede? S-a întîmplat ceva cu el după acea convorbire telefonică în care surpriza îl făcuse lamentabil? Cînd se arătase *mirat* că sînt liber? Mirat, adică, fiindcă îmi auzea glasul, ca și cum ar fi auzit cum o fantomă a cuiva demult dispărut îi vorbea în receptor? Curiozitatea e cea din urmă care ne părăsește, ba chiar nu ne părăsește deloc, ne însoțește pînă în ultimele clipe ale vieții, cînd *sîntem curioși* să vedem: ei, cum murim...?! Ce ni se întîmplă, ei, ia să vedem, chiar e adevărat, murim?! Da, văzusem acest lucru, înțepeneala, nemișcarea, forma fără viață, gura tăcută a poetului care încetase să ne înjure, avînd doar viziunea nasului său mare de care noi aveam să rîdem după moartea sa și iubita la care se gîndea ca un borfaș la ceasul unui lord, și cum se ciocneau în carnea lui drezine și caii aveau atac de cord... "Mai ți-aduci aminte? zise Ion Micu prins de o intensă dorință de a reînvia întîlnirile noastre. Berea cămășuiește! Și ce face atunci filtrul?" "Destupă, zise Clara, și mi se păru că disting în glasul ei ceva nou, o nădejde proaspătă că apariția mea, încărcată de grele experiențe, va schimba, poate, viața monotonă a bărbatului ei, prinsă între această cămășuială și destupare de care nu se săturase, dar ar fi vrut, dacă se putea, s-o schimbe, cu toate că legea ei, dibuită în vechile rostiri sanscrite, îi spunea că schimbările nu sînt în bine. Hai, zise ea, să-l ascultăm pe Victor."

Micuța statueta, care chiar îmi plăcuse odată, vroia acum să-l asculte pe Victor! Destupă! Eu spuseseam asta pe-atunci, și iată, în mod naiv vroia să redevin vesel, să potențez adică iarăși prin prezența mea afecțiunea ei bleagă pentru bărbatu-său, care, desigur, îi spusese că sînt liber și totuși nu-i trecuse prin minte că ar fi putut să-mi dea un telefon... Avusese dreptate Matilda! Era doar o aparență a ceva care putea fi idealizat, nimic mai mult, fiindcă nu găsise în ea nici măcar o cît de vagă putere care s-o îndemne să facă un gest și să ridice un receptor... Desigur, discutaseră între ei și probabil că el îi dăduse un consemn, pe care ea nu îndrăznise să-l calce. Ei, ce consemn? Să evite, adică, un ins care la un moment dat dispăruse. Dispărut să rămînă ! Biată aparență, vrei acum să-l ascuți pe Victor! S-a întîmplat ceva între timp? Mă uitai la ea direct și mă mirai că avusesem cîndva visul diafan s-o țin vreodată în brațe. Ce să ții în brațe? Mă ispitise gîndul că întreaga ei ființă e numai spirit și că dacă ași fi iubit-o m-ași fi spiritualizat și eu... Izbucnii în rîs la acest gînd și ei se uitară la mine alarmați, derutați chiar, chipul bucălat și alb al lui Ion Micu se făcu liliachiu. De ce rîdeam?!

"Rîde, zise Clara, cu farmecul ei discret de altădată, cu liniștită autoironie, probabil că am spus ceva ridicol!" "Nu poți așa, *stanțe pede*, să-i ceri unui om să-ți vorbească despre un lucru a cărui oroare el vrea, poate, s-o uite", confirmă Ion Micu. "Îmi cer scuze, se bîlbîi Clara (și roși la rîndul ei), sînt o proastă, dar eu totdeauna am văzut în Victor un om puternic, care știe să-și apere ceea ce e

mai de preț în el în fața torționarului...", "Epoca noastră, o întrerupse Ion Micu, cu un glas liniștit și protector, să n-o jignească, a dovedit că perfidia torționarului e diferită de a brutei de altădată, care, hă: pune așă mîna pe gîrbaci și dă-i! Acum el gîndește și asta îi vine dintr-o *prise de conscience* că reprezintă și el ceva, nu numai tu, ba chiar crede că îți e superior, fiindcă el e cu masele, care nu l-au pus acolo de florile mărului, ci tocmai ca să te stîrpească pe tine... (Domnu Jenică, ceru el chelnerului care se apropiase, mai adu un filtru, o ceașcă și bere...) Napoleon a zis că nu există idei care să reziste în fața tunurilor. Iar eu spun că nu există idei care să reziste în fața unui torționar *conștient*. Mie nu mi s-a întîmplat, dar s-a întîmplat altora, ai citit... Ai o mamă pe care o iubești, sau un copil. Tu rezști. Dar cînd te amenință că o să-ți împuște mama sau copilul (și tu știi că sînt în stare s-o facă!), ei, ce idee mai poate rezista în fața unei asemenea viziuni coșmarești! Tunul poate să strivească o mulțime în agitație revoluționară (cum a făcut Napoleon așezîndu-le, aceste tunuri, pe acoperișuri), dar nu mor toți, și *ideea* rezistă, e amînată pentru mai tîrziu. Dar cînd tu, marele Buharin, îți recunoști singur o vină imaginară în fața tribunalului, ce se mai alege de ideile tale? Nimic, neantul, *mori fără idei...*" Și zicînd acestea se zbătu să-și tragă picioarele de sub masă, se ridică greoi și cu o expresie crispată, clipind des, stăpînit de o iritare plictisită, ca totdeauna cînd nu înțelegea sau se prefăcea că nu înțelege ceva, și o luă încet spre perdeaua roșie din fundul braseriei. "Are dreptate, zise Clara după ce ramaserăm singuri, totuși... Vreau să spun, reluă ea fără să mă privească, vâzînd că tac, nu toți oamenii sînt niște buharini... în sensul că nu sînt toți mari personalități politice și..."

Și mai ce? Vroia să spună că oamenii de rînd erau cruțați, că în orice caz lor nu li se aplicau astfel de metode radicale? De pildă, mie; mi se aplicaseră?! Tăcui mai departe. "Și ce mai faci? zise ea, și privirile ni se întîlniră o clipă, apoi a ei se deturnă. De ce nu ne-ai dat și nouă un telefon?" "V-am dat", zisei. "Da, știu, zise precipitată, dar Ion mi-a spus că i-ai vorbit într-un mod straniu. E explicabil, a zis el, să-l lăsăm să se reînvețe cu ideea că e liber...", "Da, da", îngînai eu, gîndind: statueta a învățat să mintă. "Trebuie să-ți fie foarte greu că nu mai poți preda la Universitate!" "Da, foarte greu!", "Dar probabil că te compensezi lucrînd acasă!" (Deci Ion nu-i spusese unde mă văzuse lucrînd? Sau îi spusese și statueta trecea discret peste asta? Sau credea că după aceea mă înfundam în vechile mele studii? Desigur, eram un om puternic, care știa să-și apere ce avea mai de preț...) "Da, da, mă compensez acasă", îngînai mai departe. "Ai glasul schimbat", zise, de astă dată cu o umbră de afecțiune. "Nu, zisei, ți se pare". "Ba nu, insistă, îți cunosc glasul, e ceva schimbat." "Ce este?" zise Micu, revenind și zbatîndu-se iarăși să se așeze. Era curios de ce îi trebuiau lui atîtea mișcări pînă intra pe banchetă. Nu știu ce tot făcea cu picioarele, parcă ar fi găsit sub masă ciini, sau miei, sau purcei, care i se svîrcoleau sub tălpi, și el ridica genunchii, îi lovea, și trupul și mîinile participau svîcnind și trecea mult pînă ce totul se liniștea... "Zic că Victor are glasul schimbat, îi răspunse Clara. Ție nu ți se pare?" "Să mori simțînd că odată cu tine îți mor și ideile, iată o ruptură între existență și esență pe care martirii celor două milenii ale erei noastre n-au cunoscut-o", zise Micu în sfîrșit

instalat înaintea filtrului și a scrumierei sale pline de mucuri și cenușă.

XXII

Gîndirea aceasta îi venise pesemne după ce, sau poate în timp ce scăpa de presiunea vezicii urinare, căci acum era foarte calm, crisparea îi dispăruse, ca și iritarea plictisită. Arăta așa cum îmi plăcuse odinioară, cînd avusese un ascendent asupra mea, pe care îl pierduse apoi o dată conferențind despre "unele aspecte ale prelucrării folclorului în opera poetică a lui Ion Amăicăișului" și apoi pierduse și ce mai rămăsese din el cînd se arătase "mirat" că ieșisem din închisoare. Gravitatea responsabilă cu care vorbea ca și la început nu-mi mai spunea însă astăzi nimic, nu mă mai fascina. Fiindcă cel mai ușor pentru un om care are obișnuința gîndirii este să aibă dreptate, și cel mai greu să te faci să simți că are și o acoperire sau măcar o neliniște sau rezervă interioară dictată în cazul lui de conștiința fisurării ființei sale. Fără să parcurgă cu el o atît de lungă experiență cum parcursesem eu cu el, Matilda îl intuise de la prima întîlnire, și provocările ei de atunci, care mi se păruseră și chiar erau grosolane, nu fuseseră mai puțin eficace, deși în acele clipe Ion Micu păruse că el o studiază pe Matilda, și Matilda pe el. Iar Clara fusese pradă ușoară. Mă gîndeam acum cît de fericit ași fi fost azi să-i pot spune că avusese dreptate, să-i mărturisesc adică un lucru de preț, că nu numai că o iubeam, dar ea îmi rămăsese și singurul prieten adevărat. Cît de departe mergea nostalgia mea! Matilda nu-mi fusese niciodată prietenă și nu-mi va fi, deși se arătase atunci geloasă că țineam încă atît de tare la Ion Micu. "Te înșeli, îi spusei, astfel de rupturi între existență și esență au existat în toate timpurile și vor mai exista. Sîntem doar ceva mai mult decît alții victimele credinței că există progres în conștiințe, pentru ca realitatea brutală să ne trezească și să filozofăm în mod naiv că ceea ce ni se întîmplă nouă nu s-a mai întîmplat niciodată." "Da, cred acest lucru, zise Micu neclintit, fiindcă nimeni nu murea pînă acum simțind în conștiința lui care se stingea o ridicare din umeri, nepăsătoare, a neantului. Așa-zisa vrăjitoare pe care Inchiziția o ardea pe rug îl avea totuși pe Dumnezeu în gînd în timp ce o învăluiau flăcările..." "Sau pe Diavol", zise Clara. "E același lucru, zise Ion Micu, Dumnezeu și Diavolul sînt în eternitate frați." Clara spuse că marele poet și filozof pune un "și dacă" dubitativ înaintea acestei idei: "Și dacă în eternitate Dumnezeu și Lucifer sînt frați?" Atunci eu spusei că bogomilismul e mai aproape de adevăr în ceea ce privește relațiile dintre Dumnezeu și Lucifer și că în lumea de azi ar fi mai bine dacă oamenii din această parte a pămîntului unde trăim noi, bulgarii și alți vecini, ar recunoaște în mod rațional adevărul acestei vechi erezii. Dumnezeu a avut doi copii, nu unul, pe Satanail și Mihail. Satanail, revoltîndu-se contra tatălui, a creat pămîntul și pe om, adică trupul lui, și nu Dumnezeu, căruia îi datorăm doar sufletul. Sîntem un fel de compromis între răsculatul Satanail și tatăl său. Cel de-al doilea fiu, Mihail (Cristos) n-a reușit să-l facă pe om să se lepede de partea sa satanică. Ar fi mai bine să ne recunoaștem satanismul,

poate l-am practica mai puțin. "Adică o erezie, din erezie, zise Micu. Nu putem. Compromisul e inextricabil, chiar dacă Cristos a eșuat. Nici Dumnezeu n-a murit, nici Satanail n-a fost aruncat în tartar. Numai Crist a murit de-a binelea. Nu bei o bere?" zise Micu turnându-mi în pahar. Băui și avui sentimentul că totul putea fi ca altădată, dar această iluzie nu dură mai mult de câteva clipe. "Deci, zisei, acum ești redactor-șef la *Luceafărul literar!* Și l-ai distrus pe Amăicălițului?" N-o spusei cu ironie, ci cu o împăcată nepăsare și începui să mă uit peste mesele pline ale frumoasei braserii, cu gândul la discuția de neuitat pe care o avusesem cu el în acea zi, când vrusesem să plec de la facultate și el cheltuiise o multitudine de argumente să mă împiedice s-o fac. Avusese dreptate, nu din partea aceea mă pîndea hazardul. Indiferent ce-ași fi făcut, scrisoarea din Paris tot n-ași fi putut s-o împiedic să vie. E drept că rupînd contactul cu studenții mei poate n-ar fi apărut "caietele", dacă ar fi să cred că aceste caiete l-au împiedicat pe primul-secretar Mircea să mă apere pînă la capăt. Astăzi nu mai credeam acest lucru dacă mă gîndeam bine, dată fiind puterea pe care acest om dovedise că o avea, iar el știa că o are. Da, dar vroise să și-o păstreze intactă; gândul că generalul ar fi putut trimite caietele la București dacă ar fi continuat presiunea asupra lui îl turburase.

"Lucrurile sînt mai complicate, zise Ion Micu reflectînd. Ai văzut, grupul deviatorilor a fost lichidat, dar I.C. și adjunctul lui au reușit să scape. Totuși, îi are acum în coastă pe LV. și soția lui, care a ajuns șefă de secție în CC. la Direcția propagandei și agitației, la litere și arte. Se pare că scriitorii au prins curaj, ea li-l inspiră, și tensiunea e în creștere. Se vorbește de o mare ședință care trebuie să aibă loc la nivelul înalt cu conducerea Uniunii Scriitorilor și pe care I.C. n-o poate evita: va fi atacat secretarul general al Uniunii, omul pus acolo de I.C, un demagog ordinar, o nulitate notorie. Voi participa și eu, și acolo o să-l distrug pe Amăicălițului prin rigoare, lovind tare în acest secretar general, care îl susține." "Și cum de a scăpat I.C.? îl întrebai. (Eram curios să aflu, fiindcă I.C. se ocupa în Biroul Politic de cultură și învățămînt și, desigur, de la el veneau toate ordinele, inclusiv interdicția împotriva celor ca mine de a mai putea preda la vreo catedră.) "Cred că a scăpat trădîndu-i la timp pe ceilalți!" "Făcea și el parte din grup?" "Desigur, zise Ion Micu. În acel grup el avea grupul lui... Au scăpat toți, dar părerea mea e că nu pentru multă vreme fiindcă interesul majorității din CC. e să nu se vadă că deviatorii au fost numeroși." "Și au fost?" "Au cam fost, zise Micu, și rîse sincopat și în lung, cu privirea sticlind de o bizară satisfacție, ca și cum ar fi fost bine că acei deviatori fuseseră mai mulți decît se credea. Lichidarea lor, continuă Micu, se va face un pic mai tîrziu și sub altă denumire, de pildă, de cosmopoliți, sau și mai bine, de împăciuitoriști, depinde ce boală va fi atunci la modă." "Atunci, zisei, tot fără ironie, e bine, vei reuși să-l distrugi pe Amăicălițului". "Nu prea, zise Ion Micu reflectînd, fiindcă acest *pic* de care vorbeam în politică are o dimensiune în timp variabilă. Poate să fie la anu, dar poate să fie și peste cinci sau șapte ani." "Important e, reluai, că va fi! Conte de Monte Cristo a așteptat douăzeci de ani." "Da, rîse el iar, dar în acest timp îți iese părul prin căciulă." "Oricum, insistai, este exclus ca indivizii în cauză să nu știe ce-i așteaptă și ca atare nu mai ți-e frică de ei." "Asta e adevărat, conveni el, pot pentru ca să spun că unii din

subalternii lui I.C. chiar îmi fac curte, și însuși I.C. m-a numit mintenaș, după deviere, redactor-șef, ceea ce ar fi de natură să mă determine să uit ce mi-a făcut. Ași uita, dar nu pot..." "De ce?" "Știi tu de ce, zise el. Sînt lucruri care nu se uită." "Adică?" stăruii. "Sînt două lucruri pe care mi le-a făcut, nu atît mie, sau nu numai mie, ți le-am spus atunci, dar nu le-ai reținut gravitatea ireparabilă. Acum o să le înțelegi mai bine." "Ba am reținut gravitatea lor ireparabilă", răspunsei. "Nu, ai reținut doar că eu am căzut, că sînt un laș și ai încetat să mai ții la mine ca altădată."

Trecuse la atac, ca și cînd s-ar fi dovedit între timp cu prisosință că n-a fost un laș și avea acum resentimente împotriva tuturor celor care îl blamaseră. Îl lăsai să creadă ce vrea, înțelegînd în același timp de ce nu-i mai era acum frică să stea cu mine de vorbă într-o braserie: situația se schimbase, puternicul personaj pe care îl înfruntase odată în aula Universității și care îi făcuse "două lucruri" (eu știam numai unul) fusese zgîțit, și destinul său de lider, pecetluit, chiar dacă poza lui va mai continua o vreme să apară purtată de mulțime la manifestații și numele lui să nu lipsească din lista marilor protocoale. Dar n-ar fi fost mai bine, îmi trecu prin minte, ca Ion Micu să-l fi înfruntat în continuare, în loc să se sperie? Nu-i pusei întrebarea, eram curios să aud mai întîi acel "al doilea" lucru pe care i-l făcuse I.C.

Dar Ion Micu tăcea, iritat și vindicativ. Nu rupsei tăcerea, îmi dădui seama că încă mai țineam la el, dacă, în ciuda antipatiei pe care mi-o inspira starea lui de spirit, continuam să beau bere acolo în loc să mă ridic și să plec. Se ridică el, repetînd însă cu mai puține mișcări zbaterea ieșirii și apoi a întoarcerii la masă, timp în care între mine și Clara nu se rosti nici un cuvînt: era limpede, ținea la el, pentru ea Ion nu fusese un laș, ai fi zis chiar, văzîndu-i chipul, că și ca purta ranchiună celor care îl judecaseră fără cruțare, printre care mă numărasesem și eu, deși îi eram prieten și ar fi trebuit să-l înțeleg. Iată, gîndeam, sentimente care ne marchează pentru totdeauna, prietenia mea cu ei se rupsesse de fapt de-atunci și mai supraviețuise datorită obișnuinței... De aceea, poate, arestarea mea nu-i... Așa se explica "mirarea"? În fond era același lucru, o lașitate reînnoită sub masca unei prietenii de a cărei pierdere tot eu eram vinovat...

"Primul lucru pe care mi l-a făcut, de neiertat, începu Micu, a fost să lovească în idealul meu, care nu e numai al meu, că trebuie să schimbăm în adînc natura umană și să trecem de la relațiile pe bază de conflict, de luptă între indivizi, la relații de colaborare, visul umanității. Asta nu înseamnă că vom putea să suprimăm inegalitatea dintre indivizi, unul, de pildă, e idiot din naștere și dacă spune o prostie care are consecințe sociale, noi trebuie să ne astupăm urechile. A fost cazul lui I.C., a cărui prostie spasă în aula Universității nu era o prostie inocentă, dată fiind funcția lui înaltă. În loc să înghită și să se corecteze, uită că avem idealuri comune și abuzează de puterea pe care o deține în numele lor, și mă amenință cu închisoarea... Or, eu nu pot să suport să fiu închis de către ai mei dacă n-am călcat legile..." "Da, zisei, văzîndu-l că se oprișe, mi-aduc aminte de acest punct de vedere al tău, ți-ai pierde credința pentru care ți-ai riscat viața, dar nu știi dacă ți-am pus o întrebare: chiar te-a amenințat? Era adică reală pentru tine această primejdie?"

"O, da! În închisoare am primit vestea că am fost exclus din partid, în timp ce tortionarul mă croia cu gîbaciul. Am suportat, zicîndu-mi că se făcuse o greșeală și nu eram liber să mă apăr. Era o dramă *a noastră*. Înainte de a fi arestat, legătura mea superioară mi-a cerut să-i dau niște adrese. Asta încălca legile conspirativității și am refuzat. După 23 August am fost reprimat, nu fără să mi se reproșeze că n-am respectat disciplina de partid. Și a fost rău sau bine că n-am respectat-o? am întrebat. Nu mi s-a răspuns, dar mi s-a dat totuși carnetul. Cînd se va scrie istoria, o să aflăm multe, nu există prin definiție istorie fără întîmplări sublime sau tragice. Da, dar asta e altceva, eram închiși, se puteau comite eroii, după luarea puterii erorile trebuiesc însă îndreptate de urgență, fiindcă ele au consecințe pentru întregul popor, nu numai pentru un pumn de oameni, cîți eram noi în ilegalitate. Și nu prin amenințări împotriva celor care le semnalează. Vorbește stricat limba acestui popor și ne îndeamnă pe noi să învățăm limba rusă. Ne îndeamnă nu e cuvîntul potrivit, dar să zicem că faptul în sine era rezonabil, nu strică să înveți limba lui Dostoievski, a lui Tolstoi și a lui Lenin. Da, de acord, dar nu tu trebuie s-o spui. Așa? Ei, lasă, că te țin eu minte, și-a zis, și m-a ținut minte." "Totuși, nu mi-ai răspuns clar din ce ai dedus că te-a amenințat cu închisoarea?"

Ion Micu nu-mi răspunse. Pe chipul lui ghicii o gîndire a ceva de neînțeles, care se vroia elocventă: știa el din ce a dedus și trebuia crezut fără să i se pună întrebări. Sînt și lucruri care nu se spun și, dacă am formula totul numai prin cuvinte, valoarea cuvintelor ar scădea. "Putea să mă scoată din Universitate și din cultură, continuă Ion Micu ca și cînd întrebarea mea nici n-ar fi fost pusă, ar fi fost un abuz de putere, m-ași fi descurcat. El a preferat să facă o crimă. A trecut de la amenințare la fapte: dacă nu execuți ordinul să ții o anumită conferință, vei fi dat afară din partid pentru indisciplină (ai mai fost dat afară pentru asta, greșeala n-a fost ștearsă din dosarul tău) și se va cerceta apoi de alte organe dacă e întîmplător faptul că atacai cu violență și iei în deriziune și cu cinism poezia și poezii angajați în slujba construirii socialismului. Ține conferința ca să dovedești contrariul."

Îi spusese răspunse toate acestea sau le gîndise doar el? Era cert că luase în deriziune poezia lui Amăicălițtului, că acela se plînsese direct lui I.C. și că acesta din urmă îi ceruse să țină o astfel de conferință, dar restul? Putea fi adevărată și extensiunea de la un caz particular, un anumit poet, la "poezii" și de la o anumită poezie a cuiva la poezia tuturor care... Dar i se formulară chiar amenințările? Putea fi adevărat că nu chiar, dar i se sugeraseră? Ei, și? Avea să afle el vreodată, de-aici înainte, dacă aceste amenințări ar fi fost traduse în fapte, în cazul în care nu s-ar fi supus? "Cunoști vreun precedent?" îl întrebai. "Da, răspunse. Mai multe! O mulțime! Adică *mulțimea!*" Nu înțelesei această deturnare de sensuri. Vreun paradox? "Spune-mi și mie unul cunoscut." "Nu e nici unul, zise. Dacă ar fi fost unul singur, eu ași fi riscat și ași fi acceptat să fiu al doilea, firește nu alături de un reacționar. Ar fi urmat al treilea, al patrulea..." "Nu înțeleg!" zisei. "Faptul că nu există nici unul ține de intuiția colectivă, care îți șoptește că dacă vei fi primul, nu va urma al doilea, al treilea, ețetera, și vei rămîne singurul. Singur nu se acceptă, fără să mai spun că în cazul meu ar fi apărut și coloratura tragică despre care ți-am vorbit. Poate

că ași fi acceptat și acest risc, pe care înfruntându-l ori ași fi ieșit învingător (puțin probabil, ți-am explicat data trecută de ce), ori m-ași fi sinucis. Dar *singur*? În timp ce «afară» ași fi fost «demascat»? Nu! Iată deci în ce constă crima lui I.C. Pe un climat de adeziune a maselor la un ideal social revoluționar, el introduce amenințarea, care face (plasat între aceste două realități, adeziune și represiune) imposibilă gândirea ta liberă și opoziția față de abuzuri."

Rămăsei stupefiat pomenindu-mă că îi dădeam dreptate, deși simțeam în forul meu interior că nu avea. "Exces de presupoziii, spusei în cele din urmă și amintindu-mi de discuția lui cu Matilda adăugai: ostrețe! Nu pot să presupun că adeziunea maselor e totală, asta ar fi imposibil, și nu pot să presupun că ești singurul care n-ai fi acceptat să fii umilit." "Ascultă, Petrini, schimbă el, parcă deodată și cu energie, unghiul de atac. Să-ți povestesc ceva. Când ai fost arestat tu, nu s-au cumulat în conștiința mea fapte care să-mi dovedească mie însumi că ai fi nevinovat, ci dimpotrivă, că ești *în mod obiectiv* vinovat, adică fără voia ta, în sensul că nu în mod conștient ai fi săvârșit vreo acțiune contrarevoluționară, fiindcă te cunoșteam că ești un om cinstit. Dar tu ai un temperament care te domină și o gândire formată la școala liberalismului burghez, care ne dădea iluzia libertății totale de gândire prin faptul că această orînduire burgheză ne sugera, încă de la apariția conștiinței de sine, că e o orînduire *naturală* și mai ales eternă. Dacă ai fi aflat, de pildă, în anii studenției că un comunist a fost arestat, nu te-ai fi mirat, ți s-ar fi părut *natural*. Ei bine, noului-născut de astăzi o să i se pară și lui *natural* când va auzi în viitor că un anticomunist a fost arestat. Ba chiar anticomunismul lui i se va părea absurd, de neînțeles și se va întreba dacă nu cumva e nebun. În această perioadă de tranziție, liberalismul tău, deși subiectiv, nu a făcut din tine un anticomunist (sînt eu martor în acest sens!), în mod *obiectiv* te-a plasat în categoria reacționarilor, fie că ai vrut, fie că n-ai vrut, și eu știu că n-ai vrut, și dacă ași fi fost chemat la procesul tău ași fi depus mărturie, de care, dealtfel, nu s-ar fi ținut seama, că ești nevinovat: am și depus, am fost chemat să dau o declarație și am dat-o exact în acest sens, fiindcă fără să știu ce e în dosarul tău eram convins că n-ai făcut nimic. Acest concept, a fi *un mod obiectiv* vinovat, e o aberație, n-are nici o legătură cu legile justiției, dar tu știi că în perioadele de criză toate vechile concepte ori se clatină, ori sînt înlocuite cu altele care exprimă necesitățile de *moment* ale revoluției. În viitor se va renunța la ele. Am fost foarte afectat, am discutat și cu Vaintrub, care mi-a spus ce se cerea de la el în legătură cu caietele tale. L-am convins să riște și să facă un referat care să nu țină seama de ce concepție despre lume reiese din ele. El zice că așa a făcut și n-am dubii, e un om îndrăzneț și sincer. Totuși, condamnarea ta m-a pus pe gânduri (nu vād de ce să-ți ascund acest lucru!). Trei ani! Petrini o fi făcut totuși vreo prostie. (Și aici Ion Micu ridică din umeri vrînd parcă să spună: cum putem ști, dacă omul a dispărut, care e adevărul?) Sînt sigur că la fel ai fi gîndit și tu, ca *toată lumea*, că o fi făcut el ceva, degeaba nu l-au arestat. Iată deci ce se gîndește *afară*, în timp ce tu ești *înăuntru*. Și deși tu ai fost *acolo* și afli acum ce se gîndea *afară*, continui să faci supoziii că dacă l-ași fi înfruntat mai departe pe I. C. acțiunea aceasta a mea ar fi avut vreun ecou. Iar I.C. știa și el acest lucru și știa că voi accepta umilirea. Iată încă o dată în ce constă crima

lui..." "Cel puțin tu, Victor, deși ai suferit (și poate ai trăit chiar un coșmar!), nu ai fost umilit în tine însuși", zise Clara.

Reieșea că fusese mai bine de mine decât de el. Dar nu la acest lucru mă gândeam, ci la conceptul de a fi în *mod obiectiv* vinovat, ceva nou, în care Ion Micu, deși nu credea, găsea că e o lege a perioadei de tranziție. "Eu cunosc altă lege, pe baza căreia am fost condamnat, zisei, și anume, aceea de *a fi mai necesar înăuntru* decât *afară*. De ce tocmai tu, asta nu e așa de important, poți fi tu sau altul, oricine, și nu neapărat pe baza unei vinovății reale poți nimeri *acolo*, sau pe baza unei nevinovății să rămii liber. Degeaba sînteți voi precauți, dacă va fi să-ți iasă un număr cîștigător, nici măcar nu se va ține seama că ești vinovat. Caietele mele n-au jucat nici un rol în ce rea privește, mi-au fost înapoiate. Eu am făcut parte din banda *Sumanelor negre*, și nu pentru cine știe ce mîzgăleli în niște caiete filozofice am fost condamnat, ci pentru terorism săvîrșit în numita bandă. Voi o să picați (dacă o să picași!) în cu totul altceva, ce-o fi atunci nu se poate prevedea, surpriza va fi, cînd te vei trezi *acolo*, totală. Sînteți niște nevinovați închipuiți, adică..."

Dar mă oprii citind pe chipul lui Ion Micu iritarea lui obișnuită cînd nu sesiza un sens și înțelesei că spusele mele îi păreau a fi ale unuia care crede că dacă a pățit el ceva or să pățească și ceilalți, deci o simplă obsesie de om marcat de o anumită experiență prin care trecuse și îi amenința și pe alții că vor păți la fel. În mod paradoxal nu putea admite în sinea lui o astfel de viziune, deși întregul eșafodaj pe care și-l construise în apărarea sa de învinuirea că fusese un laș nu era străin de ceea ce îi spuneam eu. Credea sincer că, dacă ar fi fost arestat, ar fi fost condamnat exact pentru ceea ce făcuse, adică pentru luarea în deriziune a poeziei și poezilor care... în timp ce eu eram convins că s-ar fi trezit acuzat de cu totul altceva... "Ceea ce nu înțeleg unii, zise el ca și cînd n-ar fi auzit ce-i spusese, e că în epoca noastră tragicul nu mai e cu puțință și că, astfel, tragedia e mai mare, pentru că s-a degradat și, odată cu ea, noi înșine. Tragicul e sublim prin definiție, dar în zilele noastre sublimul e eliminat. Tragedia mai mare care rezultă nu înseamnă însă că aduce un sublim mai mare, ci, în mod straniu, dispăre, deși există."

Tresării. De unde știa? Pentru această intuiție extraordinară, care mie îmi amintea de ceva, încetai să-l mai consider vinovat de lașitate, intuind și eu că suferea pentru căderea lui, de care, judecîndu-l după aceste cuvinte, era pe deplin conștient. "Ai dreptate, îi spusei, puținii acceptă să se întorcă la gradul zero al conștiinței noastre și acceptînd brutalitatea existenței să nu renunțe la idealurile lor, dar să fie totuși preveniți că aceste idealuri sînt irealizabile... Să vă povestesc un fapt, continuai eu căutînd în amintire. Dar hai să bem..."

Clara se învioră, Ion Micu, cu chipul alterat de neașteptata mea renunțare de a mai vedea în fața ochilor un om culpabil, turnă bere și se pregăti să mă asculte. "Dispăre, deși există, reflectai. Prin asta eu înțeleg că, neîncetînd să existe, totuși dispăre, nu mai e de găsit, adică nu mai e trăit... Dar cu nici o antenă a sufletului nostru nu-l mai putem readuce, pentru că realmente nu mai există... Formidabil! Într-o zi se îmbolnăvește printre noi un legionar. Foarte grav, dizenterie, dar una rea... Eram într-o închisoare de tranzit, din mine ne trimiteau la canal, dar plecarea întîrzia. Nu se uita nimeni la el că tră-

gea să moară, un așa-zis medic dădu din umeri, nu avea paturi de spital să-l scoată din celulă, îl părăsi acolo, să moară sau să trăiască, - un legionar mai puțin întrucît putea asta să intereseze pe cineva? Bolnavul zăcea cu ochii închiși și cu fălcile încleștate de inaniție, fiindcă nu mai putea mânca singur, nu mai putea să țină lingura în mână, nu mai putea vorbi. Și atunci se așeză lîngă el pe pat un comunist, implicat în grupul Pătrășcanu, evreu pasionat de folclorul românesc, un om de cultură rafinat, care se străduia aproape zilnic să ne convingă de marile valori ale cîntecelor noastre populare. Știa bocete de o frumusețe care te înfiora, cîntece tragice de despărțire, de dor, de nuntă, unele sublime, altele brutale și grotești, cum nu auzise nimeni niciodată. Visul lui era să fie eliberat și să fie numit șef la un institut pe care el l-ar crea și l-ar îmbogăți cu aceste comori imprimîndu-le pe plăci, căci suferea că o să treacă timpul (clătina mereu din cap și ofta), nimeni, spunea, n-avea să le imprime și se vor pierde. Și puse mîna pe lingură și pe castron și începu să-i descleșteze muribundului fălcile și să-i dea să mănînce. Da, îi dădea, dar ăla pe urmă făcea pe el și împuțea celula. Folcloristul, ca să nu-i mai împiedicăm să se mai ocupe de el, îl desbrăca, îl spăla, îl ștergea la cur... îi dădea ceaiuri, îi dădea din propria lui rație, îi ștergea gura, care nu reținea toată mîncarea, îi spăla singur pantalonii, care în permanență erau murdăriți de diaree... Și într-o zi muribundul deschise ochii, revenind la viață. Dar tot nu putea mânca singur și nu putea vorbi. Încetul cu încetul, însă, se mai însdrăveni și la un moment dat înțeleserăm că bolnavul se străduia să miște buzele, să spună ceva. Ne apropiarăm de patul lui. Folcloristul îi pîndea chipul, să-l audă vorbind, fiindcă asta ar fi însemnat că omul lui scăpase din ghearele morții, că, adică, mergea hotărît spre vindecare și că stăruințele lui nu fuseseră zadarnice. Și noi, curioși ce-o să zică. Ei, ce-o să zică? Chipul salvatorului iradia de bucurie, căci bolnavul își holbase ochii spre el și numai la el se uita. Nu el îl salvase? Și reuși să bîguie și avu un rictus care îi strîmbă buzele palide: du-te în p... mă-tii de jidan! Asta îi spuse și cu forța pe care o mai avu scrișni și din dinți. Ne retra-serăm imediat îngreșoși și îl luarăm de-acolo și pe bietul folclorist, care se întristă din ziua aceea și deveni tăcut. Nu ne mai cîntă, încetă să mai sufere de soarta frumoaselor cîntece pe care le știa, ceva plumburi i se așternuse pe chip ca o mască urîță. Îl încurajarăm: dă-l în mă-sa de stîrpitură, nu-l mai îngriji, lasă-l să moară. Însă el continuă să-i dea să mănînce cu lingura, însă cu o silă pe chip, ași putea zice cu o desnădejde scîrbită, o tristețe întunecată, fără lumină, parcă ar fi gîndit: omul este iremediabil. Parcă ar fi raționat: omul e pierdut și cum și eu sînt om, nici eu n-am scăpare."

"Foarte interesant, zise Clara în tăcerea care se lăsă. Aceste șocuri, presupun, pot fi mai mari decît oricare altele, vreau să spun, cu consecințe foarte adînci în conștiință, dacă cel implicat nu poate, cum am înțeles, trece peste ele... Chiar n-a trecut? Ce s-a mai întîmplat cu

folcloristul?" "Nu mai știu nimic nici de el, nici de cel pe care îl salvase, fiindcă ne-am împrăștiat la canal..." "Sînt anumite lucruri peste care nu poți trece, zise Ion Micu pe gînduri, după cum sînt altele care văzute dinafară par mai rele, dar nu ne ating..."

Tăcui mai departe, apoi îmi ridicai privirea, le spuseli să mă scuze, dar

trebuia să plec, și mă ridicai. "Victor, zise Ion Micu ridicîndu-se și el (și de astă dată nu mi se mai păru grotescă zbaterea lui de a ieși de la masă), te conduc puțin..." Și mă conduse cîteva sute de metri pe bulevard, vorbindu-mi simplu și cu afecțiunea de odinioară de necesitatea de a ne revedea de-aici înainte regulat... "E necesar, zise, o să-ți explic... Sînt lucruri care se petrec, nu dintre cele mai bune, și care pot fi prevenite... Părerea mea e că putem acționa, dar pentru asta trebuie să le cunoaștem..." "Bine, îi spusei, ca să-l împiedic să fie din ce în ce mai afectuos, cum simțeam, bine, Ioane, am acuma niște treburi, după ce termin cu ele, o să-ți dau un telefon", gîndind că n-o s-o fac curînd, sau poate, cine știe, chiar am s-o fac...

XXIII

Deci totul a existat, gîndii continuîndu-mi plimbarea, a existat și Matilda, și mai ales există o fetiță numită Silvia, pe care va trebui s-o părăsesc, să n-o mai văd decît din cînd în cînd, și încă asta va depinde de Matilda, care dacă ea va socoti că "am eșuat" n-o voi mai vedea-o deloc și numele meu nu se va mai pronunța în fața ei. Abandonez! Cum să abandonez?! Dar ce pot face? Da, mi se sugerase o soluție pentru mine: n-ar fi mai bine dacă ași muri? zisese Matilda, adăugînd că mi-ar pune și ea pe piept o floriceică. Simții cum tristețea pe care o alungasem în întîlnirea cu Ion Micu revine și cum cedează apoi unui nou sentiment necunoscut mie și pe care nu-l înțelesesem niciodată, dar înțelesei acum că asta trebuie să fie: să nu poți găsi o soluție, să te simți încolțit, să nu poți accepta (sau mai bine zis să fii împins cu o putere inexorabilă să nu poți accepta), să abandonezi (purtați în ființa mea căldura, tandrețea, brațele încolăcite pe gîtul meu ale unei făpturi minunate, Silvia), dar nici să trăiești vîzînd chipul urii, silindu-mă să-l îndur în veșnicie și fără scăpare, ca și cînd ași fi fost împins pe poarta pe care scrie *lasciati ogni speranza, voi ch'entrate...* Starea mea avea un nume: disperare! Mă așezai pe o bancă și îmi luai capul în mîini. Chiar totul e pierdut? mă întrebai. De unde pornisem? Da, îmi aminteam, din ziua cînd acceptasem să lucrez la deratizare, sub imperiul unei adînci căderi, al unui straniu gînd de sfidare, al unei satisfacții asemănătoare celei pe care ți-o dă răzbunarea, al unei certitudini că pedepsești, condamni pe cineva, fiind vizitat de gîndul că toți vor plăti și nu se vor putea spăla de disprețul meu, chiar dacă acum trăiesc ca vitele în pășune și pasc și li se pare că sînt liberi și fericiți... totul se plătește și vina colectivă nu va face mai ușoară suferința individului, care va urma. Iată deci semnificația amortirii sufletului meu, în care zăcuse speranța că ea, Matilda, va fi alături de mine. Cum să fie dacă eu însumi descoperisem abia acum înțelesul acestei stranii amortiri?

Mă ridicai și pornii spre casă. Simțeam pentru întîia oară suflul rece al singurătății iremediabile și aveam revelația că eram departe de a semăna, Matilda și cu mine, cu Acojocăriței și muierea lui, la aceia spectacolul pe care și-l dădeau lor înșile și vecinilor era o comedie cu care poate se distrau, în timp ce peste noi, dincolo de cuvintele care se spuneau, oricît de grele, se deschidea

tot mai mult, ca în basme, borta vînturilor negre ale nenorocirii. Dacă n-ași fi iubit copilul, totul ar fi fost chiar firesc, nu eram nici primii și nici ultimii care nu se înțelegeau și trebuiau să se despartă. "Văd, îi spusei Matildei, că nu iubești acest copil, nu te gîndești că va suferi, Silvia e un copil deosebit și cel puțin pînă se face mare ar trebui ferit de blestemul părinților." "Blestemul ești tu, care ai dorit încă dinainte de a se fi născut s-o arunci într-o prăpastie", repetă ea această obsesie care în aceste clipe mi se păru înspăimîntătoare. "Blestemul e în capul tău, îi răspunsei, dacă ești în stare, după atîta timp, să-mi atribui sentimente pe care nu le-am avut." "Tocmai de aceea, ca să te uite, trebuie să-ți iei gîndul de la noi. Sper că n-o să-l imiți pe Petrică și să te agăți de mine doi ani. Te avertizez că nu vei reuși." "Ba da! strigai. Nu abandonez nimic " "Divorțul se va termina în două săptămîni, te avertizez. Sînt pregătită, am și vorbit cu cine trebuie!" "Ei, și? Nu există lege care să mă împiedice să-mi văd copilul!" "Ai să vezi că există!"

Mă oprii, mirat de seninătatea cu care, actor și implicarea în același timp în rol, alimentam și urmăream ca spectator această ireală dramă. Ce-i făcuse el acestei femei? mă întrebai din sală, în timp ce pe scenă știam perfect de bine ce-i făcusem. Cuvintele? Da, din ele venise obsesia neverosimilă. Cuvintele, ele loviseră și făcuseră o rană care nu se mai vindeca. Îmi amintii de o istorie cu un leu bolnav și un pădurar. Acesta din urmă îi spusese: "Ei, ce-ai ajuns, prăpăditule? Așa arată regele animalelor? Leul îi spusese: "Ai o secure în mînă! Lovește-mă cu ea după ceafă." Pădurarul îl lovea. După un timp se întîlnesc din nou, leul vindecat. "Pune mîna, îi zise el pădurarului, aici la mine după ceafă." Pădurarul puse mîna și dădu de o coajă groasă. "Dă-o jos", zise leul. Pădurarul o dădu jos; "Ai văzut? reluă regele animalelor. Rana pe care mi-ai făcut-o tu cu securea s-a vindecat. Dar rana pe care mi-ai făcut-o cu vorba nu, și nici n-o să se vindece!" Și l-a cruțat pe om, pierzîndu-se în adîncul pădurii. Matilda se simțise lovită în trufia ei ca o leoaică, și cu toate că dorise să uite, nu putuse. Nu avea și superbia leului de a cruța, și vroia să lovească tocmai acum cînd își dăduse seama că sînt slab. Chiar se grăbea (divorțul va dura două săptămîni!), nu cumva să-mi revin și să devin primejdios! Și totuși timp de trei ani mă așteptase. Da, dar puterea unui gînd poate ține în clește sufletul cuiva și o viață întregă și nu-l slăbește decît în moarte sau odată cu nimicirea celui care i-a prins astfel sufletul. Cuvintele, devenite stranie obsesie: vroia să mă identific cu înțelesul pe care li-l dădea ea, nu era nici o îndoială, înțelesul lor ar fi izbucnit indiferent de ce soartă ași fi avut parte; spiritul ei distructiv s-ar fi pus în mișcare oricum, chiar dacă ași fi urcat pe spirala celei mai strălucite cariere. Da, totul era pierdut, trebuia să plătesc.

A doua zi după prînz mă pomenii cu Tasia în casă, care îmi spuse că Matilda a plecat pentru cîteva zile la București și a rugat-o să aibă grijă de Silvia. "La București?! mă mirai. Ce să caute acolo?" "Nu știu, zise Tasia în timp ce îmbrăca fetița, nu mi-a spus. Și continuă să vîre într-o plasă lucruri de-ale copilului. "Dar ce faci acolo?" zisei. "Așa mi-a spus Matilda, s-o iau pe Silvia la noi cît lipsește ea." "Nici vorbă, lasă copilul aici, sau crezi că eu și Ana nu sîntem în stare să avem grijă de ea?" "Am crezut că așa v-ați înțeles", zise Tasia mirată. "Cum să ne fi înțeles dacă nici nu mi-a spus că pleacă!" "Bine, treaba

voastră." "Ta-taaa, zise atunci Silvia, ci mergem la plimbare?" "Mergem, dar întâi du-te și te culcă."

Intrai în bibliotecă, închisei ușa și mă așezai la birou cu capul pe brațe. Glasul Silviei mă picnise, când spusese *ta-taaa*, căci astfel îi ieșea ei acest cuvânt din gură, nu scurt, tata, nici inexpressiv, nici alintat, nici rîzgiat ci ca o mică notă muzicală, pură ca un izvor în care chemarea era cîntată și legănată și învăluită într-o tandrețe celestă. Și parcă ar fi fost pe deplin conștientă de magia cuvîntului-melodie, fiindcă întâi îl lăsa să fie auzit, făcea o pauză și abia apoi spunea ce vroia de la tata. Uneori nu vroia nimic! Nu mai urmau alte cuvinte. Cu neputință de evitat certitudinea că această melodie nu era doar a glasului ei, ci a fragilei ei simțiri, a micului ei suflet, căci mai auzisem copii spunînd mamă și tată, dar nici unul ca ea, și ași fi putut să i-l disting chiar în înaltul cosmos, dintr-o multitudine de alte glasuri ale tuturor copiilor care s-ar urca în vastul univers. Ce ne ține în viață, altceva? Nu facem totul ca această melodie să nu piară de pe pămînt și să rămînă mereu în noi ca o armă supremă împotriva soartei?

Valul trecu, intrai în baie, mă uitai în oglindă, îmi spălai cu apă rece trăsăturile strîmbate și ochii turburi și revenii lîngă Tasia. Dar ea ghici ceva și o lungă tăcere se așternu. Într-un tîrziu zise: "De, Victore! Bine-ar fi să vă împăcați! Zic și eu așa, dar cine poate să știe ce se întîmplă între doi inși cînd rămîn singuri?"

Și se ridică și plecă.

XXIV

Iar eu începui să mă plimb încet prin frumosul apartament. Ce-o fi făcînd ea la București? mă întrebai. Și ce fac eu singur pînă se întoarce? Aveam nevoie de ea, să apucăm amîndoi mai departe de otgonul de ură care ne lega și să tragem de el cu toate puterile pînă îl vom rupe. Fiindcă simțeam că altfel n-o pot părăsi, deși ieri mi se păruse că eram liber. Plecînd, rămîneam înlănțuiți, iar ea, cu fetița alături, ar fi jubilat de ura mea neputincioasă, mai liberă decît mine. Iar dincolo de toate acestea ar fi stăruit în mine, devenind obsesie, întrebarea încăpățînată: ce era de fapt în inima acestei femei? Fiindcă nu puteam admite - și întrebarea aceasta mi se punea nealterată, totdeauna cînd rămîneam singur, chiar și ascultînd istorisirile vesele ale lui Vintilă, chiar și cînd, crezînd că uit, mi se întîmpla să rîd în hohote - nici una din cauzele pe care le întrezăream stînd de vorbă cu ea. Era fascinant: într-o zi mi-a spus: "ești pe jumătate mort". Asta mă limpezea, atunci chiar totul devenea simplu și firesc, și viața mea împreună cu ea, imposibilă. Repede însă, chiar a doua zi cînd n-o mai vedeam, certitudinea aceasta se spulbera. De ce? Nu mai înțelegeam cine îi alimenta ura. Eu?! Prin ce? Știam ce înseamnă să nu mai iubești, asta mi se păruse totdeauna simplu și firesc, să-i spui cuiva sau să îi se spună: nu te mai iubesc. În clipa aceea înstrăinarea celuiilalt și se transmitea, cum mi se întîmplase mie atunci, în fața Universității, cu

Căprioara. Ce dracu poți să mai faci cu cineva care nu te mai iubește! Ia uite! Se și vede, nu mai e același chip pe care îl știai, care se lumina când te vedea, ai cărui ochi străluceau întâlnindu-i pe-ai tăi, a cărui gură avea un contur dulce, un suris... Nu mai sînt toate acestea. S-a dus! A murit! Ceea ce știai tu îți rămînea în inimă nealterat; ce poți face când cineva nu mai e? Melancolia care năvălește asupra ta e blîndă și învăluitoare, puterea ta de a iubi rămîne ne-atinsă, întrebările care vin ulterior nu au mare putere, chiar dacă afli că ai fost trădat. Ce înseamnă trădarea? E o formă urîță de a ți se spune că nu mai ești iubit. Ura, desigur, te poate ispiti să te răzbuni, e frumoasă, s-o iubești mai departe, chiar dacă știi că nu va mai fi nimic. Uite însă vine oricum, și acest lucru îl simți cu certitudine și simți chiar o bucurie că ești liber de cineva care, desigur, nu te-a iubit prea tare din moment ce a putut să te părăsească. Mai bine! Adio!... *Balayer mes amours, avec, leur tremolo, balayer pour toujours, je repars à zero!* Da, dar ura? Poți cînta la fel de patetic și jubilat: *Balayer le haine?* Cum?! Încercați! *Essayez donc repartir à zero* "...

Deschisei încet ușa camerei unde dormea Silvia, s-o trezesc și să ieșim. "Ce e cu tine, îi spusei, tu n-ai dormit deloc!" "Ba am dormit, dar nu mult", mărturisi ea, ca să împace și minciuna și adevărul: vrusese să doarmă, dar nu putuse. Mă așezai pe marginea patului și, prefăcîndu-mă că n-o privesc direct, o contemplai în tăcere, cu pleoapele pe jumătate închise. "Ta-taaa!" zise. Era o chemare, de astă dată am simțit că vrea să spună ceva. "Da tată!" murmurai. "Ta-taa, reluă, eu cînd te văd că vii la mine și te așezi pe pat, mă uit la tine... și... și nu știu ce să-ți mai spun..." De cîtva timp nu mai dormea pe brînci, se făcuse mai vioaie și abia aștepta să mă întorc acasă și s-o iau la plimbare. Nu era prea voinică, curînd o dureau "piscioalele" (o dureau sau îi plăcea în brațe?), și îi plăcea mai ales, cînd se întîmpla să am și treabă în oraș, să intru în marea librărie din centru, sau să cumpăr ceva din vreun magazin. "Și ce-ai vrea tu să-mi spui și nu mai știi ce?" o întrebai. "Ta-taa, zise, mergem la cișmar? Scînteia gîndirii ei țîșnise cîteva clipe, dar apoi uitase, poate că nici nu știuse că exprimase atît de limpede neputința ei de a da glas la ceea ce simțea cînd mă vedea lîngă patul ei. "Mergem, tată, zisei. Bine că mi-ai adus aminte!" Asta se întîmplase acum cîteva zile, dar nu observasem, că i-ar fi plăcut mica dugheană a "cișmarului". Uite că îi plăcuse și, ca odinioară copilului Creangă, îi plăcea și ei să-l vadă iar pe acest nou Ciorpec" așezat pe scăunelul lui, chel ca și acela, mustăcios și înconjurat de calapoade și de rafturi de încălțăminte dată la reparat. "Sus! o îndemnăi. Hai să ne îmbrăcăm!" Se ridică și legănîndu-se ca o rățușcă mi se lăsă în brațe. Avea și ea pijama! Dulapul ei, cu rochițele, șosetele, încălțăminte, toate minuscule, așezate în ordine pe rafturi. Mă lăsai în genunchi s-a ajut, să se îmbrace, îi scosei așa-zisii pantaloni ai pijamalei, din care ea își trase picioarele, sprijinindu-se cu o mîină de umărul meu, apoi o îmbrăcai cu o rochiță albă cu buline albastre care îmi plăcea mie și în care părul ei încă blond se încurcă și i se încurcă și brațele încercînd să nimerească singură mînele (nimerea pe alături și nu-și corecta mișcarea pînă nu vedea că brațul îi ieșea tot gol prin aer și ni se amestecau la amîndoi mîinile din pricina impulsurilor ei foarte neprecise, dar svîcnite, care o făceau ca nici cînd îi îndreptam eu mîina spre golul mîneii să nimerească iar anapoda), îi

încheiai cataramele de la sandale și crezut că era gata. Nu, că s-o pieptăn!
"Unde ți-e pieptenele?!" "Nu știi", zise. "Cum nu știi, fată mare și nu știi unde îți
sînt obiectele tale de toaletă?" "Ba da, zise și se duse și trase foarte sigură un
sertar și luă de-acolo pieptenele. "Păi vezi? Ziceai că nu știi? Ia te rog să nu te
răsfeti!" O întorsei cu spatele și începuși s-o pieptăn. "Adu-mi o fundă să-ți leg
părul!" "Nu, că să-i fac codițe! "E prea complicat, îi spusei, uite ce bine îți stă
așa cu părul legat la ceafă, te face și pe tine mai mare."

Îi privii chipul și pentru întâia oară, văzînd-o din profil, văzui profilul meu,
dar un profil de vis... Rămăsei tăcut, stăpînit de un sentiment de triumf. Dacă
seamănă cu mine întru totul, și în temperamentul ei, va trage spre mine orice
s-ar întîmpla, îmi spusei. Am pentru ce trăi și alți copii nu voi mai face! Nu va fi
o fată isterică și voi veghea să nu-mi repete eșecurile. Va plăcea și o voi învăța
să aștepte și să aleagă, chiar dacă va fi să i se întîmple să fie izolată în
adolescența ei, cum mi s-a întîmplat mie. O s-o văd zilnic dimineța, fie și doar
cîteva minute, cînd o să începă să meargă la școală. Da, voi face parte dintre
acei care, despărțiți ca și mine de... "Ta-taaa! La ce te gîndești?" Tresării și mă
ridicai. "Mă gîndeam că nu mai ai mult și te duci și tu la școală", îi spusei. "Cît
mai am?" "Hm! Vreo trei ani!" "Mi-arăți și mie școala?" "Cam devreme, reflectai,
mai e pînă atunci!" "Păi ziseși că nu mai e mult!" Izbucnii în rîs! Așa era! Iat-o
sesizînd o contradicție! Îi răspunsei că nu mai are mult dacă te gîndești că
avusese și ea odată două săptămîni, pe urmă o lună, cînd o botezam, pe
urmă... Și tăcui... Pe urmă tatăl ei fusese trimis în minele de plumb...

"Ta-ta, cînd împlinesc eu patru ani?" mă întrebă apoi după ce ieșirăm din
casă. "Peste vreo două luni - așa!" "Și ce-mi cumperi?" "Nu-ți cumpăr nimic, îi
răspunsei eu supărat, gîndind: ia te uită, de pe acum știe că trebuie să i se
cumpere... Îți cumpăr o minge!" îi spusei. "Păi minge am!" "O păpușă mare!"
"Păi am și păpușă!... Ta-taaa, ci să-mi cumperi o trotinetă." Surîsei. Cînd punea
un ci înaintea cuvintelor era la ea semn de mare tandrețe. "Bine, ci să-ți
cumpăr, îi spusei. Dar unde ai văzut tu o trotinetă?" "În parc, la copii!" Ai fi
crezut, auzindu-i felul cum rostise "la copii", că îi vedea pe aceștia cu detașare,
ca și cînd ea, în orice caz, nu mai era copil.

În mod ciudat, singurătatea mea cu ea se accentua, dar era senină și dulce.
Gîndul la maică-sa de asemenea se lumina, brutalitatea răului a cărui apăsare
îmi amorțea sufletul se detașa de Matilda. Acest rău nu mi se mai părea o
emanație a voinței ei deliberate - de a trăi în el și de a mi-l transmite, ci ceva
străin, cu care ea nu putea să lupte. Împreună, mi se părea că se confunda cu
natura ei intimă și jubila trăindu-l, așa cum jubilează cei ce iubesc, cu Silvia
mi se părea că maică-sa e nefericită și că suferea urîndu-și bărbatul. Asta mă
făcea să uit, ca să tresar totdeauna la întoarcere, cînd descopeream că nici
vorbă de suferință la Matilda, și nici un caz nefericire. Clipe grele, fiindcă des-
copeream mereu cum de fiecare dată mi se furișea în inimă, nedorită, speranța
unei apropieri. Cu atît mai violentă și mai urîță era ciocnirea care urma. Luam
fetița în brațe și o copleșea cu duioșii insistente și ostentative, o ținea tot
timpul pe lîngă ea, o chema în bucătărie... Eu nu mai existam, încerca, adică,
s-o facă să uite cu cine a fost la plimbare, să-i arate deci că numai ea, mama ei,
o iubea cu adevărat, ceea ce se și întîmpla (cel puțin în aparență), fiindcă greu

mai prindeam după aceea privirea copilului și pînă a doua zi nu mai auzeam decît rar mica ei melodie, și atunci doar în șoaptă și numai cînd maică-sa o mai slăbea... O iubea pe maică-sa? Neîndoielnic, și Silvia *mă uita* cu adevărat în prezența ei, dar eu știam (fiindcă începusem să observ) că atunci cînd o luam la plimbare puternica forță de atracție a Matildei înceta, nu-i pomenea niciodată numele, nu zicea "vreau la mama", sau să dorească, fără s-o spună, să se întoarcă mai repede acasă și s-o vadă, și mica melodie pe care Silvia o ținea pentru mine ascunsă în suflet reînvia. Mă purtam însă cu ea fără efuziune, pentru a nu-i scinda de pe acum fragila ei simțire. Mi se strîngea însă inima și mă întrebam dacă nu se și scindase cînd vedeam, la întoarcere, cum privirea ei atrasă de prezența mamei nu mă mai vedea. Ce se va întîmpla, îmi spuneam, cînd nu voi mai fi zilnic în casă și cînd (nu mai aveam nici o îndoială) Matilda îi va spune fără urmă de ezitare: tatăl tău te-a părăsit? Copilul va afla ce e minciuna fiindcă eu îi voi spune că n-am părăsit-o și n-o voi părăsi niciodată... pusă între tată și mamă, pe cine va crede? Desigur, întii pe ea, fiindcă avea dovada, da' și eu eram una... Atît de mică, silită să înțeleagă ceea ce nu putea fi încă înțeles!

O dusei de astă dată direct în parc, "la copii", spunîndu-i că pe la "cișmar" o să trecem la întoarcere. Ne așezarăm pe scaune și deschisei o revistă de filozofie pe care o cumpărasem în trecere, de la un chioșc. O simții însă de îndată că se ridică și o văzui îndreptîndu-se spre un băiat care fără s-o cunoască o chema, dar nu-l auzisem rostind vreun cuvînt. Parcul era plin de cărucioare, bunici, părinți tineri, îngrijitoare plictisite că la această oră nici un soldat nu-și făcuse apariția. Se opri la mică distanță de el și se uitară unul la altul, ca și cînd s-ar fi pomenit fiecare în fața unei oglinzi. Un timp tăcură încremeniți, cercetîndu-se fără să înțeleagă nimic, dar el veni apoi mai aproape și îi spuse ceva. Ce anume? Ea îi răspunse și îl părăsi, băiatul se răsuci într-un picior și dispăru. Ce mesaj îi transmisese? Secret mare, Silvia se așeză cuminte lîngă mine și nu zise cîtva timp nimic. Redeschisei revista. Nu era nici un fel de filozofie în ea, articole despre imperialism, care a ajuns în faza sa ultimă, cînd a început să putrezească, despre primul nostru cincinal și altele de acest gen... "Ta-taaa, zise Silvia, în partea ailaltă a parcului au dat drumul la călușei." Aha! Deci ăsta era mesajul! "Bine, tată, mergem", și mă ridicai și lăsai revista pe bancă.

Erau amestecați cu trăsuri cu patru locuri, iar ceva mai încolo scaune sburătoare, învîrtite de un motor vechi care pufăia și trosnea parcă ar fi tăiat lemne. Numai călușeii, ca pe vremuri, erau puși în mișcare de un cal, care alerga și el pe lîngă cei din lemn, dînd foarte des din cap și sfornăind vesel, ca și cînd și-ar fi dat seama că omuleții pe care îi plimba în cerc nu știau ce e un cal adevărat și vroia să le arate. Cînd cursa se opri, o ridicai pe Silvia în brațe și o pusei într-o trăsură. Avui de îndată strania senzație că o s-o pierd cînd o văzui amestecată cu încă alți trei, și calul, punîndu-și capul în piept și făcînd o închipuire de săritură, își reluă cursa, și chipul Silviei începu să treacă pe lîngă mine ca o părere. Gata, nu mai era a mea, intrase și ea în această lume care îți dădea senzația că zbori și te va duce departe într-o călătorie miraculoasă și fără sfîrșit, cînd de fapt ea te întorcea în fiecare clipă înapoi în cerc, mereu înapoi în jurul axei lui, stătea pe loc, deși punea totul în mișcare și în curînd se va opri!

Călătoria s-a terminat, gata, jos, e rîndul altora! Credeam că o să strige de bucurie ca alții, dar ea stătea tăcută, atît de mică, desigur nu speriată, dar nici veselă că zbură. Și dacă lanțul trăsुरii se rupe? mă pomenii întrebîndu-mă, și dacă nu se ține bine și o să cadă? Și o strigai, dar nu mă auzi, fiindcă văzusem că chiar nu se ținea: "Silvia, apucă-te cu mîna de trăsura!" Mi se părea că nu se mai termină și că goana calului se întetește, îi auzeam clopoței de la gît clinchetind și sforăitul lui de încîntare, căci era bine hrănit, gras, deși cam bătrîn, însă mișcarea îi plăcea și lui. Uneori se prefăcea că vrea să-i muște pe copii și își pleca lungul lui cap într-o parte, prins în inima lui de cal de o ciudată efuziune pentru mogîldețele acelea din jur, care de cînd trăia el nu mai creșteau deloc... Altădată, în timp ce alerga, cînta o goarnă, acum goarna încetase, dar lui îi cînta însă pesemne în urechi de era atît de exuberant... Fără să i se spună ceva, începu să-și înmoaie elanul și apoi se opri singur. Timpul cursei se înscrisese demult în memoria lui și știa, desigur, cînd se termina. Copiii se dădură jos unii încă veseli, alții fără prea mare chef, în timp ce cei ce așteptau, înghesuindu-se de nerăbdare, umplură trăsurile și încălecară călușeii de lemn. "Ți-a plăcut, tată?" o întrebai pe Silvia luînd-o în brațe. "Da!", "Mai vrei o dată?" Avu o ezitare... "Mai tîrziu!" zise, înțelesei că nu se omorîse de plăcere și că doar curiozitatea fusese mare.

În mijlocul parcului era un havuz, aproape un lac, plin de lebede, iar alături, ridicat puțin pe o coastă de deal, un local care servea bere, gustări, cafele, înghețată, prăjituri. Mă așezai cu fiica mea la o masă. "O bere pentru mine, îi cerui chelnerului și... "Și pentru domnișoara o înghețată", mă completă el. "Poate vrei o prăjitură?" o întrebai. Dădu din cap: nu! "Ta-taaa, zise ea, după ce chelnerul se îndepărtă, tu ești răgușit!" Tresării. Și mie mi se păruse cînd dădusem comanda, îmi auzisem glasul, ceva străin, puțin spre bas, o clipă. Tușii. "Și acum mai sînt răgușit?" "Da..." Tușii din nou. "Dar acum?" "La fel..." "Cine știe ce-o fi, zisei, oi fi răcit și eu nu simt... Mănîncă încet înghețata, să nu răcești și tu..."

Îmi aprinsei o țigare cu berea înainte, în timp ce Silvia își sorbea parcă înghețata, făcea elipse mari cu brațele, scotea limba, răsuca lingurița în aer... Bine, gîndii, dacă într-o zi o să mă întrebe unde lucrez, ce-o să-i spun? Într-o zi, cînd o să înceapă să se ducă la școală... Așa mici, copiii încep să se laude cu părinții lor. Tata e doctor, tata e inginer, maistru, mama e arhitectă... Dar tatăl? Tatăl tău ce e ? Ei? Ce e?!... Ar putea Ion Micu, la el în redacție...? "Ta-taaa, la ce te gîndești iar?" "Ascultă, mă înfuriai, ce faci tu cu înghețata aia?" "O mănînc!" "Nu s-ar zice! Ia vino încoace!" Vroiam s-o strîng în brațe, s-o sărut, să-mi lipesc obrazul de al ei, s-o mîngîi... O pusei pe genunchi, înmuiai un șervețel de hîrtie în paharul cu apă, îi ștersei mînuțele și bărbia, îi desfăcui părul care n-avea nimic și îl legai la loc și abia după aceea îi ținui micul ei chip aproape de al meu. "Silvia, fetița, îi spusei, codița, tata te iubește..."

Avea aerul că știe, fiindcă nici o schimbare de expresie nu se produsese pe chipul ei. Pe drum, la întoarcere, ne întîlnirăm cu un cîine și ea vru să se apropie de el. Era un cîine vagabond și o oprii, explicîndu-i că s-ar putea s-o muște din prostie... Se vedea că e un dulău nerod, care nu reușise să se lipească și el de-un stăpîn, pesemne nimeni nu-i găsisse vreo calitate și toată

lumea îl gonise, și atunci se resemnase să trăiască pe străzi, dar avînd aerul că dacă nu e al nimănui e al tuturor... Era un mister cine îi dădea să mănînce, fiindcă nu era ogîrjit. Ia să vedem, mă oprii și îl chemai. El își îndoii trupul spre o formă de covrig, chiar a îndoială, și lăsă capul în jos parcă spunînd: "Nu e sigur că dacă vin nu-mi dai un picior, așa că mai bine aștept, dacă vrei vino tu la mine, deși nici atunci nu știu dacă sînt ferit de cine știe ce surpriză". Încît, apropiindu-ne de el, se îndepărtă, păstră o distanță și umilit de propria-i lașitate ne așteptă, pentru ca din nou să se retragă. Altfel avea o curbură frumoasă a burții și picioare înalte de ogar, botul lung... L-ași fi luat cu mine dacă ar fi intuit că apăruse pentru el o ocazie să se aciuiască pe lîngă o casă. "Crezi că are cineva timp să-ți descifreze soarta ta de cîine! îi spusei. Ai rasă în tine, dar cine știe ce apucături! Ești, oricum, slab sufletește, ți-ai pierdut încrederea în oameni, o să mori călcat de o mașină, ori or să te prindă cei de la ecarisaj și or să-ți ia pielea, iar din carnea ta să facă cel mai bun clei!"

Intrarăm în marea librărie centrală în care nu răsfoii nici o carte, mă uitam doar pe deasupra, în timp ce Silvia, care nu ajungea nici cu capul pînă la ele, se agățase cu mîinile de marginea mesei, curioasă să vadă ce era acolo sus pe mesele lungi. Ce putea să fie? Cărți, după formă! Îi cumpărai una care promitea ceva bun, *Familia Roademult*, și de la papetărie niște abțibilduri. Cuvîntul îi plăcu și îl repetă pe drum insistînd să i le arăt. "Ți le arăt acasă, cînd o să le învăț cum să le tai și să le lipești..." Trecurăm apoi pe la "cișmar". Silvia era răpită, nu știu ce-i plăcuse ei aici: ciocanul meșterului, sula pe care o înfigea în talpă, faptul că nu se grăbea după ce intrai la el și abia după ce termina de bătut cuiele de lemn pe care le ținea în gură își ridica privirea și se uita o clipă la tine? Faptul că avea lîngă el un mic aparat de ebonită care se alimenta dintr-o priză ascunsă printre rafturi și cînta în surdina? Îmi dădu pantofii, îi plății și ieșirăm, dar apoi îmi veni un gînd și revenii. "Domnu Suci, îi spusei, ai putea să-mi faci o curea pentru fetiță?" "Ce fel de curea?" "Una subțire, pentru sărit..." "Așa pentru joacă?" zise cismarul. "Da, cu o buclă la capete, s-o poată ține și s-o întoarcă peste cap." "Da' e prea mică ea pentru jocu-ăsta", zise cismarul. "Nu sînt mică", zise Silvia. "Bine, fata tatii, conveni cismarul, ia să-ți iau eu măsura. O să-ți fac una așa frumoasă împletită în trei." "Să nu fie prea groasă", observai. "Nu, că am eu grijă, zise cismarul măsurînd-o pe fetiță cu o sfoară. Mîine e gata!"

Iar acasă ne apucarăm să tăiem abțihilduri. Îi lipii eu primul un iepuraș pe tăblia albă a patului. "Vezi?! îi spusei. E foarte frumos!" Apoi o lăsai să văd ce face cu foarfecă. "Acuma să pui alături de el un ursuleț." Dar îl strică, îi tăie capul. Forfecuța n-o asculta. Migălrăm însă amîndoi vreme îndelungată pînă ce în dormitor începu să se lase întunericul. "Ta-taaa, zise ea deodată, văzîndu-mă absorbit cu micile figuri. Nu trebuie să terminăm toate accibidlurile într-o singură zi!" Eu sării. O luai în brațe și de astă dată începui s-o sărut fără nici o reținere. "Așa este! îi șoptii, nu trebuie totul consumat într-o singură zi! Nici măcar într-o singură viață! gîndii. Și ce dacă o viață nu se împlinește? Se va împlini alta, după tine."

Și gîndul îmi zbură în clipa aceea la uitatele mele caiete. În întuneric stăteau în beciul bunicului, dar și mai în întuneric stăteau parcă în amintirea

mea. Le voi mai scoate vreodată de-acolo? mă întrebai. Vor mai reînvia retezatele mele elanuri? Dar gândul, țintuit parcă, nu zbură și inima nu mi se încălzi.

XXV

A doua zi se prezentă iar cavalerul ei și îi spuse nu știu ce nou secret. Că, mi-l desvăluie Silvia de îndată, s-o las și pe ea să se ducă și să se joace cu copiii. Cum s-o las? Dacă se pierdea? "Nu mă pierd, tată!" îmi răspunse cu atîta siguranță de sine, încît șovăii. "Bine, îi spusei, merg și eu cu tine. Unde sînt copiii?" Băiatul îmi arată direcția havuzului. De astă dată cumpărasem de la un chioșc *Luceafărul literar*, curios să văd și eu ce publica Ion Micu. Începui să-l răsfoiesc ridicînd din cînd în cînd privirea neliniștit spre fetiță cînd n-o zăream de îndată în droaia de copii care se zbenguiau printre copaci.

Revista condusă de Ion Micu, în afara unor traduceri din lirica germană semnate de marele poet și filozof și de note polemice al căror sens îmi scăpa fiindcă autorii și cărțile la care se refereau îmi erau necunoscuți, era aproape ilizibilă. Totuși, mă hotărîi să citesc pînă la capăt o nuvelă, să văd și eu ce se scrie... Autorul descria un conflict interior al unui țăran care tocmai se înscrisese în gospodăria agricolă colectivă. Ce se întîmplase? Se înscrisese el, dar în prealabil își vînduse boii și acum avea muștrări de conștiință. Nu putea să doarmă: auzi, ei îl primiseră cu brațele deschise și el îi înșelase! Dar ce era de făcut? Bani primiiți pe boi îl frigeau, cum să înceapă el o viață nouă cu o astfel de amintire? Și după mai multe zile de frămîntări îi veni un gând; autorul însă nu-l desvăluie, ca să-i urmărim eroul cu răsufierea tăiată și să-i urmărim și gîndurile (monolog interior!), ce-o să zică președintele cînd o să audă, ce-or să zică ceilalți, care negreșit se vor adund buluc în curtea gospodăriei cînd o să-i dea drumul... Cui, la ce? Ei, *suspense*, oricum va fi mare turbureală și el va putea apoi să umble cu fruntea sus și să doarmă liniștit. Pînă la urmă aflăm în sfîrșit că vroia să cumpere un motor și să-l predea, gratis, bineînțeleș, gospodăriei. Ce fel de motor? Nu se spunea, de tăiat lemne, de scos apa, cumpărat de la cine, de la un magazin de stat sau de la un particular. Începe apoi o mică odisee a transportului, ba într-o căruță de ocazie, ba în spinare, gîfiind și asudînd. Și iată-l cu el în curtea gospodăriei. Și aici autorul deveni deodată foarte realist și în același timp foarte modern, eroul nu triumfă (eroii moderni acționează riscînd și încheind printr-un eșec), numai că prin curtea gospodăriei erau doar cîțiva oameni, președintele lipsea, iar motorul, ca să stîrnească turbureală, trebuia întii de toate să meargă. Ei, nu mergea, pușia îngrozitor, tușea, exploda învăluindu-l pe erou într-un fum negru și înecăcios. Da, viața e un fum, dar merită să lupți cu ea și să învingi și mai ales să rămii în această luptă cu conștiința curată. Asta era sensul pe care îl sugera acest final neașteptat. Prinsei gust să mai citesc o nuvelă, inventivitatea falsului e și ea atrăgătoare, și de astă dată autorul chiar reuși să-mi descrețească fruntea. Eroul, un ardelean dintr-o bucată, tot un țăran, intră în biroul președintelui

sfatului popular, își ia căciula din cap, o izbește de podea și strigă: No, președinte! Apăcă eu fac reclamație la Comitetul Central! No, ce e!! zice și acela alarmat. No, zice țăranul, eu vreau să dau mai mult, și ăla de la baza de recepție nu vrea să primească. Eu fac reclamație, merg pînă sus! No, ce să dai, mă Toadere? Că nu înțeleg! Apoi, no, cote, mă! zice țăranul. Cotele aferente? întrebă președintele. No, lasă-le pe-alea, zice țăranul neaoș cu o mîndrie vînjoasă, peste alea eu vreau să dau mai mult, mă! Și începe conflictul între eroul cu înalta sa conștiință patriotică (fiindcă predarea cotelor către stat era o datorie patriotică, iar el vroia să predea mai mult!) și inerția eternă a birocratilor, conflict care se rezolvă în favoarea celui dintîi. Era, cumva, în publicarea acestor nuvele, ascunsă, ironia sarcastică a lui Ion Micu? Desigur, fiindcă nu puteam să-mi închipui că i-ar fi plăcut acești ilari continuatori ai lui Slavici și Rebreanu, dar asta numai pentru că eu îl cunoșteam, ce trebuiau să creadă însă cititorii care nu știau că redactorul șef al acestei publicații e un om atît de subtil încît publica aceste texte ca să-i înveselească? Ce-ar fi trebuit să fac eu acolo dacă m-ar fi angajat în redacție, cum îmi dăduse de înțeles? Dacă astfel se scria, sau dacă, oricum, numai lucruri din astea puteau apărea, care ar fi fost rolul meu? Să caut, adică, să aleg texte mai bune? Nu mă simțeam calificat și nici adaptabil, nu aveam "ironia" de a face pe micul diavol, să acționez adică într-un fel și în același timp să fac cu ochiul că trebuie să se înțeleagă altfel. Cum să se înțeleagă? Cititorul e un om serios, și era, practic, imposibil să-l inițiezi într-o parodie care nu purta acest titlu... Nu era "om de litere" pe care să-l inviți la braserie și să-i explici că... el era doar cititor, adică un ins care dacă deschidea o revistă căuta în ea contactul cu marile probleme ale lumii în care trăia și al căror înțeles adînc fie că îi scăpa (lupta lui grea pentru existență îi închidea adesea orizontul), fie că, dimpotrivă, intuia acest înțeles și dorea să-i fie confirmat de spiritele alese care puteau scrie și publica. Ion Micu, cu sarcasmul și umorul său denaturat, era, ăhă, departe de determinările eterne ale cititorului de totdeauna, care căuta în artă atît uitarea (căci ficțiunea artistică este, pe un plan desigur superior, un drog), cît și inițierea într-un univers superior, care să-i reamintească verticalitatea noastră în spirit, cum spune Kierkegaard, cînd viața ne pune adesea în genunchi... Nu, nu voi lucra într-o astfel de redacție... Erau mai interesanți Vintilă, Bacaloglu, Calistrat... chiar și famenul de Pantelimonescu, prin plictisul inexplicabil pe care ți-l inspira de îndată ce deschidea gura... Nu, n-aveam chef să învăț formele de simulare și disimulare a gîndirii ca să-mi creez iluzia că rămîneam liber cînd hotăram publicarea unor texte de a căror stupiditate eram conștient. Cel puțin cînd albeam cu var trunchiul unui copac puteam gîndi că sînt grădinar. Dar acolo ce puteam gîndi că sînt? Cel mult un regizor de circ care dădea spectacole într-o arenă goală...

"Ta-taaa", mă trezi Silvia din aceste reflecții. Mă uitai la ea cum se așează pe scaun alături de mine cu aerul că n-are nimic de spus, deși nu numai gîsul, ci și mișcările ei, mimînd o discretă nepăsare afectată, arătau că părăsise joaca cu un anumit gînd... "Ei, ia zi-i!" "Ta-taaa, hai să căutăm ci niște flori..." Acest *ci* era la ea, pe lîngă expresia extremei tandreți, și a dominației unei idei pe care o dorea negreșit să fie împlinită. "Da? zic. Bine, hai să vedem pe unde le putem

găsi!" Pornirăm în căutarea lor, dar nu se vedeau decît prin ronduri, și de-acolo n-aveam voie să le culegem. Silvia însă nu era de aceeași părere și nu se arătă deloc convinsă cînd îi spusei că aceste flori nu erau puse să fie rupte. Îmi răspunse printr-o tăcere care avea viziunea unui alt adevăr. "Da' ce vrei tu să faci cu florile?" Se uită la mine cu ochii mari și îmi șopti: "Ci sînt flori pentru mireasă!" "Mireasă?! Care mireasă?" o întrebai, ghicind că pesemne o făcuseră pe vreo fetiță mireasă și porniseră toți să caute flori. "Ci vin să-ți arăt", zise, și îmi apucă mîna, și mă duse undeva alături de cîrdul de copii, printre care însă nu zării nici o mireasă. "Uite, ta-taaa", îmi spuse. Lîngă un copac văzui un buchet mare de garoafe, dar care nu mai erau foarte proaspete, iar prin preajmă flori de rînd împrăștiate, petunii, trandafiri, cîrciumărese, astea însă rupte de curînd.. "Da, tată, zisei, vād, dar unde e mireasa?" "Vine", zise. "Dar unde e? Care dintre voi?" "Nu e dintre noi!" "A, nu e dintre voi? Dar unde ați văzut-o?" "Ci, n-am văzut-o!" "Atunci de unde știți că vine?" Nu-mi răspunse. "Și cine v-a spus vouă că sînt pentru mireasă? Cine le-a adus aici?" Dădu imperceptibil din umerii ei mici. "Ci le-am găsit aici, zise, și copiii au cules altele, și eu n-am cules, că mi-a spus un om că nu e voie..." "Păi sigur că nu e voie..." "Da' vreau să pun și eu, ta-taaa", spuse cu un regret neașteptat, care îmi aminti că ritualurile pe care le cere un eveniment care se produce în lumea copiilor nu mai sînt simplă joacă, ci reprezintă participarea totală a simțirii lor la misterele existenței. Ce era o mireasă? Hm! Un fel de zîină care putea fi văzută... "Bine, îi spusei, luăm de la noi din curte trandafiri și..."

Credeam că are să uite, dar a doua zi îmi reaminti și trebui să-i fac un buchet. Îi străluceau ochii și se duse direct la copac, se aplecă și le așeză cu mișcări reculese lîngă garoafele veștejite. Apoi se ridică și se uită vrăjtită la gră-mada aceea de flori care între timp mai crescuse... "Și cine a spus, tată, că sînt flori pentru mireasă?" o întrebai. Nu știa! Bineînțeles unul dintre ei, pe care dacă l-ai fi întrebat s-ar fi arătat și el nedumerit și n-ar fi confirmat că el spusese. Mitul miresei care trebuia să vină ținu cîteva zile și se stinse în propriile lui flori inițiale, care se veștejiră atît de tare, încît întreținerea lor își pierdu înțelesul: mireasa așteptată nu venea... Rămînea însă o enigmă nedeslegată: cine aruncase acolo garoafele?...

XXVI

Din mitul inocent al copiilor mă smulse Matilda cu o violență neînfrînată. Se întorsese parcă de la București cu o falcă în cer și una în pămînt. Ce era cu ea? Nu-i merseseră bine treburile pe-acolo? Că de ce n-am lăsat fetița să se ducă la Tasia? Tot nu m-am învățat cu gîndul că acest copil nu mai e al meu? "Nu, îi spusei cu simplitate, cu atît mai liniștit cu cît era ea mai deslănțuită, nimeni nu se poate învăța cu gîndul că un copil al tău nu mai e al tău. Și adăugai: tot nu te-ai învățat cu acest adevăr indestructibil?"

Se uită la mine și avui sentimentul că tot ceea ce e într-o ființă umană nedeterminat și insondabil se urcase la suprafață și fierbea. Mi se transmise

net o senzație de neliniște, ca în fața unei primejdii nedefinite, dar iminente. Nu eram pregătit să-i fac față, fusesem fericit în această săptămână cât lipsise, îmi aminteam că totuși gîndul la caietele mele, chiar dacă nu resuscitase în conștiința mea stinsele elanuri de altădată, o mișcare a inerției tot produsese, o vagă curiozitate de a le răsfoi, deși presimțeam că în clipa cînd ași face-o o greutate ca de plumb îmi va apăsa mîinile. Ceva îmi spunea însă că a doua oară s-ar putea ca această greutate să fie mai mică. Vroiam să-mi protejez această licărire de speranță și evitai ciocnirea cu Matilda. "Nu pleca nicăieri, ridică însă ea glasul, cu o tonalitate parcă de tuci. Stai și ascultă: fă-ți toate socotelile, în două săptămîni divorțăm și eu am părăsit acest oraș. Mircea mă așteaptă la București..." "Care Mircea?" tresării eu după o lungă tăcere. "Mircea, căruia îi duceți voi pancartele cu portretul lui la 1 Mai și la 23 August." "Aha! Ți-a găsit el la București un post mai bun..." "Nu, dragă, mă mărit cu el!" preciza ea cu un glas sarcastic. "Aha! Deci la el ai fost săptămîna asta cît ai lipsit?" "Bineînțeles!" Dar parcă era o ironie, ca atunci cînd sugerezi unui naiv exact contrariul a ceea ce afirmi: o absurditate, cum să se mărite cu acel Mircea și ce să fi căutat la el? Astfel primim știri despre noi, drept incredibile, ca să le diminuăm forța de șoc. "Mda, zisei, deci e chestie veche!" "Aha, zise, destul de veche!" "Și de ce ați întîrziat atîta?" "Mă privește!", "Mda! Cam de cînd?" "Vrei să știi?!"

Și se uită la mine cu aerul că nu mă sfătua să fiu atît de curios. Puteam să am o surpriză. Mă uitai într-o parte și o lungă tăcere se așternu între noi. Știrea nu mă lovi din pricina revelației care îmi cutreieră amintirea ca un șarpe de foc: așadar, acel telefon cînd o surprinsesem vorbind cu o expresie atît de fericită era exact ceea ce intuisem, cu un bărbat vorbea ea, cu mine în casă, și nimic nu era înscenat, nici încercarea de a fugi, cînd își făcuse bagajele, dacă ași fi lăsat-o chiar s-ar fi dus. Da, ar fi plecat să nască în casa altuia copilul făcut cu mine. Îl iubea deci de pe atunci pe acest Mircea. Și atît de străin îi devenisem eu și atît de repede, în mai puțin de un an de viață în doi? Dacă Silvia nu mi-ar fi semănat, astăzi ași fi crezut că fetița nu e a mea. Încercai să-mi amintesc chipul acestui om și descoperii un gînd care îmi venise atunci cînd intrasem în biroul lui și care pierise în aceeași clipă din lipsă de interes pentru vîrsta sa reală; nu arăta atît de bătrîn pe cît îmi spusese Matilda ("nu fi gelos, are copii cît noi"). "Cum o să aibă? gîndisem. Doar dacă i-a făcut la douăzeci de ani." Da, gîndii acum, iată secrete ale celor de aceeași vîrstă. Mircea ăsta trebuie să aibă patruzeci, patruzeci și cinci de ani, mai aproape de Matilda decît mine, mai protector decît nepăsătoarea mea tinerețe. Iar copiii lui, dacă există, nu mai au mamă, trebuie să fi murit și nu pot avea mai mult de cincisprezece ani. Se îndrăgostise deci de Matilda cu toată puterea vîrstei lui mature, sentiment care, amplificat și de puterea reală pe care o avea în această lume (și cine știe dacă nu și de conștiința unui mare destin), plăcuse atît de tare Matildei? Deci de atunci? "Știi de cînd, îi spusei, deci arestarea mea v-a prins bine!" "Să nu îndrăznești să insinuezi că de aceea nu te-a salvat, fiindcă ar fi avut interes să scape de tine! strigă ea amenințătoare. Crezi că ar fi avut nevoie un om ca el? Dimpotrivă, a făcut totul să te scape de aceste caiete, a riscat mari bănuieli și cred că șeful Securității n-a întîrziat să-i trimită un

raport la București, care s-a pus la dosarul lui."

Abia acum resimții lovitura și mă copleși dorința înspăimântătoare de a i-o înapoia. "Și tu cum ai îndrăsnit să-l pui pe amantul tău să mă salveze? îi șoptii. Ași fi preferat să fac zece ani pușcărie decât să păstrez în minte o asemenea amintire. Cum ai îndrăsnit? repetai. Cum ai îndrăsnit să gîndești despre mine că pot fi salvat cu acest preț? Cum ai îndrăsnit să mai trăiești cu mine în timp ce mă trădai cu copilul în burtă!" Mă ridicai alene, cu o nesfirșită lentoare, să n-o sperii și în același timp să-mi domin furia care mă zguduia. Mă simțeam bucuros de forța urii care mă zgîlțuia. Da, iată, sufletul meu nu era inert, și odată cu focul urii care se mișca în adîncuri îmi simțeam toate puterile revenind, simțeam în mine forța de a-mi reface viața, de a o relua de-acolo de unde fusese întreruptă... Și o voi face, îmi spusei, și viziunea unei singuratăți fertile, trăind într-o odaie în mijlocul cărților și caietelor mele, îmbogățit de experiența totală a timpului în care trăiam, aproape că mă ameți și începui să mă plimb visător și pașnic prin hol. În sfîrșit, muntele de inerție care mă strivise și de sub greutatea căruia ea credea că n-o să mă mai eliberez niciodată mă părăsise, se dădea la o parte și inima îmi bătea iarăși cu puterea de altădată. În același timp murmuram ca într-un vis cu o stranie duioșie: "Cum ai îndrăsnit, Matilda?... Cum ai putut îndrăsnii?" Așteptam să-mi răspundă: Am îndrăsnit fiindcă pe atunci nu era nimic între mine și Mircea. Dar știam că n-o să răspundă, fiindcă așa cum îi cunoștea ea pe oameni știa că eu n-o voi crede. Totuși, așa fi crezut-o! Aici e aici! Ași fi crezut-o, așa fi crezut cel puțin în dorința ei de a se împăca cu mine, de a scăpa de ură și pentru acest lucru așa fi iertat-o. Pentru ea însă, după cum credea ea, asta ar fi însemnat să se umilească, și de ce ar fi făcut-o?

Pașii mă duseră ca din întîmplare lîngă fotoliul ei. Repetai: "Matilda, îi șoptii, nu mai ai gură? Răspunde, cum ai îndrăsnit?... Ai îndrăsnit să-mi faci un bine în timp ce mă trădai! Nu te-ai gîndit? Măcar dacă nu mi-ai fi spus-o cînd am revenit de-acolo, dacă nu mi-ai fi povestit totul cu atîta satisfacție, cu atîta lux de amănunte, n-ași fi aflat-o niciodată, n-aveam de unde. E genul de adevăruri care nu folosesc la nimic și cu care nu te poți împăca. Și m-ai pus și sub protecția lui la ieșire, da, fiindcă eu aveam nevoie să fiu protejat! Și încă ce protecție, bine că a simțit el ceva și nu mi-a «aranjat» nimic. Pentru asta îl respect! Dar pe tine nu! Pînă și cea mai umilă femeie ar fi spus lasă, măi omule, o să trăim și noi cum o să putem, nu durează el binele pe lumea asta, dar nici răul! în timp ce tu mă trimiteai la amantul tău să mă ajute! Fiindcă era amantul tău, ai trăit cu el în lipsa mea, știu totul, Matilda...".

Ar fi trebuit să strige: nu e adevărat! Dar nu strigă. Era adevărat? Bineînțeles! Sau nu era adevărat și accepta riscul urii mele, ca să-și justifice propria-i ură? Da, așa era, totdeauna urmărise să-mi întrețină ura, iubirea mea o deruta. Dar asta putea să însemne că mă ura fiindcă era culpabilă? Poate de aceea în cei trei ani cît lipsisem crescuse fetița în cultul tatălui? Nu îndrăsnise să-mi facă un rău atît de mare și să mă dea mort, dispărut și s-o regăsesc divorțată și recăsătorită, cum li se întîmpla adesea în acei ani celor închiși? Șovăise? Iar căderea mea la întoarcere i se păruse insuportabilă?

Tăcea cu o expresie care îmi amintea o scenă veche, cînd tot astfel se aflase

sub tirul acuzațiilor lui Petrică și asculta cu surîsul celui care nu vrea să spună ce gîndește, sugerînd unui al treilea, adică mie, adevăratul mobil al comportării ei, pe care dacă l-ar fi exprimat ar fi riscat să fie ucisă. Acum acest al treilea nu era prezent, totuși îi surîdea. Eu înțelesesem atunci că Petrică n-o domina pe această femelă ca bărbat, nu sufletește, ci cînd se culcau împreună. Tirul lui era departe de țintă. Mă înșelam. Cum era al meu? La fel de departe, secretul îl deținea acum acel Mircea și ea îi surîdea complice, deși el nu era de față! Aha! Care o fi? Poate o virilitate mai potolită, cu care să-și poată amesteca ea elucubrațiile cu tentă teozofică și să fie admirată și în casă, și în pat, și nu numai la serviciu și în societate? Avea și această expresie, puțin îndîrjită: cel care e absent mă ascultă și mă respectă pentru ceea ce sînt eu, așa cum sînt, parcă îmi spunea. Acela e un bărbat, și nu...

"Dacă știi totul, atunci trebuie să știi și cum am îndrăsnit", rupse ea tăcerea. "Nu, Matilda, zisei, văzînd că s-a oprit (și în clipa aceea simții o intensă dorință să-i pun mîna pe cap s-o mîngîi și apoi s-o strîng de gît), îți cunosc faptele, dar înțelesul lor îmi scapă. N-o să spui, Matilda, că nu mă cunoști, sau mai bine zis m-ai cunoscut, dar ai refuzat apoi în sinea ta să crezi că pot fi așa cum eram. În cei doi ani de dinainte de căsătorie ai avut timp să mă cunoști... Ce-ai făcut după aceea e un secret al tău, care îmi scapă. Dă-ți pe față secretul tău, Matilda, e ora marilor destăinuirii!..."

Și mă lăsai jos pe vine la poalele ei și o privii fascinat. "A fost o mare dragoste, Matilda, pe care după căsătorie, ași putea spune că chiar din primele zile cînd am venit la tine în casă, ai început s-o sapi cu îndîrjire la rădăcină și s-o distrugi. Ce s-a întîmplat, Matilda?" Mă ridicai foarte vesel, atît de vesel, încît izbii ca din întîmplare cu piciorul și dădui peste cap măsura rotundă dintre fotolii, martoră a atîtor încercări ale mele de a smulge secretul care o făcuse pe această femeie să se căsătorească cu mine, deși dragostea ei tocmai se stinsese. Acum însă nu mă mai interesa, și nepăsarea îmi dădea o astfel de jubilație, încît răsturnai cu o altă lovitură de picior și fotoliul în care mă așezasem atîția ani, martor și el al atîtor scene din care ieșisem totdeauna micșorat în propriii mei ochi, și acceptînd mereu și mereu această micșorare, tot sperînd că visul meu de fericire poate fi apărat. Îi surprinsei privirea urmă-rindu-mă cutreierată de o multitudine de sugestii ale disprețului și ale unei jubilații proprii, pe care surîsul complice cu cel absent îl accentua. Privire vie, ascuțită, victorioasă, plină de viață și de sfidare, care răscolea în mine vechi tandreți reprimite, vechi elanuri respinse, zile de fericire neîmplinite... "Bine, Matilda, continui, văd că nu vrei să vorbești, călătorie sprîncenată (și mă apropiai din nou de ea, îi luai mîna și i-o sărutai, ea și-o retrase ca și cînd i-ar fi atins-o o viperă, căci o bruscă repulsie îi apăruse pe chip), ai grijă de fetiță și vezi să nu ajungă acolo în noua ta familie o biată făptură vitregită, fiindcă n-o să fie bine, te avertizez, oricît de mare e ștabul cu care ne-ai trădat, pe mine și pe ea, încă înainte ca ea să se fi născut..."

Și o luai încet spre biroul meu, deschisei ușa, o închisei la loc și rămăsei singur. Vroiam să verific dacă siguranța mea de sine, reînvierea mea neașteptată nu erau o simplă excitație, o simplă reacție de apărare împotriva loviturii pe care o promisem, căci știam că foarte adesea singurătatea spulberă

certitudini adânci, născute de prezența altora, în fața cărora sîntem siliți să bravăm, stăpîniți de o dorință obscură de a stîrni în ei îndoiala, deși știm bine că asta nu mai folosește la nimic... Mă așezai la birou și-mi pusei picioarele pe cristalul lui, altădată plin de cărți și caiete, și el martor al visului meu de a răsturna filozofia modernă atacînd așa-zisa conștiință tragică pe care ar avea-o omul despre viață, născută din boala mortală a dualității ei. Da, voi face acest lucru, da, îl voi face, și repetînd această gîndire. Îl voi face, da, acest lucru trebuie să-l împlinesc, îmi dădui seama că nu mă încurajam pe mine însumi, ci eram încurajat de mine însumi, împotriva suferinței care trebuia cu adînc dispreț alungată. Suferisem destul!

Distanța incomensurabilă care se crease, cu anii, între noi era atît de mare, încît reproducea parcă în mic fuga spre roșu a galaxiilor, dovadă a expansiunii uriașe a universului, îndepărtarea lor cu o viteză fantastică de big-bang-ul inițial. Nu cumva, mă întrebai, asta e și legea universului nostru sufletesc, a apariției și apoi a îndepărtării unui sentiment, a fugii lui țicnite spre roșu de locul și de omul care i-au dat naștere? Mai degrabă sminteala e în adîncuri, în micul și nu în marele cosmos, acolo unde nu mai există cauză și efect, unde se crede că nu mai există nimic și totuși există, unde gîndul încetează ca gînd îndată ce s-a manifestat și se transformă în *stare*... Fiindcă Matilda nu era un animal inferior care să nu-și dea seama că nu are împotriva mea nici o probă de vinovăție (istoria cu Căprioara nu putea fi o astfel de dovadă), totuși că avea o *stare* din care țîșnise gîndul că, oho! și încă cum eram vinovat... Strîns cu ușa, acest gînd poate că s-ar îndepărta în sinea ei de persoana mea, dar ar reveni asupra omului în general. Și aici cum ai putea să nu-i dai dreptate? Rămînea doar că eu ajunseseam pentru ea *un om în general*, și nu eu, Victor, bărbatul cu care făcuse un copil, și Petrini, care fusesem asistent universitar, nume care devenise și al ei... Bine, sînt un om în general, capabil de toate crimele pe care el le-ar putea săvîrși și pe care le și săvîrșise în acest sinistru secol. Nu omorîsem eu un om în mină? E adevărat că mă apărasem, ei și? Că mă apărasem o spuneam eu, dar care era adevărul? Nu cumva folosisem doar pretextul care se lipea perfect pe... Cine îmi spusese mie că gardianul chiar vruse să mă omoare? Faptul că alții muriseră? Erau bătrîni, slabi, în timp ce eu eram tînăr și rezistent și găsisem și trucul cu puloverul pe sub cămașă. Era chiar atît de sigur că după încă trei-patru zile gardianul n-ar fi renunțat? Ar fi trebuit să risc să-i acord o șansă, or eu, din dorința mea obscură de a ucide, riscasem cu adevărat să fiu prins și să fiu la rîndul meu omorît. Nu-i auzisem eu glasul limpede de nevinovăție în clipa cînd îi astupasem gura și îi șoptisem: duiosule, o să mori! Ai ceva de spus care poate fi reținut?... Spune-mi ceva care să mă facă să-mi pară rău că te omor! Dom' șef, șoptise și el (deci nu strigase ca un animal prins în capcană!), îmi șoptise cu simplitate și omenie (adică sîntem oameni, nu mă omori): dom' șef, n-am vrut să-ți fac nimic! Care fusese răspunsul meu? Ei, da, te cred! Mă înduioșezi, o să am remușcări! Și îl aruncasem în tunelul răsturnat și negru al morții. (Cele mai rele supoziții asupra comportamentului nostru se fac totdeauna cînd sîntem smulși din universul în care alte determinări decît cele firești ne-au împins să acționăm într-un anumit fel și sîntem judecați după cele normale, opunînduni-se un cod

moral și chiar juridic care acolo unde am săvârșit o anumită faptă nu mai există; fiindcă în nici un regulament al detențiilor nu scrie că un gardian are dreptul să bage pe un condamnat la carceră, iarna, desculț și în cămașă; cît despre codul moral, să nu mai vorbim, încît mă trezii rîzînd sălbatic la gîndul că destinul vruse ca fapta mea să nu fie descoperită; iată codul moral care mă apăraseră: călăii își merită pedeapsa; cît despre o așa-zisă dorință a mea obscură de a ucide, trebuie să spun că în fiecare seară trăiam clipe de groază cînd eram smuls din așternut și trimis între cele patru scînduri, în acel sicriu în picioare printre crăpăturile căruia șuiera adesea vîntul: dacă mă prinde că am un pulover pe dedesubt și mi-l ia? dacă cineva m-a turnat? s-a zis cu mine! Cît despre ultimele lui cuvinte, atît de umane, bineînțeles că știam că în acele clipe erau sincere, da, *în acele clipe*, desigur, își adusese aminte că e om, dar pe urmă, dacă l-ași fi cruțat, ar fi uitat de această fulgerătoare iluminare a conștiinței lui nici măcar abrutizate, ci rele din naștere, din firea lui infamă, și nu m-ar fi cruțat el pe mine, cu atît mai mult cu cît n-o făcuse înainte, cînd eu, *ca om*, nu-i făcusem nici un rău, dar el avusese revelația lui acolo, la gura sobei, cu vătraiul în mînă, că tocmai *ca om* nu trebuie să fiu curățat...)

De cîte ori nu încercasem s-o determin pe Matilda să nu mai vadă în mine *un om în general*, ci omul ei, care o iubise atît de tare și de soarta căruia nu trebuia să se despartă. Dar și-o legase vreodată? Nu, era răspunsul ei, nimeni nu-și poate lega soarta de-a altuia. Știința despre soartă, despre care gînditori români au afirmat că o avem mai mult decît alții, nu se confirma în comportarea Matildci. Da... Ar fi și plictisitor să trăiești cu o astfel de știință, cînd numai dezordinea te pune în armonie cu murmurul surd, înfundat a ceea ce ne scapă. Fusesse mai puternică decît mine, acționase ca o forță a naturii, nici un gînd n-o speriasse. Mă văzuse rău, n-avusese îndoieli că se putea înșela. Mă iubise doi ani, nu se dăduse îndărăt. Sentimentul începuse să-i fugă: nu numai că nu-l oprise, îl biciuise să fugă mai repede. Fusesem închis, mă așteptase, deși trădîndu-mă, deși poate că nu! dar căzusem, mă părăsea... Și totuși, despărțirea aceasta era împotriva mea, o luptă pe care Matilda vroia s-o cîștige. Să cîștige ce? Nu înțelegeam, cînd eu abandonam totul...

Ce e o despărțire? O simplă separare de corpuri. Interese superioare însă ar trebui să ne împiedice să transformăm un lucru atît de simplu (și ce e mai simplu și mai firesc decît să te desparți de cineva dacă înțelegerea nu mai e posibilă?) într-o ruptură totală și definitivă luînd în stăpînire o a treia ființă, un copil, care s-a născut într-o lume în care acest copil trebuia să aibă în preajma lui pe cei care l-au făcut. Eșecurile noastre în ideea pe care ne-am făcut-o despre fericire trebuie să cadă pe planul doi... Ce zicea însă Matilda? Și ca și cînd ar fi auzit de dincolo această întrebare, ușa biroului meu se deschise și ea intră...

XXVII

"Ei, zise, ai reușit să deslegi «enigma» comportării mele?" Pusese cu sarcasm

cuvîntul enigma în ghilimele, vrînd parcă să spună că nu există nici o enigmă și nu dădea, după cum nu dăduse nici pînă atunci, nici un ban pe gîndirea mea, incapabilă să înțeleagă în mod firesc ceea ce e atît de firesc... Firescul ăsta era ea, vocea ei sfidătoare, ochii ei care străluceau ca un diamant verde, surîsul ei adresat altuia... Se așeză pe canapea și își acoperi bine genunchii cu rochia ca pentru a-i feri, ca o pudică fată, de niște priviri concupiscente. Acei genunchi nu mai erau ai mei, altcineva va avea de-aici înainte dseptul să se uite la ei și să-i mîngîie. Își puse bărbia în palmă și cotul pe picior. "Te-ai gîndit vreodată, continuă fără să mă slăbească din ochi și fără să clipească, să te uiți la tine, așa, ca dinafară, și să te vezi așa cum ești?"

Înțelesei că tirul blînd și totodată primejdios al întrebărilor mele dinainte se oprise, sau că nu le mai puteam relua, și acum începea al ei. Nu trebuia s-o întrerup, încît tăcui, întins cum eram în spatele biroului și cu picioarele pe cristal, hotărît să rezist ispitei de a-i răspunde. I-auzi! O să spună ea cum sînt, văzut dinafară, ochiul ei fiind al adevărului, eram ferm convinsă. Auzisem? Că în prima clipă a întîlnirii noastre, atunci pe stradă, pe ninsoare, ochii mei i se lipiseră de ceea ce i se mai putea zări din picior sub haina de blana și deasupra cismeii. Că mă uitasem la ea ca la o curvă... Purtarea mea față de Petrică, pe care îl făcusem să urle prin copaci, Căprioara pe care o omorîsem, Tamara... și așa mai departe...

"Ai știut că mi-a fost scîrbă de tine de la început? Te-ai văzut vreodată cu ochii ăștia? Îți amintesc eu niște fapte, continuă Matilda, nimeriseși odată la noi peste o ceartă de-a mea cu Petrică. Eram insultată și înjurată. Ce-ai făcut tu? În loc să pleci, cum ar fi făcut orice om normal și civilizată, te-ai așezat în fotoliu și ai început să ascuți cu o plăcere sadică. Și după ce Petrică m-a umplut bine cu noroi (și asta a făcut-o la îndemnurile tale diabolice, el singur mi-a povestit mai pe urmă) v-ați ridicat amîndoi și m-ați lăsat singură ca pe-o cîrpă murdară de care ți-ai șters picioarele. Și mai pretindeai ulterior și pretinzi și acuma că mă iubeai în clipele acelea. Ei! Ce zici de asta? Chiar și un om care nu iubea n-ar fi tolerat să fiu terfelită, ar fi încercat într-un fel sau altul să-l potolească pe Petrică, să-i împace pe soți, nu să se bucure de spectacolul degradant pe care îl dădea un om deja atins de o boală gravă. Zadarnic ți-am aruncat priviri să intervii, ți-am zîmbit, crezînd că ești un om întreg, un bărbat nobil, un intelectual cultivat care trebuie să reziste ispitei grosolane de a se delecta de înjosirea altora. Nici bună-ziua nu mi-ai dat la plecare ! Ce ticălos! Mă întreb cum am putut trece vreodată peste asta!"

"Și eu mă întreb, gîndii, cu atît mai mult cu cît nu numai că ai trecut, dar te-ai și îndrăgostit de mine..."

"Ți-am spus atunci că Petrică a dat de scrisorile tale, ca să te determin să nu-mi mai scrii, continuă ea, mai ți-aduci aminte? Că a venit acasă în lipsa mea, a scotocit peste tot și le-a găsit. Ei, află că nu le-a găsit el, eu i le-am dat, dacă vrei să știi, să le citească și să vadă ce fel de om ești, ce fel de prieten avea, că murea după tine de admirație. Atunci a deschis și el ochii. Ce canalie, a spus. Ce tip ignobil, grosolan și primitiv! I s-a făcut scîrbă și află că ai pierdut în el pe singurul om din lume care îți putea purta o afecțiune sinceră și să te prețuiască cum nu meriți toată viața. De silă i s-a făcut rău, s-a dus la baie și a

vomitat, iar scrisorile, afară de una, le-a rupt și le-a aruncat la coș..."

"Disgraziata, gîndii, înveselit, ai vrut să complici intriga tu însăși și să asişti cu voluptate la spectacolul înfruntării dintre mine și Petrică, spectacol care n-ar fi avut loc dacă nu-i dădeai scrisorile. L-ai găsit pe Petrică într-una din fazele lui hiperumaniste și ai amețit de dorința de a-l chinui cu revelațiile din scrisorile mele. Da, mi-aduc aminte, el a venit de-acasă în excursia aceea cu scrisoarea în buzunarul vindiacului și te-ai delectat ascultînd lectura ei cu mine de față. Arbitrai! Adică ai încercat s-o faci și ai fi vrut să ne vezi pe amîndoi ridicîndu-te în slăvi și noi doi îmbrățișîndu-ne și umilindu-ne în fața măreției sufletului tău, pe care nu-l meritam nici unul."

"M-a întreat: îl iubești? continuă Matilda. Cum o să-l iubesc, i-am spus, dacă l-ași fi iubit nu-ți arătăm scrisorile. Dacă ne despărțim, Petrică, nu ne despărțim din pricina lui. Și totuși îl iubești, mi-a răspuns el cu o mare tristețe, te atrage, nu-ți dai seama, omul ăsta are în el atracția abjecției, chiar și acum după ce am văzut la ce se reduce un om, tot nu pot să-l detest... Da, da, așa este, dacă ar depinde numai de mine, ași trece peste istoria asta și i-ași rămîne mai departe prieten... Și asta mi se întîmplă mie, că sînt bărbat, dar ce i se poate întîmplă unei femei cu un suflet atît de pur ca al tău..."

"I-auzi! gîndii, te pomenești că asta e greșeala mea, că nu i-am spus niciodată cît e de pură. N-am fost atît de ridicol ca Petrică, ar fi trebuit să încerc. Pesemne de aceea o exaspera primul ei bărbat, care cînd o auzea vorbind astfel îi spunea du-te-n..."

"Și acum mă întreb cum am putut suporta atîtea josnicii, continuă ea cu o expresie iluminată (se vedea că nu-și încăpea în piele de mîndrie că în sfîrșit redevenise ea însăși), ar fi trebuit să-ți dau pașaportul chiar de-atunci, cînd în fața lui Petrică sfișiat de durere ai încercat să te urci pe mine! Ce mîrșăvie! Te-ai gîndit vreodată cît ești de abject?"

"Da, îi răspunsei în sinea mea, chiar de-atunci și ți-am și spus că nu vreau să te mai văd și o să te dau uitării. Te și dădusem, dar în aceeași seară cînd m-am întors acasă te-am găsit plimbîndu-te rătăcită prin fața porții mele! Nu-ți era ție gîndul la pașapoarte!" Contemplam, în timp ce ea vorbea, zilele și anii de singurătate cate mă așteptau în mijlocul cărților și caietelor mele, într-o simplă odaie în care, îmi spuneam, nu va mai intra nici o muiere, pură sau impură! O să găsesc eu pînă la urmă să intru undeva, poate chiar în uzina unde lucrează tatăl meu, cu acel director inteligent care gîndea că o ispășire încetează de îndată ce omul a redevenit liber... Cartea pe care o voi scrie va fi scurtă, cît *Manualul* lui Epictet, dar viața ei va fi lungă și va deveni de actualitate în chiar timpul vieții mele. Silvia o va descoperi și va putea să vadă, ea cea dintîi, cine este tatăl ei... Elanul pe care îl simțeam cum crește în mine mă smulse parcă din casa asta în care nu mai aveam ce căuta și închisei ochii..." "Nu pot spune, gîndii, că n-am trăit destul pentru a-mi dedica tot restul vieții numai muncii mele. Cunosc și fața și reversul lucrurilor și nici o surpriză nu mă mai poate clinti... Doar melancolia poate, boarea tristeții, mîhnirea (dușmanul meu!), dar voi rezista și voi găsi eu un drog împotriva lor..."

"...Aha! exclamă Matilda, nu răspunzi, nu-ți mai convine, nu ești capabil să-ți vezi abjecția în față. Păi cum s-o vezi cînd te contopești cu ea? Sigur, în

mintea ta are altă denumire, ceva nobil, frumos, filozofic, spirit, ehe, ceva cosmic, cum o să crezi tu despre tine că ești un zero? Nici nu e ușor, trebuie să recunosc că și mie mi-au trebuit ani de zile pînă să descopăr pînă unde am căzut trăind cu tine..."

"De ce m-o fi insultînd femeia asta? exclamai și eu, de astă dată tare și uitîndu-mă absent pe deasupra capului ei pe fereastră, care se albăstrea sub înserare. Ce dracu ți-am făcut, ce-ai cu mine, cotoroanță isterică? Nu te mai osteni, știu totul, nu m-ai iubit, m-ai pîndit, vrei să spui că și cei doi ani cînd m-ai făcut s-o cred au fost o minciună, că te-am sedus, tînără fecioară!" "Da, strigă ea, au fost doi ani de coșmar, toată lumea era uimită, Matilda, ce e cu tine, trezește-te, nu te recunosc, Matilda, nu mai ești tu! Abia cînd am rămas însărcinată m-am îngrozit: ce mi se întîmplă? De cine m-am legat eu pentru toată viața? Știi ce s-a întîmplat atunci, noaptea tîrziu cînd te-am așteptat să-ți spun ce mi-ai făcut și ce mi-ai zis! Am vrut să mă duc să întrerup sarcina. Țăsta e bărbat, care îmi spune că o să-mi pună copilul pe băț chiar în clipa cînd soția lui îl anunță că va fi tată și o să-l arunce într-o prăpastie? Trei zile și trei nopți am auzit în urechi vorbele astea. Dar m-au oprit toți, și Tasia și Petea și Vasia și chiar Tamara, de care ți-ai bătut joc... Da, da, Tamara, căreia i te crezi superior, s-a dovedit că e cu un cap mai presus decît tine. Ce vină are copilul, a zis ea, că tatăl lui nu e zdravăn la cap? De ce să-l scoți? Ai destul timp pe urmă să te desparți de el!"

Va să zică povestise totul alor ei! Și eu care crezusem că viața noastră în doi e un secret! Te pomenești că știe tot orașul, poate chiar și Ion Micu... "Singură spui că n-o să mă apuc eu acuma să cred despre mine ceea ce îmi spui tu. Încît, continui eu pașnic, e zadarnic să mai insiști! Nici eu n-o să mă apuc să-ți spun că între mintea ta și a unei măgărițe nu e nici o deosebire. Una că nu te-aș putea convinge, al doilea că nu sînt nici eu de fapt convins, deși am avut multă vreme senzația asta netă, care separă un om de un animal, cînd ne aflăm în preajma lui: vezi că are ochi, are gură, cu care mănîncă ca și un om cu care te înțelegi, se dă la o parte cînd îi spui să se dea, muncește cînd îl pui la ham și totuși simți tot timpul că între tine și el e un zid, un gol de netrecut, în ciuda comuniunii cu el a unui sentiment care nu se desminte, că sîntem amîndoi ființe vii, care ne ajutăm unul pe altul în această viață și într-o zi vom avea aceeași soartă, adică vom muri. Da, am avut de multe ori această stranie senzație că acest gol, acest zid invizibil există și între noi doi, dar n-am încercat niciodată să te insult și să-ti spun, ba chiar pot să afirm că acest gol și acest zid m-au fascinat totdeauna, mi-au mobilizat toate forțele sufletești să trec prin acest neant și uneori mi-a reușit, sau cel puțin așa mi s-a părut. Ai avut tu grijă să-mi sugerezi că totul e zadarnic... Și totuși nu sînt convins că ai o gîndire de măgăriță. Ești o măgăriță biblică, vorbești... Vezi cît de puțin sigur sînt chiar în judecățile mele rele despre tine, în schimb tu plesnești de convingere în ale tale. Îți faci bărbatul nemernic, abject, ticălos, canalie... Pe ce te vei fi bizuind? Îți spun drept, te invidiez! Joci tare!" "Pe ce mă bizui? ridică ea vocea. Pe ce mă bizui? Ajunge să mă uit la tine și să-mi apară convingerea că nu mă înșel. Numai felul cum rînjești, dacă te-ai vedea... (Nu rînjeam niciodată!) Nu știu cum o să scap de greața pe care o simt la gîndul că m-am

culcat atîția ani cu tine, că te-am lăsat să te apropii de mine!"

Izbucnii în hohote. "Totuși ai o minte de măgăriță, deși vorbești, îi spusei schimbîndu-mi cu o mare satisfacție picioarele pe birou, altfel n-ai proiecta acest sentiment asupra trecutului. Cînd nu mai iubești, poate să apară și această repulsie, această greață pentru un om care nu-ți mai place, dar asta nu înseamnă că a existat totdeauna. Există acum, asta da, și un om curat, un ins care face bravadă de puritate sufletească, nu aruncă ceea ce simte acum peste ceea ce a simțit altă dată. Fiindcă se naște o îndoială: cum ai putut suporta această repulsie atîția ani? Cine se înșală atît de grosolan atîta vreme n-are șanse să-i apară convingerea că nu va cădea într-o murdărie și mai mare. Vrei să-ți exemplific cu ceva, dacă e vorba să ne luăm după ceea ce ne apare că ar arăta celălalt? Mai înainte, în hol, în timp ce eu îți puneam o întrebare, cum ai îndrăsnit să te duci la amantul tău să mă salveze el pe mine (întrebare la care n-ai răspuns, ți-o pun și acuma), ai avut tot timpul pe chip un surîs murdar. Nu-ți spun ce-ași fi putut gîndi eu în clipele acelea, ce-mi sugera acel surîs, pe care îl mai văzusem odată, pe vremuri, fiindcă eu nu mai mă iau după semne de-astea, care ne pot înșela, cum s-a întîmplat atunci, în acea noapte nefericită, cînd te-am lovit... Nu vreau să-mi aduc aminte, dar de-atunci m-am hotărît să nu mai interpretez rînjete, surîsuri, clipiri din ochi, care pot avea cu totul alte mobiluri decît ceea ce îmi pare mie. Tu vroiai să-mi spui că ești însărcinată și mie mi s-a părut că exprimai opinia tîmpă a unei soții care nu crede că e ceva de capul bărbatului ei! Rînjeai spunîndu-mi că nu mi-ai distrus "opera" apropos de spartul biroului și răsfoirea caietelor mele. Înțelepciunea, Matilda, e un drum pe care tu nu l-ai străbătut și nici n-o să-l străbați vreodată și în asta constă tăria ta... Te-ai măritat de trei ori, te mai măriți a patra oară! Ei și? Poți să te măriți și a cincea oară și de ce nu și a șasea? Bine că ai făcut un copil care te salvează de la derută!" "Aha, exclamă ea sarcastică, va să zică pe-asta te-ai bazat tu cînd te purtai cu mine mai rău decît cu o vită (ai și spus adineauri că simțeai că sînt o vită) că n-o să mai mă despart de tine fiindcă mă mai despărțisem înainte de doi bărbați! Te-ai înșelat amarnic!" "Bine, zic, m-am înșelat, se mai întîmplă, îmi pare rău, sînt chiar mîhnit, și ce mă-ta ai vrea să fac? Ai aerul că ar trebui să fac ceva!" "Să te spînzuri, șuieră ea cu o intensă ură (și un alt sentiment îi țîșni, orbînd-o, pe sub acest șuierat), ți-am spus, zise, să nu mă mai înjuri. Îți crap capul", și într-o clipă fu în picioare, se apropie de birou, puse mîna pe singurul obiect de pe el, un *presse-papiers* mare de cristal și îl ridică în aer: avu doar o clipă de ezitare, apoi mi-l aruncă de-aproape drept în cap. Mă avertizase într-o zi și se ținu de cuvînt. Avusei și eu o secundă de ezitare: să mă feresc sau s-o sfidez? Nu mă ferii decît cînd bolidul țîșni; izbi în brațele mele care se ridicaseră fulgerător și îmi acoperiseră fruntea. Totuși un colț al *presse-papiers*-ului pătrunsese printre degete fiindcă de îndată simții ceva cald cum mi se prelinge pe obraz și îmi văzui și dosul palmelor și apoi parchetul stropit de picături groase de sînge. Foarte groase, roșii și late, și cu stropi. Citii pe chipul ei cum arăta al meu, desigur o mască însîngerată care îi inspira groază, dar nicidecum regretul pentru ceea ce făcuse. Dacă ași fi zărit cea mai mică urmă că s-a trezit din rătăcire, furia mea s-ar fi retras. Atunci sării și îi tăiai zadarnic drumul spre ușă, fiindcă nici nu se

gîndise să fugă. "Să nu te-apropii, zise, fiindcă îți scot ochii și n-o să mai vezi lumina zilei." Și fiindcă mă apropiam, în timp ce se retrăgea încet spre fereastră: "Atenție, strigă, unul din noi doi nu va mai ieși viu din această odaie." De ce? mă întrebam... A, da, îmi trecu prin fața ochilor ca o fantasmă, revelația, ceea ce îi spusese, da, toate cuvintele mele o loviseră adînc și nu înjurătura. Aha! Nu suportă, în timp ce eu trebuie să suport... Eu trebuie să fiu blînd... Da, așa fi fost, dar ea vroia să și fugă la viitorul ei bărbat, să-mi ia și copilul și să mă și spînzur. Și de ce toate acestea? Desigur, fiindcă am iubit-o foarte tare, de ce altceva? Holbată la chipul meu, nu observase că în acest timp îmi desfăcusem pe nesimțite cureaua de la pantaloni, avui chiar timp să țin catarama în mîină, nu vroiam să desfigurez halucinantul ei chip, care și acum cînd o priveam îmi era drag... Reacția ei fu tîrzie cînd o croii totuși peste față cu atîta violență încît în aceeași clipă mi se făcu întuneric în cap. Se repezi spre mine și mă trezii cu ghearele ei în gît; le desfăcui cu greu și înțelesei că dacă n-o lovesc, o mare incertitudine ar fi planat asupra sfîrșitului acestei încăierări, eu încercînd s-o cruț, ea nedînd înapoi de la orice-ar fi... "Ah", strigai cu disperare, cu greață și cu mînie, și îi dădui peste același obraz una după alta trei palme care o culcară la pămînt. Fuseseră chiar atît de năprasnice? Căzuse cu fața în sus, cu brațele în lături și cu un picior în desordine care îi ridicase rochia. Mă ustura gîtul, mă ștersei cu un gest mecanic. Dosul palmei mi se retrase plin de sînge proaspăt. Respirai adînc: bine că se sfîrșise. "Ridică-te, îi spusei, am ajuns departe, un final demn de timpurile moderne." Dar ea nu se trezi, nu dădu nici cel mai mic semn de viață. Mă apropiai, mă lungii alături de ea și îi șoptii în ureche: "Trezește-te, Matilda, ei, haide, o să scapi de mine, adio! Te așteaptă noua ta viață, sus, iubito, coșmarul tău a luat sfîrșit! Vei fi regina Angliei, supușii unui imperiu, deși emancipați, vor privi chipul tău pe bancnote și în hohotele lor de rîs respectuoase, te vor iubi... Păstorii din Australia, popoarele primitive din deserturi, care trăiesc mîncînd viermi și lăcuste prăjite, se vor închina reginei mame... Ce idioteție... Matilda, trezește-te!" Și îmi apropiai gura de a ei și începui s-o sărut, s-o mîngîi netezindu-i tîmplele... Sărutam o gură întredeschisă, fierbinte, dar străină și fără respirație. Și o mare tăcere mă înconjură. "Matilda, îi șoptii, iar, luînd-o în brațe, iubita mea, hai, trezește-te (și în clipele următoare o iubii ca totdeauna pregătit să-i aud răcnetul de împotrivire, dar nu fu nici un răcnet). Sînt eu, bărbatul tău, asta n-a însemnat nimic niciodată pentru tine? O, tu, pe care te-am adorat, nefericită ființă pe care lumina soarelui te va mai lumina încă, nu mă vezi, nu mă auzi? Matilda! Pe tine te chem! Trezește-te!..."

Și dacă moare? îmi trecu prin cap. Mă ridicai și rătăcii prin birou asaltat de gîndul că astfel se petrec nenorochile, și ucigaș e cel care a lovit cel mai tare, chiar dacă... Da, în fața morții orice justificare sporește vinovăția... Și ce dacă... Trebuia pentru asta... Dar dacă... Aha! Și dacă aplic varianta Vintilă? Cum, dar o și aplicasem... Trebuia dusă pînă la capăt...

Ieșii și intrai în bucătărie, smulsei de lîngă chiuvetă o găleată, o umplui cu apă și revenii în birou. Fleoșc! o aruncaii peste ea. Sări în sus cu un țipăt înalt și putui aprecia cu satisfacție eficiența metodei. Era vie, rezistase declarațiilor mele patetice de dragoste, sărutărilor și mîn-gîierilor mele, neliniștii pașilor

mei... Dar cum? Apa e elementul în care s-a produs șocul primordial al nașterii vieții, un trăsnet și lanțul de amino-acizi a început să palpitate... "Niciodată n-o să-ți iert asta. M-ai violat în timp ce eram leșinată!" Și se ridică împleticindu-se, în timp ce apa îi curgea șiroaie din creștet pînă în tălpi. "De unde știi, îi zisei, că te-am violat, dacă erai leșinată?" "Nemernicule, o să mi-o plătești." "Ba te rog să păstrezi o amintire de neșters a acestor clipe, niciodată nu te-am iubit mai mult..." "O să sap în fața casei mele o groapă și o să arunc cu mîinile mele pămîntul peste cosciugul tău." "O să dau cu usturoi pe la pragurile casei mele și n-o să mai poți intra niciodată înăuntru..."

Era o combinație între metoda Vintilă și varianta Acojocăriței. La care se adăuga ceea ce între cei doi nu se petrecuse: despărțirea. O așteptam. Între mine și Matilda cuvintele își pierduseră înțelesul. Eram amîndoi muți, totul fusese spus, tot ceea ce vedeam îmi era străin, urechea ei, da, urechea care îmi fusese atît de dragă îmi părea a fi a unei vampirițe, pașii pe care îi iubeam în mișcarea lor îmi păreau acum diformi, mîinile mari de care mă atașasem, dar care ridicaseră asupra mea *presse-papiers-ul* greu de cristal, labe simiești bune pentru copaci... Pe această catastrofă nici ea nu îndrăzni să aibă chiar de îndată vreo inițiativă. Ai fi zis că nimic n-avea să se schimbe...

XXVIII

Dacă omul ar acorda morții măcar un minut pe zi de meditație, conflictele în care ar fi implicat și-ar micșora importanța și soluțiile cele mai rele l-ar speria mai puțin, ar fi oricum mai îndrăzneț și s-ar bucura mai mult că există. Sîntem însă făcuți să nu putem concepe în noi înșine că am putea muri, să simțim adică, nu doar să gîndim, că murim în minutul acela, că totul s-a sfîrșit, fiindcă altfel știm prea bine că într-o bună zi va trebui să pierim. Ei, da, gîndim, dar această *bună* zi o să fie cîndva, nu acum, pînă atunci, ehe, mai e! și continuăm, prizonieri ai forței noastre vitale, să mărim nemăsurat, cu secretă și puternică lupă, gesturi și cuvinte care ne chircesc sufletul.

Astfel gîndeam în timp ce medicul se uita zadarnic și îndelung în gîtul meu, să vadă ce am. Curînd după întoarcerea Matildei de la București și scena de violență desgolire care urmase, răgușisem cu totul, abia mai puteam rosti cuvinte. "Nu e răceală, mormăi specialistul, totul e curat, amigdalele, faringele, laringele... Trebuie să fie o infecție, să facem niște analize și atunci, dacă va fi cazul, îi tragem cu penicilină." "Infecție de la ce?" zisei. "De la nimic, răspunse el dînd din umeri. Chiar cînd nu detectăm un proces inflamator, infecția poate fi prezentă." Sau cancer, gîndii. El apare astfel, fără dureri și fără procese inflamatorii. "Ați avut vreun sifilis?" zise medicul. "Nu!" "Lucrați în mediu toxic?" "Da, am lucrat." "Unde?" "La Baia Sprie, în minele de plumb, zisei, dar sînt doi ani de-atunci... În ultima vreme am lucrat cîteva luni la deratizare." "N-are importanță că a fost acum doi ani, zise el trecînd peste precizarea ultimă, iritările astea pot apărea și după zece ani, de pildă în împrejurarea de care vorbiți, o reintrare într-un mediu toxic... Cît ați lucrat în mină?" "Un an..."

"N-ar fi o cauză obligatorie, fiindcă ar însemna că majoritatea minerilor, sau în orice caz un procent mare, să... deși... în sfârșit, n-am auzit de îmbolnăviri alarmante în astfel de mediu... Vi se dădea lapte?" "La început, da, pe urmă a fost mai rău, dar am plecat..." "Unde?" "La canal..." "În copilărie ați suferit de gît?" "Da, de amigdale, dar treceau singure..." "Altfel vă simțiți bine?" "Nu prea, dacă mă uit fix într-un singur punct, cînd stau culcat, obiectul se dublează, îl văd cu ochii mei cum..." "Ar putea fi diplopie, dar mai sigur e o oboseală, o avitaminoză... Cîte ore stăteați în mină?" "Și unsprezece!" "Nu mă pronunț, o să vă vadă un specialist... Trebuie să vă internați..."

Iată ce simplu e, gîndii apoi ieșind în stradă. O să mă internez și o să ies cu picioarele înainte. Nu, nu e bine! mă revoltai. Or să mă ducă la morgă și cum să stau eu acolo, singur, în întuneric? Cine m-a părăsit? Unde e natura mamă? Extincția vieții (căci moartea nu există) trebuie să se petreacă simplu, undeva într-o pădure, la marginea unei ape, într-un ultim somn care să te facă să visezi, în timp ce auzi încă foșnetul etern al copacilor și susurul undelor, și să dorești că trebuie să te trezești, da, de îndată, să te îmbraci și... fiindcă te așteaptă... minunata ei tîmplă desvelită sub pieptănătură, surîsul ei care...despre ce tîmplă și despre ce surîs era vorba...? A, nu, nu ale Matildei, ale fetei care trecea. Da, iată, sînt în pericol și ființa mea tot nu crede că ași putea muri, mă uit după fete, chiar întorsesem capul... *"Une passante..."*

Dar nu dădui urmare acestor impulsuri, nu părăsii casa și nu fugii într-o pădure, cu puțînul glas care îmi mai rămăsese îi spusei Matildei: "Mă internez! Am cancer." Ea ascultă fără să tresară această declarație, cu o răceală directă și totală, exprimată printr-o uitătură dintr-o parte, cu pleoapele pe jumătate închise și eu gura strîmbă, sub un rictus de infinit dispreț, a cărui urîtenie mă făcu să mă întreb dacă mai văzusem vreodată în viața mea o femeie atît de pocită.

"De ce într-o pădure și la marginea unei ape? mă mirai apoi după cîteva zile în spital. Trebuie să murim așa cum trăim. Ne naștem în spital și murim în spital, cum bine s-a zis." Era spre seară, orele de vizită se terminaseră și nu simțeam nici o melancolie că pe mine nu mă vizitase nimeni. Deși trăiam în același oraș, părinții mei erau departe și mai departe era Matilda, cu care trăiam în aceeași casă. Dar repede mă familiarizasem cu salonul de muribunzi în care fusesem internat. În stînga mea era un individ palid și mai lung decît patul în care zăcea și care mereu se plîngea că nu poate să-și întindă și el picioarele măcar acum cînd... "Cînd o să mor ce-o să-mi faci, o să-mi atîrne labele peste pat... Mai bine stăteam acasă..." Sora îi răspundea surîzînd că n-au alte paturi și el mereu se văita, nu de ulcerul de care fusese operat, ci de acest inconvenient cu patu-acela. Și sora de ce surîdea?... În dreapta un ins urît, cu o vie privire, căutînd de la mine o confirmare că nu va muri, deși corpul lui era plin de ceva vopsit, pe burtă, pe brațe, pe picioare... Numai ochii îi erau curați. Pe rîndul celălalt era unul care în timpul nopții băuse apa din rezervorul de la closet, fiindcă apa din robinete se oprise: un diabetic care intra mereu în comă... Iar eu eram unul care n-avea glas. Nu-mi făcea rău nicidecum faptul că mi se dăduse aci un pat printre acești condamnați: eram și eu unul, deși mi se spusese că era "provizoriu", pînă se va elibera un pat la secția... Și pronunțînd

cuvîntul "provizoriu" sora avusese o clipire veselă din pleoape, parcă ar fi vrut să spună că totul e așa, în general, provizoriu, și binele și răul, și sănătatea și boala, pînă murim, cînd totul devine definitiv. "Așa mi-a spus și mie, îmi șopti vopsitul, și stau aici de trei luni de zile. Mă țin pentru experiențe, vin cu studenții și discută pe pielea mea... îi interesează... într-o zi m-au și fotografiat. De ce suferiți?" îi făcusem un semn la gît și gîjîisem: "n-am 'las..." "A, n-aveți glas! Asta trece, văd că încolo vă simțiți bine... Se poate trăi și fără glas, îmi spuse el cu o intensă privire desnădăjdurtă, eu mi-ași da și urechile numai să scap de riia asta care îmi mănîncă pielea..." Și își desveli pijamaua să văd că nu era vopsit numai pe față. Îl întrebai cu o mișcare energică a capului: ce e? El înțelese imediat: "Nimeni nu știe ce e, zise cu o bizară mîndrie, ca și cînd asta constituia oricum un soi de compensație, nici un doctor..."

Sosirea unuia nou, am observat adesea, stîrnește în cei care stau mai demult la un loc un fel de euforie generală. Tot astfel se petrecu în primele ore de la internare, prima mea zi de internare în spital. "Cum să nu știe? zise palidul izbind furios cu piciorul în tăblia patului. Așa cum eu știu că am fost operat de cancer la stomac și nu de ulcer, și că n-o s-o mai duc mult, așa știi și tu ce ai: boală de piele și că într-o zi o să ți se urce la ficiți și o să te cărăbănești de-aici gata mort. De cîți ani suferi? Ei?" "De vreo șapte ani!" zise vopsitul umil, sperînd parcă într-o revelație în favoarea sa din partea celuilalt, deși furia aceuia nu-i promitea nimic bun. "Și ce i-ai spus profesorului cînd le-a întreat?" "Că mă ustură aici", răspunse acela arătînd cu mîna în dreptul corpului. "Ei, acolo sînt ficiții. Înseamnă că boala a intrat înăuntru. Degeaba te vopsesc ei pe dinafară."

Dar de ce era el furios? Și din pricina patului, în care din cînd în cînd izbea cu piciorul, dar și din altceva, cum aflai de îndată. "Și tu care credeai că o să te faci bine, că o să ieși de aici și o să te bucuri de ceasul meu!"

Palidul mi se uită în ochi și îmi povesti cu un glas ca de avertisment, să mă feresc de vopsitu-ăla: "Cu o zi înainte să fiu operat a venit la mine și mi-a cerut ceasul." Și trase cutia noptierei și îmi arătă un fel de ceapă și la formă și la culoare, cu un lanț mare de alamă sau de argint. "Ceasul meu, pe care îl am de la bunicul, merge cu o precizie fixă, nu-l dau eu pe unul de-astea, extraplate, care merg după fabrica de iaurt și nu durează mai mult de trei ani și încep s-o ia razna. Ei, și vine el la mine și-mi zice: dă-mi mie ceasul să ți-l țiiu! Să mi-l țină, așa a zis, dar s-a gîndit că dacă muream sub cuțit să și-l păstreze pentru el! Mă vopsitul, eu am să mor peste trei zile, dar nici tu nu apuci toamna."

Între timp se așezase lîngă mine pe pat un țigan sau mai bine zis un om care se vedea că își petrecuse începutul verii undeva la mare, fiindcă era foarte frumos bronzat, nu avea trăsături de țigan. "Și tu, de ce rîzi? îl luă și pe el în primire palidul. Tu o să te faci de la o zi la alta și mai negru și... tu o să mori în trei săptămîni! îi prooroci el. Ai venit prea tîrziu, boala ta e înaintată." "Ba o să se vindece, la început era și mai bronzat ca acum și nici nu putea să umble", "zise vopsitul. "Și dacă scapă ce viață e aia, să-ți faci cîte trei injecții pe zi? se răsti cancerosul. O să moară în somn, o să vedeți." Asta ce i-o fi făcut? mă întrebai. "Dumneata, zise vopsitul cu obidă, fiindcă situația în care te afli e destul de gravă, ai vrea să murim noi toți și singur să te faci bine!" "Nu se face

nimeni bine, răspunse palidul mai potolit. Uite, ăla de colo, care bea la apă cu căldarea, într-o zi n-o să mai iasă din comă și adio viață!" "Ba se echilibrează, răspunse acela cu un glas științific, ca al lui Vaintrub, ca și când ar fi fost vorba de altul. Am mai avut eu dereglări de-astea și le-am stopat." "Da?! se miră palidul cu dispreț. Și atunci de ce te-au adus aci?" "Provizoriu, din lipsă de paturi!" "O să vedeți voi provizoriu! continuă operatul cu humor. Singurul care o să scape e domnul care a venit acum. E voinic, e tunar, moartea nu recoltează victime printre tineri decât în mod excepțional. Voi toți credeți că sînteți bolnavi! Trebuie să muriți, asta e, sînteți bătrîni, ați trăit destul, și nu că... El n-are glas! Ei, n-are, o să învețe alfabetul-ăla cu degetele și o să se descurce. O să gîndească mai mult și o să fie mai inteligent decât alții neavînd posibilitatea să spună prostii..." Toți începură să rîdă, privirile li se eliberară parcă de acea neliniște care fără știrea lor le licărea în fracțiuni de secundă în ochi în timpul perorației palidului. Da, vorbe, glume, moartea e un mister, nimeni nu știe cînd vine și asupra cui. Uneori scapă cel mai grav atins și dimpotrivă este luat unul care... Cîte nu s-au văzut...

Și totuși, în ceea ce îl privea pe el cel puțin, palidul avusese o stranie previziune. Se făcuse liniște după ce orele de vizită se terminaseră. Bolnavii își ronțăiau biscuiții, aduși de rude, fursecurile, toate acele preparate permise de direcția spitalului, în afară de mîncarea gătită. Cei apropiați erau mai împăcați, acuma fie ce-o fi, mori tu, dar îți trăiesc copiii, vorba ăluia cu picioarele lungi, ai îmbătrînit, e rîndul altora... Palidul însă avusese o zi grea, veniseră la el nevasta și feciorul, un băiat de vreo douăzeci de ani care nu se apropiase de pat de la început... "Nici n-ar fi trebuit să viu", începuse ea așezîndu-se pe pat. Era grasă, nici ea prea tînără, dar cu o privire în care pofta de viață și bucuria de a trăi aveau ceva animalic și dur care îți stîrneau invidia și neliniștea: pe ea n-o speria nimic, iar propria-i moarte o sfida nu prin vreo gîndire, ci printr-un impuls vital cinic și nestăpînit. "Nici nu trebuia să vii, îi șopti el cu o silă nemăsurată. Am uitat să spun sorei să te oprească la poartă." "Pe mine să mă oprești tu la poartă!! zise ea. Mai poți tu să oprești pe cineva? Ia încearcă! Nu ți-a ajuns cît ai trăit, cîte ai făcut, credeai că n-o să vie ceasul să-ți iei adio de la curve și beții cu care ai tocat tot ce-am avut și m-ai lăsat cu casa goală și singură cu un copil de crescut. Uite-l colo! Nu tu l-ai făcut mare! Nici nu vrea să te vadă! cum nici tu n-ai vrut!" "Nici eu nu vreau să-l văd, zise palidul. E pe modelul tău!" "A, nu vrei să-l vezi! exclamă ea sarcastică. Ia vino încoace, Puiule, îl chemă ea cu un glas din care se înțelegea că scena fusese gîndită și bine pregătită dinainte și calculată și această ipoteză. Nu vrei să-l vezi, lasă că vrea să te vadă el pe tine."

Tînărul se apropie și rămase țepăn înaintea omului lung și bolnav, care n-avea loc în pat și se pare nici pe lumea aceasta, și nici măcar gîndul că lăsa în urmă un băiat. "Uită-te la el, porunci mama. Uită-te tu, că el n-a avut timp! N-a știut ce înseamnă să aibă un băiat. Uite, ăsta e taică-tău, care te-a părăsit de la șapte ani!" Vorbea cu o claritate din care puteai să-ți dai seama că gîndirea ei n-avea șovăieli și puncte de suspensie, o gîndire distilată și pură ca un cristal, fără îndoieli că între un muribund și un om sănătos ar putea exista vreo deosebire și că vechi adevăruri "ar putea fi cumva uitate. "E galben, nu

mai are mult de trăit, continuă ea ca și când ar fi spus: e obosit, să-l lăsăm să se odihnească, a muncit mult. Uită-te! Uite în ce hal a ajuns! Blestemul de copil terț. Mamă, mi-a spus (ascultă aici!, făcu ea o paranteză

amenințătoare), care e boala cea mai grea pentru un om? Cancerul, mamă! Ei, pe tata să-l lovească un cancer! Așa a zis! Și uite că așa s-a și întâmplat!" De unde o fi știut? Pesemne se interesase: sînt soția lui cutare, ce boală are bărbatu-meu? Și medicii i-or fi spus, căci familiilor li se spune...

În clipa aceea palidul își duse fulgerător brațul la ochi și, pînă ce individua plecă, nu și-l mai luă. Dar putea auzi! "Nu-i nimic, reluă ea, nu vrei să-l vezi, te vede el. O! Oi fi crezînd că îl impresionezi în ultimele clipe? Spune-i, Puiule, să audă ce gîndești tu despre el, să culeagă roadele, poate se face bine și o să-i treacă prin cap să vină să te vadă, să-ți aducă și el ție o jucărie de pomul de Crăciun." "Mamă, zise băiatul cu o voce iritată și cu o expresie străină atît de maică-sa cît și de omul lungit în pat, hai să plecăm!" "Auzi, vrea să plece, nu-i pasă de tine, reluă ea fără intenția de a se ridica și să-l cruțe. Nici n-are de ce să-i pese." "Ieșiți afară că vă omor", șopti palidul. "Tu pe noi! exclamă ea parcă reflectînd. Adică n-ajunge cîte ne-ai făcut, vrei acum să ne omori!... Auzi, Puiule!"

Devenise visătoare. Întinse mîna spre noptieră și trase încet sertarul. Vru să-l închidă la loc, dar se răzgîndi, luă de-acolo ceasul, își desfăcu poșeta și îl aruncă înăuntru, după care o închise cu o puternică trosnitură. Fiindcă în clipele acelea nu mă gîndeam că Matilda ar fi putut să mă viziteze și scena îmi devenise insuportabilă, mă ridicai de pe pat și ieșii în curte. Cînd revenii spre seară, după vreo două ore, palidul era singur și continua să-și țină brațul la ochi. Mă apropiiai cu gîndul să-i spun ceva. Îi vorbeai, dar nu-mi răspunse. Îl apucaii de braț și i-l dădui ușor la o parte. Brațul căzu moale cu acea mișcare nefirească din care flexibilitatea controlată a unui braț viu dispăruse. Ochii pe jumătate deschiși aveau globul alb și asimetric, iar pupila revulsată. Murise...

XXIX

A doua zi m-au mutat într-o rezervă de trei paturi și veni și medicul cu rezultatul analizelor. Se așeză alături de mine pe pat și cu o voce blîndă și protectoare îmi spuse că n-am nimic, nici un proces infecțios nu s-a depistat în organism. "Chestia aia din gît e o ciudățenie, poate să treacă în cîteva săptămîni, dar poate să și dureze, sînt fenomene care ne scapă. Există atrofieri inexplicabile, la un ochi, la o ureche! Te pomenești că nu mai auzi și uneori noi aflăm de ce. Alteori nu. Și chiar cînd aflăm, se întîmplă să nu putem face nimic. Nu se mai hrănește un țesut și se usucă, ca la un pom o creangă. Dacă țesutul e o porțiune de mușchi la un braț sau la un picior, faptul n-are nici o importanță (dacă atrofia nu e progresivă). Dacă e la epiglotă, cum e cazul dumneavoastră, chestiunea pare dramatică, dar nu trebuie s-o luați în tragic, s-ar putea să aveți o carență a unor vitamine din pricina anilor pe care i-ați petrecut pe unde ați fost. Încercăm întii așa să vă administrăm puternice doze

de vitamina A și C și, dacă observăm cea mai mică ameliorare, înseamnă că asta e cauza și o să vă faceți bine. Și mai avem noi și alte mijloace! Ar trebui să mâncați zdravăn... O să vă permitem să vi se aducă de-acasă, fiindcă la noi, din păcate..." ("Nici vorbă, gîndii, o să anunț la poartă că dacă se va întîmpla să vrea să mă viziteze soția mea, să nu i se dea voie să intre!")

Prefăcîndu-mă somnolent și apatic îl ascultam pe medic cu toate instinctele la pîndă: știa sau nu știa ce e în gîtul meu? Aveam sau nu aveam "boala cea mai grea pentru un om!" cum spusese acel băiat care fusese adus de maică-sa să vadă că blestemul său se împlinise. Era

cea mai grea pentru că prognosticul era fatal, fiindcă altfel, după cum se știa, cancerul "nu doare"... Atrofie era singurul cuvînt suspect care îi scăpase. Ce putea să ascundă acest termen din jargonul medical? Îi observam privirea, această fereastră a gîndirii neexprimate, dar nu citii în ea nimic deosebit. Se uita la mine ferm, liniștit, sigur pe el și doar, ca să zic așa, vîrfurile acestei priviri parcă îmi sugera: știi la ce te gîndești, nu e, poți să mă întreb și am să-ți dau un răspuns neașteptat. Și îl și întrebai rîrind cuvintele, ca să fiu înțeles: "De unde știți că nu e cancer?" "Are alte simptome!" răspunse el firesc. "Care?" "Chiar și cînd ajunge să se vadă, bolnavul încă poate vorbi normal, în nici un caz nu ia vocea în cîteva zile, cum vi s-a întîmplat dumneavoastră."

Se putea și asta, gîndii, nimeni nu putea să știe dacă pînă să ajungă aici, n-o pornise demult, dar el, desigur, îmi spunea că nu, și eu n-aveam cum să știu cum sînt acele "alte simptome". Un bolnav perfid a smuls adevărul unui medic venind la el cu o radiografie pulmonară a fratelui său. Cancer! a zis medicul. Da, dar radiografia nu era a fratelui, ci chiar a aducătorului ei. Unii nu vor să știe, preferă speranța, alții, dimpotrivă, preferă certitudinea în locul îndoielii, mai chinuitoare pentru ei decît adevărul brutal. Eu făceam parte dintre cei care ar fi vrut să știe, neiluzionîndu-mă; nemiloasa boală tot își va insinua cu încetul prezența și mă va sili să-i acord drepturile ei. O să găsesc eu un truc ca să aflu, îmi spusei, deocamdată să vedem ce efect va avea tratamentul cu sus-numitele vitamine, ultima modă... "Ați mai avut cazuri ca al meu?", zisei. "Bineînțeles!", făcu medicul. "Și?" "Unul și-a pierdut glasul după un pahar de apă cu gheață! Asta e!" ridică el din sprîncene, cu humor. "Și nu și-a revenit?" Dădu din cap cu sensul: cum și-a revenit el să nu mai vorbim. "Mai rău decît vorbiți dumneavoastră acum... Alții au gîtul mai slab decît poftele și trage-i pe el, săracu, mahorcă, alcooluri tari, nu-i dau o clipă de răgaz să-și vină în fire. Ține cît ține, pe urmă... cancer! Nu sînteți fumător!" "Cînd și cînd", zisei. "Și nici..." "Nu!" îmi puse mîna pe picior: "Facem așa, începem cu tratamentul și trebuie să vă treacă!... Dacă vreți să vorbiți la telefon cu doamna Matilda, mai spuse el surîzînd cu simpatie, veniți la mine în birou. Aripa asta unde ne aflăm a fost construită de ea acum trei ani, adăugă ca și cînd ași fi fost mirat că o cunoștea. O personalitate foarte puternică soția dumneavoastră..." înțelesei cui datoram scoaterea mea din salonul de muribunzi și solitudinea specialistului...

Da, o personalitate foarte puternică! N-o putea împiedica pe ea un portar să vină să mă vadă, deși lăsasem un bilet la poartă cu numele ei scris de mîna mea, să nu i se dea voie! Și bineînțeles nu în zilele de vizită cînd putea fi

așteptată (o așteptasem!), ci cînd vroia ea. În mod curios, intră în rezervă cu aer umil, însă pe chip cu o expresie de o răceală înspăimîntătoare. Mă ridicai și îi făcui loc pe pat, dar ea parcă nici nu mă văzu, se opri în dreptul ferestrei și începu să se uite afară. Pe urmă puse mîna pe clanța ușii-ferastră, o răsuci și ieși pe terasă. Înțelesei: vroia să-mi vorbească și nu dorea să fie auzită de cei doi bolnavi din rezervă. Ieșii după ea și ne așezarăm în șezlonguri.

Dar mă înșelasem, timpul trecea și gura ei rămînea mută, și nici nu părea că are de gînd s-o deschidă. De ce venise totuși? Se uita fără să clipească peste grădina cu alei asfaltate a spitalului și nu făcea nici un gest, incremenită parcă într-o încordare inumană. Mă uitai la mîinile ei, dar nu erau înțeleștate, cum mă așteptam. Era după-amiază și lumina soarelui care inunda terasa îi inunda și chipul. Mă uitai la acest chip și îl văzui îmbătrînit cu zece ani, cu puzderie de riduri în jurul ochilor, cu gura care începea de pe acum să semene cu a unui bărbat, cu bărbia anunțînd viitoarea babă. Și totuși o tandrețe adîncă se urcă în mine contemplînd acest chip devastat nu atît de ani, cît de nefericitul ei temperament și mai ales de aversiunea pe care i-o inspiram. Deodată se uită la mine parcă prinsă de o intensă alarmă. Îmi ghicise tandrețea? Îmi văzuse chipul care o exprima? "Dă-mi cheile de la casă!", zise. Nu înțelesei, avui o clipă de ezitare, vrusei s-o întreb de ce, dar renunțai, mă întorsei în rezervă, luai cheile din sertarul noptierei și i le adusei. Le vîrî în poșetă, dar nu plecă, așa cum mă așteptam. Atunci îi spusei: "De ce îmi iei tu cheile?" Tresări parcă uluită: "De ce?! zise. Tu n-o să mai ai nevoie de chei pe acest pămînt!"

Și ochii i se albiră ca odinioară și încrucișîndu-se ca un fulger cu ai mei nu mai știai dacă ură sau iubire țîșnea din privirea ei parcă sălbătică. Se ridică și ieși fără să se uite înapoi, deși o însoții cîtva timp pe lungul culoar cu o mică speranță că s-ar putea opri și să aflu... Apoi rămăsei în urmă. Ce mai puteam afla?! Dădui din umeri: vrusese să mă lovească, dar mă simțeam liniștit... Bine, n-o să mai am nevoie de chei pe acest pămînt! Ei și? "Chiar te bucuri atît de tare? întrebai umbra, fantoma a ceea ce fusese odată Matilda. Bucură-te, dacă alte bucurii nu ți-au mai rămas!..."

Și în timp ce eram încă în spital și fără glas, Matilda divorța așa cum spusese, în două săptămîni, și părăsi orașul. Citația mi-o aduse mama la trei zile după vizita Matildei, dar nu mă prezentai în instanță. "Ți-a trimis lucrurile la noi, zise mama, hainele și cărțile. Taică-tău s-a bucurat că ai scăpat de muierea asta pe care nimeni n-o înțelege. Ce-o fi vrut de s-a măritat cu tine, dacă n-a vrut să faceți casă împreună." Dar eu știam și îi spusei mamei: "E bătrînă!... A îmbătrînit foarte repede!" "Nu e ea așa bătrînă, zise mama, și se pare ție, care ești mai tînăr, dar la treizeci și ceva de ani nici o femeie nu e bătrînă..." Ași fi vrut să-i răspund că Matilda e bătrînă în sufletul ci și că foarte curînd va îmbătrîni și la trup și n-a putut suferi gîndul că tocmai atunci eu voi fi mult prea tînăr pentru ea, dar nu aveam glas să-i pot spune atît de multe cuvinte. "A fost Tasia pe la noi, continuă mama (să știi că femeia asta ține la tine), și ne-a spus un secret. Vrea să nu-ți pară rău după ea, cică în ai trei ani cît ai lipsit tu, o vizita unul Mircea, un șef mare care acuma e și mai mare și că după divorț se duce după el la București și se mărită cu el. Că ar trebui să-ți iei un avocat și să încerci să obții fetița, dar tot ea spune că nu poți să te lupți cu

Mircea ăsta, tot n-ai să reușești... Lasă, mamă, adăugă ea ca și când știrea m-ar fi lovit, o să-ți faci tu copiii tăi, nu te necăji..."

Mama se apropie și mă mîngîie ca pe vremuri. "Te-ai făcut galben, îmi spuse, nu te mai gîndi... gîndește-te mai bine să te faci sănătos mai repede... Pe Silvia o să poți s-o vezi cînd vrei, i-a spus Tasiei că oricînd poți să te duci la București, s-o iei cu tine și s-o ții o săptămînă... N-a fost să fie, mamă, mută-ți și tu gîndul în altă parte!" Surîsei și îi sărutai mîna. "Mi l-am mutat demult, îmi pare rău numai de fetiță, care începuse să se lege de mine", îi spusei, uimit că vocea parcă îmi revenise. "Nici o grijă, zise mama, o să rămînă legată. Nici un copil nu-și uită părinții, orice-ar fi..." Și abia acum își aduse aminte că venise la mine cu sacoșa plină, o puse pe pat și scoase din ea o mulțime de pachete... Pui fripți, ouă, plăcinte, prăjituri mici făcute de ea, pîine caldă tot din cuptorul ei și o sticlă de vin roșu. În mod curios mi se făcu foame și începui să mîncînc flămînd, trezit parcă la viață, și ca și cînd știrile aduse de ea ar fi trebuit sărbătorite; desfăcui și sticla de vin pe care o băui toată simțind că ași mai fi băut una dacă ași mai fi avut... Mama se uita la mine cu mîna la gură, gest de odinioară cînd suferința ei că trebuise să audă cuvintele rele ale băiatului care nu știa ce spune îi rănise sufletul. Îi apuca mîna și i-o dădui la o parte: nu, nu era de suferință, mama zîmbea, văzuse pesemne ceva pe chipul meu, un lucru pe care îl știu numai ele și nu-l spun, un mare secret simplu: copilul e liniștit, e curat, e liber... îi e foame, nu e atent la ea, gîndul îi zboară la ale lui... da, dar e tot al ei, pentru totdeauna...

PARTEA A ȘASEA

I

Abia după patruzeci de zile de tratament începui să observ o ameliorare a bolii de care sufeream. Dispărură, și falsele fenomene de diplopie, efect mai degrabă al unei mari oboseli, după cum reconfirmă oculistul, oboseală adîncă, acumulată în cei trei ani de muncă forțată. Oricum, nu aveam cancer și bucuria că scăpasem, a doua oară în viața mea, de moarte (în care crezusem cu întreaga mea ființă) mă făcu să uit de Matilda.

În spital mă vizitară într-o zi Ion Micu și Clara și îmi aduseră flori. Evitînd să se uite la mine, dar nu pentru că ar fi crezut că sînt bolnav, fără să excludă însă și această ipoteză (în acest sens și el și Clara s-ar fi putut pomeni fără veste în situația mea; ei și? Puteai face ceva? "Cu-o moarte toți sîntem datori", reflectase odată Ion Micu cînd doi scriitori din București muriseră, unul după altul, ba chiar rîsese: "La cimitir, parodiase el ritualul unei ședințe, Cezar Petrescu", pe care tocmai îl îngropau, se pregătește Al. Chirițescu", care tocmai agoniza), Ion Micu încercă să mă distreze povestindu-mi senzaționala ședință care avusese loc la București între timp și pe neașteptate între scriitori și I.C.

Era curios, în acei ani nașterea și moartea erau evenimente care loveau mai

puțin conștiința cuiva decît o mare ședință; spiritul intra mai ușor în criză în astfel de înfruntări decît în fața pămîntului căscat în care unul dintre noi trebuia să dispară. Iar o despărțire era un lucru lipsit de interes, o chestie personală fără semnificații adînci... Erau evenimente eterne puțin importante. Nou și pasionant era ceea ce se petrecea într-o ședință. Nu vroia să mă impresioneze și nici nu mă impresiona (avea în glas un soi de modestie simplă și nesimulată de om înțelept care nu jubila de o mare victorie, deși se speria în adîncuri de o înfrîngere) cînd îmi spuse că la ședință luaseră parte președintele Consiliului de Miniștri și președintele Marii Adunări Naționale, bătrînul zimbru al prozei românești... Că Gheorghiu-Dej trimisese ca observatoare două soții de lideri, prieteni de-ai lui de totdeauna, cutăriță și cutăriță, să observe și să raporteze... Că văzîndu-le, el, Ion Micu, înțelesese că miza era mare, că soarta lui I.C. era pecetluită, prezența acestor două observatoare arătînd că șeful cel mare nu mai avea încredere în sinceritatea lui I.C, în raportul pe care acesta avea să-l dea apoi despre felul cum decursese ședința cu scriitorii.

"Nu toți cei care luau parte la ea sesizaseră prezența discretă a acestor două tovarășe și semnificația care se degaja de aici, continuă Ion Micu. Bineînțeles, chestia asta îl lăsa rece pe primul ministru, sarcina lui în cultură era minimă, el avea un loc aparte în conducere, funcție mare dar putere puțină, ca totdeauna, începînd de la 6 martie 45, pînă astăzi. Cît despre bătrînul zimbru se poate spune că ochiul lui vulturesc, «al unei rase necunoscute», nici nu le zărise și chiar dacă privirea sa se oprise o clipă asupra lor, nici măcar o clipă nu se întrebese cine sînt, cu toate că în timpul unor festivități și recepții cu protocol restrîns desigur că avusese chiar să schimbe cîteva cuvinte cu ele. Gîndul lui zbură prin păduri și lacuri, prin desișuri unde se ascundea vînatul, peste vilcele prin care oștirile Moldovei dăduseră, prin veacuri, atîtea bătălii, unele sfîrșite prin mari victorii, ele îndoielnice sau sîngeroase înfruntîndu-l pe însuși marele Mahomed Cuceritorul. Nu cuceriseră însă nimic și asta îi dădea, prin secole, bătrînului zimbru, care le descriesese prin fabuloasa sa imaginație, o mîndrie secretă, o lespede de tăcere pe chip și o viziune de nimicnicie asupra prezentului. Credeam că n-o să ne ajute, nu sperară să vorbească, nici nu vedeam cum ar putea el să se amestece în ițele încurcate ale acestor contemporani ai scrisului de care el fugise încă din anii de ucenicie. Totuși a spus ceva, o să vezi la urmă, ceva, ca să zic așa, turcesc, care nu era la ordinea zilei, dar constituia după părerea pe care și-o făcuse el despre noi (și poate în secret, și în parte despre sine) cheia soluționării tuturor conflictelor omului de cultură cu emisarii tuturor stăpînirilor. Desigur, lui I.C. și principalului său adjunct, membru supleant în Biroul Politic, prezența celor două observatoare le spunea multe... De aceea conduseră ședința cu o nervozitate și iritare care inhibară pe mulți fără să-i împiedice totuși să spună cu o îndrăzneală să zicem foarte controlată, că scriitorii nu mai puteau scrie din pricina Secretarului general al Uniunii. Cum, sări I.C. scos din sările, să nu mai poți scrie din pricina... Iar adjunctul său să bruieze aceste voci timide cu ironii bine plasate... Da? Chiar așa, scriitorul nu mai scrie în liniștea biroului său fără să fie ajutat de secretarul general al Uniunii? Ar trebui atunci să-l pună să semneze și pe el pe copertă, numai că ar fi necesari atunci vreo cîteva sute de secretari generali,

cîte unul pentru fiecare scriitor. Și ha, ha, ha, rîse singur, crezînd, cum se întîmplase întotdeauna, că întreaga adunare va rîde cu el în hohote. Dar nu rîse nimeni și prima serie de vorbitori, intimidată astfel, își continuă totuși cuvîntul repctînd toți unul și același lucru: să fie scos din funcția sa secretarul general. I.C. se resemnă, nu mai întrerupse pe nimeni, începu să scrie în carnetul lui, avînd aerul că el așteaptă cu răbdare să se termine istoria asta nesărată cu secretarul general care ar împiedica, chipurile, pe scriitori să-și vadă de treabă, și să se între în ordinea de zi, pe care el o anunțase astfel încă de la început: unele probleme de creație în lumina sarcinilor trasate de partid. Experimentat în ședințe, avînd oamenii lui printre noi, el știa că aceștia nu vor întîrzia să reacționeze, făcuse o greșală că încercase "să bage pumnul în gură" vorbitorilor, cînd în mod firesc scriitorii înșiși își vor băga pumnul în gură unii altora. Desbinarea lor de totdeauna alimentată de trufia lor firească (fiecare se credea un geniu!) era cunoscută. Totuși din cînd în cînd ridica fruntea, se întrerupea din scris și întreba pe cîte unul cu o curiozitate nesimulată: «Cum te împiedică să scrii?» îl simțise după felul cum vorbea că o să-l facă să se bilbie, și că acela va da un răspuns ridicul. Că, nu știu ce, tovarășul secretar general umblă cu lozinci... Lamentabil! Cu lozinci umblau toți, nici măcar nu-l ironiza, să-i reamintească necesitatea lozincilor pe care partidul le lansa pentru mobilizarea maselor. Ce era însă cu această formulă. Ce ne împiedică să scriem? Păi nu era bine dacă un scriitor afirma acest lucru, fiindcă mulți din vechile generații se abțineau să publice și cînd unul dintre ei era cîștigat, victoria nu era mică și aveau grijă de el... Unul (important) aderase cu condiția să i se dea lemne și să i se asigure un kilogram de carne pe lună, ceea ce, desigur, i se asigurase. Lua și el parte la ședință. Încît dacă unul din aceștia se supăra, din te miri ce, de pildă, din pricina unui critic care nu-l lăudase suficient (să aderi și să te mai și critice!) sau cine știe din ce altă pricină, și spunea: nu mai scriu! se producea mare panică în rîndul activiștilor mărunți, responsabili de nemulțumirea scriitorului. Și atunci începea o agitație: era chemat criticul și beștelit, pus să-și retracteze opinia, erau pedepsiți cei care îi puseseră scriitorului bețe în roate, pînă ce acesta, îmbunat, declara că va scrie. Și atunci știrea zbură sus transmisă cu entuziasm: scrie, scrie! Cată să vezi deci semnificația acestei poziții luate în ședință față de secretarul general al Uniunii: ne împiedică să scriem! Nu pe unul, pe o mulțime! Foarte grav! Și încă nu se știa ce-o să spună prozatorul «tradus în cincizeci de limbi» și numeroșii lui susținători printre care mă număram. Tăcea încă. Ce-o să spună vestita poetesă, îndrăgită de I.C., susținută și popularizată intens? Se va ridica și ea împotriva secretarului general? Și nenumărați alții? Întrebări care apăreau la orizontul gîndirii lui I.C. și la care, scriind, desigur că reflecta... Se luă o pauză de o jumătate de oră, care se prelungi pînă la o oră, timp în care vorbii cu prozatorul tradus în cincizeci de limbi, care mă neliniști. Îl întrebai dacă a văzut cine asistă la ședință și cu ce scop. Am văzut, cum să nu văd, răspunse el agresiv, am văzut totul, nimic nu mi-a scăpat, mie nu-mi scapă niciodată nimic. Sper că luați cuvîntul, îi spusei, e unica șansă să-l gonim pe... și să veniți în fruntea noastră la Uniune. Nu e nimic de făcut, îmi răspunse el cu brutalitate, da, nimic, nu l-ai văzut? Stă și suride, el știe rezultatul dinainte, își

permite să asculte zbaterea noastră cu un surîs ironic... Vorbea de secretarul general, care într-adevăr arborase un astfel de surîs, dar care nu era deloc ironic, părea mai degrabă afectuos, protector... O să-l facem noi, zic, să-i piară acest surîs... Da, da, o să-l facem, o să-l dăm jos, zise maestrul cu ironie amară, și în locul lui o să vină Ion Amăicălițului, pentru el luptăm noi, să vie el în fruntea noastră și să ne omoare pe toți cu ciomagul, în curtea Uniunii, cum bine te-ai exprimat chiar dumneata despre el. Nu iau cuvîntul! Îl prefer pe acest imbecil care suride. Ce-ași avea eu împotriva lui? Că e imbecil? E un imbecil liniștit și îi e frică de mine, de ce l-ași schimba cu un imbecil de care să-mi fie mie frică? Lasă, zic, că nu sînteți dumneavoastră atît de fricos! Ba sînt! Ce să fac, zice, nu pot eu să lupt cu floreta în mîină, cu unul care ține o ghioagă. Uită-te în jurul dumitale! Îl vezi? M-am uitat în jur, prin marele hol plin de scriitori, clar nu l-am văzut nicăieri pe Amăicălițului. Nici n-o să-l vezi, zice maestrul sarcastic, e *acolo*, înăuntru, cu președintele Consiliului de Miniștri, cu I.C. și cu marele zimbru. L-au chemat acolo! Da, stă nas în nas cu marele povestitor! Care n-a fost tradus în cincizeci de limbi! Eu am fost tradus! Nu în cincizeci, în cincizeci și una! Dar la ce-mi folosește? Spune dumneata, care ai mintea ascuțită, n-ar fi ridicol pentru mine ca să mă zbat să-l aduc pe acest *pitecantropus erectus* în fruntea scriitorilor? Da, da, te rog să-mi spui, te rog să-mi răspunzi sincer! Ar fi prea schematic, i-am răspuns. Totul e schematic, îl aud că zice, și se pare că răstorni un munte și cînd colo răstorni o pietricică. Păduchi, domnule Micu, duc mîina după ceafă și găsesc păduchi! Strivesc păduchi... Nu sînt chiar păduchi, zisei, omul nostru e un simbol al puterii abuzive, trebuie alungat. Da, da, zice, și după aia vine alt simbol al puterii abuzive. Am vrut să-i răspund că individul abuziv va cădea, și el știe asta, și nu va îndrăzni să ne sfideze aducîndu-l în fruntea noastră pe Amăicălițului, dar mi-am dat seama că nu era necesar, știa și el că trogloditul nu era potrivit într-un astfel de post care cerea alte calități decît agresivitatea și violența. Era doar atins că nu fusese, și el invitat *acolo*? Făcea sceptice și amare presupuneri ca să i le spulber eu, să-i alung îndoiala secretă. Nu i-o alungai însă, îl cunoșteam și știam că nu va abandona și că chiar dacă ar fi fost împins în fruntea noastră Amăicălițului, va continua apoi împotriva acestuia pînă la victoria finală... Un activist surveni și îi spuse în șoaptă că era invitat la tovarășul I.C. Iată deci... O abordai atunci pe populara poetesă și alte personalități care pe lîngă că le elogiasem sistematic în ultimii trei ani în revistă, cu mulți mă și împrietenisem în dese mele vizite la București. Poetesa izbucni în rîs cînd îi formulai ipoteza cu Amăicălițului, îmi puse mîina pe braț și mă ironiza: Ioane, tu ai fi foarte inteligent dacă n-ai fi prea inteligent. Fii atentă la ce spui, o avertizai, cînd o să iei cuvîntul. Ești vulnerabilă! Să nu rămîi perplexă! Nu pot, zice. Adică? Nu pot să rămîn perplexă. De ce? Ai uitat ce-ai spus de mine? zice. Am spus multe! Da, zice, dar am reținut esențialul. Care? Se aplecă și îmi șopti la ureche cu un cinism lingvistic care îi aprinsese fața: Ai spus că gîndesc cu... Și asta, zic, te ajută să nu fii luată prin surprindere? Da, zice, mă inspiră... Și într-adevăr, mă ului cînd ședința reîncepu și ceru prima cuvîntul. Trase foarte tare, deși se știa că era în relații prietenești cu secretarul general al Uniunii. Da, preciza ea, dar una e prietenia și alta sînt principiile. Ea

nu poate să susțină că un scriitor poate fi împiedicat de cineva să scrie, dar nici să vadă că un secretar general promovează nulități, umple presa cu numele lor și ni-i dă și drept exemplu. Înseamnă că nu cunoaște adevăratele valori și prin urmare nici n-are ce să caute acolo unde s-a cocoțat. El cărți n-a scris, nu se pricepe la ele și nici la ale altora. E o anomalie care trebuie să înceteze, dacă vrem să nu ajungem la o stare de confuzie totală în problemele de literatură. Și se așează cu chipul, ai fi zis, în flăcări, dacă exaltarea ei n-ar fi fost foarte dură și lucidă. Se auzi o voce: am de pus o

întrebare. Și se ridică și i-o puse. Într-o ședință, zise acela, poeta... a fost foarte urât criticată de secretarul general al Uniunii pentru că începuse de la o vreme să scrie poezie intimistă. Eu am fost foarte indignat și m-am ridicat și i-am luat apărarea. Și ce dacă scrie poezie intimistă? Poezia e și intimistă, numai bună să fie. Atunci m-a întrerupt chiar poeta și la fel de indignată și aprinsă la față ca acum, m-a întrebat că pe ce drum vreau s-o împing... Adică, în subînțeles, că o împing pe drumul dușmanului de clasă. Am rămas stupefiat ca și acum când o aud zicând aici că secretarul Uniunii e plin de toate păcatele. O întreb, când a fost sinceră, atunci sau acum? Și atunci și acum, a sărit poetesa bine inspirată de acea parte a ființei ei de care îmi pomenise, căci a făcut o puternică impresie, s-a produs rumoare aprobativă dar și desaprobativă, la adresa celui care vruse să arunce un dubiu asupra sincerității ei. Depinde de cine e sala. În alt context răspunsul ei ar fi stîrnit rînjete disprețuitoare pentru o astfel de labilitate în principii, care îți putea permite să treci fără să clipești din ochi de pe o poziție pe alta. În clipa aceea sugestia ei era că poți fi un timp naiv, sincer și credul, dar că la un moment dat îți cad cojile de pe ochi și vezi adevărul. Perfect! Și atunci a luat cuvîntul prozatorul. Începu prin a spune că el, ale cărui cărți au fost traduse în cincizeci de limbi (aici l-a întrerupt I.C. spunînd că zilele astea i s-a raportat că a mai fost tradus într-o limbă și anume în pakistaneză). Da, da, și eu am auzit, da, mi s-a trimis cartea împreună cu o sută de dolari, a continuat celebrul prozator, i-am primit în plic și m-am dus la Banca de Stat și i-am predat... Da, am predat dolarii. Am primit pe ei șase sute de lei, da, șase sute, cît să-mi cumpăr o sută de pachete de țigări, da, știu, leul e foarte puternic, de zeci de ori mai puternic decît dolarul, i-am cheltuit leii în aceeași zi la Capșa cu prietenul meu Ion Micu, și am predat dolarii, pe toți i-am predat (și îmi puse mîna pe umăr și mi-l strînse ca într-un clește: era un semn să nu mă neliniștesc de comedia pe care o juca?). Puteați să-i păstrați, ha, ha, îi zise adjunctul lui I.C. și să faceți un voiaj în Pakistan. Am fost în Pakistan, răspunse maestrul, și în Portugalia lui Salazar, am fost și în Spania lui Franco, și la Paris am fost, am văzut raiul capitalist, vă foarte mulțumesc, îmi ajunge... Ați scris și niște articole care au fost foarte apreciate, zise malițiosul adjunct, ne întrebăm de ce le-ați întrerupt... Nu numai articolele le-am întrerupt, răspunse scriitorul cu o bruscă schimbare de ton din care înțelesei că se va lăsa acum dus de marca sa fantezie a recriminării piezișe, pe care doar puțini i-o cunoșteau, că nu va mai vorbi cu limbajul rațiunii și al logicii, știind bine că în anumite împrejurări nimic nu era mai elocvent și neliniștitor decît s-o iei razna, să devii incontrollabil și imprevizibil, simulînd în același timp exasperarea, dealtfel existentă în forul

său interior, căci la vârsta lui și atât de celebru, după ce aderase prin 46 la P.C.R. părăsind Partidul național țărănesc și înjurându-l îndelung în presă, se pomenise îndepărtat și izolat, gata să fie exclus din partid, da, nu numai articolele le-am întrerupt, ci și pagina din noul meu roman a rămas albă, roman dedicat luptei ilegale a comuniștilor... Da, albă, pentru că noi scriitorii nu putem scrie fără o anumită sensibilitate și când sîntem loviți tocmai în sensibilitatea noastră, punem stiloul jos și cădem pe gânduri. Da, întocmai ca Ion Lăscan, pe care dumneavoastră ni-l vîriți sub nas ca erou exemplar din nuvela *Ion Lăscan s-a pus pe gânduri* a talentatului Petre Dragoș... Și eu m-am pus pe gânduri... De ce?... De ce?... De ce numai Ion Lăscan are dreptul să se pună pe gânduri și noi, scriitorii, n-avem acest drept? Adică ce drepturi avem noi? Să rămînem la Lisabona?... Nu rămînem... Deși Lisabona e în țară latină și se poate lupta și acolo împotriva regimului fascist al lui Salazar, poți fi mai util acolo partidului decît aici unde sînt confruntat cu tovarășul... (și aici rări și mări cuvintele ca printr-o fantastică luptă) A-măi-că-li-țu-lui... Amăicălițului, repetă cu amara sa ironie, care nu mi-a făcut nimic, îl respect pe tovarășul Amăicălițului, nu i-am citit poeziile, o să i le citesc, da, îmi fac autocritica, e o lipsă a mea, cînd o să am timp îl citesc, acum n-am timp, n-am timpul socialmente necesar, să mă scuze tovarășul Amăicălițului, e om tînăr, eu am cincizeci și patru de ani, el e mai tînăr, să vie la mine să stăm de vorbă, n-o să regrete, are multe de învățat... Da, mai are multe... multe de învățat... Delira? Nu chiar. Și pe acest delir controlat se ridică Amăicălițului și îl întrerupse întempestiv. Tovarăși, eu n-am nimic de învățat de la tovarășul... și n-am ce să caut la el, deși mă invită! Și n-am nevoie de aprecierile lui, bune sau rele asupra poeziilor mele. Și se așeză. Asta făcu foarte proastă impresie. I.C. își intensifică truda sa pe carnetul pe care scria, marele zimbru își ridică și mai sus privirea, președintele Consiliului de Miniștri spuse și el o vorbă: dialogul între generații e inevitabil și necesar, trebuie să stați de vorbă, să discutați... Eu l-am invitat pe tovarășul Amăicălițului, reluă celebrul scriitor, l-am invitat și nu l-am întrerupt. Cînd o să ia aici cuvîntul n-o să-i întrerup vorbirea, ci dimpotrivă, o să-l ascult cu mare interes, cum am mai ascultat și pe alții... Nu mi-e rușine să ascult la vârsta mea un tînăr atât de talentat, dar care mai are ce învățat, da, mult mai are, cînd o să treacă prin ce-am trecut eu, cînd fasciștii mă pîndeau cu pistoalele în buzunare să mă împuște (și din fericire n-o să mai treacă, fiindcă i-am învins pe fasciști), dar o să treacă prin altele, fiindcă lupta partidului nu s-a încheiat, avem de luptat împotriva dușmanului de clasă care uneltește să întunece victoriile noastre, a ideologiei burgheze imperialiste și a rămășițelor mic-burgheze, atunci o să-și aducă aminte de vorbele mele și o să-mi dea dreptate... Acuma, am gîndit eu atunci, trebuie să pună punct atacului împotriva Amăicălițului, dacă vrea să nu se întoarcă totul împotriva lui. Sugerase destul, că individul e nestăpînit și deci nepotrivit pentru a fi împins într-o funcție unde se cereau calm și disponibilitate, pentru a colabora cu toată lumea și cu toate generațiile, că era infatuat și inabil (îi întinsese o cursă și el căzuse în ea, declarînd că n-are de învățat de la nimeni - nu spusese chiar nimeni, dar nu precisase că de la alții da), deși talentat, da, talentat, dar nu foarte talentat, nu-i citise poeziile, era o lipsa a lui, dar o să i le citească (*voir*,

n-o să i le citească! sugestie: nu poți să bagi pe gîtul cuiva un poet mediocru, chit că îl popularizezi pînă la exces, dublă sugestie, nu poți pune în fruntea scriitorilor un poet pe care generațiile mai în vîrstă nu-l prețuiesc, fără riscul de a-ți îndepărta aceste generații). «N-o să-mi aduc aminte de vorbele dumneavoastră, zise însă Amăicălițului, de asta dată mai calm, dar minîndu-și totuși poziția deja șubrețită, mă scuzați, se adresă el prezidiului, că intervin, dar văd că tovarășul... își continuă atacul împotriva mea, deși declară cu ipocrizie că nu i-am făcut nimic. I-am făcut, dar nu vrea să spună, eu i-am citit cărțile și am declarat într-un interviu că imaginea pe care o oferă ele în străinătate despre țara noastră nu e prea măgulitoare. E o părere personală pe care am exprimat-o cu sinceritate, fără vreun gînd ascuns, sau cu invidie pe succesul său, care totuși irită pe mulți prin tapajul pe care îl face. Nu vreau să spun mai multe despre chestia asta, nu e locul, declar doar că, în fond, dincolo de anumite dedesubturi și de părerea mea personală, nu e rău că un scriitor român e tradus în limbi străine! Foarte bine! Și cu asta nu mai am nimic de adăugat, indiferent ce-ar mai spune dînsul aici...» Da, vorbise mai bine, dar tot rău era, ba chiar mai rău, fiindcă opera celebrului prozator era unanim apreciată și părerea personală despre ea a poetului, chiar sinceră, cum declara el, nu era totuși mai puțin obtuză, în ultima instanță chiar nesinceră, fiindcă se știa că acest argument al imaginii nefavorabile a țării noastre în opera prozatorului fusese lansat de secretarul general al Uniunii, preluat și de acesta de la I.C. Era unul din motivele disgrației în care căzuse prozatorul, desigur nu cel real, care era de ordin politic, ci invocat, cel politic nefiind încă elucidat: trecutul lui în presă, adeziunea sa la Partidul național țărănesc și alte compromisuri... Da, da, reluă el, am auzit, am auzit și nu m-am supărat, de ce să mă supăr, critica e liberă, mai ales dacă e și sinceră, un scriitor care se supără cînd e criticat dovedește că n-are încredere în scrisul său, că are dreptate criticul, că opera lui nu are valoare, dar una e critica și alta e calomnia, una e critica sinceră, înaripată de dorința de a-l ajuta pe scriitor, și alta e denigrarea, chiar sub masca sincerității, sub masca principialității, a demagogiei... Eu mi-am scris cărțile fără dedesubturi, iubind acest popor și mai ales iubindu-mi părinții mei țărani, bunicii mei tot țărani, străbunicii mei pâlmași care au suferit jugul exploatării boierești, care au suferit împilarea jandarmului și a vătafului și i-am descris în cărțile mele cu dragoste, nu i-am ponegriț, nu puteam să-mi ponegresc neamul, cum am auzit că se scrie acum în Occident, unde e la modă să-ți urăști tatăl castrator și mama freudistă și să trăiești în incest cu sora ta bună și să descrii ocnele cu multă, da, foarte multă poezie, cu mult talent și să arăți că un criminal, un ucigaș e un sfînt, că inima lui e o floare, da, o floare neagră, dar tot floare, sînt și flori negre, laleaua neagră, dar nu lalele, negre sau galbene sau turcheze descriu acești scriitori, ci pederăști, pederăști activi și pasivi, colaboraționiști cu ocupantul fascist, trădători de patrie, care au o singură dorință, să ajungă în ocnă, în raiul lor, și ca să ajungă în el,ucid fete, dar și oameni bătrîni, și acești scriitori descriu aceste crime cu exaltare și critica îi laudă, scrie despre ei tomuri întregi, prefete, face să curgă rîuri de cerneală. Nu sînt un astfel de scriitor, deși unii sugerează că ași fi, nu chiar criminal, deși a-ți ponegri neamul e și asta o

crimă, o trădare de patrie dintre cele mai ignobile, căci patria e mania noastră a tuturor, pe pământul ei am deschis ochii, pe miriștile ei am auzit ciocîrlia, în ogrăzile ei am văzut răsăritul soarelui și am auzit minunatul fluierat al graurului... Nu sînt un scriitor idilic, viața noastră a fost aspră, da, aspră și în asprime nu toate virtuțile înfloresc, mai înfloresc, născute din sărăcie și mizerie, violența, cruzimea, forme ale disperării și ale revoltei... Le-am descris și pe ele, dar n-am denigrat, nu mi-am înjosit eroii... Gata, am gîndit iar în clipa aceea, ajunge, s-a înțeles ceea ce vrei să spui, nu întinde coarda... Dar el o întinse, sau cel puțin așa mi se părea mie, fiindcă îl cunoșteam de cinci ani, o întinse după o teorie a lui că trebuie s-o întinzi chiar pînă plesnește și în clipa cînd plesnește să-i dai drumul din mîna și să-i zboare celui pe care îl vizezi pe lîngă urechi, să-i vîjîie pe lîngă tîmple, și imediat să-ți alegi altă coardă, să ai mai multe și s-o iei de la cap... În cazul de față cel vizat era I.C. care nu putea fi numit, dar care, la rigoare, putea fi... Președintele Consiliului de Miniștri, care îl simpatiza și nu înțelegea nimic din înverșunarea crescîndă a celebrului prozator, îl întrerupse mirat și vesel: maestre, îi zise, nu vreau să vă întrerup, dar ca să vă pot urmări v-ași ruga să spuneți direct la cine vă referiți... sîntem între noi, putem vorbi deschis, văd că sînteți foarte îndurerat, spuneți pe față... Da, da, da, zise prozatorul prinzînd din zbor o altă coardă, da, sînt îndurerat și cum să nu fiu dacă mi se spune, nu pe față, nu deschis, nu sincer, că mi-am ponegрит țara în cărțile mele, mi-am ponegрит neamul peste hotare... Ei, da, îl opri iar primul ministru, dar cine... Se lăsă o tăcere și se produse o relaxare și în prezidiu, toți cu expresii vesele, fals nedumerite și cu ridicări din umeri: ei, cine să fi spus, unde, cînd... Da, da, am să spun, șopti prozatorul parcă cu o tristețe metafizică, n-ași fi vrut să spun, dar trebuie să spun... O să-l numească oare pe I.C.? mă întrebam. Ai fi putut crede că vorbitorul, ajuns aici, are de gînd să-și taie punțile, să joace totul pe-o carte, nu mai putea da înapoi, podurile, în urmă, i se vor prăbuși... Ce i se mai putea face mai mult decît să fie declarat trădător de țară? Să-l spînzure? Să-l belească de piele? N-aveau decît, își trăise viața, se întîmplă, da, se scrie și în istorie că o viață glorioasă are adesea un sfîrșit tragic... Și-l asuma, de ce să nu și-l asume?... Da, da, o să-l spun, repetă, de ce să nu-l spun, e aici de față și surîde, eu nu surîd, nu pot să mai surîd... prietenul meu, fiindcă sîntem prieteni, tovarășul Dumitru Dumitrescu-Dolj secretar general al Uniunii... scriitorilor (la acest din urmă cuvînt șovăi premeditat apoi îl rosti, dar sarcastic, cu intensă ironie, vrînd parcă să spună că iată ce-au ajuns scriitorii, să li se pună în cap un astfel de ridicol personaj, care mai și surîdea; personajul, auzind, surîse și mai accentuat ca și cînd i s-ar fi adus un elogiu...). Cineva dinafară ar fi putut crede că era prea puțin pentru o punere în scenă atît de dramatică, pentru noi însă era foarte mult! comentă Ion Micu fără patetism, cu o modestă convingere. Era o breșă care doar în aparență se plasase la nivelul Uniunii, și avînd un mobil meschin. Îmi revenea mie sarcina s-o plasez în sfera clară și distinctă a principiilor, dar fără această breșă mi-ar fi fost imposibil, fiindcă cine eram eu? Un critic literar abia cunoscut, un redactor-șef al unei reviste din provincie, în timp ce el era o puternică personalitate, care avea în urma lui o operă. Iar breșa nu se putea face decît exact în stilul în care o făcuse el. Unii declarară mai

tîrziu că felul cum vorbise cunoscutul prozator le pricinuisese scîrbă. Erau privilegiați ai ierarhiei care se formase de la I.C. în jos, scriitori minori și demagogi, care aveau deja mașini la scară, dar și scriitori de valoare care își încheiaseră opera și nu-i mai interesa decît o existență comodă, după ce în vechiul regim duseseră o viață grea de lipsuri materiale și plină de compromisuri zadarnice. Cînd luă cuvîntul cel care ceruse să-i fie asigurate lemnele și un kilogram de carne pe zi, el îl apără pe secretarul general al Uniunii, lucru care mă scîrbi pe mine de astă dată, deși îl prețuiam, era și el un mare scriitor, avea într-adevar nevoie de lemne și de carne, avea și doi copii, dar..."

II

Ion Micu tăcu, nu-și duse ideea pînă la capăt. Suferea vizibil de ceva, o expresie de minus i se așternuse pe chip. Vru să-și aprindă o nouă țigare, dar renunță cu un fel de silă... înțelesei: țigările nu mai aveau gust... "Ascultă Victore, zise, în spitalul ăsta nu se poate bea o cafea ? Eram pe terasă. Mă ridicai, ieșii pe coridor și mă dusei în oficiu, unde întrebai o infirmieră dacă nu putea să-mi aducă o cafea. "Are medicul de gardă, zise, dacă vă dă el, vă facem..." Și o luarăm amîndoi spre camera de gardă. Medicul se uită la mine surprins, dar fata i-o luă înainte, îl luă la vale, hai, dom' doctor, nu fiți zgîrcit, doar atît îi spuse și nu-i mai așteptă răspunsul, îi luă pur și simplu cutia dintr-un sertar și ieșirăm. Cînd o aduse, Ion Micu se uită la fată clipind des. "Ați pus zahăr în cafea, zise. "No, zise și fata cu o bruscă ironie, e amară." "Mulțumesc, sărut mîna, de unde ați ghicit?" "Ei da, mare ghicitoare", răspunse ea cu un dispreț vesel și ne întoarse spatele și îi văzurăm corpul suplu sub veșmîntul alb care parcă mișcîndu-se cu nepăsare ne spunea că știa ea multe și îi cunoștea bine pe băutorii ăștia de cafea amară... "Foarte bună, zise Micu după ce gustă din ea, și nici măcar n-am ciupit-o de cur, m-a luat la mișto..." Clara avu o umbră de suris: "Internează-te și tu ca Victor vreo două săptămîni și o să ai ocazia asta în fiecare zi. Serios, ai ajuns dependent de cafea și de bere, nu ți-ar strica o desintoxicare..." "Un om trebuie să moară de ceva", repetă el acest răspuns invariabil, care, se pare, pe el îl împăca cu soarta: n-avea intenția să se lipsească de aceste două droguri fără de care nici al treilea, țigarea, nu mai avea gust și nici mintea nu-i mai mergea.

"Nu se poate să acordați atîta importanță unui secretar al Uniunii, tocmai dumneavoastră care sînteți un atît de cunoscut scriitor, zise președintele Consiliului de Miniștri naiv. Sau făcînd pe naivul, continuă Ion Micu. Noi nu-i acordăm importanță, răspunse prozatorul, el ne acordă nouă. Ne acordă și ne critică în presă, în toată presa, în articole de fond din marile ziare, nu numai literare, ziarele care apar în milioane de exemplare, și cititorii noștri află că n-avem nivel ideologic, că nu cunoaștem clasa muncitoare, că n-am auzit de ideile marxist-leniniste despre artă și literatură, în timp ce el le cunoaște, foarte bine le cunoaște, fiindcă s-a născut cu ele din fașă, în timp ce noi sugream doar

lapte de la mamele noastre, el odată cu laptele suga și idei, pe care însă le-a ținut bine ascunse pînă la 23 August și numai după 23 August 1944 le-a dat la iveală, în timp ce noi am avut naivitatea s-o facem și înainte de 23 August și să fim amenințați de legionari cu pistolul, să năvălească legionarii în redacțiile de stînga unde lucram și să fim ciomăgiți, să ni se devasteze birourile, și să ne promită că vor reveni dacă nu renunțăm la atacurile noastre împotriva legiunii și a Căpitanului. Ce făcea pe atunci tovarășul Dumitru Dumitrescu-Dolj? Tovarășul Dumitru Dumitrescu-Dolj, care mi-e prieten, da, foarte bun prieten... Iritat la extrem, I.C. îl întrerupse cu brutalitate spunîndu-i că partidul cunoștea activitatea politică de dinainte de 23 August a tovarășului Dumitru Dumitrescu-Dolj, asta e o ședință în care scriitorii sînt invitați să discute probleme de creație și nu verificări politice. Sînt strîns legate, răspunse prozatorul. Partidul ne-a învățat că politica și arta se îmbină într-un tot armonios. Și cînd sîntem criticați că n-avem nivel politic, trebuie să răspundem și să discutăm chestiuni politice. I.C. tăcu, se făcu că n-a auzit, continuă să scrie în carnetul lui cu înverșunare. Scria repede, umplea filă după filă. Dar și prozatorul renunță la atacul său politic împotriva secretarului Uniunii. Se grăbi să încheie. Nu vroia să abuzeze, nu atît a avut de spus, are multe de spus, dar poate că și alți scriitori doresc să-și exprime punctul lor de vedere, dacă va mai fi timp și dacă va fi necesar, o să ceară din nou cuvîntul... Atunci m-am ridicat eu. I.C. îmi aruncă o scurtă privire... Ei, parcă mă întrebă, tu ce-ai de spus? Te-am numit redactor-șef, poftim, ai cuvîntul. Da, îi răspunsei printr-o lungă tăcere, m-ai numit, după ce însă m-ai silit să gîndesc că sînt ceea ce nici un om nu dorește să fie, adică un ins manevrabil pe fondul general de lașitate umană care zace în noi, cînd în joc e un ideal pe care, chipurile, îl servim împreună. Lenin spune (și în cuvîntul meu făcui un abuz ostentativ citîndu-l de nenumărate ori, ca să-i sugerez lui I.C. și nu numai lui că nu mai putem gîndi ca și cînd Stalin ar mai trăi încă și ne-ar îndruma mai departe cu mîna lui părintească), Lenin ne învață că în chestiuni de literatură și artă nu se decide nici prin vot și cu atît mai puțin prin hotărîrea personală a cuiva, care ar deține o funcție, să zicem chiar pe merit. Se pune atunci o întrebare foarte delicată: cine decide? Da? sări numaidecît I.C. foarte brutal. Îți pui întrebări delicate într-o chestiune atît de clară cum e conducerea de către partid a literaturii și artei? Auziți ce dileme are tovarășul Ion Micu, redactor-șef al unei importante reviste din țară. Înțelesei, deși de fapt știam: eu nu eram marele prozator, să mi se permită dizertații libere pe ceea ce îmi putea trece mie prin cap, să-l învăț eu pe el sau pe alții ce zice Lenin. Era un avertisment dat și altora. Nu mă mir, continuă I.C. sarcastic, de ce revista *Luceafărul literar* a ajuns la un tiraj atît de scăzut (care e tirajul, se adresă el adjunctului, exact, zise acela prompt, o mie patru sute, I.C. își apucă nervos carnetul), tirajul ăsta ne pune problema reorganizării revistei și în loc să se gîndească la asta tovarășul Ion Micu vine aici la o ședință la Comitetul Central cu întrebarea cine decide în chestiuni de literatură și artă... Și după această amenințare, mă proteja tot el clătînd din cap cu infinită răbdare și simpatie: Nu zic să nu reflectăm la scrierile lui Lenin, dar tot Lenin spune că pînă nu smulgem din noi drăcușorul mic-burghez, avem puține șanse să înțelegem în mod just marile probleme ale revoluției și rolul

care îi revine literaturii și artei în victoria ei. Și îmi făcu, patern și insistent, cu degetul. O clipă mă intimidă. Tirajul revistei noastre era într-adevăr scăzut, trăgeam trei mii și jumătate din el ne era returnat, chioșcurile refuzau tacit să deschidă pachetele, nu știam de ce. Revista nu era bună, dar nu din vina noastră, cele mai interesante materiale ne erau respinse de direcția locală a presei, cu care aveam zadarnice discuții, articolele polemice cu scriitorii și criticii din București fiind animate pînă ce obiectul polemicii devenea inactual. Totuși revista era mai bună decît altele din capitală și I.C. știa acest lucru. Evitai însă să mă las atras în explicații inutile asupra condițiilor în care era silită să apară revista lunară, în care ași fi eșuat fără să pot să spun i ce aveam de spus. Mă făcu de asemenea că n-am auzit stupida lui obsesie referitoare la drăcușorul mic-burghez și continuai: în conducerea de către partid a literaturii și artei, teză de a cărei justete nu se îndoiește nimeni, se pune totuși chestiunea delicată a judecării de valoare, care revine criticii literare. Or, această critică se exercită de către critici. În acest sens, tradiția rămîne: nu poate să vină un nechemat și să decidă care poezie e bună, care e roman prost, care e piesă de teatru revoluționară și care nu e. Pentru a fi revoluționară orice text trebuie să fie întii realizat artistic, ca să se deosebească de un articol de gazetă pe care poate să-l scrie orice jurnalist. Nu pledez pentru autonomia esteticului, dar nici pentru autonomia urîtului, a inesteticului agresiv, a platitudinii violente care se răsfață abuziv. Lenin declara că nu-i place Maiakovski, că lui îi place Pușkin. Dar asta nu l-a determinat să ia măsuri împotriva lui Maiakovski. A lua măsuri împotriva unui scriitor era împotriva concepțiilor lui despre condiția artistului. Își spunea părerea și dorea să rămînă o simplă părere. La noi scriitorul actual netaalentat este încurajat să desființeze critica, să se plîngă de ea, să ceară audiențe, să fie ascultat cu bunăvoință și să obțină să se ia măsuri

represive împotriva criticului care îl respinge. De aici decurg anumite consecințe. Normele leniniste sînt ignorate, deși critica și autocritica, spune el, ne sînt necesare ca apa. Și aici ajungem iar la chestiunea delicată a viziunii globale pe care o avem despre spiritul critic. Cine are dreptul să promoveze false valori, uitînd că declanșează astfel și creează un mecanism arbitrar care se plachează pe idealuri pentru care am luptat și care ne călăuzesc existența? Un poet care a declarat aici că n-are de învățat nimic de la nimeni nu-și dă seama că a exprimat o stare de spirit simptomatică. El nu e interesant în sine, ci prin ecoul pe care l-a stîrnit și sprijinul pe care l-a primit din partea conducerii Uniunii Scriitorilor. A vrut și a obținut să fie lăudat de criticii care îl contestau. Bun, și ce e cu asta? Îi ajunge lui această victorie? Înseamnă că nu e un poet, ci cu totul altceva, nu ne interesează ce, într-o societate nouă apar psihologii bizare și atît de neverosimile încît generațiile viitoare vor ridica din umeri dacă se va găsi cineva să le descrie. Coșbuc, am continuat destins și decis să-mi dau și eu foc cîtorva punți, urmînd tactica cunoscutului prozator, Coșbuc are o poezie în care criticul e băgat la pușcărie fiindcă nu-i plăceau poeziile împăratului. Totuși împăratul, scriind noi poezii, îl cheamă pe critic din celulă și i le citește, sperînd într-o apreciere favorabilă. Criticul ascultă, apoi răspunde, adresîndu-se celor care îl înconjurau:

*E cheia temniței la voi
Hai duceți-mă înapoi...*

Coșbuc a prezentat o imagine idilică a criticului, eu n-am avut curajul să spun publicului care venise să mă audă la o conferință pe care am fost somat s-o țin că versurile poetului erau proaste. E drept că nici publicul n-a plecat convins că vorbisem despre un poet bun, și la ieșire unii m-au întâmpinat cu căldură și ironie condescendentă: nu fiți deprimat, mi s-a spus, noi îl citim pe Eminescu și n-o să uităm ce înseamnă poezia. Totuși am venit cu speranța să auzim noi stihuri... nu le-am auzit, dar or să vină... Și am înțeles că la o a doua sau a treia mea conferință o să găsesc sala goală. Numele meu, din clipa aceea, și destinul meu se contopiseră cu ale poetului despre care vorbisem. Vom parcurge de-aici înainte împreună același drum. Iar noul Eminescu nu va mai găsi în mine criticul care să-i anunțe apariția, deși eram destinat să-i aud primul glasul! Nu, eu aveam să rămân criticul care elogiase un fals poet și care nu mai putea să tresară, chiar dacă ar fi tresărit, la auzul versului divin al poetului așteptat... Numai dacă aveam să mă întrec pe mine însumi... și voi încerca, am încheiat, să fac acest lucru, cu energia unui revoluționar de profesie, așa cum ne învață partidul... Lamentabil, am gândit așezându-mă pe scaun alături de cunoscutul prozator, care îmi strîngea brațul încurajându-mă: A fost foarte bine, foarte bine, stai liniștit, parcă îmi spunea. Ce bine? Că mi-am legat soarta de aceea a lui Amăicălițului? Și încă așa cum m-a învățat partidul? Ca și când partidul ar fi spus că trebuie să... Știința de a rămîne tu însuți în împrejurări care ne depășesc se învață. Într-o astfel de ședință te pomenești că spui ceea ce n-ai dorit să spui și, dimpotrivă, te apucă o amnezie și uiți să vorbești despre lucruri care te-au indignat atîta vreme și plănuiai să le dai la iveală. Experiența asta se capătă tot în ședințe și anume la un nivel cît mai înalt. Or, asta era prima de acest fel la care luam parte. Întii că nu trebuia să-mi desvălui gîndirea intimă și să afirm că am fost somat să țin acea conferință. Al doilea, nu trebuia să spun eu despre mine că m-am compromis acceptînd. Al treilea că nimeni n-a înțeles chiar foarte clar despre care poet era vorba. Al patrulea ce rost avea să spun despre mine însumi că sînt revoluționar de profesie... Fapt e că I.C. arăta destul de mulțumit de avîntul meu, avea această expresie pe chip și am simțit că roșesc, îmi ardeau urechile. După mine s-a ridicat un cunoscut poet care de la început a introdus în fluxul subteran al ședinței, cu voce dramatică de bătrîn demagog, o diversiune de o violență extremă. Nu striga, dar aveai impresia netă că urlă. Nu cred că a vrut în mod special să mă atace pe mine, fiindcă n-avea motive, totdeauna scrisesem bine despre el, e drept nu foarte bine, totuși bine în raport cu degradingolada în care ajunsese talentul său după 23 August încoace. Sensul diversiunii era următorul. "Mă tovarăși, ce discutăm noi aici despre Dumitru Dumitrescu-Dolj, cînd dușmanul de clasă ne pîndește și își strecoară ura sa chiar sub ochii noștri, în revistele noastre pe el scrie deasupra titlului, proletari din toate țările uniți-vă! Iată ce putem citi într-o revistă de provincie... Și scoase revista din buzunar (venise cu ea de-acasă!) îndoită nu i se vadă numele, deschisă gata la

acel text. Ce ne citi: că un erou dintr-o proză își botezase cîinele, Căpitanul. Și numele acesta se repeta de cîteva ori, iar textul, citi: tendențios, sugera rînjetul de satisfacție pe care autorul îl adresa, printre rînduri, cititorilor. Suna ca o sfidare, părea ceva incredibil, cum putuse să apară așa ceva? Iată adevăratele probleme care ni se pun, lipsa de vigilență, spiritul de gură cască, împăciuatorismul cu elementele dubioase, care atîta așteaptă, să... ețetera, oțetera. Rumoare de satisfacție printre partizanii lui Dumitru Dumitrescu-Dolj, reținere obiectivă în prezidiu!, voci: În ce revistă a apărut, cine e autorul? Poetul strigă: n-are importanță în ce revistă a apărut, putea să apară în orice revistă în care lipsa de vigilență slăbește. Totuși, se insistă, unde? În *Luceafărul literar* zise I.C, dar, cum bine a spus și cunoscutul nostru poet, putea să apară și în altă parte. Mă cruța, nu vroia să mă arunce în gura vigilenților, iată deci că ținea totuși la mine, cînd putea, acum, atît de ușor, să mă îndepărteze din presa literară. Totuși această diversiune grosolană nu opri tirul vorbitorilor care urmară împotriva secretarului general al Uniunii. Spuneau cîteva fraze despre sporirea vigilenței, apoi cu o abilitate de care eu nu fusesem în stare, reveneau asupra unor probleme care privesc atmosfera care s-a creat în conducerea Uniunii. Fără dramatism, fără destăinuiiri intime, cu detașare, fără ironii inutile, ca despre un lucru îndeobște cunoscut și care trebuie remediat. Se povestiră cîteva lucruri elocvente: că D. D.-Dolj era mereu cu partidul în gură și atribuia greșelile sale partidului. Care erau acele greșeli? În primul rînd modul disprețuitor cu care îi trata pe scriitori. Felul cum li se inventau concepții burgheze și nu numai oral și în ședințe, ci și în presa de mare tiraj. Un exemplu: un scriitor este întrebare de D. D.-Dolj la ce lucrează. Vreau să scriu un roman despre mineri, dar merge greu, i s-a răspuns. De ce? Fiindcă s-a documentat în Maramureș și acolo situația minerilor nu e tipică pentru a putea oferi o adevărată imagine a minerilor din țara noastră și că el, romancierul, trebuie să se elibereze de acea realitate și să se ducă în altă regiune. Ce face atunci D. D.-Dolj? Publică un articol în *Scînteia*, nesemnlat, deci un editorial ca din partea ziarului, în care se spune: că printre scriitori circulă «teoria» burgheză a eliberării de realitate și... dă-i și combate această teorie, dăscălește-i pe scriitori pe trei coloane, pe pagina întii în organul CC. Alt exemplu: într-o ședință de partid se ridică un scriitor care vrea să pună o întrebare (un scriitor cam naiv, după cum se va vedea). Ei, care e întrebarea? Dacă e adevărat, a zis el, că a intervenit o pauză în lupta ideologică. Toată lumea a rîs! I-auzi ce i-a trecut prin cap! Nu, tovarășe, stai liniștit, n-a intervenit nici o pauză, ce te-ai speriat? i s-a spus. Ce face însă D. D.-Dolj? Articol de fond în *Scînteia* de dăscălire a tuturor scriitorilor, în același stil, că ar circula printre ei ideea că ar fi intervenit o pauză așa și pe dincolo. E clar: desigur, *Scînteia* se interesează de problemele ideologice și de creație ale oamenilor de cultură și îi cere secretarului general al Uniunii să scrie despre astfel de probleme, dar nivelul politic și cultural al tovarășului D. D.-Dolj e atît de precar încît el nu știe ce să scrie, adevăratele probleme de creație ale scriitorilor îi sînt de fapt străine și atunci trage și el cu urechea și nu se sfieste să informeze greșit *Scînteia*, cititorii și chiar partidul, prezentînd false probleme și oferind despre scriitori o imagine ridicolă, care îi discreditează. Cînd un tînăr scriitor vine la el cu o

adevărată problemă de creație (și vine fiindcă D. D.-Dolj îl cheamă), el ascultă, îl lasă să vorbească și pe urmă îi spune acelui tânăr frământat: iubești poporul? Da, bineînțeles, răspunde acela. Ei, dacă iubești poporul o să știi să-ți rezolvi toate problemele de creație. Asta le spune la toți: iubești poporul? Iubești poporul? Și nu e de mirare! D. D.-Dolj e un simplu ziarist, ce caută el în fruntea Uniunii Scriitorilor? Să se ducă la ziariști! Nu l-a apărât, de fapt, decît poetul în diversiunea lui (dar nici el n-a suflat un cuvînt direct favorabil), iar Amăicălițului n-a infirmat acuzațiile, ci doar a subliniat din gros că D. D.-Dolj e un comunist devotat și noi avem nevoie în fruntea Uniunii de astfel de oameni. A vorbit bine, în sensul că el a găsit totdeauna sprijin la D. D.-Dolj (cred și eu!), așa cum a vorbit și prozatorul de ale cărui lemne și kilogram zilnic de carne se îngrijea personal secretarul general al Uniunii. Asta nu era rău, măcar dacă ar fi făcut-o și pentru alți scriitori de seamă, oameni bătrîni, ale căror cărți nu se reeditau, deși nu aveau în ele nimic contrarevoluționar și care toată viața trăiseră numai din scris. De ei nu se îngrijea nimeni, trăiau uitați și chinuiți de lipsuri. I se dădu apoi cuvîntul lui D. D.-Dolj, din oficiu, pentru că nu ridică mîna, deși se lăsase o tăcere după Amăicălițului: nimeni nu mai dorea să vorbească. Devenise evident că era rîndul lui. Dar el, cu acel surîs stupid pe buze, surîs de gips, încremenit, care vroia să exprime optimism, încredere... în realitate părea mai degrabă îndobilocit de loviturile primite, căci abia putu articula cîteva fraze că, zise el, tot ce s-a spus nu o adevărat, nu se poate dovedi... El nu-și pregătise o apărare, fusese luat prin surprindere, nu crezuse posibil să fie criticat el chiar de majoritatea celor prezenți și într-un mod atît de total, să nu i se mai recunoască nici un fel de merite, să se ceară plecarea lui și asta chiar în fața lui I.C. și a președintelui Consiliului de Miniștri. Îngîmfare extremă, prostie, psihologie de cîine care aștepta să fie apărât de stăpînul său și el să nu zică nimic? Pesemne asta vroia să sugereze surîsul lui, că o să vă arate el nenea că ați îndrăznit să vă ridicați contra mea... Chiar lamentabil! Abia atunci am căpătat certitudinea că va fi înlăturat... în sfîrșit se ridică bătrînul zimbru. În cuvinte puține, dar bine cumpănite, el se adresă mai mult prezidiului și spuse că toate astea s-ar tempera mult, toate aceste frămîntări adică ar dispărea dacă s-ar îmbunătăți substanțial legea drepturilor de autor... Multe pricini de-aici pornesc, zise el domol, să se facă lucru *aista* și se va vedea cum conflictele se potolesc și toată obștea scriitoricească va trăi în pace și armonie. Era limpede, el nici nu ascultase ce se spusese acolo. Și se așeză repetîndu-i în șoaptă lui I.C.: multe discordii de aici vin... O s-o facem și pe-asta, zise I.C, sec, încetînd să mai scrie și anunță o pauză. Mă pomenii chemat la el și îi găsii acolo și pe Amăicălițului, pe cunoscutul prozator și pe D.D.-Dolj. I.C. îi spunea acestuia, furios: vei lua cuvîntul din nou și îți vei face autocritica. E inadmisibil să te comporți ca un prinț consort. Cine vrei să te apere? Eu? Eu am făcut greșelile care ți se atribuie? Apără-te dacă poți, dacă nu, fă-ți o severă autocritică. Pune mîna și fă-ți un punctaj și să nu îndrăznești să nu te ridici și să te împaci cu scriitorii. Că ai știut să le dovedești că mai pot avea încredere în tine. Nu vreau, zise D.D.-Dolj fără să mai surîdă, să-mi pun cenușă în cap, îmi dau demisia. Nu-ți dai demisia, zise I.C. sardonice. Vei fi dat afară și cată să reflectezi la această nuanță. Vei fi dat afară oricum, dar tot

trebuie să-ți faci o demnă autocritică. N-o să spui că eu te-am îndrumat să ne dezinformezi sistematic și să scrii ridicole articole de fond despre false probleme. Începe prin a te împăca aici, în fața mea cu prietenul tău... (și-i spuse pe nume cunoscutului prozator), cu tovarășul Ion Micu despre care de asemenea m-ai dezinformat punându-l în conflict cu poetul Amăicălițului, iar pe tovarășul Ion Micu îl rog să facă același lucru, să accepte să-i strângă mâna poetului și să colaboreze cu el, acolo la *Luceafărul literar*, unde sînt atîtea de făcut. E intolerabil să ne pierdem în astfel de conflicte și munca să sufere. Bătrînul zimbru, afabil, dădea din cap înțelept, că nu e bine, zise el, să ne sfișiem între noi, obștea scriitoricească trebuie să rămînă unită... Amăicălițului, foarte vesel, declară că el întotdeauna l-a stimat pe tovarășul Ion Micu și e gata și acum să-i întindă mâna și i-o și întinse și tovarășul Ion Micu i-o strînse cu același optimism afișat ca și al poetului, nu fără un gînd, desigur nerez reciproc, dar poate că reciproc totuși, că împăcarea n-ar fi imposibilă. D.D.-Dolj nu se împacă cu tradusul prozator, care era destul de inteligent să nu jubileze, dimpotrivă, părea sincer mîhnit și afectat. Intervenii președintele Consiliului de Miniștri, popular, și, în virtutea vîrstei, le zise: mă, eu sînt bătrîn, voi sînteți încă tineri, mai aveți încă timp să vă împăcați, că pe urmă n-o să mai aveți și nu puteți să muriți urîndu-vă unul pe altul. Băgați de seamă, o să fiți chemați de tovarășul Gheorghiu-Dej și nu e permis să veniți așa în fața lui. Asta îi impresionează pe cei doi și tradusul prozator zise că în mod sincer el nu are pentru D.D.-Dolj decît sentimente de prietenie, da, numai prietenie și nicidecum ură. El vrea bucuros ca între ei doi să nu mai fie nimic, el a și uitat totul... Zadarnic, D.D.-Dolj se încapățîină să nu-i vie în întîmpinare, și atunci I.C. bătu cu palma în masă: bine, reluăm ședința! Și îl ignoră pe D.D.-Dolj ca și cînd nici nu l-ar mai fi auzit cînd acesta se ridică în plenul adunării și își făcu apoi o ștearsă autocritică formală. Luă cuvîntul în încheiere I.C, care vorbi un ceas, după notele pe care și le făcuse în carnet. Foarte prudent, deși foarte aplicat, își exprimă nemulțumirea că scriitorii n-au vorbit despre problemele lor de creație, poate cu altă ocazie or s-o facă. Apoi trecu la «chestiunile administrative» cum le numi el, legate de conducerea practică a treburilor Uniunii. Să înceteze, zise el, aceste conflicte, scriitorii să se pregătească în vederea unui congres care să-și aleagă o nouă conducere. Și vorbi despre asta îndelung, cerîndu-le ca congresul să afirme idealurile comunismului și atașamentul oamenilor de litere la acest ideal. Să se formeze o comisie care să studieze actuala lege a drepturilor de autor și să se facă propuneri de mărirea tarifelor actuale, care față de efortul pozitiv al creatorilor au rămas mult în urmă. Ețetera, ețetera..."

Ion Micu avea o expresie bizară de candoare cînd se opri. Mă uitai la el cu atenție. "Mai vrei o cafea?" îl întrebai. Dădu din cap: "...Dacă fata aia șmecheră ne mai dă..." Ne mai dădu, dar prietenul meu rămase și după aceea tăcut și mă întrebai ce-o fi cu această expresie de pe chipul lui pe care nu i-o cunoșteam. Candoarea se amesteca și cu o vagă tristețe care îi dădea o înfățișare de copil pedepsit, dar care parcă nu știa ce-a făcut și cum de s-au întîmplat toate acestea. "Deci nu l-ai distrus pe Amăicălițului? îi spusei cu o intensă simpatie. Te-ai împăcat cu el!" "Da, zise, și am fost amîndoi cooptați în conducerea

Uniunii. Eu am fost numit unul din secretari. Plecăm la București." "Vă mutați? strigai cu glasul meu răgușit. Părăsiți orașul?" "Da", zise. "Și revista?" "Revista o preia Amăicălițului." "Deci tu ești acum mai mare sau mai mic?!" "E mai mare, zise Clara, observînd tăcerea soțului ei. Parcă ai fi fost insesizabil ironică. Sau parcă ar fi spus cu o resemnare care ascundea o declarație modestă de dragoste: știu acuma că el o să ajungă și mai mare, dar chiar dacă ar ajunge mai mic nu l-ași iubi mai puțin. El se va ocupa acum, adăugă ea, de toate revistele Uniunii din capitală și provincie." "Petrini, zise Ion Micu, dacă îți aranjez ceva la București, vii și tu?" De astă dată tăcui eu. Dacă nu-mi organizează ea ceva definitiv aici, gîndii, ași veni, de ce nu? Altfel îmi va fi imposibil, fiindcă aranjamentele ei îți restrîng foarte tare sfera de activitate, între cei patru pereți de scîndură în care te pune. "Da, desigur, îi spusei, să mă fac sănătos și.." Dar cu toate că în timpul povestirii avusesem de cîteva ori clipe grele simțind că între mine și această lume, pe care el mi-o desvăluia, se așeza foarte des o invizibilă perdea neagră (ei, cei vii, dincolo, cu imensele lor vanități, iar eu dincoace, cu perspectiva morții) mă pomenii zicînd: "Ioane, acum că I.C. este, după cît se pare, gata oricînd să-ți satisfacă orice favoare, nu s-ar putea ca adjunctii lui, care și ei sînt foarte puternici, să mă reintegreze în învățămîntul superior? Bineînțeles nu chiar acum imediat, ceva mai tîrziu, să zicem la anu? Și atunci n-ași mai pleca, fiindcă mie îmi place universitatea noastră de-aici." "Cred mai degrabă că acolo ai avea mai multe șanse, aici te cunoaște prea multă lume. Bineînțeles, zise fără șovăire, că o să încerc. Dar ceea ce pot să fac în mod sigur e să-i sugerez Amăicălițului să-ți publice între timp niște articole sau studii filozofice. Cu ele sub braț ți-ași putea pleda mai ușor cauza și cu mai multe șanse de reușită." "Despre ce-ași putea scrie?" zisei amintindu-mi despre discuția mea, pe aceeași temă, cu Matilda.

Musafirii mei se ridicaseră să plece. Mă ridicai și eu să-i conduc. "Asta nu e o problemă", zise el și începu deodată să rîdă, acel rîs al său sacadat și insistent, și care se intensifica tocmai cînd credeai, ca să nu te simți jignit, că trebuie să se oprească. Nu se opri decît tîrziu, dar de astă dată îmi explică tocmai la timp ca să nu-mi iau adio de la ei pentru totdeauna: "De pildă, zise, despre Giordano Bruno! A fost ars pentru ideile lui!"

Da, așa era, se putea scrie despre acest italian care combătuse scolastica, dar și aristotelismul, și care nu putuse abjura pînă la capăt. Să te tîrăști în genunchi la propriu și să-ți renegi convingerile, cu speranța că, trăind, le mai poți încă răspîndi printre oameni, se putea face o dată, dar nu de mai multe ori, fără a risca să ți le arzi astfel tu însuși. Deși Galilei o făcuse. Un suflet dramatic acest Giordano, ce era de rîs aici? "Arșii aștia, continuă Ion Micu, ne ajută, dacă n-ar fi fost ei, forța cuvîntului *filozof* ar fi slăbit prin veacuri. Numai Napoleon, care n-avea cultură filozofică, a putut să spună în Egipt (ar fi putut să tacă sau să se exprime altfel), cînd l-au împresurat mamelucii; a dat ordin de apărare în formă de aitici, iar la centru, a zis el, să fie puși savanții și măgarii..." Și rîse iar, dar mai potolit și mai scurt. "Despre Giordano Bruno, mai spuse el, poți scrie și o carte..." Și astfel ne despărțirăm...

III

Tot în spital aflai că în acele zile mai părăsea orașul cineva de care fusesem strâns legat, și anume Petrică Nicolau, dar într-un mod zguduitor. Aflai de la medic, care totdeauna întârzia puțin la patul meu să-mi spună discrete cuvinte de încurajare, dar să și comenteze evenimente din afara spitalului cu un bolnav care era, oricum, un intelectual, chiar dacă... Deși el, ca medic, știa multe, șocul pe care îl resimțea când o ființă umană se comporta aidoma pronosticului fatal nu era mai mic decât al tuturor. Un profesor de la școala normală, zise el, s-a aruncat de la etajul cinci cu o carte în mână și era atât de îndârjit încât a căzut drept în picioare. I-au intrat bineînțeles picioarele în gît și a murit pe loc. Cartea era *Reportaj cu ștreangul de gît*, de Julius Fucik și înăuntru o hîrtie pe care scrisese ceva în acest sens: că se sinucide în semn de protest contra nedreptăților care există. "Ce similitudine, zise medicul nedumerit, apoi se opri. Știi cine e? mă întrebă. Fostul soț al doamnei Malilda! Nu putuse, cică, trăi cu taică-său, se mutase cu soția într-un bloc. Se spune că această soție ar fi venit apoi la școală și le-ar fi spus profesorilor în cancelarie: l-ați mâncat fript... Da, reflectă medicul blînd, nu cred că profesorii aveau vreo vină și nici taică-său... parkinsoniștii își aleg astfel de sinucideri spectaculoase..."

E clar, gîndii înfiorat, după ce medicul plecă și rămăsei singur în patul meu cu ciudata mea boală care nu da semne de ameliorare, o să mor și eu, am jucat cu Petrică în aceeași piesă. Eu, el, nefericitul de taică-său și Matilda. S-ar putea să murim toți patru, adică toți protagoniștii... Cosașul îndrăcit al lui Van Gogh, gîndii mai departe cu ochii pe lumina soarelui care îmi inunda patul, nu avea ezitări înaintînd în lanul de grîu și făcînd să șuiere spicele sub lama bine ascuțită a instrumentului său implacabil... Da, viziunea pictorului nu era rodul înfierbîntății lui imaginații... Ce e umanitatea dacă nu un astfel de lan, strălucind în lumina fierbinte a soarelui în culori halucinante, sub un cer de un albastru dens, orbitor, și în care, tăcută dar fără slăbire, seceră moartea?

Mă întrebai dacă n-ar trebui să ies o zi din spital și să mă duc la înmormîntarea lui, dar găsii în forul meu interior o împotrivire: îi purtam pică pentru refuzul său net și agresiv de a se împăca cu mine, cînd îi telefonasem, la îndemnul Matildei, și îl întrebasem dacă n-ar vrea să ne întîlnim ca odinioară și să redevenim prieteni. Era adevărat că nu-mi era atunci gîndul la el și desigur, nici telefonul meu nu-i sugerase cine știe ce afecțiune, dar poate că această afecțiune n-ar fi lipsit dacă ași fi surprins, în vocea lui o cît de vagă tresărire. Da, gîndii, dar am petrecut totuși cu el frumoase clipe, ascultîndu-i cu o stranie delectare la începuturile carierei mele în învățămînt înalte și nesfîrșitele lui indignări. Și nu fusese tot el cel care, printr-o intuiție, ținuse pe loc doi ani căsătoria mea cu Matilda? Astăzi ași putea spune că vrusese astfel să mă ferească de marele eșec care mă aștepta. Judecăm oamenii nu numai prin ceea ce ei gîndesc și nici măcar prin sentimentele care îi domină (toate acestea se pot dovedi că au fost doar coaja care acoperea determinări mult mai adînci), ci și prin interferențele cu viața noastră pe care soarta i-a silit să le trăiască. Petrică nu mai putea trăi cu Matilda și m-a cunoscut pe mine ca să-l

ajut să se despartă de ea; l-am ajutat, dar nu vroia s-o iau eu. Nu cumva ținea atît de tare la mine și considera o prietenie mai trainică decît o efemeră dragoste al cărei final îl prevedea? Desigur, căci dragostea pentru o femeie nu ne fortifică, ci, aliată cu timpul, ne mănîncă viața. Regrete eterne, Petrică! Voi veni la înmormîntarea ta și îți voi depune pe mormînt o coroană de flori...

În ziua cînd ieșii din spital tăria gîndirii mele, care țîșnise cu putere în ultima mea ciocnire cu Matilda (cînd ne și încăierasem) și se micșorase iar sub amenințarea unei boli în al cărei prognostic fatal crezusem, reînvie antrenînd toate forțele sufletului meu retrase atîta vreme în adîncuri. Revenii în casa părintească, unde tata mă primi cu toate sentimentele de odinioară topite, supărat doar de declarația mea că nu aveam cancer și că n-o să mor. Avea aerul omului mărginit dar și sublim, care nu înțelege cum cineva, fiindcă a răgușit, crede că n-o să moară, cu toate că văzuse cum un om, fiul său, deși nevinovat, trebuise să ispășească o grea pedeapsă. Dă, dar astea erau socoteli care trebuiau reglate cu oamenii... Moartea, ehe, e așa o chestie ce nu se întrebă, ca să nu fii întreat. Și dacă survine totuși cînd ești departe de ea, aiurea! e așa un lucru rar și tîmpit încît... Se întîmplă, bineînțeles, altora, care nu ne interesează, de ce să te gîndești tocmai tu, care ai o viață de trăit și ești atît de tînăr... "Mai mor și tinerii, îi spusei în timp ce mama ne aducea cafele în a doua cameră «salon», plină acum de cărțile și lucrurile mele, mor și copii și adolescenți, moartea își vede de treabă, tată!" El se uită la mine și începu să dea din cap indignat. Nu-mi răspunse prin cuvinte, dar avea aerul să-mi spună că nu e zdravăn la minte cel care poartă grija altora, ca și cînd asta ar putea ajuta pe cineva (din altă planetă!) să nu moară dacă trebuie, sau să nu fie șchiop dacă așa s-a născut. Asta mă făcu să înțeleg că nu credea în propria-i moarte și că dacă totuși s-ar fi întîmplat, n-ar fi cerut celor vii să creadă în ea, ci să-și vadă dracului de viața lor, în timp ce el și-ar fi văzut de moartea lui, cu care singur avea răfuieli de încheiat... Deocamdată avea o muiere cu care trăia și numai la chestii de-astea nu-i era gîndul, că mureau și tineri și adolescenți! "Nu moare de tînăr decît cine nu trebuia să se nască", zise, și înțelesei că se credea că face parte dintre cei privilegiați, sortiți dacă nu să nu moară niciodată, în orice caz moartea lor să se piardă în timpuri imemorale și nedeterminate, contopite cu intemporalul, cu veșnicia a tot ceea ce există... Mama însă credea în moartea ei, și abia acum îmi mărturisi spaima prin care trecuse. "Bine că ai scăpat, zise. Moartea e dată și nu iartă pe nimeni". "Și ce-mi pasă mie de chestia asta, murmură tata răsfoind *Scînteia*. M-a întreat cineva pe mine dacă vreau să vin pe lume? De ce m-ași întrea eu atunci cînd o să plec. Că, aoleo, mor, că, aoleo, ce-o să fac... Ce să faci?! Întoarce spatele la lume și mori dacă e de murit. Au murit ei regi, împărați și tot nu s-a întîmplat nimic. De ce să se întîmple atunci dacă moare într-o zi într-un șanț, beat mort, Acojocăriței? Măcar ăstua n-o să-i pară rău că n-a trăit destul și nu și-a făcut de cap. Mai proști sînt ăia care toată viața..."

Dar aici se opri, fiindcă fără voie gîndul lui i se dusese la mama. Nu-l gonise ea din patul ei în puterea vîrstei, silindu-l să-și găsească altă muiere, care, desigur, o fi avut ea mai multă viață în trupul ei, dar pesemne că el începuse să descopere că nu ajungea numai atît...? "Ei, ce-au făcut toată viața? zise mama

mai degrabă veselă decît atinsă de aluzie. Proștii-ăia! Ai uitat!" exclamă ea mirată, văzîndu-l că tace. "Ce să uit? își ridică el privirea din ziar. Mama surîse. Să-i spună sau să nu-i spună? Era pradă ușoară, numai gura era de el. "Ce să uit, fă?" se răsti el, dar nu prea sigur de sine, mai degrabă ar fi dorit să nu i se amintească. Totuși curiozitatea era mai mare și mama, cu un glas ca de mare comedie, i-o satisfăcu. "Tu ai rămas certat cu băiatu-ăsta ani de zile, tocmai fiindcă din neștiință el îți spusese ce ne spui tu nouă acum. Dar el era un copil, în timp ce tu ești un om în toată firea." "Adică cum?" se holbă tata. "Adică așa! De ce or fi proști oamenii care trăiesc curat și deștepți ăia care trăiesc în murdărie! Nu văd, continuă mama, de ce porcul care se tăvăleşte în noroi trebuie dat model oamenilor care înțeleg că desfrîul le pierde sufletul. Un om are o singură inimă, nu două!" "Și? Ce e cu asta?" făcu tata, care n-o putea urmări, cu atît mai consternat cu cît ea nu pomenea nici de Dumnezeu, nici de rai și nici de iad. Atunci ar fi fost mai clar! Chestia asta cu două inimi îl depășea. "Hm! făcu ea, dacă ar avea două inimi ar zice: nu-i nimic, murdăresc una, dar îmi rămîne ailaltă curată, cînd o să mă satur de desfrîu, o arunc pe-aia și trăiesc cu a bună!... Le vezi cum vin la biserică la bătrînețe și se mocăie în fața sfintei fecioare să le ierte pentru viața lor cînd nu le păsa că o să vină și ceasul căinței. Tot e bine, altele nu vin deloc și pe-alea le lauzi tu! "Ei, și la ce le folosește căința?" zise tata. "Păi nu le mai folosește, dar căința, dacă vine, cum să scapi de ea? Trebuie să te căiești, că n-ai încotro." "Și tu nu te căiești?" o ispiti tata furios. Mama tăcu. Dacă răspundea că nu, ar fi dat dovadă de trufie, dacă spunea că da, se căiește, atunci la ce i-a mai folosit o viață de smerenie? "Mai mă căiesc și eu că nu sînt sfîntă, zise, dar nu ca alea!" Și nu se știe de ce o pufni rîsul. Unde îi zbură gîndul? Rîdea de tata? Sau de babele acelea care se mocăiau în fața sfintei fecioare? Și de ce nu? N-avea și ea dreptul la puțină trufie? "Atunci am eu dreptate, zise tata, nu în sensul că l-ași da ca model pe ăla care își face de cap, ci în sensul că nu trebuie să te căiești, ăsta e tot secretul." "Da, zise și mama, cîine ai fost, cîine să mori!" "Ei și? Dacă lui nu-i pasă, ce-ai tu cu el?" "Am", zise mama și tăcu. "Ei, ce ai?" "Fiecare să-și vadă de el, că vine la patul lui de moarte dracul și îl ia în furcă, sau vine un înger și-l duce în rai, pentru el e totuna, de murit tot moare, mortul de la groapă nu se mai întoarce!" Răspunsul acesta îmi aminti de al meu de odinioară, cînd îmi venise în minte să gîndesc același lucru după ce citisem un text de Platon: dacă moartea ar fi sfîrșitul a tot, spunea el, cei mai în cîștig ar ieși ticăloșii, fiindcă o lespede pe mormînt i-ar strivi și de trup și de suflet și desbaterea s-ar încheia astfel pentru totdeauna. Între timp însă aflasem, nu fără să mă turbur, că marele Karma, spiritul universului, nu lasă lucrurile astfel și că îl silește pe ticălos să se reîncarneze. Dacă a fost un ticălos mare, spiritul lui reînvie de pildă într-un dobitoc, un măgar sau într-un bou și tot astfel prin treceri succesive se purifică, pînă ce esența sa se poate contopi cu Marele Spirit care a stat la originea vieții.

Îi spusei tatei toată chestia asta simulînd îngîndurarea. "Și de unde știi că e așa? zise el cu dispreț. A văzut cineva un om reîncarnat?" "Întîi că s-a văzut, au fost cazuri foarte clare, cînd un copil a început să spună că el a mai trăit în satul cutare și l-au dus acolo savanți și oameni de știință și el a recunoscut tot,

case, ulițe, oameni... Ei?" "Fugi, domnule, de aici, nu mai vorbi bazaconii, astea-s șarlatanii, așa am văzut eu la bîlci una care mi-a citit buletinul legată la ochi, adică buletinul era în mîna altuia și ăsta a întreat-o: cum îl cheamă pe domnul? Și ea a spus tot, și anul nașterii și orașul... Și tu vrei să cred?..." "Al doilea, continuai eu neturburat, ție nu ți s-a întîmplat să te plimbi așa pe stradă și să vezi un om pe care să ți se pară că l-ai mai cunoscut, ăhă, așa cîndva, în altă viață?" "Cîte nu i se par omului, zise tata batjocoritor, dacă s-ar lua după toate prostiile ar ajunge să creadă că ăla care e el, nu e el..." "Aha, zic, ți s-a întîmplat?" "Mie? Nici vorbă, unuia, stăm la bodegă la un aperitiv și îi aud că zice chestia asta, că el nu e el. Ascultă, mă, îi zic, tu cîte aperitive ai băut înainte să spui tîmpenia asta?" Și se întoarse spre mama, de la care așteptase un răspuns. "Tot nu m-ai făcut să înțeleg ce ai tu cu cutare și cutare, că trăiește așa cum îi place lui?" "Să se ducă în pădure, zise mama. Acolo poate să trăiască cum vrea." "Și ce te deranjează? insistă tata. Nu înțeleg!" "Ce s-alege de lumea asta dacă toți ar trăi ca ei? Într-o zi ar scoate fiecare cuțitul și am începe să ne tăiem toți unii pe alții..." "Asta cam așa e, conveni el, da' n-ai nici o grijă, că nu tu o să-i împiedici. Vine un război, îi mai mătrășește, pe urmă se mai potolesc... Nenorocirea e că în război îi seceră și pe ăi buni și pe ăi răi, așa că sămînța rămîne..."

Astfel se încheie discuția și tata își aprinse o țigare și rămase gînditor. "Ia spune, îl întrebai, directorul acela de la voi, Bularca, l-a dat pînă la urmă afară pe șefu-ăla de cadre?" "Nu l-a dat", răspunse el posomorît și tăcu mai departe. "Ai înțeles de ce te întreb..." "Tocmai că mă gîdeam, ce-ar fi, Victore, să te duci tu personal să-i ceri o audiență? Una e cînd vezi omul în fața ta și îl asculți și alta e cînd îți vorbește altul de el. Ce zici?" "Bineînțeles că mă duc, zisei, toată chestia e să-l facă pe șeful Cadrelor să tacă, adică să-și dea avizul. Fiindcă trebuie s-o dea întîi afară pe individul aia de care mi-ai vorbit și care e turnătoarea acestui șef de cadre..." Tata se uită în pămînt, reflectînd. "Nu te băga în chestia asta, zise, tu nu știi nimic, lasă-l pe Bularca să se descurce." "Bine, mai zisei, mă duc chiar mîine, dar cum o să pot să intru în uzină și să ajung la el?" "Ți-aranjez eu cu paza, nu e o chestie..."

Și tata se ridică și plecă. Mă apucă pofta să-mi pun cărțile în ordine, deși nu aveam rafturi, și să-mi improvizez și un mic birou și un scaun la fereastră: aveam chef de lucru. Pe urmă plecai pe la bunicul să-mi iau caietele din subsol... Le recitii apoi febril pînă noaptea tîrziu. În micul meu pat din adolescență, mutat de mama din dormitorul lor unde rămăsese tot timpul după plecarea mea de acasă în așa-zisul salon și adormii cu gîndul dacă n-ar fi mai bine să le pun pe foc, după ce ași fi copiat din ele ceea ce nu se putea memora și ași fi eliminat tot ceea ce putea constitui pentru mine o acuzație... Nu mă simțeam bine cu ele în casă și nu aveam sentimentul net că reprezentau o valoare în sine, ca să-mi pară rău că trebuia să le distrug...

Bularca mă primi de îndată și spre surpriza mea nu mă expedie, mă ținu la el în birou aproape un ceas. Întii se scuză că are o cumplită durere de cap și înghiți trei pastile dintr-o dată, așa de supărat era pe acest rău care se vedea că îl vizita din când în când și că organismul lui robust nu-l scăpa de el. "Medicul ce zice?" spusei. Făcu un gest, adică medicul nu conta. "Aveți ori sinuzită, ori spondiloză", reluai văzîndu-l că tăcea cu tîmplele în miini: cu coatele pe birou. Negă din cap furios și copleșit. "Atunci aveți hipertensiune arterială. Așa-zisele migrene de care sufereau cucoanele pe vremuri au dispărut..." "Sau au trecut la noi", zise el fixînd asupra mea o pereche de ochi mari, pe care durerea îi făcea frumoși, umani, aproape frățești. În rest chipul lui părea brutal, dur, fără loc de expresie. Se ridică de pe scaun și începu să se plimbe rar, relaxat, cu mîinile în buzunare. Pasul îi era ușor, elastic. Se opri la fereastra, cu spatele la mine și se uită îndelung afară.

Sonera telefonului zbîrnîi. Nu se clinti însă de la geam și atunci intră secretara. "Vă caută ministerul!" îi spuse. "Cine?" mormăi el. "Tovarășul ministru!" "Care? zise mohorît, că ăia pe-acolo toți își spun miniștri. El e director-general și subalternii îi spun ministru." "Chiar tovarășul ministru Nasture!" zise secretara. "Spune-i că sînt în uzină, cînd mă întorc îl caut eu."

Secretara ieși, iar Bularca reveni în spatele biroului și formă un număr. "Vasile, zise, uite, ministerul iar se interesează dacă s-a remediat istoria cu rulmenții ăia nenorociți." "Ce să facem noi, tovarășe director-general, se auzi o voce puternică în receptorul pe care Bularca îl îndepărtă de ureche. Cum îi primim, așa îi montăm... moldovence de la țară, fete de optsprezece ani... lepădat fustele lor mari și încrețite... și... să... ele, rulmenți.." "Ai fost tu acolo?" "Bineînțeles!" "Și ce zic?" "Că de la ei pleacă buni... aparate de control mai fine, de import, dar ministerul... cică la anul!..." "Bine, Vasile, mai du-te o dată și spune-le că nu toți rulmenții scapă, așa că nu sînt de vină aparatele de control, fiindcă ori sînt bune, ori nu sînt bune. Nu ne interesează pe noi fustele încrețite ale moldovencelor, n-au ce face tractoriștii cu fetele astea cînd le rămîn tractoarele împotmolite prin noroaie..." "Chiar acum mă duc..." "Au rebuturi mari, mi se adresă apoi Bularca și, în loc să tragă consecințele care se impun, dau drumul produsului pe piață. La mine acasă mi s-a stricat odată flotorul de la baie, vechi de douăzeci de ani. Am luat unul nou: avea orificiul neperforat. Am luat altul. Intra apă în vreo trei, pînă să găsesc unul bun. Și directorul acelei fabrici și inginerul-șef și toată lumea încasează prime pentru depășiri de plan, felicitări în presă, promovări, în loc să li se returneze toată marfa și să fie puși s-o plătească... Pe capitalist toate astea îl costă, dă dracului faliment și intră la pușcărie sau își trage un glonț în cap..."

Înțelesei din aceste confidențe că acest om mă va angaja, fiindcă nu lăsai pe cineva să asiste la durerea ta de cap și la preocupările tale de director al unei mari uzine, ca pe urmă să-l lași să plece așa cum a venit. "Uite, Petrini, îmi spuse el apoi, după ce își aprinse o țigare și îmi oferî și mie una (și nu mă supără că mă tutuia, o făcea cu aceeași naturalețe cu care vorbise pesemne și cu tata), în cazul tău o să procedăm în felul următor: te angajăm bibliotecar, asta e sigur. Dar! E un dar aici peste care o să trecem nu prea greu. Nu te angajez direct, ca să evit o anumită complicație, ci *te promovez* după ce o să faci

o foarte bună impresie în uzină. Dar ca să te pot promova, va trebui mai întâi să lucrezi într-o secție, să zicem ca dispecer sau la un strung, unde preferi, e la fel de ușor pentru tine să te califici rapid și să te faci remarcat. Cum, o să vezi singur și pe urmă nimeni n-o să se mai mire că ai ajuns bibliotecar. Eu ți-aș da un sfat, continuă el cu o admirabilă căldură umană care făcu să urce în mine pentru el un puternic val de simpatie, și anume sfatul meu e să te angajezi strungar. Face o mai bună impresie, poți mai ușor să-ți arăți calitățile și să fii simpatizat și să ai prieteni și pe deasupra foarte curînd o să câștigi și ceva mai mulți bani! În plus, și cred că asta e și mai important pentru viitorul tău decît postul de bibliotecar, una e să poți afirma, în clipa cînd se va pune chestiunea reîntoarcerii tale la Universitate (și se va pune, sînt convins!), am lucrat ca strungar într-o uzină, am trăit adică în mijlocul clasei muncitoare, și alta e să spui am fost dispecer. Ce zici?" "Zic că raționamentul dumneavoastră izvorăște dintr-o foarte bună cunoaștere a lumii în care trăim!" "Înțelegi, Petrini? Cînd o să fiu eu atunci, că o să rămîn mai departe în această uzină, că o să fiu promovat mai sus sau o să mă întorc în secția de unde am plecat ca simplu inginer (fiindcă îmi termin și eu liceul anul ăsta și o să mă înscriu la Electrotehnică), o să pot oricînd să afirm și eu că te-ai integrat perfect în sînul clasei muncitoare, că gîndești ca un muncitor înaintat și ai fost tot timpul activ și disciplinat și n-ai avut conflicte cu nimeni. Lasă la secretara mea o cerere. O să primești pe urmă acasă adresa de angajare..." Mă întorsei acasă stăpînit de entuziasm. Tatăl meu însă primi știrea posomorît. Întîi începu să-l înjure pe Bularca zicînd că e un șmecher cum nu s-a mai văzut (prin șmecheria asta a lui a reușit el să-i ducă și îi duce și acum pe toți de nas), nu-ți rezolvă niciodată nimic și pe deasupra te și proteste și te face să-l lauzi în loc să-l bagi în aia mă-sii! "Pînă și pe tine vād că te-a dus cu preșul că o să te *promoveze* la pasteles cailor și taci că știe el că o să fii reprimat la Universitate. Ce ți-a făcut!? strigă tata la mine furios. Asta putea s-o facă orice maistru, fiindcă tu nu știi că e un ordin că la un strung poate fi angajat orice om din țara asta, orice-ar fi făcut el, are dreptul la muncă, e literă de lege în Constituție." "Da, zisei și eu, dar și la deratizare e muncă, litera asta de lege nu prevede alte detalii pe baza ei ași fi putut fi reprimat și în învățamînt și uite că nici măcar un șef cum a fost acel Mircea n-a vrut s-o interpreteze în favoarea mea. Cel puțin Bularca mi-a promis și nu vād de ce ar fi făcut-o, de ce n-a făcut și el ca alții, adică să-mi spună simplu: la strung! și să nu-și mai răcească gura cu promisiuni!" "Păi da, fiindcă i s-a dus vestea că ehe! Bularca are grijă față de om! O lozincă! în realitate o să-ți spun eu cîtă grijă are. Tu să stai la strung, om cu carte, și la bibliotecă o curvă turnătoare! Fiindcă n-are el curajul s-o dea afară. Mă rog, ce act de eroism ar fi fost dacă făcea invers, pe-aia la strung și pe tine la bibliotecă?" "Nu e așa de simplu, singur mi-ai povestit data trecută cum e cu tipesa aia!" Tata începu să dea din cap de la stînga la dreapta, cu o adîncă nepăsare, care devenea și mai adîncă și mai plictisită pe măsură ce capul lui ajungea prin clătînări de decepție de la umărul stîng, la cel drept, și apoi încolo spre lume, în general, în sus spre univers... Se uita chiar în zare, nu mai ascultă restul explicațiilor mele, adică faptul că trebuia să trec prin trepte succesive... să trăiesc în sînul clasei muncitoare pentru ca... la momentul cînd... să pot spune

că... "Ce mai, încheie el, așa e cum spun eu, nu e prost, n-ajungea el director-general dacă ar fi fost un neghiob. Nu te mira să-l vezi miine poimîine pe-aproape de ai mari..." Și îl înjură de mamă fără admirație și poate pentru întîia oară cu invidie că nu l-a înzestrat și pe el natura cu astfel de calități care smulg simpatia proștilor și te fac mai mare peste ei...

Oricum, avui sentimentul net că spunîndu-mi toate acestea creștea în propriii lui ochi, iar eu scădeam; desigur, deocamdată, pentru că intram în uzină atît de prost înarmat, iar mai apoi fiindcă aveam să rămîn în ea atît de mult timp, poate pentru totdeauna: nici o mirare, după el surprizele în această lume nu puteau veni pentru un om decît în rău, deși, așa în general, toate lozincile de pe zidurile uzinei spun că o să mergem spre bine. "Ei, care bine? mă întreba el ca și cînd eu aș fi scris acolo lozinci. Eu eram înainte maistru monteur de avioane, eram un domn. Aviația română a fost în frunte!. Acum sînt maistru peste zece raboteze, ca să scoatem toți, cinci mii de oameni, un nenorocit de tractor în care intră mai mult fier decît într-un tanc, în timp ce străinii scot tractoare mici, de trei ori mai ieftine și mai puternice. Crezi că nu le-am văzut?" Și încheie dînd din cap în felul acela al lui care îți sugera prin fiecare mișcare, spre dreapta, tot mai sus, că știe el mai bine cum stau lucrurile și nu e nimic de făcut, ce mai! o întreagă filozofie care comunica în cele din urmă cu cosmosul... "Dacă vrei să mergi înainte cu toți proștii, n-ajungi nicăieri! Dacă americanii, îmi aruncă el o privire disprețuitoare, ca și cînd eu aș fi susținut teza pe care urma el s-o combată, ar fi zis stai să-i așteptăm și pe ceilalți de pe glob să progreseze odată cu noi, nici ei n-ar fi ajuns unde sînt astăzi și nici globul nu s-ar fi din mizeria în care zace..."

Vîrsta îl făcuse mai agresiv în gîndire și îmi plăcea acum mai mult de el decît pe vremea adolescenței mele, cînd fusese pe punctul de a declina ca bărbat dacă eu (și îmi plăcea să cred acest lucru) nu i-aș fi biciuit mîndria cu necrușarea mea de atunci...

V

Bularca avusese însă dreptate, calificarea mea la strung nu dură mai mult de-o lună, dar avusese și tata, fiindcă îndată ce mi se dădu un strung în primire descoperii că lucrurile nu merg deloc pe roze cu un om care abia a intrat în secție și are pretenția să primească un salariu egal cu al celor care au trudit mult ca să ajungă aici, ehe, nenică, învață, înghite! o fi pentru dumneata treabă de cîteva ore să pricepi ce e o fișă tehnologică și să faci o piesă, dar ca să cîștigi și dreptul de a fi egal cu noi e un secret pe care trebuie să-l descifrezi. Or, poate nu vrei să fii chiar strungar? Doar așa, să se cheme că ai trecut pe-aici și pe urmă să poți să ocupi funcții mai înalte...? Trebuie să te decizi: vrei să fii strungar? Te ajutăm! Nu? E mai bine atunci să nu-ți pierzi vremea...

Ce se întîmplase? Mi se dădu în primire un strung la care trebuia să execut în opt ore douăsprezece bucșe, asta era norma. Dacă făceam mai multe, creștea și cîștigul, dacă rebutam o piesă eram penalizat. Fixai bucșa (o bucată de metal

care mai păstra încă urme fine din miezul de pământ în care fusese turnat), strînsei bine cuțitul în suportul lui (altfel puteam avea surpriza să-mi sară în față și să mă accidentez) și luai apoi fișa tehnologică și o studiai; în afară de faptul că trebuia s-o filetez, bucșa asta pe dinafară și pe dinăuntru, pînă rămînea de dimensiunea indicată în fișă, la sfîrșit trebuia s-o subțiez la unul din capete atîția milimetri. Asta era tot. Apăsai pe butonul *pornire* și motorul începu să cînte. Apăsai pe alt buton și bucșa începu să se învîrte. Manevrai dispozitivul de apropierea ei de cuțit, și cuțitul mușcă din suprafața brună a metalului. Filetul se formă și șpanul începu să curgă în spirale albastre, și în piesă apăru carnea strălucitoare a metalului. De aici înainte n-aveam de făcut decît să înlătur din cînd în cînd panglicile de șpan care se înfășurau în jurul cuțitului și să aștept ca toată suprafața piesei să fie filetată. Era plăcut și ușor, toată grija venea spre finisare, cînd trebuia măsurată piesa cu atenție, grosimea ei și distanța în interior. Și bineînțeles supravegheat tot timpul strungul, și lămpile lui de semnalizare, să nu apară defecțiuni de ungere, de avans sau de avarii pe subansamblurile electrice, toate se aflau pe un panou. Mi-aruncaii ochii și rămăsei mirat: panoul era el acolo, dar căpăcelele colorate și beculețele dinăuntru lipseau; mașina era deci chioară, adică nu chioară, oarbă de-a binelea. Le știam culorile acelea de la strungul la care învățasem, roșu pentru avans, albastru pentru ungere, pornire, oprire ețetera... Dădui din umeri nedumerit. Dacă avansul se dereglă, nu se întîmpla nimic, dar dacă ungerea era defectuoasă, strungul se putea gripa. Cînd prima operație se termină, îl oprii și îl anunțai pe maistru, un ins neprietenos, cam posomorît și cocîrjat, care veni, se uită, începu să înjure și se îndepărtă fără un cuvînt. Crezui că se duce să facă rost de niște beculețe; nu! își văzu de treabă liniștit, apoi dispăru și reapăru după vreo două ore, dar tot fără să-mi acorde vreo atenție.

Între timp mă dusesem la strungarul care mă învățase și îi spusai că... "Merge strungul?" mă întrerupse el cu un soi de flegmă a la... "Merge"! îi răspunsei. "Păi atunci dacă merge, ce stai și te uiți?" "Dar, dacă..." îngăimai eu. "I-ai spus maistrului?" "I-am spus!" Totuși își opri mașina și veni la mine, se uită și el și începu, ca și acela, să înjure. "Beculețele astea, zise el furios, nu merg la radio, la rețeaua normală, sînt de douăzeci și patru de volți și nu se fabrică în țară. Ce p... mă-sii or fi făcînd cu ele? Nu merg la nimic, nu se potriveșc, doar să-și facă pom de Crăciun, crăciunul mamei lor... Lucrează așa și fii atent la zgomotul motorului, trage cu urechea și cînd auzi ceva suspect, cheamă mecanicul..."

Și plecă. Ușor de zis, dar de unde să știu eu cînd devine suspect zgomotul unui motor? Îi dădui drumul și cîteva minute rămăsei lîngă el cu urechea la pîndă, să-i memorez mersul lui normal. Nu se putea însă din pricina murmurului general al celorlalte, doar dacă m-ași fi lăsat pe vine cu fruntea lîngă el. Nu trebuia însă să lucrez? Reluai filetatul bucșei, apoi căutai șublerul pe mica măsuță de scule de alături s-o mășor, dar șublerul dispăruse. Mă dusei iar la omul meu, care fără să-mi spună nimic îmi făcu semn din cap să-l iau pe-al lui. Ce se întîmplase totuși cu al meu? Îmi fusese furat? Curînd uitai că aveam un strung chior, adică nu, orb, și un gînd, unul singur se armoniza cu cele cinci ore care îmi mai rămăseseră pînă la trei: să-mi fac norma, să

termin adică toate bucșele care așteptau stivuite lângă măsuță. După aceea eram liber, abia atunci puteam să dau curs vieții tuturor gândurilor mele: să mă duc sau să nu mă duc la revista *Luceafărul literar* și să-i propun lui Amăcălițului o colaborare? Să scriu sau să nu scriu o carte despre Giordano Bruno? Mă irita dificultatea de a explica cum- din aversiune pentru scolastici, filozoful martir prinsese aversiune și pentru aristotelism, în fapt, mai degrabă, lacunele mele în materie de tomism și scolastică, dar și indecizia propriei mele orientări față de teza aristotelică: făcea într-adevăr materia un efort gigantic pentru a ajunge la gândire și inteligență sau mai degrabă spiritul, ca dat primordial al lumii, făcea din materie un înveliș al său? Cum să susțin acest lucru, când devenise o dogmă teza că spiritul e materia care gândește? În clipa aceea mă pomenii cum cineva, pe la spate, mă ciocănea în cap cu ceva ascuțit și, înainte ca eu să mă întorc să văd cine e, o mână aruncă pe măsuță un șubler și nu-i văzui individului decît spatele îndepărtîndu-se: se instalează la strungul vecin și începuse foarte rapid să-și înșurubeze în el o nouă piesă: aha: deci asta mi-l luase, acum aveam două și nu mă grăbii să duc unul înapoi omului meu.

Și pe urmă? mă întrebai apoi la ora trei pierdut în valul de oameni care ieșeau din schimb, ce urma să demonstreze cartea mea despre Giordano Bruno? Lăsați această întrebare fără răspuns. Stăpînit de mulțumirea pe care o simțeam atunci, în prezent: nu numai că îmi făcusem norma, deși pierdusem aproape două ore așteptînd să vină maestrul să-mi spună dacă puteam sau nu să lucrez la o mașină oarbă, dar îmi rămăsese chiar liberă o oră, timp pe care îl petrecusem lângă strungul celui care mă calificase, cu care discutai dacă nu s-ar putea monta în panoul meu alte becuțe decît cele originale de 25 de wați. "Dacă sistemul e montat pe 25 de wați, cum o să-i pui becuțe de 10?" zise el. "Tocmai, să schimbăm sistemul." "Trebuie vorbit cu electricianul, zise el, după ce tăcu multă vreme, dus pe gânduri. E un strung cehoslovac, cu o schemă care dracu știe unde e, de pe vremea războiului, și deșteptu-ăsta... mai bine îți faci reparația singur decît să te duci după el..." Se arătase mirat că mi-am terminat lucrul. Mă trimise la controlul tehnic să predau piesele. "Sînt sigur, zise el, sceptic, că le-ai rebutat pe toate, dar nu te necăji, așa e la început."

Nu rebutasem nici una...

Cartea despre Giordano Bruno, îmi amintii ea, urma să se ducă Ion Micu cu ea sub braț la unul din șefii lui din București și să ceară pentru mine să fiu reprimat în învățămîntul superior. Măcar dacă, sigur că ar obține! Și apoi o carte nu se scrie pentru astfel de lucruri! Ca să-mi placă și mie și cititorilor, ar trebui... Ar trebui să fie cu adevărat o carte de filozofie, o carte și despre mine, nu numai despre Giordano Bruno! Și de ce ași face eu acum acest amestec? Îmi simțeam puterile limitate și îmi amintii de frumoasa imagine a lui Titu Maiorescu, care compară forța creatoare a unui popor cu un bloc de marmoră care îi e dat, unul singur, dacă faci din el o statuie mediocră altă marmoră nu ți se mai dă. De ce mi-ași risipi eu astfel puterea gândului scriind un op care să nu mă reprezinte? Și dacă m-ar reprezenta de ce ași alege această cale detur-nată? În ipoteza că n-ași pierde prea mult timp și m-ași decide să nu mă abat de la subiect, ce interes ar stîrni? Nici unul! Poate ar ieși chiar o carte proastă,

care ar fi refuzată de editură...

Mă îngrămădii și eu spre unul din autobuzele din fața uzinei care erau luate cu asalt de muncitori. Un individ se postase la intrare și striga la noi țifnos. Da, chiar acest lucru, să nu ne îngrămădim (cine era? cine îl pusese acolo?), dar de ce? Că îl călcăm pe bocanci! Și ni-i arăta indignat, erau nou-nouți și nu se sfia să-i îmbrîncească pe cei care ar fi voit să nu le pese de încălțămîntea lui. O luai pe jos... Pînă în oraș erau zece kilometri. Ce oameni

nedisciplinați... și în același timp disciplinați, gîndii... se îngrămădeau buluc (se grăbeau, dar de ce așa tare? mă întrebam eu la început: astăzi chiar primisem un cot în ochi și mîna mi se desfăcuse de pe bară (renunțasem să mai urc), dar aveau grijă totuși să nu-l calce pe acel individ pe bocanci. Aflasem apoi pricina grabei tuturor, dacă scăpai primele autobuze trebuia să aștepti o oră pînă să vină altele și apoi riscai încă o oră dacă îți permiteai luxul să nu înfrunți busculada. De ce nu protestau ei împotriva celor de la transporturi? Știa Bularca, directorul nostru general, de felul cum plecau oamenii acasă, după opt ore de muncă? Nu, altfel ar fi intervenit. El avea, desigur, o mașină și un șofer, foarte bine, dar ar fi trebuit totuși să se ocupe puțin și de autobuzele noastre, gîndii eu pe drum cînd simții ca sînt obosit și că mi-e foame... N-o să pot să merg pe jos de pildă la iarnă și atunci... Cu sentimentul că astăzi, în prima mea zi cînd produseseam pentru uzină douăsprezece piese, sînt egal în drepturi cu orice muncitor, îmi spusei că la prima ocazie eu îi voi pune lui Bularca această întrebare: e atît de greu să se aducă suficiente autobuze în fața uzinei ca să nu simțim la plecare că ne îndobitocim? Fiindcă asta era imaginea care îmi apărea adesea sub ochi seara înainte de a adormi, deși nici o lună nu trecuse de cînd intrasem în uzină: figuri umane care nu mai aveau decît o expresie de panică rigidă și violență, să urce sus - și pentru asta dăm frîu unei nepăsări totale, strivim o ureche, aruncăm ochelarii unuia de pe nas, smulgem servieta altcuiva, îți sar propriii nasturi de la haină, izbești cu cotul în sîinii unei femei... parcă mai ține cineva seama că mai există și femei, dă-le dracului, nu sînt egale cu noi?

"Ei, cum a fost?" mă întrebă tata acasă (sosise înaintea mea, simțisem încă de la început, dimineața la plecare, că nu vrea să facem drumul împreună; nu era prezența mea alături de el o veșnic nedorită, dar iritantă întrebare: cum ajunsese eu, după ce cheltuisese cu mine doisprezece ani, din universitar eminent, simplu muncitor?). "Mi-am îndeplinit norma perfect, îi răspunsei sec, mîine o să cer să mi se dea mai multe piese." "Vezi să nu-ți dea", zise el cu acea ironie și superioritate care se vedea că în ochii lui marcau între noi dacă nu o prăpastie, cel puțin un hotar pe care eu n-aveam să-l trec: el era maistru, eu... Și începu să dea din cap proiectînd căderea mea în cosmos: eu eram ceva mai mult decît nimic... Dacă mai face chestia asta o dată, gîndii, la primul salariu mă mut... Simțeam că nu sînt în forul meu interior cu totul invulnerabil. Trebuia să fac un efort de cel puțin cîteva clipe și să-mi spun că e normal ca el să gîndească astfel, că adică, avea dreptate, în lumea simplă nu se judecă niciodată cauzele, sau în orice caz nu se ține prea mult timp seama de ele, ci numai efectele, iar biciuirea la care ești supus trebuie s-o accepți ca pe-un stimulent și nu ca pe-o umilire. Mai tîrziu, dacă vei reuși să reintri pe spirala

pe care n-ai știut să te menții, trebuie să mulțumești acestei lumi simple că n-ai fost cruțat. Numai că eu n-aveam nevoie nici să fiu cruțat și nici de biciuire. Nu erau singurele alternative. Trebuia chiar să constat de fiecare dată în astfel de situații că tata e un simplu cutare, când în realitate *era tatăl meu* și nu un simplu străin de care ar trebui să nu-mi pese? De ce mă silea să gîndesc astfel când din entitatea lui și a mamei mă născusem eu, fenomen magic, misterios, care nu se încheiase? Chiar judecat dinafară, văzut strict prin schema ierarhiilor sociale, cine îi spunea lui că într-o zi, cîndva, n-o să ajung director-general în uzina la care el lucra? Ei, cine? N-aveam cincizeci de ani, ca el, ci doar treizeci și cine îi spunea lui că lumea asta evoluează spre rău? Ei? Cine? Întrebarea asta îmi cerea mai mult decît cîteva clipe ca s-o alung. Cine să-i spună ? Dracu! Veșnica reacție de apărare a unei buruieni care n-are altă grijă decît să se înfigă cît mai adînc în pămînt și să rămînă buruiiană, neputînd deveni floare. Și de ce să mă silească el să gîndesc astfel despre el?

"Tata, îi spusei, cu o adîncă afecțiune, un om e doar ceea ce cred alții despre el că este. Ba chiar, cîteodată, e cu totul altceva." Și tăcui. Ași fi vrut să continui spunîndu-i că de pildă el era tatăl meu, adică față de cosmosul spre care își ridică el capul, ceva infinit mai mult decît ceea ce credeau alții că ar fi. Și dacă și el ar trăi cu acest gînd, puțin i-ar păsa dacă fi-său e strungar sau universitar. Dar cum să risc să-l aud spunîndu-mi, în cel mai bun caz, ceva dur, în cel mai rău, o stupiditate? Mama sesiză că sub glasul meu afectuos se ascundea o hotărîre de a pleca iar din casa părintească și nu-l lăsă să-mi răspundă: "Nu te supăra pe el, îmi zise, îi pare și lui rău că..." Și se opri și ea. Era greu de spus de ce îi părea lui rău, adică de dat la iveală neputința lui de a înghiți astfel de subtilități, că poți fi altceva decît ceea ce vede toată lumea că ești. A fi? Se poate ascunde? "Vrei să spui, zise tata dînd la o parte ceașca de cafea ca și cînd s-ar fi scîrbit de conținutul ei pe care îl băuse, că poți tu, pentru tine, așa, să te crezi altcineva decît ești? Cine crezi, deveni el deodată agresiv, că nu se crede altcineva decît e? Nu cunosc om care să nu se creadă mai deștept decît e, oho! după ei fiecare crede că dacă ar fi el șeful statului, cîte n-ar face și n-ar drege! Daaa! Întii i-ar pune cu botul pe labe pe toți care l-au înjurat. N-ar scăpa unul!..."

În agresivitatea lui ghicii că vroia să se apere de lucruri pe care le știa numai el, ironii nedigerate, sarcasme usturătoare care i se adresaseră... Vroia să mi le transmită și mie". De la cine? Cum de la cine? De la oameni ca și el, de la rude, bineînțeleș și de la prieteni, fiindcă de la cei cu care n-avem de-a face nu ne pasă. Începui să rîd și sorbind din supa de văcuță cu găluști îi răspunsei cu un glas care imita flegma lui Vintilă: "...mai dă-i în... Dacă și tu ascuți ce ți se spune!", "Ce poți să faci? Să-ți astupi urechile?" se irită tata. "În nici un caz să li le însușești și să vii să mi le spui și mie. Nu mă interesează! Și deodată ridicai vocea și trîntii lingura pe masă: nu mă interesează! Dacă încă o dată mai vii cu chestii de-astea, la primul salariu am plecat! E intolerabil ca tatăl meu să se facă ecoul tuturor imbecililor cu care are de-a face și să vie pe urmă să-mi spună mie că au dreptate. Am fost profesor universitar! Voi fi iar! Pînă atunci o să ajung director-general în uzină! Vă belesc pe toți. Primul pe care o să-l dau afară o să fii tu, dacă te mai văd că dai din cap cu dispreț cînd te uiți la mine.

Ai uitat din ce pricină nu mai sînt? Lașilor! Nu sînteți în stare să-i spuneți lui Bularca în ce condiții plecați zilnic de la uzină și mă judecați pe mine că am fost arestat, ca și cînd eu ași fi dorit să fiu închis și trimis în ocnă și nu m-ar fi arestat și închis tot de-ai voștri, muncitori ajunși securiști. Da, vă place, vă bucurați că un intelectual a fost belit și adus la strung, fără să știți că mie îmi place strungul și că chiar mă gîndesc să rămîn toată viața strungar, ei și? E o muncă nobilă, unul din cei mai mari filozofi a murit șlefuind la strung lentile, iar altul, făcînd pe copistul, copia note muzicale pentru cinci lei pe oră și în orele libere scria cărți care au făcut să sară în aer tagma nobililor, o întregă societate cu sînge albastru și l-au dus pe rege la eșafod..."

Știam că o luasem razna, dar îmi rămăsese în minte stilul aceluia prozator despre care îmi povestise Ion Micu și mă distra să văd efectul de stupoare al tatălui meu, pe care nu-l puteam zdruncina în prejudecățile lui cu argumente raționale sau cît de cît coerente. Trebuia să-l desvăț să mai vină și să mă turbure cu insignifianța ideilor lui prea de tot terestre și continuai revenind ilogic la ideea că o să ajung director-general și n-o să uit pe nimeni care a îndrăznit să mă... "Vă arăt eu vouă ! Adică cum? După ce mă arestați, nu mă lăsați nici să muncesc? Are dreptate partidul să vă țină în mînă, fiindcă sînteți incapabili să distingeți binele de rău, ca niște căței orbi care pot fi oricînd luați de stăpîn și aruncați în gîrlă..."

Nu era chiar așa, că imitam pe acel prozator care intra într-un delir controlat, în fond nu prea controlat, adică nu întru totul. Cînd îi spusese Matildei că o să-i iau copilul și o să i-l arunc într-o prăpastie, nu imitam pe nimeni. Nu-i spusese chiar acest lucru, dar ea asta reținuse, încît mă oprii. Jocul acesta, beția cuvintelor care ascunde în realitate o simplă recriminare, ascunde oare doar alît? Tatăl meu putea reține cine știe ce aberație, poate chiar că nu sînt sănătos la cap, că vreau să duc pe cine știe cine la eșafod, să arunc în aer dracu știe ce. Speram să nu aibă o memorie bună și o întrebai pe mama dacă n-avea în casă ceva de băut. Vin, prăștină, gaz, oțet, benzină... Nu? Chiar nimic? Mama își puse mîna la gură și rîse. Mă înțelesese. Tata nu: "...Dacă ți-ai terminat prima ta zi de lucru la o cîrciumă ai început-o bine, Victore! zise el edificat. O să ajungi tu director-general cînd o să-mi văd eu ceafa fără oglindă. Numai că chiar trebuie să te muți! N-am chef să se spună că ai căzut în darul beției în casă alături de tac-tău."

Era clar! Mă credea chiar pierdut! Dar și eu gîndii că acest om, dacă mai stăteam lîngă el, ar fi fost o veșnică buturugă neagră de care m-ași fi împiedicat cu surprindere - ori de cîte ori ași fi intrat în casă. Fiindcă în platitudinea gîndirii lor comune, oamenii nu sînt mai puțin imprevizibili. Ar fi găsit el tata ce să-mi spună, în zilele grele care mă așteptau, ca să-mi slăbească forța mea morală. "Așa e că n-ai băut nimic?" zise mama după ce el plecă. "Puteam să beau", îi răspunsei liniștit. "Bine, să-ți dau acum un pahar de vin, te-am văzut, ești și tu ostenit... N-ai nici o grijă, o să vin eu să-ți gătesc, ca pe vremuri, și să stai liniștit să citești..."

Și deodată ridică o mînă în sus, care întîrzie mult în aer și furia mea că a doua oară tatăl meu mă dădea afară din casă se potoli și apoi se topi ca și cînd n-ar fi fost. Și pentru întîia oară mama îmi vorbi și își desvălui pe neașteptate o

parte din secretul existenței ei pe acest pământ. "Așa sînt oamenii, îmi spuse fără șovăire și fără a-i învinui, dar cu un îndemn pentru mine să încerc să nu fiu ca ei, fără a deveni trufaș. O să moară mîine-poimîine și n-o să știe de ce a trăit!" Și mîna îi coborî și se uni cu cealaltă sub formă de cruce și nedumerire. "Nu te mai chinui să afli de ce sînt așa cum sînt! Vezi-ți de tinerețea ta! Nu se termină pământul cu nimeni, dar e păcat că suferi cînd te știi în inima ta curat. L-am ghicit de la început... Cu mine în casă se lua de păr și se pupa cu cumnată-sa! Cum mai poți să ții la el? Trăiești, îl speli, îi gătești, îți faci datoria, vezi că nu e un om rău, muncește, își ține casa, nu bea, nu fură, lumea îl vorbește de bine, e sănătos, arată voinic, tînăr, prost nu e, dar cum se poate ca în fața ta să pună mîna pe obrazul ăleia și s-o mîngîie și pe-al tău să nu pună niciodată! A vrut el pe urmă, dar nu l-am mai lăsat eu! Am știut ce-o să facă, dar nu mi-a păsă și nici nu-mi pasă! E pedeapsa lui! Nu știe și nici n-o să-i spun! Și nici tu să nu-i spui! Țsta e păcatul meu, că n-am putut să-l iert, că tu ai ghicit că sînt nevinovată și de ce sufăr eu, mă întrebai ce păcat am săvîrșit, oi fi uitat..." "N-am uitat, mamă, dar te întreb acum, atît de tare ai ținut la el?" strigai eu ca și cînd mi-ași fi adus aminte de un vis care peste ani reînvia cu putere."Da, îmi răspunse, am ținut, am crezut, cînd a intrat la noi în casă, că m-a ales dintre surorile mele pe mine..." "Ah, mamă, strigai eu iar, dar surorile tale s-au înțeles între ele să te mărite pe tine întii. Cum de nu ți-ai dat seama? Chiar nu ți-ai dat?" "Uite că nu mi-am dat! Dar nici el nu și-a dat! M-a plăcut! Ca pe urmă să mă trezesc că îi plăcea mai mult de soră-mea mai mică! Dacă i-a plăcut de ce n-a divorțat? Iar dacă n-a vrut să divorțeze de ce o lăsa să-l apuce de păr și să se pupe cu ea în fața mea?" "Și tu de ce n-ai divorțat cînd ai văzut că îți face figura asta?" Mama nu răspunse și îi respectai tăcerea. Știam, că totuși se despărțise de el în acea noapte cînd îl gonise din pat, poate mai demult, și îmi păru rău că o lăsasem să vorbească. Tăcui și eu, bănuind că n-a fost numai atît, că tatăl meu a mers mai departe cu trădarea lui neglijentă, cu superbia stupidă a masculului tînăr care își închipuie că trăiește încă în grotă și poate să dea fără grijă iama printre femele. N-o întrebai: cînd m-a făcut pe mine, înainte sau după? Să rămînă acest lucru nelămurit! Îmi spusei, deși nu puteam evita gîndul că, desigur, trădarea, se petrecuse înainte, altfel numai pentru niște pupături, chiar și în fața ei, care puteau fi mascate de legătura de rudenie, nu se putuse ea hotărî să nu-l mai primească în pat în plină tinerețe. Totuși nu se putuse decide să-l părăsească. Era clar: mama mă vroia întii pe mine... Eram rodul înaltei ei simțiri instinctive despre rostul femeii pe pământ... Restul nu era decît aspirație și suferință. Aspirația nu se împlinise, nu fusese iubită, nu scrie nicăieri că trebuie negreșit să te iubească cineva, dar avea un băiat și suferința și-o sublimase, își iubea acest băiat și trăia pentru el. Celălalt, bărbatul cu care îl făcuse, vai de capul lui, n-avea să descopere niciodată lumina dragostei și avea să moară în întuneric, fără să știe că a avut lîngă el o femeie prin care s-ar fi putut înălța. Îi luai mîna și i-o sărutai; ne privirăm în ochi. Ce tînără era mama! Ce curați îi erau ochii! "Bine, zisei, am înțeles ce vrei să-mi spui, n-o să mă mai chinuiesc să aflu de ce oamenii sînt așa cum sînt, o să-mi văd de tinerețea mea fără să te uit pe tine, măicuța mea, pe care te-am făcut să suferi fără să bănuiesc că nu mai aveai altă speranță

decît pe mine." "Nu fi prost, zise ea ferindu-se cu o tandrețe care acum, în celula mea, îmi apasă inima, dacă vrei să știi, atunci te iubeam cel mai mult, fiindcă simțeam că ești plin de viață și simțeam că n-o să sufăr de grijă că n-o să te descurci..." Chiar dacă n-o să trăiești decît pentru cărțile tale, ai o fetiță, n-o uita! (Și îmi mîngîie îndelung tîmplele și cedă, își plecă fruntea și izbucni în plîns.) Îmi place fetița asta, reluă cu un surîs divin care mă făcu să uit că am o fetiță, atît de minunat era chipul ei din care veștejeala anilor pierise, seamănă cu tine, ai grijă de ea, fă tot ce poți să nu uite că are un tată care o iubește... O să treci prin toate și o să fii fericit. Dar n-o uita pe Silvia... Oricît de cîini ar fi oamenii, nu se pot pune între un tată și fetița lui..." "Mamă, strigai, îți promit! Gata!" Și nu-i promiteam nimic în gîndul meu. (Cum puteam s-o regăsesc pe Silvia și s-o fac să știe că o iubesc? cînd ea avea să-și petreacă de-aici înainte copilăria fără tatăl ei? Dar îmi dădeam seama că, orice-ar fi, trebuia să încerc și s-o aduc din cînd în cînd în fața mamei...)

VI

Uzina nu poate deveni catedrală. Într-o catedrală gîndul ni se îndreaptă spre intemporal, loc de reculegere și meditație, în timp ce într-o uzină gîndul e țintuit pe filetul piesei pe care trebuie s-o execuți, sau, chiar în viitor, pe panourile fluxurilor tehnologice care nu pot rămîne nesupravegheate. Și măcar dacă totul ar merge de la sine cu un strung! Nu mi se mări norma sub pretextul că... stocurile supranormative... Nu înțelegeai ce era cu aceste stocuri

supranormative, dar nici nu mi se explică de ce, de pildă, pentru vecinul meu din spate, care executa aceleași piese, chestiunea aceasta a stocurilor supranormative nu se punea, îl întrebai și pe el, dar tăcu, parcă nici nu mă auzi. Abia mai tîrziu aflai că s-a rîs de mine: ăsta abia a venit și vrea să... Și cînd se observă că nu rebutez piesele și că două sau trei ore din cele opt nu mai aveam ce face, maistrul deveni foarte prietenos cu mine, dar veni și cu o fișă tehnologică nouă în mină, întrebîndu-mă dacă o înțeleg: și îmi arătă și piesa, una singură. Bineînțeles! Și din ziua aceea venea mereu, oprindu-mă de astă dată în plin lucru, adică să las bucșele și să execut urgent... Și mă pomenii într-o zi că tot lucrînd la astfel de piese izolate nu-mi mai puteam termina norma mea... Îmi spuneam însă că faptul n-avea importanță, tot lucru era, bucșe sau piese de tot felul, pînă ce după vreo două luni aflai că nu eram plătit pentru ele...

Asta mă scoase din sărite! Eu încasam o mie de lei pe lună și vecinul meu din spate de trei ori mai mult! Fără să mai adaug că într-o bună zi strungul meu se gripă și pînă îl reparară nu avui de lucru aproape o săptămînă. Tot mai tîrziu aveam să aflu că electricianul și instalatorul n-aveau cum să lucreze în acord și să cîștige și ei ceva bani peste salariul de bază, cum cîștigau aproape toți strungarii, dar îi pîndeau pe cei frunțași care încasau de regulă între patru și opt mii lei, firește, cu sprijinul nu atît al secretarului O.B. (cum se scria în presă), cît al celor de care depindea aprovizionarea, care aveau grijă ca frun-

tașului să nu-i lipsească nimic, scule, cuțite noi, să nu piardă minute prețioase la polizor să le ascută și la care uneori trebuia să stai la coadă, repararea de îndată a defectiunilor, și știau să-i facă să aștepte cînd era nevoie de ei, dacă nu le ieșea și lor ceva, electricianului și mecanicului, adică, așa cum, desigur, le ieșea și celor de la aprovizionare. Era o exploatare în comun a producției, bine aranjată, toată lumea era mulțumită, directorul Bularca, conducerea de partid a uzinei și cea a orașului, radio-ul și presa, jurnalele de actualități: există întrecere în uzine? Da, exista! Existau și fruntași? Oho! Veniți să-i vedeți! La un moment dat unul dintre ei cîștigă într-o lună paisprezece mii de lei; veni un reporter de la presa centrală, îl fotografie, îi luă un interviu și poza lui apărură pe prima pagină a acelui mare cotidian din București. La următoarele alegeri fu propus și ales deputat în Marea Adunare Națională.

Eram în acea perioadă de entuziasm zgomotos al întrecerilor și a fruntașilor, dar cînd se afla că producția uzinelor în ansamblu lăsa de dorit, se măriră normele și încetul cu încetul acest fenomen inițiat odinioară de Stahanov se domoli și deveni mai realist și mai firesc. Trebuie să spun că la canal descifrasem enigma acestui miner din Donbas care exprima într-adevăr un straniu avînt al ambiției umane, un fel de beție a performanței, căreia însă i se dăduse alt nume: eroism în muncă, născut dintr-o înaltă conștiință revoluționară. Poale că Alexei Stahanov fusese un om animat de astfel de virtuți. Dar dacă semăna cu un ins din echipa noastră de săpători de la canal? Inițial norma noastră era de doi metri cubi săpați, încărcăți în roabă și duși mai încolo la o distanță apreciabilă. Era o normă suportabilă pentru mine și pentru alții, pe care însă cîțiva imbecili o depășiră, desigur în speranța că vor fi mai bine tratați, sau în orice caz mai puțin rău tratați, de pildă dacă te îmbolnăveai să fii primit la infirmerie de către medici, ei înșiși deținuți, și care de frică să nu fie trimisi și ei la tîrnăcop se purtau nu sever, ci deosebit de scîrbos cu cei care le solicitau asistență, sau să li se dea un supliment de mîncare, sau să fie feriți de brutalitatea paznicilor. Nu avură parte de aceste favoruri. În schimb norma atinsă de ei, trei metri, se generaliză, ni se impuse și nouă. Trei metri? gîndi atunci un ins și începu să sape ca un smintit și în cîteva săptămîni ajunse la performanța absurdă, neverosimilă, inexplicabilă în ecuația ei (energie umană plus gînd, imbold al conștiinței): nu mai puțin de treizeci de metri zilnic. În faza ascendentă a acestui record fantastic sărirăm pe el și încercărăm să-i explicăm că n-avea nici un rost ceea ce făcea. Drept răspuns se duse și ne turnă și mă alesei cu grele lovituri de baston de cauciuc în cap și nopți de carceră (noroc că era vară!). În schimb, insul, după ce se menținu cîțva timp pe piscul performanței sale, într-o zi se prăbuși. Se duse la infirmerie, unde, însă, bineînțeles, medicul îl înjură și îl dădu afară. Se plînsese șefului nostru, un ofițer de miliție, că uite așa și pe dincolo, eu, care... treizeci de metri cubi pe zi... Țsta dădu din umeri cu dispreț și îi întoarse spatele. Individul se topi pe picioare cîțva timp, apoi într-o dimineață îl găsirăm mort... Nu-l căina nimeni, nu era timp acolo să-ți amintești că murise un om și că dacă te abrutizai pînă într-atît încît nu numai că nu-ți mai păsa cînd unul pierise, dar chiar te bucurai că ai scăpat de el și de avîntul lui scabros, nici viața ta de om viu nu mai valora mare lucru! Nu era chiar așa! Asta era o idee pur literară, să rămii om printre

oameni, numai ca să salvezi în tine însuși ideea de om chiar dacă alții o calcă în picioare. Nu, desigur (asta era adevărat) n-aveai scăpare dacă supraviețuiai prin abjecție, dar nici nu mai aveai prin cine să-ți mai transmiți mesajul tău umanist, dacă mureai datorită unui individ bizar care proba că se putea munci de zece ori mai mult. Timpurile s-au înăsprit, nu merge nimeni cu tine în legendă, ca să faci, prin sacrificiul tău pe altarul valorilor absolute, să lăcrimeze generațiile următoare citind demnele tale de milă suferințe. Am decăzut cu toții un pic? întreaga umanitate? Da, și cine știe cât de adâncă e depresiunea care ne amenință, cât ne va trebui și cât de tare trebuie să ne încordăm puterile spiritului spre a atinge iarăși acele culmi în care un simplu ocnaș preferă întunericul minelor de sare, adică moartea sa lentă, decât să revină la lumină făcând pe călăul. Istoria e adevărată și o povestește Kogălniceanu! (Lipsă de călău în Valahia.) Căderea mea o povestesc eu aici în umbra acestei celule, în care încerc să descifrez întâi pentru mine, și dacă acest manuscris se va păstra și va apărea și pentru alții, un șir nesfârșit de determinări și să aflu, să răspund la întrebarea dacă au legătură cu ființa mea adâncă, intimă, cu esența ființei mele și cu viața gândirii mele, cât de mult, și să nu-mi pară rău că va trebui să mor...

Revenind la firul acelor zile când lucram în uzină, trebuie să spun că pentru a mă muta iar din casa părintească aveam nevoie de bani. Da, și eu ași fi putut câștiga patru mii de lei, dar mă poticnisem de enigma stocurilor supranormative și apoi căzuse peste mine simpatia maistrului care mă puneă să execut peste normă, dar fără plată, tot felul de drăcovenii necesare cine știe căror secții sau comenzi din afară.

Naiv, mă simțeam măgulit, pînă mă trezii într-o zi, la o chenzină, cu trei sute de lei în mînă. Să mă plîng? Nu, îmi spusei, Bularca îmi recomandase să fac o bună impresie. Da, de acord, dar nici nu puteam trăi cu șase sute sau o mie de lei pe lună. "Da, îi spusei maistrului în acea zi, execut aceste piese, dar numai după ce îmi fac norma, fiindcă dumneavoastră nu știți că pentru piesele pe care mi le aduceți nu sînt plătit cu nimic și fiindcă nu-mi fac norma sînt penalizat." "E urgent!" zise. "Mai dați și altora!" Ceea ce și făcu și, spre uimirea mea, nu-și retrase simpatia pentru mine, o simpatie de astă dată fără piese.

Gîndul câștigului însă, fără de care nu puteam fi, pentru mine însumi, mai mult decît un simplu strungar, începu să mă obsedeze. Cum să pătrund secretul stocurilor supranormative? Fiindcă un om care gîndește și care simte impulsul de a se exprima are nevoie să fie singur cu sine, neînsoțit de realități brutale cum ar fi mîncarea pe care o mănîncă, veștmintele pe care le poartă și casa în care stă. Nu știu ce făcea Diogene într-un butoi, sau Socrate într-o așezare cam mizeră, un fel de sat mai răsărit cum era Atena, dacă filozofau desculți și cu rufăria împutită pe ei sau dacă Xantipa îl spăla sau nu pe soțul ei hulit. Oricum, eu nu cunoșteam secretul de a fi liber față de cămașa mea, de ciorapii din picioare, de căciula și paltonul care trebuiau să mă apere de rigurile iernii. Cred că chiar Epictet era mai liber decît mine de aceste griji dacă a putut să nu lase cugetările lui de stoic, chiar dacă (să credem) n-au fost scrise în timp ce era sclav. Cu cine să vorbesc? Cerui o audiență lui Bularca. Fu evaziv. După el eu trebuia să urmez drumul schemei în care fusesem încadrat. Toți ne

grăbim să devenim incozi și e sîciitoare această presiune pe care o facem mereu asupra ierarhicii, vreau cutare, sînt nedreptățit, așa și pe dincolo, nu pot trăi cu o mie de lei, cutare face aceeași muncă și încasează dublu sau triplu... stai dracului acolo și vezi-ți de treabă, pînă îți vine timpul unei promovări. Crezi că eu sînt tac-tău să te protejez ca pe fiul meu? Descurcă-te și n-o să mă opun dacă o să văd că uzina trebuie să-ți plătească nu o mie de lei, ci douăzeci. Mă resemnai, dar acasă, după opt ore de muncă, iritarea că nu puteam fi singur se transforma în somnolență.

Desigur, somnolența spiritului nu naște chiar monștri, dar îl face abordabil pentru tot soiul de demoni meschini, cum mi se întîmplase la deratizare cu Bacaloglu și grasul Calistrat și n-ași putea să spun că existența lor, care mă distra, n-avea nici o legătură cu gîndul Matildei că eram definitiv pierdut. Avusesem totuși noroc cu Vintilă, a cărui vervă mă ajutase să-i exorcizez, nu întru totul, căci și acum mi-e dor de ei, dar am bănuiala că fără Vintilă peregrinările mele prin lumea șobolanilor n-ar fi durat cine știe cît... Dar n-ar fi fost oare mai bine? Cine știe dacă schimbîndu-se ordinea clipelor destinul meu n-ar fi intrat pe o-altă spirală, și astăzi... Mi se pare cert, fiindcă nu văd cum ași mai fi putut-o întîlni pe ea, și acea zi fatală, cînd aveam să descopăr pe biroul meu o floare, ar fi fost departe de mine...

Într-o zi fui anunțat să mă prezint la tovarășul Olaru. Asta era vestitul șef de cadre pe care nici directorul Bularca nu putea sau nu-i era comod să-l înfrunte. S-a terminat, gîndii! Ce vroia asta de la mine? În nici un caz nu mă chema să mă felicite. Vrea să mă dea afară? Totuși fără avizul lui n-ași fi putut fi angajat. Ei da, ca și, cînd asta ar fi avut vreo importanță, parcă nu se putea ca verificînd un dosar să găsești în el cine știe ce chestie ,nu prea clară și... Mă îndîrjii și îmi amintii de cuvintele unui strungar care nu știu ce făcuse sau nu făcuse că se certase foarte brutal atît cu maistrul, cît și cu inginerul-sef al secției. Stătea călare pe uriașul lui strung orizontal și striga la ei cît îl ținea gura. Fusese amenințat și atunci el le spusese: "...Da, mi se rupe în paișpe! O să mă dați afară din republică." Avea dreptate: ce putea să-mi facă și mie acest Olaru? Exista lege (cum îmi spusese tata) că aveam dreptul să lucrez într-o uzină, asta sau alta, mi-era egal, încit intrai în biroul lui hotărît să mă port (desigur fără ostentație) ca acel strungar, oricum cu nepăsare și cu fruntea sus. Da, însă cînd îl zării, fruntea îmi rămase ea sus, și nepăsarea nu se stinse, dar după cîteva clipe cînd ne privirăm în ochi simții cum spinarea, fără voia mea și în ciuda nepăsării, e săgetată de un fulger rece care mi-o înțepeni ca odinioară la mine în odaie cînd mă vizitase prima oară Matilda și mă fascinase.

...Sau mai cumplit, o senzație de coșmar... în adolescența mea toți cunoșteam o familie umilă din cartierul nostru, doi bătrîni (și dacă vreți puteți foarte bine să-i comparați, ca în basme, cu un împărat și o împărăteasă, fiindcă bătrînețea, declinul, e același la cei mari ca și la cei mici), aveau o mîndrețe de fată al cărei chip semăna cu luna sau cu soarele. Suferința lor era că, în ciuda frumuseții ei, fata nu se mărita. Bătrîni ei părinți lăcrimau exact ca în basme fiindcă nu puteau să-i reproșeze fetei nimic. Frumoasă, era! Corpul ei ai fi zis că se mlădia după suflarea vîntului, după curbura luminii, creație a marelui cosmos, în care razele de lumină, în apropierea astrelor, deviază de la linia

dreaptă. Privirea ei, un ochi al Sfintei

Fecioare, ai fi fost un ticălos dacă sufletul nu ți-era senin în ziua când o întâlneai. Odată mi-a surîs, altădată mi-a spus un cuvînt, într-o zi mi-a aruncat o privire nostalgică și neliniștită. Era bătrînă pentru mine. Aveau o căsuță și trăiau din pensia tatălui, ofițer inferior, invalid din primul război mondial. Fata era de vîrsta mea, dar pînă la douăzeci de ani fetele de vîrsta noastră sînt inaccesibile, nu minunata ei făptură mi-a turburat adolescența, ci Nineta Romulus, prostituata sacră... în zilele când cred eu că am conceput-o cu Matilda pe Silvia am avut un coșmar. Ara visat un copil, un monstru... Senzația de coșmar ne aparține, reprezentarea lui în vis nu se poate descrie... Limba scoasă afară, capul mare, gîtul subțire, privirea vicleană și matură pe chipul unui copil care nu e copil... te trezești, puterea rațiunii alungă viziunea tenebroasă și uiți în cîteva clipe rătăcirile gîndului neodihnit care nu au nici un sens. În primele mele nopți însă după ce cădeam istovit de munca din minele de plumb pînă să se instaleze gîndul și imaginea miraculoasă a Silviei, acest coșmar mi-a revenit de mai multe ori. Același monstru de prunc cu urdori în loc de ochi, cu gură de broască în loc de gură de copil, cu sugestii din strîmbături cleioase ale unei limbi enorme care ar fi vrut să mă lingă, că infamia mi se adresa spunîndu-mi: nu ești ce crezi, un suflet de om cu aspirații spre ceea ce e sublim, ci un infam care zadarnic vrea să scape de ceea ce e etern infam sau scabros. E infernul, gîndeam în vis și deschideam apoi ochii în întunericul dormitorului nostru de deținuți, care mi se părea blînd și odihnitor în raționalitatea lui, chiar dacă ne ținea prizonieri în apropierea morții: eram intangibili, puteam fi distruși, dar nu înspăimîntați.

După ce am ieșit, în zilele când perspectiva vieții mele cu Matilda se întuneca, am întrebat-o la un moment dat pe mama: ce era, ce se mai întîmplase cu Sibila, frumoasa fată din cartierul nostru, tot nu s-a măritat? "Ba da, mi-a răspuns mama, dar cu cine, vai de sufletul ei! Cu un nenorocit, și bătrîn și ticălos. Altul n-a găsit. O bate, o umilește, o înjură, o ține desbrăcată, nici cînd mînîncă n-o lasă să înghită liniștită. S-a veștejit și ea, dacă o vezi... Și de cîteva luni a mai născut și un copil..." În clipa aceea am văzut cum ne intra pe poartă o arătare cu ceva în brațe. "Ea e, a zis mama. N-are pace cu acest copil, vine la mine să mă întrebe ce să-i facă." A intrat în casă și cînd m-am uitat la ea, n-am recunoscut-o: veștejită, da, și mama era, dar frumusețea sufletului îi întinerea chipul, în timp ce Sibila... luminile ochilor păreau stinse, adusă de spate, cu mîini lungi și labe mari care nu știu cum se deformaseră astfel, cu o umilă ardoare pe chipul altfel dus de pe această lume pentru copilul pe care îl ținea în brațe... Cînd m-am uitat la copil, senzația de realitate, atît de puternică în noi chiar cînd privim un mort și ne cutremurăm, dar nu ne pierdem firea gîndind că acel mort e un om și deci și noi o să zăcem astfel într-o zi fără viață, această divină senzație că sîntem vii și că restul nu se privește s-a turburat în mine atît de tare, încît înspăimîntat am ieșit imediat afară și am plecat: copilul Sibilei era acel monstru de coșmar pe care îl credeam o emanație a ființei mele, a creierului meu rătăcit în tenebrele somnului. În realitate eu îl văzusem în vis cu mult înainte ca el să se nască. Spun visului *realitate* fiindcă eram în acea zi foarte lucid și foarte liniștit și știam cu certitudine că nu proiect-

tasem un coșmar de mult uitat, asupra unui copil real: semăna aieva cu cel din vis...

VII

...Tot astfel mă simțeam acum în fața individului care mă fixa de după biroul său cu o puternică privire care nu clipea, privire insistentă, batjocoritoare, penetrantă, meschină, dar triumfătoare, pe un chip care rânjea, un chip de aceeași vîrstă cu a mea, ași fi zis mai frumos ca al meu, mai senin și mai vesel, însă cu o infamă expresie: te cunosc, ticălosule, parcă îmi spunea, *nu ești ceea ce crezi* și n-o să te poți ascunde de mine cît o să trăiești, orice-ai încerca tu să faci. Ieri ai fost universitar, și te-am dibuit și te-am trimis unde trebuie, acum ești aici și ai vrea să-ți pierzi urma, ai crezut ca tot ceea ce ți s-a întîmplat a fost un vis urît din care în sfîrșit te-ai trezit și un viitor strălucit îți stă iar în față. Un viitor strălucit îți stă...Aaiiiaaa..

Chiar așa făcu, așa mă întîmpină în timp ce eu, așezîndu-mă pe scaun în fața lui, îmi coborîi privirea: "Aaiiiaaaa!" Crezui că eram descheiat la pantaloni, în orice caz îmi dădui seama că gravitatea mea, capul meu pe sus îi stîrnise pesemne exclamația aceasta batjocoritoare. Intensa familiaritate persiflantă și rece a glasului său mă făcu să simt o clipă de senzație netă că pe acest om l-am cunoscut înainte ca atît eu cît și el să ne fi născut. Senzație stranie și violentă de coșmar metafizic, sau mai bine zis de metampsihoză, cînd ai revelația, cum o avusesem eu cu necunoscutul copil al Sibilei, că sînt urmărit din adîncimi imemorabile de timp (care e reversibil da, s-a făcut demonstrația prin calcule matematice!) de puterea malefică a universului, nu a celui vizibil, care e minunat, grandios și călăuzit de legi, ci a celui invizibil, ce pierde îndată ce-și semnaleză prezența sau se comportă precum halucinantul electron care trece, în aparatul de experiență, fără să se divizeze, prin două orificii deodată...

Și individul din fața mea părea astfel dotat, să treacă, adică, în același timp rămînînd întreg, și prin adevăr și prin neadevăr, și prin coșmarul meu și prin realitatea cea mai plată. Observai că un ochi părea să-i cadă în gură, iar de la mîna dreaptă îi lipseau ultimele două degete. Infamia expresiei era însoțită de bunăvoință, cînd mă luă la întrebări: "Ascultă, mă Petrini, începu el, tu ai fost universitar, mă?!" "Da", îi răspunsei. "Și chiar așa, continuă el degradîndu-și bunăvoința printr-o fină batjocură, ai fost pe catedră și ai predat filozofia?" "Da", răspunsei. "Și studenții te ascultau?" "Bineînțele!" "Bineînțele? repetă el tărăgănat și pleoapele i se închiseră și din gîtlej îi ieși aceeași exclamație indescriptibilă: Aaiiiaaaa!"

Ai fi zis că glumea asemeni golanilor, dacă pleoapele nu i s-ar fi ridicat brusc și nu mi-ar fi aruncat o privire de gheață. Apoi continuă: "Și la Baia Sprie ce făceai tu acolo?" "Lucram în mină". "Chiar lucrai?!!!" Mă gîndii să-i răspund că nu, mă plimbam, dar îmi spusei că individul nu trebuia înfruntat, mai ales că senzația mea de coșmar, sub acest dialog miștocăresc, se spulberă și nu mai crezui că eram amenințat să fiu dat afară; poate vroia doar pur și simplu să mă

cunoască, să mă vadă la față? "Am impresia, îi spusei totuși, că știți foarte bine ce făceam acolo!" "Și ce-ai zis tu, mă Petrini, așa ca filozof, când te-ai văzut cu roaba în mînă?" își continuă el, ca și când n-ar fi auzit ce-i spuseseam, interogatoriul său incredibil (mă tutuia ca și când am fi fost vechi prieteni, sau el ar fi fost un foarte mare ștab care nu mai poate concepe că un subaltern atît de mititel s-ar putea simți ofensat și să-i răspundă). "Un universitar la filozofie, îi răspunsei, nu e neapărat un filozof." "Nu e? Dar ce e?" "Un simplu profesor!" "Un simplu profesor", îmi reluă el intonația modestă și asupra acestei modestii a mele făcu iar: "aaîiaaa!" Și se uită dracului într-o parte, scîrbit parcă de spectacolul puținătății umane. Da, nici măcar nu puteai zice că rîde de tine, atît de sus se simțea. Acrit de lipsa de variație a comportării oamenilor, îngăduitor că ne credeam și noi cineva și aveam, trăiam adică învăluți în micul abur al iluziilor noastre. "Și cît zici că ai stat acolo, mă Petrini?" reluă. "Un an!" "Și mai știi ceva filozofie? sau ai uitat tot?" "N-am uitat nimic." "N-ai uitat nimic... Ai... dar se opri, ca și când n-ar fi acumulat, din spusele mele, destul dispreț... Ei, spune-mi și mie două idei!" "Ce fel de idei?" "Păi zici că ai predat filozofia și n-ai uitat nimic!" "Da!" "Ei, două idei filozofice!" Stupefiat, nu-i răspunsei îndată. De ce tocmai două și nu una? Și cum să-i spun acestui demon meschin de care depindea rămînerea mea în uzină două idei filozofice? "Cuget, deci exist!" îi răspunsei. "Asta ce e?" mîrii el distrat și mîna cu două degete lipsa i se puse pe mașina mică de scris de alături și execută o arie ca pe o claviatură de pian. "E o idee filozofică!" Își retrase mîna: "Și ce înseamnă? E o idee a ta sau a altuia?" "Nu e a mea!" "A cui e?" "A unui mare filozof francez." "Și ce înseamnă?" "Că e foarte sigur că exist, din moment ce gîndesc." "Și ce mare brînză e asta?" "E un lucru sigur! O idee filozofică!" "Un lucru sigur! O idee filozofică! Aaîiaaa! Și dacă cineva nu gîndește, reluă el cu un ton alb care în mod absurd îmi impuse respect, înseamnă că nu există?" Rămăsei siderat și un fulger de simpatie abjectă trecu prin mațele mele față de el .Avea dreptate. Adică nu dreptate, dar întrebarea lui putea fi pusă! Se putea pune! Fusesse pusă! Dacă cineva nu cugetă înseamnă că nu există? Ce să-i răspund, fără să neg în același timp conceptul cartezian și să-l fac să nu ridă iar atît de mine cît și de marele filozof? "Spune, mă Petrini, reluă el văzînd că tac, uite, mașina asta de scris, sau să zicem un cal sau un măgar: nu gîndesc, înseamnă că nu există?" "Nu putem să spunem că nu există, zisei, dar cel mai sigur e că exist eu, fiindcă gîndesc!" "Hm!" făcu, dar puterea lui speculativă se opri aici, avînd aerul că și-așa gîndise prea mult. Îi plăcea însă jocul: "Ei, zise, mai spune una!" Adică încă o idee filozofică, mare drăcovenie. Îi făcui pe plac: "Totul e bine în cea mai bună dintre lumile posibile", zisei. "Asta e lozincă! mîrii el cu dispreț. Trebuie să fie din Marx!" "Poate să fie!" "Și una de-a ta nu poți să-mi spui?" "Nu!" "De ce?" "Pentru că nu am." "Dar să te ții de intrigi, ai! Îți spun eu una, deși nu sînt mare filozof: Omul e un intrigant. Ei? Ce zici?" "Da, sînt și oameni care se țin de intrigi. Eu îmi văd de treabă!" îi răspunsei posomorît. "Da? Și dacă eu îți dovedesc că nu te ții, ce-o să zici? Ce să-ți fac? Vei fi de acord, așa filozofic vorbind, să te dăm afară? Și să-ți vîrim o hîrtiuță la dosar, nu de-altceva, dar ca să afle și alții, dacă o să vrei să te angajezi în altă uzină, ce hram porți!?" Tăcui! Părea foarte sigur de el! Totuși, gîndii, de-aia m-a chemat,

să mă dea afară! Mă indignai: "Repet că n-am făcut altceva decît să-mi văd de treabă. Dacă dumneavoastră știți altceva, asta e o intrigă a altora împotriva mea. Nu înțeleg să suport eu consecințele!" "Ascultă, mă Petrini, tu ai tată, mă?" reluă el de astă dată cu suficient dispreț acumulat anterior pentru tatăl meu și desigur și pentru mine, ca să lase, după ce eu voi confirma ca nu sînt orfan, să-i iasă din gînd stupida exclamație. "Da, zisei, am!" Dar nu exclamă nimic, se uită la mine parcă sastisit și continuă: "Și ții la el?" "Chiar dacă n-ași ține, răspunsei eu iritat, nu dumitale o să-ți fac confidențe." "Da' cui?" "Mă privește!" "Te privește?! Aaaaăăăă." De astă dată parcă zbieră de atita lehamite. "Află, mă Petrini, că dacă tu nu-mi faci confidențe, în schimb taică-tău le face. Nu mie, ce e drept, dar le face pe-acolo, prin secție. Că fi-său, adică tu, n-a venit el să stea la strung, ci doar așa cîtva timp pînă o dă Bularca afară pe curva aia de la bibliotecă. Și mai zici că nu te ții de intrigă. Că îți vezi de treabă. Asta numești tu să-ți vezi de treabă?! Aaaăăăă..." Acum parcă era, într-un fel al său, scîrbit, vesel. Nu părea să atașeze mare importanță acestei desvăluiri și n-ai fi zis că chiar vroia să mă dea afară. "Mă Petrini, dacă bibliotecara noastră află că, față cu alți oameni, taică-tău a făcut-o curvă, poate să-l dea în judecată. Spune-i chestia asta din partea mea. Pe urmă află și tu un lucru care poate ar fi trebuit să fie primul lucru pe care trebuia să-l afli, deși eu știu că filozofii sînt curioși și știu totul despre lume, altfel de ce dracu s-ar mai lăuda că sînt filozofi... Aici la noi, și nu numai aici, în toată republica, directorul, secretarul comitetului de partid și cadrele sînt cei trei pivoți de conducere și nu face unul ceva care să nu știe și să nu fie de acord și ceilalți doi. Altfel ne schimbă partidul, care e forța conducătoare, da, da, ne schimbă și ne trimite la munca de jos, nu sîntem bătuti în cuie pe scaunele noastre. Sîntem noi mari, dar foarte repede putem redeveni mici, dacă lucrăm sectar și de capul nostru. Tu bibliotecar nu poți să fii și n-o să-mi spui tu mie că directorul ți-a promis chestia asta. Știi exact ce ți-a promis, că dacă vei reuși să faci o bună impresie, o să te promovăm, da, dar asta, ehei! mai tîrziu încolo și în nici un caz la bibliotecă." "N-am spus că mi s-ar fi promis acest post, și dealtfel nici nu mă interesează, spusei foarte hotărît. Tata a vorbit în numele lui, orice tată își dorește ca fiul său să ocupe un post mai bun, intenția mea, și v-o spun fiindcă văd că ați fost sincer cu mine, este să mă întorc, cînd se va considera că e nevoie de mine, la universitate, pentru care am fost pregătit. Și să vă mai spun ceva, deși poate nu intră în atribuțiile dumneavoastră, singura mea dorință e să muncesc bine și să cîștig și eu ceva bani peste normă, cum cîștigă și alții în secția unde lucrez. Mai rău e că mi se refuză depășirea normei: ba chiar sînt împiedicat să mi-o îndeplinesc și pe aia. Nu sînt plătit pentru tot ceea ce muncesc. Am fost la tovarășul director și a dat din umeri, mi-a spus să mă descurc. Dar cum să mă descurc? Așa că vedeți că nu putea să-mi promită cine știe ce, cînd el nici măcar nu intervine să am aceleași drepturi ca orice muncitor." "Da?! mîrîi el. Și ce să faci tu cu banii, mă Petrini?! Aveți două salarii în casă. Nu vă ajung?!" "Vreau să mă mut de-acasă!" "De ce, nu vă înțelegeți?", "Ba da, dar vreau să am casa mea!" "Aha, vrei să ai casa ta să poți să aduci dame!" "Nu e vorba de dame!" zisei eu mirat, avînd senzația că această întrebare mi-o punea nu un om tînăr, de vîrsta mea, ci unul de mult trecut... O

fi chiar atît de bătrîn? gîndii scrutîndu-l cu atenție și aici el își feri privirea. Nu, nici vorbă, părea chiar mai tînăr decît mine. "Atunci de ce e vorba?" insistă el. Tăcui. "Sau vrei să spui că nu-ți plac damele? Voi ăștia, filozofii, n-aveți..." "Ba avem..." "Aveți? Aaaîîîaaa..."

De astă dată însă surprinsei în ochii lui într-adevăr ca la lumina unui fulger o stranie invidie, o otrăvită ranchiună; exclamația lui pe care o vroise ca de obicei anestezizantă nu reuși s-o acopere. Aveam sau n-aveam noi, filozofii, ceea ce întrebuse el, puteam să avem, unii da, alții nu, unii mai puțin, alții mai mult, ca toți oamenii, dar în mod aproape sigur el nu se prea putea lăuda că are din plin. Altfel de ce l-ar fi dus gîndul tocmai acolo, că de aceea vroiam eu să mă mut și să rămîn singur și de aceea aveam atîta nevoie de bani, nu ca să chefuiesc cu damele? Adică un lucru pe care el nu prea îl putea face? "La un chef, așa, îl auzii că zice, invită-mă și pe mine, mă Petrini! Serious! Sau crezi că noi ăștia, șefii de cadre, nu știm să ne distrăm? Nici măcar n-o să-ți cer să faci din chestia asta un secret. Ți-ar conveni, ai? rînji el sarcastic. Ce te-ai mai lăuda tu prin secție și m-ai șantaja, ba cu una, ba cu alta... Ei și? De ce nu te-ași proteja? Ei, ce zici?" "Ași fi bucuros, zisei, dacă m-ați sprijini în drepturile mele." "În drepturile tale, murmură el cu un glas de parcă era mirat că aveam și eu drepturi, aaaaîîîaaa..."

În timp ce eu mă și ridicasem, o luasem spre ușă și abia închizînd-o rupsei coada acestei exclamații care fusese cea mai lungă și mai batjocoritoare dintre toate, ca și cînd drepturile mele ar fi fost lucrul cel mai de rîs din tot ceea ce disprețul lui acumulasese de la mine... Totuși, indefinita și scabroasa simpatie, care țîșnise o clipă din mațele mele pentru el, reveni, în timp ce coboram treptele clădirii, și nu numai pentru o clipă. Dar și senzația de coșmar reveni, că ne cunoscusem, noi doi, cu mult înainte de a ne naște și că el fusese, în acel vis al neantului, omul care mă dominase totdeauna. Singurul om, adică nu om, singura entitate. Da, mă pomenii gîndind, omul ăsta o să mă ajute, iar eu o să-l invit la mine să chefuim cu dame (cum o să-l invit?!} și bineînțeles că n-o să divulg nimănui acest secret (care nu va fi!) și nici n-o să-l șantajez. Oricum, reflectai cu o siguranță de sine plină de recriminări la adresa directorului Bularca, cinismul acestui bizar individ îmi va fi poate mai util decît umanismul inefficient al celuilalt.

VIII

Se dovedi astfel, enigma stocurilor supranormative se deplasă spre alții și același maestru care făcea pe surdul cînd îi spuneam că ași vrea să-mi depășesc norma, da, zise la cîteva zile după întrevederea mea cu șeful cadrelor, bineînțeles, de ce nu mi-ai spus că... Mă prefăcui și eu că nu-mi exprimasem niciodată această dorință și nu-i reproșai nimic. În cîteva luni cîștigai suficient ca să mă pot muta de-acasă și îmi și căutai cu grijă două camere liniștite și nu prea departe de casa părintească, să nu-i fie greu mamei să vie la mine ca altădată. Le găsii, aceste două camere, îmi fură atribuite de Spațiul locativ,

instituție care demult începuse să determine într-un fel decisiv conștiința oamenilor, după cum spunea Marx (condiția materială determină conștiința). Nu poți trăi într-un subsol fără să riști să capeți o conștiință de subsol. Spiritul nu este deteriorat de subsol decît dacă între subsol și ceea ce e deasupra nu e mare deosebire. Cînd însă un găinar locuiește în vaste apartamente, și un om productiv, asemeni pomilor dintr-o livadă, sau asemeni pămîntului care asigură roadele, nu vede lumina soarelui și trebuie să stea în întuneric, spiritul nu poate ocoli întrebarea: e vorba de moartea mea? Nici măcar nu se poate consola cu gîndirea hegeliană, foarte abstractă, că dacă un filozof nu se poate afirma azi, un altul se va afirma mîine și predispoziția unei entități naționale spre filozofie nu va suferi. Bineînțeles că va suferi și anume în durata ei în istorie și chiar în cosmos: existența e unică, vreau să spun irepetabilă, eșecul unei entități nu asigură victoria unei entități viitoare, ceea ce este pierdut, e pierdut pentru totdeauna. Sînt însă departe de a sprijini frenezia afirmării. Nu regretam vastul apartament al Matildei, dar nici nu mă împăcăm cu refugiul meu într-un subsol. Cele două camere le găsim la o familie care se teme să nu fie repartizat în ele cine știe ce bețiv în locul fetei care se mărita. "Sînteți liber, îmi spuse titularul apartamentului, un inginer din vechea generație, dar într-o zi poate vă căsătoriți, înțelegem, menaj tînăr..." Și își exprimă printr-o mișcare largă a brațelor o veche credință că în faza aceasta idila e lungă și vor putea trăi și ei cîtva timp sub umbrela aceasta a celor care au iluzii. "După cîte îmi dau seama, sînteți un intelectual, zise. Unde lucrați?" Îi spusei unde, fără să precizez ce făceam în uzină, dar omul vroia totuși să știe cine îi intra în casă. "Credeam că v-a spus domnul Vaintrub", zisei. "Da, mi-a spus: un prieten care se află într-o situație «foarte grea»." Atunci mă simții obligat să-i spun cine sînt. "Pentru noi contează, zise el după ce mă ascultă, că ați fost universitar. Restul, ca să zic așa, nu ne privește, în sensul că nu ne deranjează." "Vă mulțumesc", spusei. "Un singur pericol există, reluă el, ca Spațiul locativ să ne trimită totuși pe altcineva. Așa că străduiți-vă să obțineți repede repartiția." "Nu sînteți proprietarul apartamentului?" "Ba da, dar n-are importanță. Există o dispoziție care ne dă dreptul să ne alegem chiriașul, dar nu e o lege și cei de-acolo, cînd vor ei, o încalcă." "O voi obține", zisei. "Atunci facem așa: rămîneți aici, vă instalați, vă aduceți lucrurile și n-or să poată să vă evacueze, vreau să spun că nu o vor face, deși legea le dă dreptul. Dar și dumneavoastră aveți dreptul la o locuință și e complicat pentru ei să înfrunte un scandal, au încercat la început, dar pe urmă au primit ordin să evite astfel de evacuări. Noi o să facem un contract, calculăm chiria legală pe care ne-o plătiți nouă și, cu timpul, dacă doriți, cumpărați mobila pe care a lăsat-o aici fata noastră. Nouă ne-ar conveni, fiindcă ar mai veni și ea pe-aici și i-ar plăcea să-și vadă odăile mobilate așa cum le-a lăsat, e un copil care se atașează de lucruri și ar fi bine să-i satisfacem această dorință... La acest birou a stat ea ani de zile și a învățat pînă a ajuns arhitectă (tresării!) și în acel pat a dormit de pe la vîrsta de opt ani... Dacă totul reușește, avem și noi o pretenție. Camera de alături să ne rămînă practic tot nouă, oficial o trecem însă în contract pe numele dumneavoastră. Dacă vă căsătoriți, v-o cedăm. Firește, aveți acces la baie și la bucătărie. În privința altor detalii, vă înțelegeți cu soția mea..." "Poate să vină

de cîteva ori pe săptămînă mama să-mi gătească?" mai spusei. "Desigur!" mai zise și inginerul și îmi dădu cheile de la intrare.

Rămas singur cercetai odaia. Biroul în sine era micuț, dar fata pusese pe el o planșetă albă de lemn și era foarte comod să lucrezi pe planșeta aceea, nu ți se loveau genunchii de nimic. Patul era de fier, asemeni celor din spital, de fapt o simplă somieră, dar peste ea avea o saltea de lînă și o cuvertură dintr-un material simplu de in, cu mari dungi de culoare verde care dădea încăperii un aer tineresc, foarte aerisit, parcă sportiv. De-a lungul lui, în loc de noptieră avea un fel de bancă din stejar lustruit pe care zăceau cărți și alături de pernă o veioză și un aparat de radio vechi, marca Phillips, care însă avea o sonoritate mai bună decît a unuia nou. Un fotoliu la picioarele patului. Un șifonier tot din stejar, mare, încăpător, plasat la peretele în colțul căruia era așezat patul. Un covor gros, culoarea grîului, acoperea toată suprafața odăii, iar pe pereții liberi, rafturi pline cu cărți. Și abia după aceea văzui ferestrele. Erau două, imense, cu storuri, practic întreg peretele era geam. Iar de jos, din stradă, urcau cu vîrfurile pînă în dreptul lor doi plopi... Deschisei... Un vis! Se vedea de la această înălțime care nu era mai mare de trei etaje, dar acest cartier era așezat pe un mic deal, panorama orașului, cu acoperișurile lui roșii și cu piața lui cu turnuri medievale. Ce copilărie și adolescență fericită o fi avut fata asta! gîndii. De ce o fi plecat de aici? Putea foarte bine să stea cu soțul ci în aceste două odăi! Probabil soțul avea o casă mult mai mare? Desigur. Dar și ea știa ce frumos e aici și ar fi vrut să vie să-și mai vadă odaia. Bineînțeles că voi cumpăra tot ce a lăsat, deși n-o să-mi fie prea ușor să le plătesc. Revenii de la geam parcă ameițit de bucuria că voi locui într-o odaie așa de frumoasă și începu să-i cercetez biblioteca. Ce citea această fericită fată? Literatură. Clasicii francezi, dar și pe moderni, ediții vechi scoase de *Mercure de France*, pe la sfîrșitul secolului, coperti galbene pentru autorii străini, poeții blestemați, Villon, Baudelaire, Rimbaud, două volume Nietzsche și nici un autor român. Hm! Dacă domnișoara ar fi fost de meserie om de cultură, ar fi fost acuzată de ploconire față de Occident, dacă nu chiar de cosmopolitism!

Practic nu-mi adusei în această cameră decît cărțile, cu toate că biroul meu era mai bun, dar îmi plăcuse de la început tot ce era, inclusiv biroul ei de arhitectă cu planșeta aceea mare; o umplui cu cărți de-ale mele și cu caietele pe care tot nu mă hotărîsem să le distrug, nu atît ceea ce era scris în ele mă atrăgea, ci propriul meu scris, care exercita asupra gîndirii mele o influență magică: întreaga mea fervoare de odinioară renășteva îndată ce le răsfoiam și în spatele fiecărui rînd citeam cu o claritate uimitoare o bogăție de idei pe care îmi aminteam că le avusesem și pe care anii grei prin care trecusem nu mi le șterseseră din memorie. Dar numai frazele stîngace, vioiciunea lor care atingea esențele, febrilitatea scrisului, spontaneitatea și superbia cu care treceam peste obstacole în favoarea reflexiei originale, pasiunea imprimată în scriitură puteau să-mi reînvie în spirit forța de a reînnoda, trecînd peste abis, îndrăsneala inocentă de atunci cu reflecția matură de acum. Fără ele intuiam că ași fi avut multă vreme senzația chinuitoare a unei amnezii. Ce gîndisem? Ce vrusesem să realizez? Împreună cu gîndul că o aveam pe Silvia, aceste caiete erau singura dovadă, singura certitudine că viața mea nu era, pînă la această vîrstă, un

eșec. Eșuasem în speranța de a fi fericit cu o femeie, dar nu eșuasem nici în spirit; și nici biologic. Cum să le distrug? Nici măcar nu le ascunsei, ci, dimpotrivă, le pusei alături pe alba planșetă, la stînga mea, ca pe un ghid, ca pe un talisman miraculos care ascundea secretul inspirației liniștite și de durată și entuziasmul fără de care voința nu aduce decît chin.

Avui, în acest sens, o bizară confirmare. Nu mă gîndisem niciodată că, în afară de Vaintrub și celălalt referent al Securității, nimeni nu citise de fapt caietele mele, Matilda care căutase altceva în sertarul biroului spărgîndu-l, desigur, le răsfoise în acea seară rău inspirată. Aflăte apoi în posesia ei, nu le citise, oricum, nu-mi spusese niciodată nimic bun despre conținutul lor!

Într-o zi, caietele mele dispărură. Iată, gîndii, luîndu-mi în mîini capul, copleșit de un sentiment catastrofic, actele veșnicei imprudențe a omului. Știe bine că un anumit lucru e primejdios pentru el și totuși nu ia cea mai elementară măsură de apărare, excitat de o trufie smintită, că poate el să înfrunte forțe mai puternice și nu-i pasă de urmări. Da, au venit oameni ai Securității, au pus mîna pe aceste caiete și acum urmează o nouă acuzare și alți ani de ocnă în minele de plumb. Avem însă dreptate să nu credem mereu în rău, cu toate că uneori vine mereu răul. "Unde sînt caietele mele", spusei intrînd în vasta cameră a proprietarului meu, inginerul, care stătea în pat în șort și maieu și răsfoia nu știu ce revistă. "Domnule Petrini, zise, le-a luat fiica mea, poimîine le aduce, vă roagă s-o scuzați, a fost curioasă, mai mult, are o impresie pe care vrea să v-o comunice personal, cînd ei vin la noi; vă invităm la masă."

Deci, domnișoara, adică nu, doamna cosmopolită, nu știa pe ce lume trăiește. Fără mari probleme, lua cu ea acasă niște caiete... Cine dracu credea că sînt eu? Nu i se spusese? "Ași dori ca de îndată să mi se aducă înapoi caietele mele, îi spusei inginerului. Atît eu cît și fiica dumneavoastră sîntem demult oameni maturi și nu elevi sau studenți protejați de vîrsta noastră tînără, cînd credeam că nimeni n-ar avea curajul să ne pedepsească sever pentru rătăcirile noastre. Aceste caiete... dar nu vreau să vă spun mai mult, o rog pe fiica dumneavoastră să mi le restituie chiar acum." "Da, se poate, vai, zise inginerul, fata mea n-a știut ce importanță atașați acestor însemnări. Altfel nu și-ar fi permis să le ia, îi dau un telefon și într-o jumătate de oră vi le aduce..."

Îi dădu acel telefon chiar în fața mea, dar nu schimbă cu ea decît cîteva cuvinte și închise. "Nu vrea să vi le dea", spuse el cu humorul jovial și resemnat al părintelui care numai are autoritate asupra fiicei sale, în general al bărbatului care trebuie să cedeze în fața capriciilor femeii. Avea aerul să spună că și eu trebuia să cedez. Ca să mă pufnească apoi un rîs colosal a treia zi cînd ne întîlnirăm la masă și aflai despre ce era vorba.

Ce eram eu? Un Feuerbach modern. Cum? De ce? Muncitor ca și acela, zise ea cu o extremă sfială în glas, ajunsese să-mi formeze o concepție despre lume și prin cultură să parvin spre sferele gîndirii filozofice. Rămăsei o clipă tăcut, ca să înțeleg. "Doamnă, zisei apoi, Feuerbach n-a fost muncitor, îl confundați cu Dietzgen, într-adevăr un muncitor filozof, tot german, care a descoperit dialectica materialistă, independent de Marx și Engels și chiar independent de Hegel... Și nici eu nu sînt..." și mă întrerupsei izbucnind în rîs. Tatăl ei, cu

humorul adesea strîmb și ascuns al intelectualilor specialiști, nu-i spusese că am fost universitar, ci un simplu strungar, ceea ce pe fată o uluise. Micuță, delicată și tăcută, tinăra doamnă se făcu liliachie auzind hohotele mele, în timp ce inginerul, surîzînd cu o satisfacție ironică, îi spunea abia acum că domnul Petrini a predat cîtăva vreme la catedra de filozofie, alături de marele poet și filozof, și că împrejurări nefericite, care nu erau legate de pregătirea sa, îl determinaseră să ajungă într-o uzină. Soțul tinerei doamne observă la soția lui ceva care nu se observa, se ridică de pe scaun, veni lîngă ea și îi șopti la ureche. "Nu fi copil, te rog, e o glumă de-a lui, doar îl cunoști, n-a vrut să te jignească." "Dar nu mă simt jignită", răspunse ea atît de jignită încît se făcu palidă și o mare tristețe i se așternu pe chipul ei care exprima o atît de vie sensibilitate încît cerea parcă o protecție perpetuă pe care într-un mod la fel de perpetuu o respingea, lucru care îi imprimase nu numai în privire, ci și în mișcări o veșnică suferință și timiditate. Mai curios era că părinții rămaseră indiferenți cînd ca drept orice răspuns la șoaptele soțului (un tînăr domn cu un chip ferm și atrăgător), dădu tacîmurile la o parte din fața ei, ca și cînd ar fi împiedicat-o să se ridice, se ridică și fără un cuvînt părăsi încăperea. "Știi că pe urmă face migrenă care o ține trei zile la rînd", zise doamna inginer, cu un glas uscat, fără vreo căldură pentru fiica ei. "Trebuie să iasă odată din copilărie, zise inginerul înfulecînd cu atîta poftă încît mereu îi rămînea mîncare pe la colțurile gurii. Peste șase luni naște și cum poate un copil să crească alt copil? De pildă acum, n-a mîncat nimic și o gravidă trebuie să mănînce." "Da' de ce nu i-ai spus despre ce e vorba, să nu se facă ridicolă?" "Ca să învețe să nu fie", zise inginerul cu o ironie aplicată.

Reieșea că dată fiind pregătirea mea de fost universitar, nu mai eram un Feuerbach modern, ba chiar, dacă fiica lui ar fi știut, nu i s-ar mai fi părut demne de vreun interes însemnările mele și desigur nici nu le-ar mai fi luat cu ea acasă, în orice caz nu și-ar fi permis, în timp ce fiind vorba de un simplu muncitor neglijase bunele maniere. Mă înșelam însă. După cafele mă retrasei și îi găsii pe tinerii soți la mine în odaie. Stăteau de vorbă liniștiți. "Doamnă, zisei, mă scuzați că am rîs într-un fel atît de stupid, dar am avut o desamăgire, îmi făcusem iluzii față de interesul dumneavoastră pentru caietele mele. Mi s-a părut că v-au fascinat, mai ales cînd ați refuzat să mi le înapoiați de îndată." "Realmente m-au fascinat, zise ea gînditoare, și într-adevăr rîsul dumneavoastră m-a jignit. E adevărat că și eu am greșit că le-am luat fără să vi le cer." "În mod sincer îmi pare rău. Ași fi vrut să discut cu dumneavoastră mai pe larg. N-am publicat nimic din aceste însemnări și nu le-am dat nimănui pînă acum să le citească. Acum sînteți necăjită și n-ași vrea să abuzez de ocazia pe care mi-ați oferit-o citindu-le, să vă pun cîteva întrebări."

Soții se priviră. "Cum, zise el, dar oricînd..." Adică nu acuma. Și se ridicară. "Dacă vă jenează planșeta mea, spuse sensibila doamnă, am putea s-o luăm..." "Ași fi bucuros dacă mi-ați lăsa-o, zisei, e atît de plăcut să lucrezi pe ea! E foarte comod..."

Nu mai avusei însă ocazia să discut cu ea despre caietele mele. Dar, oricum, aveam o confirmare, e adevărat nu întrepragă, cu o umbră de incertitudine izvorîtă din chiar întîmplarea, dacă cu adevărat i s-ar mai fi părut fascinante

însemnările mele știind că sînt scrise de un fost universitar, că universitar sau muncitor autorul tot a captat totuși interesul viu al unei cititoare.

IX

Nu trecu însă mult și trebui să părăsesc uzina. Spun "părăsesc" fiindcă nu fusei concediat, ci pus în situația s-o fac tocmai pentru a nu fi dat afară.

Într-o zi, la o adunare generală sindicală a secției îl auzii pe președinte rostind: "Are cuvîntul tovarășul Chelbașu, se pregătește tovarășa Nineta Boiangiu." Hm! exclamai în sinea mea, săraca Nineta Romulus, pe unde-o fi! Întorsei totuși capul cînd Ninetei de aici i se dădu cuvîntul. Mă holbai: era chiar ea, numele de Boiangiu fiind desigur al bărbatului ei. De la distanța aceea mi se păru neschimbată Nineta, dar lucru incredibil era felul cum vorbea, glasul nu mai semăna cu cel de odinioară nici în timbrul lui, nici ca mijloc de a exprima vechile ei gînduri, filozofia ei (filozofia tubului cu pilule ucigătoare clin geantă, care pot fi luate *quand l'amour est desservi*). Nu, acum Nineta își însușise stilul sec al dărilor de seamă, al criticii și desigur și al autocriticii, vorbea despre realizările care îi stăteau în sarcină, biblioteca și manifestările culturale și ale echipelor artistice (sfinte Dumnezeule, așadar ea era bibliotecara în chestiune?) și chiar așa și făcea, critica într-un fel voalat și abil pe tinerii care își neglijează nivelul cultural și sînt absenți din fișele ei, "dar e și vina mea că n-am găsit suficiente mijloace de convingere, fiindcă nu neg importanța sportului, minte sănătoasă în corp sănătos, cum spuneau cei vechi, și sportul are această menire, dar nici fără cultură nu sîntem în deplină formă, nu sînt partizana zicalei care spune decît filozof ofticos mai bine măgar sănătos... Nu e obligatoriu să rămii doar măgar sănătos..." "Trebuie să fii măgar filozof!" zise de la prezidiu președintele și se produse rumoare veselă în marea sală de ședințe a clubului uzinei. "Am vrut să spun, reluă Nineta fără timiditate, că nu asta e alternativa. Se poate face și sport și cultură!"

Bravo, Nineta. Avea, cum se zice, papagal. Și descoperii după aceea, cînd ședința se termină, că nu-i pierise totuși spontaneitatea de altădată. "Nineta!" o strigai. Ea se întoarse și făcu ochii mari. "Petrini!" exclamă și ea și într-o clipă chipul, sub presiunea amintirii și a surprizei, redeveni cel ce fusese atunci, cînd o cunoscusem eu la "Mama răniților", inocent, neatins de amorurile ei timpurii și frenetice.

"Cum ai ajuns tu aici, o întrebai, și încă bibliotecară!" "Dar tu aici? Ce ești?" "Strungar". "Numai atît? Nu ți-ai terminat studiile? Te pomenești că ai fost eliminat din cauza mea și ți-ai ratat cariera. Vroiai să ajungi filozof, profesor... M-ar amuza să fie adevărat!" și izbucni într-un rîs de un cinism vesel, ca și cînd ar fi fost o glumă reușită să mai adauge la victimele pe care le făcuse în viața ei aventuroasă încă una, iar pentru mine și mai distractiv că am putut să-mi ratez cariera din pricina unei... "Nu, îi răspunsei, n-am ratat nimic, dacă considerăm că ratarea ne vine din interior." "Poți să știi?" zise ea pe gînduri și ne urcarăm în autobuz. Ai fi zis că reflectase și ea la acest subiect și nu reușise

să afle din ce parte îi venise ratarea. Dar chiar îi venise? Ce putuse rata Nineta? O, dacă ar fi să-l credem pe filozoful român, numai rața nu ratează, un om, adică, oricine ar fi el, are totdeauna ceva de ratat, totdeauna descoperă că a vrut ceva, chiar fără să știe precis ce anume, i-o spun alții la urmă cînd nu mai e nimic de făcut, chiar dacă el ar dori să nu știe. Au acest obicei scumpii noștri semenii, să înregistreze cum arătai tu odinioară, să ghicească, să intuiască acel lucru pe care ai dori să-l realizezi, să-l țină minte peste ani și într-o bună zi să-ți spună cu dispreț: ratatule! Ești un ratat! Chiar un ideal cu totul mărunț, foarte modest, aprinde pe chipul purtătorului lui o mică aură și cînd această aură piere, adică o anumită licărire a privirii, o anumită tinerețe a chipului, atunci se observă (fiindcă la cei ce reușesc le rămîne parcă veșnic pe chip tinerețea cînd au avut idealuri) și ratații sînt pierduți; chiar cei dragi nu se pot abține să nu spună soțului, fratelui sau prietenului: ești un om de nimic. Îi scapă într-o zi soției, care a acumulat multe nemulțumiri împotriva ta de-a lungul anilor, chiar dacă ai fost an soț model și ai muncit din greu să-i ții pe toți... Sau: n-a fost nimic de capul tău, alții au făcut și au dres. Aici, în mediile de jos, ratarea se confundă adesea cu nereușita, care poate foarte bine să țină perfect în picioare un om fără noroc, care să nu se considere adică, un ratat. Nu-i pasă. Nu e vina lui! Mai apropiată cauzei ratării e parabola cu talantul îngropat, cînd alte tentații decît acelea de a-ți fi urmat drumul pe care ți-era dat să-l urmezi te-au învins fără vina nimănui.

Ce afli de la Nineta? Că ratase lovitura cu tubul: îl aruncase după ce născuse doi copii. Fusesse ispășită să devină mamă, să fie ca alte femei, să aibă bărbatul și casa ei, să fie bine văzută în orașul în care se măritase cu acel negustor bogat. Dar negustorul începu să afle, deși nu dorea, fiindcă faptele chiar dacă nu venim noi spre ele, vin ele spre noi, că trecutul Ninetei, așa și pe dincolo, o istorie care durează de totdeauna și va dura, adică lipsa de linie dreaptă în viața majorității oamenilor, cu alte cuvinte căderi, erori prelungite, schimbarea bruscă de bară care naște nesiguranța, imprevizibilul, neliniștea... Negustorul deveni gelos: dar dacă soția lui nu s-a schimbat? Și dacă maiorul acela din București o gonise pentru rele purtări? El și așa era mai bătrîn decît ea și în curînd va deveni și mai bătrîn, în timp ce ea nu dădea deloc semne că o să îmbătrînească foarte curînd, arăta tot așa ca înainte, deși îndurase două sarcini. Un bărbat mai bătrîn, dar liniștit și înțelept, poate rămîne multă vreme un om care putea fi iubit. Dar un bătrîn smintit, care cedează ispitei de a fi gelos, e desgustător. "Nu știi cum se făcea, mărturisi Nineta, că în clipele acelea îl vedeam și eu cît e de bătrîn, cu toate că nu era, era bine făcut, subțirel și svelt și cînd se îmbrăca bine (și știa să se îmbrace) chiar întinerea parcă, nu-și arăta vîrsta, nu de cincizeci și ceva cît avea, ci de patruzeci". Am divorțat de comun acord și mi-am abandonat în mod iresponsabil copiii." "Și Boiangiu? Te-ai recăsătorit?" "Nu, a fost de acord să-i păstrez numele, să semene cu al copiilor... Scuza mea de atunci, continuă Nineta, era că tatăl lor, om bogat, îi va crește mai bine decît mine... Și acum mă chinuie dorul de ei, de anii cînd i-am făcut și alăptat, cei mai frumoși din viața mea..." "Bine, îi zisei, dar cine te împiedică să te duci să-i vezi?" Cine o împiedică! Nineta avea aerul ca își pune ea însăși această întrebare pentru întîia oară. Vorbind despre copii, chipul ei

îmbătrînise, ca să zic așa, sub ochii mei, se dăduse jos din pat și începuse să se îmbrace. O invitasem la mine, după ce luasem masa împreună la restaurantul care se numea înainte "High-Life" (*Hailaiful* unde se dusesse și Vintilă odată să-și vadă amicul cu o formidabilă tipesă, care avea apoi să-și lase urmele tălpilor pe peretele garajului unde se zbenruise apoi și el cu ea) și Nineta mă urmă firesc, ca și când invitația mea nici nu trebuia făcută, se înțelegea de la sine că o să încheiem seara la unul din noi. "Frumoasă odaie, zise intrînd, dar fără să se uite la mobilă, cum ai găsit-o?" "De ce, zisei, nu stai bine? Ce s-a ales de vechea ta casă de lîngă «Mama răniților»?" "S-a dus, zise, s-a dărîmat cu întreg cartierul, s-au construit blocuri." "Și bunica?" "A murit demult!" "Și «Mama răniților»?" "Totul!...Nu stau bine, zise Nineta, mi s-a repartizat o cameră tocmai la marginea orașului, în cartierul acela nou, parcă e un orfelinat, cînd mă apropii de el chiar îmi aduc aminte că nu mai am pe nimeni pe lume." "De, zisei, dacă n-ai vrut să te măriți cu mine? Dar nu e timpul trecut, Nineta", îi șoptii, gîndind că dacă o lăsam prea mult pe panta lamentărilor, nu se va mai apropia de acel timp de odinioară, singurul în care ne puteam refugia și iubi, ci, dimpotrivă, se va îndepărta tot mai mult și de acel timp și de mine. Da, după, va putea să se lamenteze în voie, mai gîndii și începui s-o mîngîi pe chipul ei în care privirea îi juca rătăcită, ca și cînd ar fi fost surprinsă, uluită, că după atîția ani și după ce eu însumi trecusem prin atîtea, n-o uitasem și mai aveam pentru ea atîta tandrețe, deși experiența ar fi trebuit să-i spună că semănăm în acele clipe cu flăcăul de la țară care copleșit de dorință îi spune fetei că o s-o ia de nevastă, numai s-o înduplece, sau în orice caz s-o amețească și să-i înmoaie genunchii prea strînși. "Prea tîrziu, Petrini, zise ea cu melancolie, tu ași putea spune că ai rămas același, cu toate că ai suferit și în viață și ca bărbat îndrăgostit și de mine pe vremuri, și pe urmă și de nevastă-ta care te-a părăsit, dar nu poți spune despre mine că sînt aceeași." "Pentru mine, zisei în șoptă înăbușită, tot Nineta de atunci." "Ai să vezi că nu mai sînt," surîse ea cu ironie senină și începui foarte încet să se dezbrace. Mișcărilor ei îmi păreau sacre, atît erau de sigure și de armonioase. Începui să fac la fel și cînd ritualul se termină, o luai în brațe, o dusei în patul meu auster în care dormise atîția ani o fată (prima mea cititoare!) și, urmărit de scena de odinioară cînd ne iubisem întîia oară noi doi și întîia oară eu cu o fată, o retrăii cu putere această magică inițiere și nici o clipă nu mă gîndii și nu simții că Nineta nu mai era aceeași. Scena se repeta aieva și pentru ea. Îmi dădeam seama, se uita la mine cu mii de sticliri de speranță nebună în privirea ei mistuită realmente de focul ei interior, parcă nestins, nestins de vînturile și furtunile care suflaseră atîta vreme în el. De ce nu? gîndeam cu o adîncă convingere pe care mi-o insufla trupul ei minunat, de ce n-am putea noi doi s-o luăm de la capăt? Cine ne-ar putea opri? începui s-o sărut cu patimă și multă vreme continuarăm apoi să rămînem înlănțuiți. "Ei, zise ea într-un tîrziu, tot mai vrei să mă iei de nevasta?" "Da, zisei, ar fi atît de bine! Tu ai copii, am și eu o fetiță și viața noastră s-ar împlini prin iubirea care ne-a lipsit." "Da, murmură și ea, ar fi atît de bine... Pentru că, să știi, și eu te-am iubit pe tine și te mai iubesc și acum, nu-mi vine să cred că nu te-am putut uita, dar să știi că te-am părăsit tocmai fiindcă simțeam că ne pîndește o mare primejdie dacă nu ne

despărțim, ne-am fi legat prea tare și tu n-ai fi putut să-ți mai termini studiile și din ce am fi trăit?" "Da, zisei, povestea care se repetă, temerea de totdeauna care rupe vraja, și o rupe când *el*, când *ea*, cine iubește mai puțin..." "Nu e adevărat, te iubeam tot atât de mult ca și tine, dar cu toate că nu păream atât de grijulie cu mine sau cu alții, m-a speriat gândul traiului rău, în sărăcie și chiar în mizerie. Adevărurile astea sînt verificate, sărăcia roade orice ideal, puțini rezistă." "Eu ași fi rezistat!" (gîndind: și poate că schimbîndu-se astfel ordinea clipelor mele, nici restul, închisoarea, eșecul cu Matilda, n-ar mai fi urmat). "Cum poți să știi dinainte? zise Nineta. Sărăcia e un cancer. Cît timp te-ași fi putut iubi spălîndu-ți rufele, gătîndu-ți, frecînd podelele și îmbrăcînd o singură rochie pe care ași fi spălat-o pînă la izineală? Și ție călcîndu-ți pînă la luciuc același costum de student sărac?" "Da, zic, și tu cum puteai ști dinainte că va fi chiar așa?" Ea tăcu o vreme, apoi zise: "Busola, Petrini, îți arată cu acul punctele cardinale. Ți-ai fixat o direcție, mergi pe ea și știi dinainte peste ce obstacole o să treci, prin ce păduri negre sau pustiuri fără apă. Ca să treci prin ele și să-ți atingi ținta nu trebuie să iei cu tine tot ce-ți trebuie? Or, noi n-aveam nimic. Lupii te mănîncă chiar dacă ești îndrăgostit lulea, și dacă mai ai cu tine și copii, îi mănîncă și pe copii." "Oricum, zisei, n-ar fi fost așa de rău, fiindcă văd că ai predispoziție spre filozofie. M-ai fi ajutat!" și rîsei. "Da, rîse și ea, te-ași fi ajutat, dar tu pe mine?" Tăcui. "Ei, aia e! spuse ea cu un senin sarcasm. Pînă ai fi reușit tu, te-ai fi trezit lîngă tine cu o babă și m-ai fi părăsit. O femeie, de la cea idioată și urită, pînă la cea inteligentă și frumoasă, se naște încă din burta maică-sii cu știința asta și numai o mică parte din ele, sufletistele, fac excepție și îndură calvarul care urmează după ce sînt părăsite, deși cunosc și ele adevărul de care îți spuneam. Vai de ele! Decad pe urmă, încep să bea sau se mărită cu un ticălos care le supune la un nou calvar, dar fără nici o compensație... *A propos* de băutura, n-ai nimic aici?" "N-am, dar pot să mă duc să iau de la restaurant. E unul pe-aproape." "Mai bine nu! zise ea. Mă simt atât de bine! Eu beau ceva numai cînd am gînduri negre..."

Dar nu cumva le și avea, aceste gînduri, fără să-i survină încă? Tocmai vrusesem s-o întreb, dar mă oprisem la timp, intrucît steaua ei fusese mai benefică părăsindu-mă pe mine? Pe o cale insesizabilă reflexiile ei ulterioare o duseră însă tot spre această întrebare nepusă. În fond orice întrebare pui cuiwa care se află sub semnul unei întrebări unice și capitale, tot spre ea trage sau se produce o turburare întocmai ca în apropierea unei mari mase magnetice ascunse, cînd toate oscilografele tresar în mod misterios. Tot așa parcă tresări Nineta cînd îi spusei: "Și tu de cînd te-ai întors în orașul natal?" Tăcere, ca și cînd cîteva clipe ar fi suferit de o amnezie. Apoi răspunsul: "Nu de mult. De anul trecut." "Și de unde ai venit?" Alarmă bizară: "Ce importanță are asta pentru tine?" "Nici una, o simplă curiozitate." Dar ghicise că această curiozitate va persista și alte întrebări vor veni. Totuși rezistă, nu mai adăugă nimic după ce răspunse: "Din București." "Și ce făceai acolo? spusei aproape spontan. Trebuia să se decidă dacă vroia sau nu să-mi povestească. De fapt vroiam să știu dacă era adevărat ceea ce auzisem eu despre ea de la teologul Asanache și ceea ce aflasem eu însumi cînd o căutasem la acea revistă literară, unde fusese angajată să "îmbunătățească compoziția socială a redacției", cum îmi

răspunsese cu un surîs cinic un tip de-acolo, și că nu mai lucra la acea revistă. Nu-l uitasem pe acel tip. De ce surîsese el astfel? Și îi povestii Ninetei și o întrebai de ce rînjise el astfel, fiindcă surîsul cinic devenise rînjit. "E o poveste lungă, zise Nineta. Tipu-acela nu era un jidan? N-avea părul roșcat?" "Ba chiar!" "Și-a bătut joc de mine. Întîi el, pe urmă toți, în frunte cu directorul revistei. Numai asta te interesează?" "Mă interesează tot ceea ce poți tu povesti."

Și Nineta se întoarse înapoi și obsedată, uită de istoria de la acea revistă și îmbătrîni, cum am spus, sub ochii mei, cînd începu să-mi povestească de copii. "Cine mă împiedică să mă duc să-i văd? Nimeni nu mă împiedică, ei și? La ce îmi ajută că îi văd? Mai rău îmi face! Sînt așa de frumoși și m-ași pune în patru labe în fața tatălui lor să mă întorc acasă și să trăiesc cu ei, să am grijă de ei, și să fac să se șteargă și din mintea lor și din a mea anii cînd i-am părăsit... Dar el nu vrea... Nu s-a recăsătorit... Naționalizarea i-a luat magazinul și abia a putut să ajungă și el simplu vînzător undeva în alt magazin, li s-a luat și casa, trăiesc greu, el și o soră rămasă nemăritată (ea i-a crescut pe copii), dar nu s-ar zice că nu se descurcă sau că se plîng. Copiii nu simt sărăcia, se joacă, rîd, se bat, se duc la școală, iar la mine se uită nu ca la o străină, dar nici ca la o mamă. Am ajuns să doresc ca tatăl lor să moară, s-o gonesc pe sora lui și să-i aduc aici... Dar n-are de gînd să moară, arată bine, deși are acum șaiszeci de ani, ba chiar, al dracului, ai zice că a întinerit; copiii îi dau forța asta, îl pun la muncă, aleargă, se sbate, se bagă în tot felul de combinații să cîștige ceva bani, fiindcă cu leafa lui de vînzător n-ar putea cum să-i țină."

Nineta se îmbrăcase, dar nu pleca, stătea în fotoliu și continua astfel despre copii și povestirea ei nu mai înainta, să aflu și eu ce făcuse atîția ani după ce îi părăsise, nu puțini ani, poate chiar zece... Și fără motiv aparent izbucni deodată într-un plîns interminabil, asemeni unei Fantine ai cărei copii se aflau sub puterea unui Thenardier mizerabil, numai că nu era nici bolnavă ca aceea, nu-și vînduse dinții și parul ca să le trimită bani, iar tatăl copiilor era departe de a fi un Thenardier... Cu atît mai vinovată deci și fără scăpare cu cît, în afară de faptul că îi născuse, nu făcuse nimic pentru ei. Acest adevăr brutal o împiedica să deschidă un proces și să cîștige pentru ea măcar unul. N-ar fi putut îndura să-i audă pe copii în instanța optînd pentru tatăl lor. "I-am întregat eu, zise Nineta înseninîndu-se ca în fața unei fatalități, și nu mi-au spus chiar nu, a fost mai rău, au tăcut, nu mi-au răspuns nimic, semn că pentru ei hotăra tatăl, deși cînd le-am pus întrebarea el nu era de față. Numai cel mic, care îmi e cel mai drag, cînd am rămas numai cu el m-a întregat inocent, semn că fostul meu bărbat nu mă ponegrise în fața lor: mamă, de ce nu vii tu acasă? De ce nu viu? Nu știa nimic, săracul, credea că eu ași putea veni și nu vroiam..."

Începui să mă plictisesc, iar dorința mea dinainte, de a mă căsători cu Nineta, mi se păru ridicolă: chiar dacă, prin absurd, și-ar fi recăpătat copiii, ar fi trăit nu pentru mine, ci, ca să zic așa, pentru cîștigarea inimilor lor. În timp ce eu nici măcar prin absurd (poate doar moartea Matildei) n-ași fi putut s-o am cu mine pe Silvia. Era clar: Nineta nu îndrăsnise să înghită acel tub salvator pe care îl purta odinioară în poșetă și care îi dădea pe atunci atîta siguranță de sine; mai bine n-ar fi avut niciodată această idee smintită, care îi

împinsese viața spre o prea înaltă frenezie; acum era silită să sufere, o suferință ca o boală mortală, dar care nu-și găsea soluția nici în moarte.

Încercarăm în săptămânile următoare să reînviem vechea noastră dragoste, dar se dovedii că ea avusese dreptate când îmi spusese că nu mai era aceeași. Chiar nu mai era, îi vedeam privirea absentă, pierdută în trecutul ei vinovat care o îmbătrânea, și înțelesei că trebuie să încetăm. Încetarăm, dar într-o zi veni la mine acasă fără veste și îmi spuse că trebuie să plec din uzină. "De ce?" "A aflat", zise cu o expresie turbure. "Cine a aflat?" "Olaru!" "Care Olaru? A, da, șeful cadrelor. Ei și?" "Nu ți-am spus, zise, e îndrăgostit de mine!" "Îndrăgostit sau trăiți împreună?" "Da, trăim împreună! Nu știe nimic sigur, dar a aflat că am fost cu tine în seara aceea la «High-Life»! Dacă vrei să nu te dea afară, mai bine pleacă singur. E mai bine?" Așa deci, gândii, deși știi că omul e căsătorit, ai acceptat să trăiești cu el! Nu m-ar mira să aflu, Nineta, că și turnătoriile care ți se pun în cârcă sînt adevărate și că, dacă Olaru este, prin funcția lui, ca orice șef de cadre, foarte strîns legat de serviciul Securității statului, ești și tu... "Bine, Nineta, îi răspunsei, o să plec. Și acum ieși afară!"

Eram furios, îmi dădea a doua lovitură. Și cînd aflai că Nineta era exact ceea ce gîndisem fără să fiu sigur, nu mă mirai. Ba chiar, gîndii, o fi și mai mare în grad ca acel Olaru, e sigur, altfel individul s-ar fi răzbunat pe mine, m-ar fi dat pur și simplu afară fără menajamente și încă vîrîndu-mi în dosar o piesă bine ticluită. Or, nu fu astfel, plecai cu el curat și cu mențiunea de transfer, adică aveam dreptul să nu părăsesc uzina pînă nu găseam ceva în altă parte.

...Și găsii destul de repede, mă calificai contabil. Nu atît de rapid cum mă calificasem strungar, dar nici nu fui silit să urmez cine știe ce cursuri de durată. Era mai bine!

PARTEA A ȘAPTEA

I

Nu era mai bine! Această într-adevăr fatală Nineta (fiindcă Tamara avea doar aerul, nu fusese fatală nimănui), această securistă care își plîngea ca o Rașelă copiii pierduți, mă împinse în conul de umbră al unei organizații regionale de achiziționare a cărnii (ORACA) din care aveam să eșuez în această celulă, ca să sfîrșesc în moarte (nu voi șovăi să mi-o dau!), Nineta îmi trecuse mie ideea cu tubul, adică ideea pe care ea nu avusese curajul s-o pună în practică. Eu o voi pune însă, chiar în noaptea de după pronunțarea sentinței. Dacă ea ar fi folosit acel tub n-ași mai fi reîntîlnit-o și, desigur, n-ar mai fi trebuit să părăsesc uzina unde începusem să mă simt bine și, era clar, ordinea clipelor vieții mele ar fi fost alta, viața mea nu s-ar fi frînt.

Dar poate că ar trebui să alung această obsesie a ordinii clipelor, fiindcă, iată, dacă la *Oraca*, într-o dimineață, ași fi luat din vasul lui inocentul fir de

floare care apăruse pe biroul meu și pur și simplu l-ași fi aruncat (am avut acest impuls, dar mi s-a părut fără sens, de ce să arunc o floare, ce rău poate să-mi facă un boboc roșu de trandafir; acum îmi spun că puteam să-l păstrez și să alung doar sugestia lui poetică, vinovata intruziune a mâinii care îl pusese acolo), atunci însă s-ar mai fi putut schimba ordinea clipelor existenței mele. Într-adevăr, doar atunci! Fiindcă mai târziu, zilele, orele, clipele se înlănțuiră strâns, și nicăieri nu mai apăru pentru mine verigă desfăcută sau mai slabă care putea fi ruptă și liberul meu arbitru, libertatea mea să reapară și să ies din jocul hazardului. Așa simțeam atunci, că nu mai era posibil! Dar să vedem...

Da, așa este, aceea a fost clipa, fiindcă pînă atunci, timp de cîțiva ani n-a mai apărut în viața mea nimic decisiv, despre care să pot spune că i-ar fi putut schimba cursul. Nu am făcut nimic cu Amăicălițului, deși am încercat, am scris un articol despre Giordano Bruno și m-am dus la el să mi-l publice, mi l-a publicat, dar pe urmă cînd am vrut să continui colaborarea, insul m-a primit rece și mi-a spus că au fost criticați pentru el, din pricina viziunii mele sumbre asupra filozofului. "Bine, i-am spus, dar a fost ars pe rug, cum am putea avea o viziune luminoasă despre un final atît de tragic?" "Ați apăsât prea tare și într-un fel prea ambiguu pe aspectele abjurărilor lui." "Așa vi s-a spus?" "Exact!" "E adevărat, i-am răspuns, așa pare, că ași fi apăsât eu, dar în realitate a apăsât Papa; nu i-a suportat denegările care îi anulau abjurația și l-a ars pe rug. Am cîntărit faptele fără să-mi permit vreo ambiguitate."

A urmat o tăcere. Amăicălițului nu arăta chiar așa cum mi-l descriesese Micu, poate doar fizic, dar s-a purtat cu mine sincer și corect, fără vreo agresivitate, deși fusese criticat din pricina mea. "Și nu pot colabora mai departe?" l-am întrebat. "Nu!" Foarte clar! Și fără urma vreunui regret. "Mă scuzați că vă mai întreb ceva: nu cumva n-aveam dreptul să public, din pricina condamnării mele?" "Nu mi s-a spus nimic. De obicei ni se spune dinainte și atunci, bineînțeles, articolul nu mai apare. Or, al dumneavoastră a apărut, așa că..." "Și nu mai pot colabora, chiar dacă ași trata teme care să nu se preteze la nici un fel de ambiguități?" "Da. dar ceva mai târziu..." "Adică? Cît de târziu?" "Mai târziu! repetă el cu o sugestie în glas, adică într-un târziu nedefinibil, mai încolo, cînd o să se uite articolul apărut... Se mai schimbă optica, surîse el, mai sînt schimbați oamenii..."

Or, atît oamenii cît și optica se schimbă greu, sau dacă se schimbă mai repede nu e sigur că se schimbă și pentru mine! Și nu încercai nici să-i reamintesc lui Micu promisiunea pe care mi-o făcuse că dacă publicam o carte ar fi putut să mă ajute să reintru în învățămîntul superior la București. Abandonai deci pe Giordano Bruno definitiv. Așadar pîrtia aceasta pe cursul vieții mele nu putuse fi urmată, chiar dacă m-ași fi încăpățînat să insist. Și în nici un caz n-ași fi pucut părăsi *Oraca* mai curînd de cîțiva ani. Or, tocmai de acolo avea să țîșnească...

Dar tocmai în următorii ani veni pentru mine o perioadă în care începui să lucrez cu o pasiune liniștită și adîncă asupra temei mele despre o nouă gnoză, pe care o terminai. Cum am spus, caietele mă ghidau. Departe însă de a mă simți epuizat, după terminarea acestui studiu, despre care prietenul meu,

Ciceo, spuse după lectură că l-a citit pe nerăsuflăte și că dacă ar putea să apară ar avea un succes-bombă, adică ar fi un *best-seller* filozofic care ar stîrni mare vîlvă, dorința mea de a scrie mai departe creșcu cu o putere extraordinară. Și nu trebui să treacă mult și în reveriile plimbărilor mele solitare pe potecile și drumurile înguste din afara orașului avui la întrebarea ce mi se punea cu o dulce beție, ce să scriu, revelația simplă

dar nu mai puțin copleșitoare: ce altceva decît despre ceea ce îmi spunea mie timpul pe care îl trăiam? Bineînțeles, nu un roman și nici o povestire fie ea și directă a vieții mele, ci tot filozofie, adică esență despre viața mea și a semenilor mei, așa cum îmi apăruse ea mie, dar și altora, viață de cobai ai divinității, care experimenta pe noi (și nu se știa dacă și pentru noi sau doar pentru altă lume, la asta urma să răspund) legi bizare, insondabile, amenințări misterioase, transformări rapide care aruncau în aer vechi credințe și structuri naturale, alături de mituri barbare și primitive care învolburau oceanul uman, ocean pînă în acest secol atît de liniștit.

Tema intră în mintea mea în ebuliție și după cîtva timp îmi dădai seama că era prea vastă, nu fiindcă n-ași fi putut-o stăpîni, ci pentru că, așa cum spune Nietzsche, mi-ar fi cerut o mare încordare a spiritului, care s-ar fi transmis și cititorului și l-ar fi obosit. Trebuia să-mi aleg pentru început, să extrag adică din ea una mai modestă. După aceea ași fi extras alta, dacă forța gîndirii mele n-ar fi slăbit. Mi se păru firesc să consider că oamenii, deși erau oameni care gîndeau ca și mine, nu erau conștienți că, de mii de ori mai mult ca în trecut, sînt cobai... Se cred totuși stăpîni pe destinul lor și sînt, din această pricină, de o trufie fără limite. Au creierul inflammat. Și poate că pentru întia oară în istoria cantitativă a omenirii, eliberați de credința în Dumnezeu, de chingile unei morale căreia i se supuneau fiindcă știința nu sfîșiase încă vălurile divine care le inspirau vina și teama, ticăloșii se simțeau din ce în ce mai în largul lor și domnia care li se așternea înainte, care li se prepara sub ochii noștri, nu era însoțită de nici un fel de amenințare și formele de ticăloșie începeau să apară pe pămînt drept cele mai fascinante spectacole, expresia de jubilațiune a ticăloșiei mai puternică, mai atractivă, mai curajoasă față de moarte (eterna tragedie!) decît cea a conștiințelor pure, tot mai rarefiate și căroră li se rînjește: ei bine, așa este, recunoaștem, sînteți puri, aveți revelațiile voastre sublime, dar rezistă ele gîndului că pînă la urmă o să muriți într-un mod tot atît de scandalos ca și noi și lepedea mormîntului va închide odată cu trupurile voastre și idealurile care v-au animat și ideile generoase pentru care ați luptat? Nu există *dincolo* un empireu în care să vă regăsiți. Ha, ha, ha! Dincolo nu mai există nimic! *Adio, tont est fini, dirlalai, dirladada!* în timp ce noi sfidăm moartea, ne batem joc de ea... *Era ticăloșilor*, astfel îmi veni în minte titlul noii mele lucrări. Nu secolul, nici mileniul, ci Era, care putea fi mult mai mult.

Sînt eu oare atît de sceptic, sau poate atît de înspăimîntător? mă întrebai după ce această veche idee ce îmi încolțise în minte încă din adolescență, citindu-l pe Platon, se cristaliza îmbogățită de propria mea viață. Fiindcă îmi dădeam seama: ar fi însemnat să sperii pe semenii mei cu o astfel de viziune asupra rupturii echilibrului nostru interior care ne ajutase să trăim totuși pe planeta noastră cel puțin un milion de ani. Natura umană fusese studiată cu

mult înaintea mea de toți marii filozofi și artiști. Se produsese în ea astfel de mutații catastrofale? Ajunsesse ea chiar atât de fundamental diferită? Nu, dar ceva grav se produsese totuși. Omenirea va umbra în urma acestei ere sau va reînvia? Iată întrebarea. Neliniștea trebuia să se insinueze în spiritul cititorului. Totuși, cei virtuozii nu aveau chiar nici o șansă să domine, să evite, să scruteze această domnie, această frenetică eră a ticăloșilor? Ba da, trebuiau afirmate vechile valori... Teama de moarte cred că e cu atât mai mare, gândeam, cu cât sîntem, de pildă, mai puțin legați de viață. Se zice contrariu despre bătrîni, care, chipurile, "se desprind" de ea, se liniștesc. Nu se liniștesc, dorințele rămîn, cum mi-am dat seama din starea de spirit a bunicului. Nu se desprind. Se desprind ca să vadă ce? Dincolo de viață e neantul, nimicul, spun ticăloșii. Ce să contempli? (Se ia drept contemplare nemișcarea bătrînilor.) Adîncimea infinitului mic? Vastitatea infinitului mare? Nici vorbă, bătrînul contemplă tot viața, a lui și a altora, e mîndru că a atins o asemenea vîrstă și și-a trăit bine viața, sau e deprimat dacă nu și-a înțeles-o... Aici e aici! Lumină nu e decît pe pămînt, universul e de catran. Spiritul bîjbîie încercînd să pătrundă negrul cosmos, din care miliardele de stele nu pot alunga întunericul. Cum am putea să nu ne speriem de sfîrșitul nostru? Nu ne speriem fiindcă ne naștem cu bucuria de a fi, iar această bucurie se alimentează din noi înșine și ne pune în mișcare să ne dovedim că sîntem. Ați observat? Cît de înțelepți devenim în orele cînd muncim! Moartea nu mai există decît ca o pură idee. Dacă ne-ar prinde cu ciocanul în mînă, sau la arat, sau în toiul oricărei alte munci în care ne-am dăruit cu toată ființa și am muri înainte ca bucuria dăruirii să se spulbere, această dăruire ar fi ca un scut, am muri tot atât de împăcați ca într-un somn, care ne-ar doborî irezistibil și ne-am scufunda euforic, ca și cînd am fi drogați (și nu este oare somnul minunatul drog pe care natura l-a dăruit încă de la începuturi ființei monocelulare din care am devenit apoi conștiințe?). Bucuria unei împliniri ne învăluie sufletul și îl apără de groaza morții. De aceea după o credință populară mor greu ticăloșii, adică cei care n-au trăit decît pentru ei, sau au făcut rău altora (Shakespeare le aduce în acele clipe înaintea ochilor fantomele victimelor lor), dar nu numai marii scelerați au coșmarul sfîrșitului, ci și egoiștii de toate nuanțele, de la cei care au trăit pe spinarea altora, pînă la cei care n-au iubit pe nimeni. Cît de apropiată, de familiară e moartea, cît de amestecată e ea printre treburile noastre și cu cît humor simplu stăm de vorbă cu ea, ca Ivan Turbincă, acest erou care îi trăgea de-atîtea ori clapa. N-o să trăiesc cît lumea și n-o să mor de două ori, se mai spune. E un gând de om, legat de viața plină, singura care există și care continuă și după noi, în timp ce ticăloșul e pedepsit să se sperie neconținut. De aceea îi e atât de groază să rămînă singur în tăcerea odăii sale. Dacă mor, îi vine lui gîndul, n-o să mai pot înfuleca și bea la nesfîrșite petreceri, n-o să mai pot să țes intrigi împotriva altora, n-o să mai pot să-mi aduc în pat în fiecare noapte altă muiere. Ticăloșul e legat de viață, nu "și-o trăiește", cum e el ferm încredințat, căci viața înseamnă și moarte, or cu moartea el nu e în regulă, deși o sfîdează tot timpul gălăgios și cinic... Se mai spune că adesea ticăloșul are somnul adînc și liniștit și că puțin îi pasă de îndrăsnețele lui fărădelegi comise peste zi. Cine n-are conștiință n-are nici turburările ei. N-ași crede! Conștiință are orice om, în

sensul propriu al ticălosului, zace în întuneric. Ei și? Nimeni nu-i garantează că o mică întâmplare, un fapt neînsemnat, un gând viclean care i se șoptește la ureche de către un alt ticălos (unul mai mare!) nu i-o va trezi când îi va fi lumea mai dragă. Hm! dar ticălosul se poate și îndrăgosti și poate fi și respins, poate avea un copil care să-i moară, poate cădea la pat și poate fi strâns fără milă în cleștele implacabil al suferinței îndelungi cu sfârșit doar în moarte. Ni se poate răspunde că și virtuosul poate avea aceeași soartă și dragostea lui poate fi respinsă, și copilul lui poate muri și că microbul, virusul sau cancerul nu aleg. Da, dar conștiința lui nu va fi *surprinsă*. Nu va intra în derută că e respins în dragoste, își va iubi copilul și în moarte (nu va fi disperat că nu l-a iubit în viață, că n-a avut grijă de el, că l-a abandonat mizeriei fizice și morale).

Cît despre propria lui suferință în boală și în ghearele morții nici atunci nu va fi surprins, căci el îi cunoaște demult pe acești inamici implacabili, în timp ce ticălosul se crede nemuritor și îl va apuca în acele clipe *groaza cea mare*. Da, ni se poate răspunde, dar am văzut virtuoși chinându-se pe patul morții și ticăloși murind fericiți în brațele unei femei sau în toiul unui chiolhan... E adevărat, există și virtuoși chinuți și ticăloși care jubilează o viață întreagă și mor fără chinuri în câteva secunde. Dar cine îți garantează că vei avea acest rar și noroc să fii *mereu* ferit de chinurile conștiinței și să închizi ochii pentru totdeauna strângînd în brațe o femeie? Dimpotrivă, infinit mai multe șanse sînt să dai, nepregătit, de belea... Și pe urmă cine spune că a fi virtuos înseamnă să nu strîngi în brațe o femeie și să nu iei parte la un chiolhan? Da, dar felul cum o face un ticălos are o coloratură aparte... El inspiră o veselie de care amintindu-ți te apucă întii o vagă neliniște, apoi o insuportabilă greață...

II

Nu e greața de a exista și nici nu e vorba, cum cred unii, de un cît de mic deficit al forței noastre vitale. Nu, greața survine dintr-o pornire cu care sîntem dăruiți de a respinge amestecul în care am fost ispitiți să intrăm, așa cum un ficat sănătos aruncă bila în sînge cînd îi trimiți, prin stomacul care primește orice, o fleică grasă și rîncedă. Pentru că nici măcar nu putem să spunem contemplînd o ceată de ticăloși în toiul unui chef, asemeni poetului în fața stîrvului asaltat de viermi, că păstrăm totuși în noi esența divină a solidarității noastre descompuse. (Celor care au revelația absurdității existenței nu le-ar strica munca dură într-o mină de plumb, sau la un canal, și fără posibilitatea de a se retrage și mai mult în domeniul absurdului printr-o condamnare absurdă; nu, să rămînă liberi și să descopere foamea și setea și bucuria somnului demult pierdute, sau să piară, alternativă firească, deloc lipsită de sens!) Nu, prietenii se desfac, interesele superioare devin divergente, amintirile comune se colorează în negru, sărutul iubitei devine simbolul trădării, idealurile comune se retrag și ura acerbă, ura tenace și totală, însoțită de surorile ei bune, ranchiuna nedomolită și invidia infernală, își fac apariția. Esența unei solidarități, chiar descompuse, se topește, și gîndul eliminărilor

reciproce, chiar prin crimă, încolțește, și chiar dacă rar devine fapt împlinit, răcorește sufletul devastat. Și cu toate acestea singurătatea care ne face semne de departe, semne prietenești, ale unei tandreți infinite, nu ne sperie (pe unii îi sperie, fiindcă frumoasa zeiță nu-ți promite nimic care nu există în tine însuși)...

...Totuși, pe lângă impulsul de a începe noua mea carte, simțeam nevoia să mă destind, și nu oricum... Doream eu însumi o petrecere, un chiolhan, o distracție violentă. Dar cu cine? Cu Ciceo și cu nevastă-sa? Nici vorbă! Și atunci îmi amintii de Vintilă și foștii mei colegi de la deratizare... Da! Vintilă, cel cu verva lui inepuizabilă, rubicondul care păstra în conștiința lui ca un blazon, ca un trofeu, gândul că o frumoasă doamnă din orașul nostru trecuse, înainte de a se mărita (și măritișul îl aranjase tot el!) prin garajul său unde se hîrjoniseră împreună lă-sîndu-i pe zid urmele tălpilor ei goale. Îmi amintii și de Bacaloglu, cel care ne ținea fișe la toți, cu sugestia că, la venirea anglo-americanilor, acele fișe își vor spune cuvîntul... Alo, atenție, domnul Calistrat... Da și pe Calistrat, grasul jovial cu privirea sa porcină și cu filozofia lui că îi băga în bida mă-sii pe toți care se legau de salariul lui (deși nimeni nu se lega și n-avea această intenție), de Pantelimonescu, "strelitul" care mă inițiasse în tainele vieții șobolănești... Un surîs interior însoțea amintirea petrecerii care urmase în chiar ziua în care fusesem angajat... Erau urmele fascinației... Ași fi vrut ca acel chef să se repete... După atîtea abstracțiuni, simțeam nevoia unor înjurături birjărești.

Și într-o zi îi dădui un telefon lui Vintilă și într-adevăr cheful se repetă, dorința mea coincisese cu un eveniment pe care ei tocmai vroiau să-l sărbătorească. Curiozitatea mi se ascuți. După atîția ani grasul Calistrat, care fusese condamnat la un an închisoare fiindcă violase în deplasare o curvă, îmi apărea acum drept un inocent, Bacaloglu un ranchiunos mai degrabă comic, iar faptul că își lăsase tatăl să cerșească afară în fața porții, după ce îi mîncase averea, îmi apărea drept una din acele istorii pe care le poți auzi într-o anumită lume, ca o parabolă, foarte adesea o invenție populară menită să apere codul moral de dezordinea de care se simt adesea ispitite unele vlăstare rele din naștere. Istorie veche, maniheistă, fiul cel bun... fiul cel rău... Iar "strelitul" Pantelimonescu - un naiv, adept al unei secte ale cărei precepte religioase nu puteau fi decît o frînă pentru firea lui complexată (aflasem că citise mult și desigur că nu-i ușor să învingă în el resentimentul împotriva oamenilor care îl dăduseră afară de la o școală primară unde era învățător și îl trimiseseră la închisoare, apoi la deratizare). Aveam să aflu mai multe. Vintilă mă pregăti. În drum spre cunoscutul "Bufet" intrarăm într-o bodegă.

"Calistrat, îmi povesti el, care vă amintiți, dom' profesor, fusese tehnician înainte de istoria lui din deplasare, făcuse un memoriu și reușise să redeschidă procesul lui de viol, fiindcă nu luase un an, un an făcuse, dar de condamnat îl condamnaseră la șapte. Avocatul făcuse recurs, care se respinsese, dar totuși după un an îi dăduseră drumul. Așa, fără a i se admite oficial probele, înțelegeți că condamnarea îi rămăsese acolo la dosar, și cum să mai fii primit în meseria ta cu o belea ca asta pe cap? Șapte ani! Că te-apuci tu să explici că ai fost grațiat, iertat, că nu ești vinovat, cîrnați: ce scrie aici? Șapte ani? Ei? Cine stă

să te-asculte? Nimeni, dom' profesor, și atunci avocatul a făcut recurs extraordinar și a dovedit cu probe că individul era demult prietenă a clientului lui, adică gagică, și a câștigat, i s-a anulat sentința și a fost reprimat în uzină. Când ați fost primit și dumneavoastră în uzină, a fost reprimat și el, cu toate drepturile, ba chiar i s-a plătit din urmă și ceva din salariu. Ei, să vedeți cum s-a cumintit Calistrat, a lăsat-o mai moale cu bețiile, s-a înscris la studii fără frecvență și și-a luat diploma de sub-inginer, desenator tehnic." "Te pomenești, zisei, că și Bacaloglu a obținut cine știe ce succese..." "Daaa, făcu Vintilă fără vreo admirație, dar cu o sensibilă considerație față de prietenul său de cartier din copilărie. Ce vină avuse el, dom' profesor? Că i se făcuse în uzină o figură? Figura cu ștecărul pe care i-l virise în fulgarin cine știe ce besmetic, ca să ridă de el? Nu vă spun că individul a fost el prins vrînd să scoată pe poartă un electromotor? A mărturisit, dom' profesor, și istoria cu ștecărul, nu știu cum, fiindcă sînt specialiști la anchetă care te fac să spui și ce n-ai făcut, darmită ce-ai făcut. Și s-a revizuit și condamnarea lui Bacaloglu!" "Și ce e el acum?" "Șef, dom' profesor!" "Mare?" "Ei nu mare, dar e șef! Știți unde?" "Ei, unde?" "Tot la deratizare, știți, în locul ăluia micu, de la Sfat, care ne trimitea pe noi pe teren... Dar nu vă spun, dom' profesor, adevăratul motiv pentru care dă Calistrat o masă. A primit Premiul de Stat pentru un strung făcut de ei, un colectiv de subingineri din care făcea și el parte!" "Nu mai spune!" "Pe cuvînt de onoare!" "O să-mi spui acum că și Pantelimonescu e director pe undeva, sau poate chiar profesor universitar, zisei gîndindu-mă că și eu fusesem promovată șef-contabil, iar Vintilă era el însuși șeful unui Aprozar. Și-o fi luat, te pomenești, chiar doctoratul în psihologia șobolanilor. Am avut un prieten care și-a luat doctoratul în psihologia peștilor. De ce nu și în a șobolanilor, care sînt mult mai interesanți decît peștii?"

Mă uitai la el cu coada ochiului, să văd dacă mai era același, în stare să sesizeze din zbor o ironie și s-o amplifice. Nu chiar! Devenise respectuos pentru alții, pentru curba pe care o parcurseseră și firește și pentru el însuși. Nu prea mai avea haz! Dacă și ceilalți suferiseră aceeași transformare aveam să mă plictisesc în mod sigur. "Da, zise, într-adevăr cu multă considerație, și Pantelimonescu a fost reprimat în învățămînt..." "Dar nu e șef!" "Nu e, dar e bine, dom' profesor!" răspunse el cu o admirație care îmi sugera că strelitul de care rîdeam noi, e! e!? învățător! e un domn, nu un besmetic oarecare!

Era și el, Vintilă, un asemenea domn, în costumul său bine croit, care dădea prestanță mersului său de minge pe două picioare, căci în acești ani Vintilă se îngrășase considerabil, semăna în acest sens cu prietenul meu Ion Micu, parcă nu mai avea în mișcările lui aceeași vioiciune de altădată. "Totuși, zisei, am impresia că Bacaloglu n-a progresat prea mult, chiar dacă e șef, tot printre șobolani a rămas." Vintilă se înduioșa. "Hm! făcu, bietul Bacaloglu, săracul Costaichie, a pățit-o cu nevastă-sa!" "Păi parcă nu era însurat!" "S-a însurat între timp. A găsit o fată, dom' profesor, dumnezeiță, și și fata îl plăcea era măritată și a desmăritat-o bietul Costaichie." "De ce? De ce îi zici bietul?" "O să vedeți! Pînă să divorțeze, fata..." "De ce îi zici fată dacă era măritată?" "Păi pentru că nu arăta, dom' profesor, avea ea așa o aliură de fetișcană... Ei, și fetișcana ce-și zice ea: da, îmi las eu bărbatul, asta nu e greu, da' ia să văd

dacă mă iubește tot atît de tare ca și el, ca să te pun la probe..."

Și lui Vintilă deodată îi reveni verva, își izbi uluit fruntea cu palma și se vaită indignat. "...Ah, cît de prost poate să ajungă un bărbat cînd îi cade așa, în mod unilateral, cu tronç, după o muierușcă. Se plimbau așa pe marginea rîului. Zici că mă iubești? mormăi el cu dispreț, arătînd cu capul încolo, spre o albie fictivă de rîu. Ei, aruncă-te în apă! Că hîr, că mîr, Bacaloglu nu știa să înoate, dar îi era rușine să spună. Nu te-arunci?" susură el imitînd-o pe fetișcană ca și cînd ar fi avut o limbă de șarpe și apoi tăcu posomorît. "Ei, zisei, și ce-a făcut Costaichie?" "S-a aruncat, dom' profesor, așa cum era, îmbrăcat și încălțat, era să se înece. Și aia se uita la el cum se zbate și hi-hi-hi, ha-ha-ha, rîdea, închipuiți-vă, dom' profesor, uite-așa, ha-ha, cu gura pînă la urechi. (Tui gura mă-sii dacă n-o apucam de picior și o țineam cu capul în apă pînă începea să scoată bolboci!) A, dar n-ajunge !"

Se opri din povestit și exclamă cu multă milă pentru noi doi, uitîndu-se la halbele goale dinaintea noastră: "Și nu mai putem să bem și noi cîte una?" "Ba da", zisei... Apoi: "Noroc, dom' profesor!" și continuă: "Se face iarnă. Mă duc, zice fetișcana, să schiez. Nu zice, nu întrebă, mă, bleandă, tu știi să schiezi? Hai cu mine! Dacă știi e-n regulă, dacă nu, cumpără-ți schiuri și te învăț eu. Nu! Și ăsta, nătărău, gelos (dar gelos pe cine?), merg și eu, zice. Și pornesc ei spre Tîmpa și gagica îi dă schiurile să i le ducă în spinare. Ajung ei sus (era într-o duminică), iau masa la cabană și după-masă începe ea niște piruete așa, niște cristianisme și el se uită și stă pe-aproape de ea să-i admire silueta sveltă. Ei, și după un timp se satură ea de figurile pe care le făcea și hai să ne întoarcem. Și a luat-o spre coborîre, pe serpentinele alea, dar nu, zice; cobor un pic și te-aștept, i-a dat drumul în viteză, adio, Bacaloglu, *adio del passatto*. Besmeticul însă a luat-o la goană după ea. Cum venea de se încolăceau serpentinele alea, ea îl vede, așa, de jos în sus, i se face milă de el și se oprea să-l aștepte. Milă? Să-l aștepte, credeți? Nici nu apuca ăla să se apropie, să stea și el puțin și să-și tragă sufletul și gagica întorcea schiurile, se proptea în bețele alea, i-arăta curul și hîiîrști, valencia! Credeți că Costaichie a tras vreo concluzie negativă de-aici? A luat-o în continuare la goană după ea și-așa s-a repetat figura pînă jos, zece kilometri. Cînd au ajuns pe teren neted Bacaloglu gîfîia să-și dea sufletul, cu limba scoasă de-un cot și fata zice, alo, nu așa înțeleg să-mi arăți că mă iubești, da' cum, zice ăsta. Nu știi, zice ea și aici Vintilă rîse domol și admirativ, de astă dată ca și cînd i s-ar fi impus și lui superioritatea tipesei. Pe urmă l-a răsplătit, dom' profesor. Atîta solitudine din partea lui, merita și el un gest frumos. De Revelion ea îi zice: nu pot să fac Revelionul cu tine, sînt încă măritată, dar vom proceda în felul următor: seara, pe la ora zece, cumperi o sticlă de șampanie, iei un taxi și vii la mine, aproape de casă, eu urc, pornim, destupăm sticla, ciocnim și o bem pentru un an nou, fericit, cînd o să ne căsătorim și o să fiu numai a ta. Așa au făcut, dom' profesor și pe toamnă s-au luat. Numai că repede Costaichie a descoperit o discrepanță între spusele ei și realitate. A avut el vega bănuială că nu era numai a lui. Certuri, scandal... Dar asta era, că de prins n-o prindea. Ai zis că te duci la coafor. Nu te-ai dus! Ba m-am dus, dar lipsea coafeza mea și atunci... Și spunea o minciună oarecare, greu de controlat, chiar dacă trebuia să

acopere o după-amiază întreagă. Trece anul și vine iar Revelionul. Eram la el, mă invitase. Fix la ora zece, individă îi spune lui Costaichie: dragă, știi că pantofu-ăla cu toc înalt s-a rupt cuiul chiar după-masă și l-am rugat pe cismar să facă tot posibilul să mi-l dreagă chiar în scara asta. Mă reped să-l iau. Eram lângă Costaichie. Du-te, zice, dar ce drac de cismar ține el deschisă dughiana în seara de Revelion? Ține, ține, ciripește ea și o întinde. Costaichie se posomorăște. Amuțește. Și pe urmă odată îi cade fisa! Revelion, ora zece, parcă și lui i se întâmplase la un Revelion o chestie exact la ora zece. Vintilă, zice, hai la cismar, care dracu cismar, întreb, îl știu eu, zice, nu e prea departe. Mergem noi la cismar, cîrnati, cismarul, care avea două odăi deasupra dughenei, a dat din umeri, începuseră să-i vină și lui musafiri: doamna n-are nici un pantof la mine, zice, e adevărat că o servesc oricînd, dar nu mi-a adus nimic în ultima vreme. Eheee! îl aud pe Costaichie pe drum. Știu eu unde e ea acum, într-un taxi, bea șampanie! Și îmi povestește tot ce v-am spus eu acum... Și așa s-a sfîrșit iubirea lor, încheie Vintilă mereu vesel. A dat-o afară din casă chiar atunci, de față cu invitații, i-a scos rufele, hainele, bulendrele. Gagica, bătoasă, foarte bine, zice, fiindcă poimîine tot așa fi plecat eu! Impotentule!" "Și? zisei. Ce-a mai făcut pe urmă dumnezeița, după al doilea divorț?" "Păi s-a măritat chiar cu tipul la care ieșise în taxi să bea șampanie, zise Vintilă, un inginer, cam în vîrstă, cu păr, așa, grizonat, dar distins ca bărbat, foarte serios, i-am întilnit odată pe stradă și am stat de vorbă. Au și-un copil." "Și Bacaloglu?" "Hm! Bacaloglu, o să-l vedeți! Nu mai mă însor, Vintilă, zice. A căzut în doaga asta!" "Ce doagă?" "Nu vă spun! rîse el, ca și cînd mi-ar fi sugerat că ținea atît de mult la mine, încît nu vroia să mă lipsească de plăcerea de a descoperi singur ceva extrem de interesant. O să vedeți!" repetă.

III

"Bufetul" însă nu mai exista, fusese dărîmat și în locul lui se construise un hotel, iar la parter un elegant restaurant cu braserie. "Veniți după mine", zise Vintilă intrînd și trecu printre mese și mă duse într-o încăpere, un separeu, acolo li se rezervase masa. Sosiseră toți, lipsea, bineînțeles, țiganul, asta, pesemne, nu progresase deloc.

Erau îmbrăcați bine, costume de comandă, stofă englezească, pantofi de 289 lei, craveți de mătase la gulere bine apretate. Erau la țuici și nu se așezaseră încă pe scaune. Mai așteptau pe cineva? Grasul Calistrat ciugulea din farfurii cîte-o măslină, cîte-o felie de salam de Sibiu și arăta atît de mulțumit de sine încît nici nu observă venirea mea și a lui Vintilă, ca și cînd ar fi uitat că el mă invitase la masă. Și mai ales era treaz. Îmi plăcu de el, era grav, liniștit, chiar modest, față de isprava pentru care luase Premiul de Stat. Mă așteptasem să-l găsesc deja afumat și plesnind de veselie. Mă apropiai de el, îl felicitai, dar se făcu sau chiar nu auzi ce-i spusei și mă lăsă cu mîna întinsă continuînd ciuguleala. Gîndii că trebuie să mă car imediat, dar interveni Vintilă: "Mă besmeticule, dă mîna cu dom' profesor", și atunci Calistrat tresări

și își fixă privirea sa porcină asupra mea și bolborosi: "Dumneata cine ești?" Ca să-mi dau seama că nu era nici treaz, cum crezusem, și nici afumat, ci beat pulbere, dar cum dracu de se ținea atît de bine pe picioare? "A, zise, dumneata erai? Scuză-mă, n-am memorie vizuală și sînt atîția ani de cînd nu ne-am văzut..." În schimb Bacaloglu era mult mai semeț și mai infatuat decît pe vremea cînd se ocupa cu uciderea directă a șobolanilor. Era normal: acum îi ucidea prin interpuși și ai fi zis că nu era un simplu șef al ecarisajului la Sfatul Popular, ci al întregului oraș; el era președintele! Îmi întinse o mînă fleșcăită pe care și-o retrase în chiar secunda cînd i-o strîngeam. Flegmă mare, mă mirai că nu-mi întinse doar un deget, cum se spune că făcea Carol I cu miniștrii săi. Ca și în prima zi cînd ne cunoscusem, la deratizare, famenul, palidul Pantelimonescu, strelitul, mă acapara vorbindu-mi ca și atunci în șoaptă și uitîndu-se din cînd în cînd într-o parte să vadă dacă nu-l auzea cineva, deși nu-mi spunea nimic secret... Se bucura, în mod sincer, zise, că scăpasem de uzină și ajunsese șef-contabil, oricum, pînă la reintegrarea mea în învățămînt o soluție mai bună decît să... Aici își acoperi chiar gura cu palma, deși, uitîndu-se într-o parte, se convinsese că nu-l aude nimeni străin și-mi șopti: "Sînt convins că n-o să aștepți mult, mă ghidez după cazul meu, care n-a fost atît de grav ca al dumatle, n-am făcut decît vreo șase luni, dar oricum nu mai speram să fiu reprimit să-i învăț iar carte pe copii... Mai ales dacă scăpăm de erorile noastre. Eu am fost sub influența unei femei, grozave din toate punctele de vedere și din pricina ei am făcut și închisoare și nici nu m-am putut însura. Dom' profesor, toate celelalte mi se păreau niște oițe stupide, cu glasul lor cristalin care era doar meritul epiglotei, sub el un vid absolutamente total, *des tetes de linotte*, cum spun francezii, păsărici vorbărețe și zăpăcite. Femeia asta însă avea ceva în cap, o idee universală și formidabilisimă... Pot să v-o spun, sînteți profesor de filozofie, o s-o înțelegeți și o să mă înțelegeți și pe mine." În acest timp urmăream contorsiunile gurii lui, care nu știu de ce îmi sugera, ca și în primele clipe cînd îl cunoscusem, un nedefinit sentiment de repulsie, de murdărie, și o dorință de a mă desprinde de el, cu toate că insul îmi făcea destăinuiri care ar fi trebuit să mă acapareze. Îl întrerupsei: "Dar de ce nu ne așezăm la masă?" Nu auzi.

Mă îndepărtai, luai de pe masă un sandviș cu icre, îl mîncai, dădui peste cap un păhărel de țuică și revenii lîngă strelit cu un alt sandviș în mînă. "Ei, zisei, care era ideea aceea universală și formidabilă?" Strelitul se uită neîncrezător și în dreapta și în stînga. Dar deodată renunță la orice fel de precauții și vorbi liber, ca orice om. "Dom' profesor, zise de astă dată parcă prea tare, noi luptăm (sublinie acest cuvînt) împotriva unor rele, dar cine ne spune că relele acelea nu sînt spre binele nostru și așa-zisele victorii, în tehnică, în stîrpirea gîngăniilor, chiar a șobolanilor, a ciorilor și lupilor și mai ales în medicină împotriva microbilor și virușilor, așa-zisele vaccinuri, n-o să ne izoleze din ce în ce mai mult de natură și o să ne periclita propria noastră natură? Iată, să luăm de pildă vînatul, s-a moleșit nemaiavînd lupul pe urma lui, cine ne spune că n-o să ne moleșim și noi distrugîndu-ne toți dușmanii? Ei, cine? Măsurăm noi bine consecințele acțiunilor noastre?"

Era clar, strelitul înghițise și el cîteva țuici. "Fii mai concret, zisei, revino la

ideea universală și formidabilisimă a acelei tipese." "Dom' profesor, v-o spun, orice ființă umană dacă trebuie să moară, trebuie s-o lăsăm să moară, indiferent că e copil, adolescent sau matur. Salvarea ei încarcă omenirea cu probleme insolubile prin simpla existență în plus a unei ființe pe care natura a decis s-o înlăture, pentru ca marele furnicar uman să nu aibă de suferit. Altfel crește furnicarul și atunci chiar natura lui intrinsecă decide să moară altcineva, sau alții, dar prin mijloace mai abominabile, crime oribile comise de indivizi contra altor indivizi, sau crime comise de state împotriva altor state! Ce ziceți?!" "Da, zisei, chiar formidabilisimă tipesă. Bănuiesc că era șefa dumată!" "Exact!" "Ce meseria avea?" "Tot învățătoare. Era directoarea școlii. A refuzat vaccinarea copiilor, le-a spus să nu vie în ziua respectivă la școală și atunci ne-a arestat pe amîndoi." "Ar fi fost interesant, zisei, dacă i s-ar fi îmbolnăvit propriul ei copil, ce-ar fi făcut..." "N-are copii, dar s-a îmbolnăvit ea odată, era să moară, a refuzat orice medicamente... Dar eu vroiam să vă spun ceva despre părăsirea erorilor. Știți cînd mi-am dat seama că ideea asta e complet greșită?" "Ei, cînd?" "În instanță! Am avut noroc cu un judecător inteligent care i-a pus ei o întrebare. Pe mine m-a dat peste cap, pe ea nu. Să admitem, pentru demonstrație, a zis el, că natura se echilibrează singură după legile ei secrete. Că noi nu știm de ce face natura anumite lucruri. Aveți în față un copil sănătos și frumos și deodată într-o zi rămîne paralytic. Nu moare, rămîne schilod. Boala se numește poliomielită. Putem noi accepta să nu-l vaccinăm? Cui folosește un infirm? Care ar fi sensul condamnării lui să nu se poată juca, să nu poată alerga și el ca alți copii și să stea tot timpul în cărucior? Știți ce i-a răspuns ea? El ar întruchipa cantitatea de suferință pe care oamenii o merită și de care, cu ajutorul medicilor, fug de ea din ce în ce mai mult... Natura e perfectă și n-avem noi ce să ne amestecăm cînd ea decide ceva. Bine, a zis atunci judecătorul, o să vă băgăm la închisoare și o să întruchipați personal cantitatea de suferință de care oamenii fug. Dacă o să constatăm, după ce veți fi liberă, că nu vă ajunge, o să ne mai vedem și în orice caz nu veți mai putea să-i învățați pe copii, un model de prostie cum sînteți. Poate vă vindecați?! Aveți dreptul să mă condamnați, a zis ea atunci, dar nu să mă insultați. Nu v-am insultat, am spus pe nume motivul pentru care vă condamnăm. În lege are altă denumire, pentru prostie pură legea nu condamnă pe nimeni, dar prostia culpabilă cade sub paragraful cutare care pedepsește sectele dăunătoare. O variantă a celei din care faceți parte se ridică împotriva instrucțiunii copiilor, să rămînă adică analfabeți, am depistat cazuri de astfel de părinți bigoți care interziceau copiilor să se ducă la școală. Și dumneata? mi s-a adresat el mie. Susții aceleași idei ca ale doamnei? Oricum, a rîs el ironic, ești bărbat, poate gîndești, hm! conform virtuților pentru care purtăm noi pantaloni și căciulă. Aici, în sală, s-a rîs, formidabil tip judecătorul ăsta, un om de vîrsta mea, se vedea că e de treabă și ar fi vrut să nu mă condamne prea tare. Ironia lui era afectuoasă. «Dom' judecător, i-am spus, recunosc că am nutrit și eu acele idei...» «Acum, acum în prezent, a zis el, le mai nutrești?» «Nu pot să scap de ele dintr-odată», i-am răspuns și în sală s-a produs iar veselia mare. Judecătorul rîdea și el. «Ei, zice, cît îți trebuie să renunți la ele? A? Șase luni e prea mult? Ei, hai, să-ți dăm șase luni și dacă în închisoare o să faci o declarație că ești complet restabilit,

ți se va da drumul imediat. Nu poți s-o faci chiar acum, această declarație? Te duci acasă!» N-am putut s-o fac, dacă ea n-ar fi fost de față, ași fi făcut-o. Dar dacă n-ar fi fost de față n-ași fi putut să-i aud răspunsul la întrebarea cu copilul și nu mi-ași fi dat seama de ceea ce înseamnă eroare. Cred că era cam țicnită și mă țicnisem și eu trăind cu ea. E curios lucru cum o femeie te poate zăpăci la cap!" mai spuse strelitul cu o uimire care sugera că nici acum nu era în afara acestei primejdii, adică de a se țicni din nou. Nu neapărat în vechea direcție, dar în alta, sînt destule idei care circulă libere în aer, așa cum circulă microbii și virusurile. "Și ce face ea acum?" îl întrebai. "Și-a terminat condamnarea, e funcționară la un C.E.C.". "Și tot formidabilisimă a rămas?" "Absolutamente, răspunse el, înghițind o nouă țuică, dar nu ne mai putem vedea, să nu ne condamne din nou." "Dar tot o iubești!" "Da, nu pot s-o uit, sau mai bine spus nu găsesc alta care s-o eclipseze!" Iată deci că țicneala nu-i trecuse. Sau poate chiar femeia îl vrăjise pentru toată viața?...

Țuicăreala continuase în acest timp și antreurile dispăruseră din farfurii. Nu înțelegeam însă de ce stăteam mereu în picioare "Ce facem, domne?" zise Bacaloglu iritat și plictisit, adresîndu-se gazdei, laureatul Calistrat. "Eu zic să ne-așezăm la masă, le bag în bida mă-sii, nu le mai aștept și dacă mai îndîrgie, cînd vin, le dăm pe ują afară", zise Calistrat a cărui voce se alterase în sfîrșit și îmi suna în urechi cum i-o cunoscusem odinioară. Așa deci! Așteptau, ceremonioși, niște doamne, desigur nu soțiile lor, altfel ar fi venit împreună, cine avea, bineînțeles, adică doar Vintilă și laureatul, fiindcă Bacaloglu divorțase și nu mai vroia să se însoare cum îmi spusese Vintilă, iar Pantelimonescu abia îmi povestise de ce nu putea s-o mai facă.

Ne așezarăm, Bacaloglu alături de Calistrat, eu în fața lor, cu Vintilă și strelitul la dreapta și la stînga. Dar ușa se deschise și toți se ridicară imediat dînd scaunele înapoi. Mă răsucii și văzui patru doamne care intrară cu o expresie comună de veselie și siguranță că mai puteau întîrzia un ceas și nimeni din cei de față n-ar fi îndrăznit să le facă vreun reproș. Stăpîne pe situație, nu numai aici, ci așa în general și oriunde. Avui un șoc și mai rămăsei pe scaun cîtva timp, uluit de surpriză, nu erau doamne, ci niște tîrîturi, una mai respingătoare decît alta. Nici măcar tinere! Curve în pragul ofilirii și desfigurării totale, cînd zbîrciturile și vinețelea pleoapelor, rictusul vulgar al gurii, odinioară fragedă, obrazul altădată mat și fără pori abia mai puteau fi ascunse sub fardul gros și rujul sidefiu (nu violent roșu, nu mai era la modă).

Ceremonial... Sărutări de mîini respectuoase (într-adevăr, nici un reproș că întîrziaseră mai mult de-o oră, deci nici scuze), scaune trase, Olimpia, jii, stai lîngă mine, te'n bida mă-tii, eram decis să vă dau pe ują afară, dar te iubesc și te iert, doamnă Laura (Vintilă), faceți cunoștință cu dom' profesor Petrini, hai zictir, jii, a vost be vremuri profesor și atunci din greșeală, tajbă, besmeticule, vezi că ești gazdă și tu l-ai invitat pe dom' profesor, n-a venit el aici fără invitația ta specială, gare invitație specială, poa'să plece dacă nu-i convine, nu mă interesează, ba așa mi-ai spus, transmite-i filozofului invitația mea specială, mi-e dor de el, dar acum vrei să faci pe grozavul față de doamna Laura, nu ți-ajunge doamna Olimpia... Măgduța, stai, domne, lîngă mine să mai mi-alungi melanholia, te-am așteptat ca pe o amantă, cu toate că eu nu

mai cred în femei, sînteți toate niște curve, și ar fi mai bine, domne, să declarați asta deschis, ar fi mai simplu, am evita mii de suferinți, dom' profesor (șoaptă), v-am avertizat, chestia cu doaga, urmăriți cu atenție! Claudia, dă-l în bida mă-sii pe zdrelit, ăsta i-a legat diavolița chestia și a devenit imbotent, o tragedie care ne așteaptă și pe noi, dar jii, mai tîrziu, nu foarte tîrziu, după chilele pe care le bagi în butoiul tău, strelitul are un suflet sensibil și eu o să-l salvez de individa aia și o să mă mărit cu el, o să vedeți... Ce face, domne, chelneru ăsta, stăm cu farfuriile goale, mie mi-e foame...

Și gura lui ca un buzunar se pleoști în semn de dispreț, nimic nu era bun, dacă stătea el acolo părăsit și îi era foame. Nici urmă din melanholia declarată, dar parcă și apetitul îi era nesincer, fiindcă începu să mestece și să clefăie fără chef cînd chelnerul ne aduse păstrăvi la grătar, apoi turnedo Rossini...

IV

Cum am mai spus, nu numai somnul rațiunii naște monștri, ci și o luciditate prea mare. Stropind din belșug cu vin roșu acest turnedo care îi plăcuse, sau mai bine zis îl preparase cîndva Rossini, descoperii că nici Olimpia, nici Laura, nici Claudia, și nici Măgduța nu erau ceea ce spiritul meu, saturat de aerul rarefiat și abstract al preceptelor filozofice în care trăisem cel puțin un an, văzuse în ele, în clipa cînd intraseră în separeu, adică niște tîrfe în pragul decăderii. Întii aflai, în timpul conversației care nu lîncezi, că Olimpia, care se așezase lîngă grasul Calistrat, era văduva unui cunoscut compozitor dirijor din orașul nostru, dirijor care fusese prieten de pahar cu tatăl lui Calistrat, un vestit chelner meloman și amator de artă, avea în casa lui tablouri (nu puține) de mari maeștri români ai penelului și discuri cu interpretări rarissime strînse și păstrate de decenii din leafa și bacșișurile lui de chelner și pe care veneau să le asculte chiar și personalități străine ale muzicii, în trecere prin orașul nostru, pe care îi aducea soțul doamnei Olimpia, acum aci de față și văduvă veselă. Fusese veselă și cînd nu era văduvă? Se pare că da. În orice caz de băut începuse să-i placă dinainte și anume după ce soțul ei se trudise din greu s-o învețe. Avea oroare de bețiile lui din pricină că mare parte din nopți și le petrecea singură. Copii n-aveau și totuși într-o zi, exasperată, îi spuse că vrea să divorțeze. Muzicianul căzu pe gînduri. "Bine, îi zise, diseară vii cu mine." Și o duse la restaurant. Mîncară, el bău cu moderație și pe la unsprezece ei i se făcu somn. "Fănică, îi zise, acum mergem acasă." "Ai văzut, îi spuse și el, n-am băut nimic!" "Ce vrei să spui?" "Păi acum mergem și noi undeva unde e deschis pînă la trei și unde sînt amici și bem și noi cu ei un pahar." Amici? Era curioasă, deși îi era somn. "Bine", zise resemnată. Da, amicii ăștia aveau un haz nebun, dar pe la orele trei pica de somn. "Fănică, mergem..." Nu, cum să meargă, protestară toți, acuma se vor deplasa la gară, acolo e deschis pînă la șapte. "Pînă la

șapte? N-o să stăm pînă la șapte", zise ea îngrozită. Nuuu! o asigurară ei, nici vorbă, or să bea cîte o cafea și gata... Cafea? Da, băură, dar abia după aia

veniră niște sticle speciale, pline de păianjeni și de praf, le păstrase pentru ei un chelner care îl cunoștea pe muzician. "Fănică, mi-e somn, hai acasă!" "Nu, stai să vezi și tu cum e, zise Fănică. Crezi că e ușor? Să-ți dai și tu seama și să nu te mai gîndești să divorțezi..." "Bine, nu mai divorțez, dar acum hai acasă, e șapte..." "E șapte? Cum, zise muzicianul, dar acum se deschide peste tot..." Adică tocmai acum să meargă acasă? O luau de la cap...

Povestind, doamna Olimpia era de o veselie tandră și senină, ai fi zis că soțul ei n-a murit și va pica și el aici curînd... "Ce-și poate dori mai mult un zot mort? zise Calistrat. O nevastă așa ga tine! Gred că noaptea vine și de trage de picior să bei un bahar gu el! Era zimpatic! Ca fost bețiv de prima clasă, de Dumnezeu va fi ierdat..." "în timp ce pe tine Dumnezeu n-o să te ierte, că ești bețiv de-a doua clasă", zise doamna Olimpia. "De ce gonzideri?" "Fiindcă treci repede peste treptele cele mai frumoase cînd bei, ca să ajungi la ultima în care să te complaci." "Și gare ar fi dreptele alea? Nu gunosc drepte..." "Bărbatu-meu spunea: la prima sticlă te simți ca un înger, la a doua ca un leu, la a treia ca un porc. Tu ajungi repede în faza asta, singura care îți place..." "De bag în bida mă-tii gu bărbatu-tău, gu tot, eu nu l-am văzut niciodată bă dreapta îndîia j' adoua, gă doar de la gine am învățat, dagă nu de la el și de la tata... E drept, îmi ger scuse, tu nu tregi nigiodată de dreapta îndîia, ești un înger și de-aia de iubesc, un borc ji un înger, jjj..." Și aici Calistrat părăsi furculița și cuțitul, se dădu pe spate și rîse la noi într-adevăr cu opulența unui porc pe care vinul l-ar fi transformat prin miracol în om...

Era bine îmbrăcată văduva muzicianului, călătorea cînd vroia în străinătate, pomenea des nume de personalități din capitală, oameni de cultură, dar și din sferele responsabile, care îi dădeau toate aprobările să schimbe valută și să plece. Era cam trecută? Nici vorbă. Cum de mi se păruse? Numai în Orient și în Extremul Orient femeile erau înlăturate de la treizeci de ani și bărbatul își aducea în casă o floare de lotus de șaisprezece, care se ofilea și ea curînd și îi urma o a treia. Dar ce știe o astfel de floare de lotus față de o floare de magnolie, cum arăta la patruzeci de ani văduva muzicianului? Mi-o fi ghicit acest gînd, această comparație? Învăluită printr-o anumită știință de a fuma într-un nor de rotocoale de fum, se uita la mine cu acel surîs și acea privire care îți sugerează că deși cineva te vede pentru întîia oară, te cunoaște de mult și ce bucuroasă ar fi să se afle singură cu tine, la ea acasă sau la tine, cu o cafeluță alături, lîngă o veioză potolită, care să te facă să n-o vezi că nu mai e, desigur, o fetiță, dar nici atît de bătrînă cum ar face-o o luminăție *a giorno* sub care uneori și tinerii arată ridați, și să depeni cu ea vechi amintiri, dintre cele care sporesc tandrețea sufletului, topesc asperitățile, nasc dorința unei intensități prezente a clipei, mai încărcată de voluptăți decît îmbrățișările tinerilor care nu au un trecut și nu-i cunosc valoarea...

Dar în loc să-i răspund la privire începui să mă ocup de vecina mea, cea care își pusese în gînd să-l scape pe strelit de formidabila lui tipesă, din pricina căreia toate femeile păleau în ochii lui. Aici însă eșuai total, se uită la mine atît de mirată (mirată că un astfel de tip, care nu-i spunea chiar nimic, își făcea iluzia că ar putea să-i placă), încît mă apucă un rîs disproporționat în hohotele lui față de lipsa unui motiv aparent... Era o cioară, dar cu un decolteu care lăsa

să se vadă niște sîni ce îți intrau absolutamente sub nas și din pricina lor revenii la atac... "Cioară, îi șoptii, cioară dragă, ai niște sîni minunați, ei, de ce te uiți așa urît la mine, da, arăți ca o cioară, nu fiindcă ești brunetă, că ai fi țigancă, ci fiindcă mie îmi plac ciorile, cum ciugulesc ele un bob de porumb nedigerat dintr-o baligă, sau păduchii din coama unui cal pe care se așează. Vezi cît de modeste sînt? Și mai au și darul premoniției. Cînd cîrîie ele într-un anumit fel, spun ceva, dacă știi să le ascuți... Fii cioară drăguță și o să te fac să le simți porumbiță... N-ai nici o șansă cu strelitul, poți să-i arăți și un autobuz și el tot pe tipesa lui o vede... În timp ce tu îmi placi mie, băiat tînăr, de..."

"...Alo, alo, filozofule, nu de da la fedele noastre, nu zînt de nazul tău, ai destule fede în mahala dagă cu nevastă-ta, o distinsă doamnă, n-ai fost bapabil să te împaci... Ce te legi tu de el, mă, besmeticule, ca și cînd tu nu te-ai născut tot în mahala... ha, ha... Exizdă ji o mahala aristocratică... Atîda îi spun, să nu se lege de fedele noastre... Dar ce, bă, toate sînt ale tale, ha, ha, vezi că... dom' profesor, dom' profesor, ce v-am spus... Atenție! Am iubit-o ca nimeni pe lume, am spălat-o pe cap, nu era femeie, era un copil și stătea cu capul aplecat în baie și i-am luat capul și am dat cu săpun, i-am frecat părul ei mătăsos și i-am simțit în palme năsucul, gura care se deschidea sub șuvoiul dușului de mînă și spatele încovoiat cu inelele spinării dulci și fragede, să-ți dai viața pentru ea..."

Hî, hî! Hîîî... Clipe nemuritoare... Simțeam și eu că am pentru ce trăi... Și într-o zi m-a doborît... îmi lăsa bilețele... desene caraghioase cu mine și ea... și dedesubt, iscălit cu scrisul ei lat și bărbătesc, puteai să pariezi pe orice că nu era al ei, mititica ta fetiță... Așa zicea. Vrea mereu surprize... Azi nu mi-ai făcut nici-o surpriză, mieuna ea... Alergam, căutam... Ce surprize puteam să-i fac?... Mărgele, gablonțzuri, perle artificiale... Mă Costaichie, dar așa o surpriză bine sculată, să mă scuze doamnele, îi făceai tu? Du-te, mă, în bida mă-tii, tu crezi gă asta e totul? Scuză-mă, Costaichie, răspunde la întrebare... Să mă ierte doamnele, doamnă Olimpia, nu vă supărați, doamnă Măgduța, stimată doamnă Laura, he, he, permiteți-mi, am avut o ședință, nu fac vreo aluzie la persoanele de față, dar discutam și noi lipsurile și scăderile noastre în comerțul de stat și unul că e bine, altul că e foarte bine, altul că e satisfăcător cu lipsuri și ia cuvîntul un tip din prezidiu și ne muștră, tovarăși, zice, să nu ne culcăm pe Laura... Doamnă Laura, savurați confuzia, ha, ha, nu vă supărați, a auzit și el... dar nu asta am vrut să spun. Costaichie, tu te plîngi că n-aveai ce surprize să-i faci... Ți-am pus o întrebare! Fii bun și răspunde la ea! Spune-mi ce mi-ai spus mie... Alde lucruri zînt în fond mai importante degît exberiența ta de armăzar buduros... Știți ce mi-a spus mie, dom' profesor? L-am întrebat: mă, o...? Da, zice, dar se desf... repede! Cum repede, mă besmeticule? Repede, zice, imediat... Aoleo, Costaichie, i-am spus, grizonantu-ăla cu care te-a schimbat avea el secretele lui, nu-ți rămîne decît să te faci pederast, altceva nu ți-a mai rămas... He, he, he... Șșșș! Fiți atent! Acum o să dea iar în plîns... Da, cu lacrimi, să vedeți cum o să-i curgă șiroaie, ca la o babă... Nu pot să spun că nu m-a iubit, altfel nu mă chema ea s-o spăl pe cap, mititica mea fetiță... Dar ar trebui, doamne, să ne purtăm cu ele ca în evul mediu, să le punem o ștampilă de foc pe spinare, cu litera T să vadă și cel care s-ar mai îndrăgosti de ea cine e

și să nu-și facă iluzii T sau C, curvă, fiindcă trădătoare poa' să nu spună mare lucru, flecara credem că l-a trădat pe altul, dar pe mine nu... Sadică, domne, chiar așa, în același fel, de Revelion, într-un taxi, cu o sticlă de șampanie... Domne, dar omul mai trăiește și sub o dimensiune metafizică... Ho-paaa! Mă Costaichie, ascultă aici la mine, n-are valoare decît o singură dimensiune. Unde e credința, domne, chiar așa, toate sînt curve? Ce poți să mai faci decît să-ți iei lumea în cap? Dar unde dracu să te duci, fiindcă oriunde te-ai afla, tot de ele dai... Și eu sînt un om bun, domne, la toți am vrut să fac bine și am fost primit cu pietre, hî, hî.. hîîî... Bă, imbegilule, nu mai plînge aici ca o oaie gufuriță, rîde filozoful de noi, gare nu știi gum a bigat aici. Îl invid să se care bîna nu-mi ies din bepeni... Mă Costaichie, scuză-mă, spui că ești un om bun și că ai vrut să fac bine la toți. Nu te supăra, dar ce bine i-ai făcut tu propriului părinte care te-a adus pe lume și a muncit pentru tine? I-ai aruncat o buca' de pîine cînd l-ai văzut cerșetor la poarta lui și în loc să te apropii și tu cu o vorbă bună și să-i spui tăicuțule, hai în casă, nu mai sta tu aici că se uită lumea la noi și să chemi o femeie să-l desbrace și să spele și să-i faci și lui o supă grasă și fierbinte să-și mai vie în fire, tu i-ai zis, cînd el a spus, bogdaproste, Costaichie, bogdaproste, i-ai răspuns tu, să fie în c... morților Nu te supăra, cum armonizezi tu fapta asta cu ideea pe care ți-ai făcut-o că ești un om bun? (Fiți atent, dom' profesor!) Asta ași vrea să știu de la tine și altceva, pe cuvîntul meu dacă mai am să-ți reproșez ceva...

În clipa aceea, Calistrat puse mîna pe o felie groasă de pîine și i-o trimise lui Vintilă drept în obraz. "Poți să-i reproșezi orice, mîrîi el, fără să se mai bîlbiie, cu condiția să-l dai afară pe filozof pe care nu l-a invitat nimeni." "Ba da, strigai, tu m-ai invitat, probabil cu intenția ca pe urmă să mă jignești." Și în clipa următoare strînsei paharul în mîna foarte calm și i-l arunca în cap. Nu-l nimerii, se sparse cu zgomot sec în perete, apuca un altul, care i se făcu țandări în frunte și îi deschise imediat o șuviță de sînge ca o rîmă roșie și ezitantă, nu știa încotro s-o ia, spre nas sau spre sprîncene. El nu simți această gîdilătură, dar simți agresiunea și sări în picioare. Rămăsei liniștit la locul meu, ași fi vrut s-o încasez, ca pe urmă să pot să-i mut fălcile. Ceea ce se și petrecu, mă pomenii cu o ploaie de pumni în cap, niște măciuci moi, care mă năuciră. Săriră toți și ne despărțiră, nu înainte să ne apucăm de gulere și să ni le rupem, cu cravate cu tot. Dar în timp ce eu mă reșezam gîfind la masă, individul părea să fi uitat cu totul de sine, se vedea că nu mai știe ce i se întimplă, atît de beat era. "Ce e asta, dragă, zise doamna Olimpia scandalizată fără să se mire, l-ai invitat sau nu l-ai invitat?" "Du-te în bida mă-tii, zise Calistrat cu o seninătate nefirească, toarnă-mi și mie un bahar de vin." "Da' ce sînt eu, maică-ta?! Toarnă-ți singur, iar eu am plecat." "Da, agum îți blac filozofii, duț gura mă-tii, toarnă-mi tu un bahar de vin, zdrelitule..." "Domnilor, zisei ridicîndu-mă, vă urez în continuare petrecere plăcută, a fost o neînțelegerere, n-am fost invitat direct, ci prin Vintilă, lucru pe care nu trebuia să-l accept, o invitație nu se primește prin intermediari decît între prieteni..."

În clipa aceea cioara mă apucă de mîna și mă trase jos. Avea o mîna moale și fierbinte, care mă convinse mai mult decît protestele celorlalți... Că stai, domne, zicea Bacaloglu cu dispreț că făceam tot eu pe sifonatul, după ce

primul aruncasem cu pahare, șterge-te, domne, pe obraz, nu simți că ești plin de sînge? "N-are nimic, numai gine n-are sînge nu-i gurge", zise Calistrat care văzînd că nimeni nu vrea să-i toarne în pahar pusese mîna pe-o sticlă și își turnă singur, aparent sigur pe mișcările lui, dar vărsă paharul și vinul roșu se întinse ca o băltoacă pe fața albă de masă. "Și, de ce-ai dat tu, mă Calistrat, cu pîine în mine? rîdea Vintilă. Fiindcă te-am ținut o vară întreagă cu pîine, pe care nu mi-ai plătit-o nici acuma, cînd ai luat Premiul de Stat! Vai de premiul tău, v-ați apucat și voi acolo, niște șmecheri, ați demontat piesă cu piesă un strung nemțesc, l-ați desenat, i-ați adus ici-colo cîteva modificări neesențiale și după ce l-ați botezat prototipul M.U.-Universalgenev, cîrnați, ha, gata, mari inventatori... Să nu negi, fiindcă tu mi-ai spus, ha ha..." "Așa se face brogresul, zise Calistrat amenințînd să toarne iar în pahar, brima roată dințată s-a făcut din lemn și fiegare a copiat pe aldul bînă în zilele noastre..."

În sfîrșit reuși să umple paharul fără să-l verse. "Bine, mă Calistrat, așa e cum spui, dar de ce nu recunoști tu că l-ai invitat pe dom' profesor și erai treaz cînd mi-ai spus că ți-e dor de el și te-apuci acuma să-l jignești? Asta e purtare la tine, de om civilizată?" "Nu știu, nu mă inderesează, dar să nu se lege de fedele noastre." "Ești cam tralala, așa ți s-a năzărit și prima dată cînd am băut noi toți împreună la deratizare, că dom' profesor se leagă de salariul tău... Hi, hi! Recunoști că ești cam tralala! Să-ți spun de ce: ăsta e un pretext, fiindcă de la început, pînă să vie fetele, te-ai purtat urît... Și acum e bine? Dacă rămii cu o stea în frunte? Fiindcă rănile în frunte nu se vindecă fără urme și de cîte ori o să te bărbierești o să-ți vezi în oglindă semnul de bărbat chipeș cum ești, o să te înfurii și o să spargi oglinda, ha, ha..."

Începeam să mă plictisesc... Nu petrecerile aranjate sînt cele mai reușite. Bacaloglu, a cărui ranchiună, prin ridicarea lui la rangul de șef al ecarisajului, se topise, n-avea nici un haz cu desamăgirea lui în amor și cu dorința care i-ar fi sărat inima lui bleagă, să ștampilăm femeile cu T sau C. Strelitul, nu știu de ce, tăcea, și băutura îi învinețise parcă, ai fi zis că vinul alunga viața din el, în loc s-o biciuie. Iar "fetele" tăcute, foarte atente, stăteau parcă în așteptarea a ceva. Poate eu îi împiedicam pe toți să intre în universul secret al grupului lor? Agresiunea mea contra lui Calistrat îi deranjase? Fiindcă el nu făcuse decît să spună cuvinte, care în anumite împrejurări nu mai au nici o importanță, mai ales dacă omul e beat, în timp ce eu asvîrlisem cu paharul și "fetele" văzuseră sînge... Era sigur, se speriaseră, fiindcă ridicîndu-mă de pe scaun și spunînd sec bună-seara, nici una nu-mi aruncă vreo privire și nici Vintilă nu spuse ceva să mă rețină. Mă conduse însă pînă afară. "Dom' profesor, zise, și acuma ce faceți? Vă duceți acasă?" "Da, zisei, o iau pe jos și mă duc acasă. Nu prea m-am distrat." El rîse: "Nu-i nimic, lăsați..."

Parcă mi-ar fi promis el o altă distracție mai grozavă, de care însă nu era sigur ca să se angajeze... Pornii prin noaptea răcoroasă de sfîrșit de septembrie. De fapt mă distram, deși ciocnirea mea cu Calistrat, lipsită de un fond de conflict real, avea în ea ceva gratuit, vag abstract. Paharul care i se făcuse țandări în frunte era însă foarte concret, un ciob i-ar fi putut nimeri într-un ochi și la gîndul că s-ar fi putut să rămînă individul chior, mă înviorai și nevoia mea de violență și vulgaritate se potoli.

Cum se împacă însă ideea armoniei conștiinței noastre cu cosmosul, din prima mea carte, cu ideea apariției erei ticăloșilor din a doua, în care descriam o mutație catastrofică în conștiința actuală a omului? Nu se împăcau, dar nu mă neliniștii. Îmi spuneam că *Gnoza* va fi probabil actuală în clipa când dominația ticăloșilor va determina o reacție a partizanilor vechilor valori și noua religie sugerată de mine, după ce un puternic geniu o va prelua (fiindcă nu eram smintit să cred că și eu ași fi un astfel de geniu!), se va răspîndi și va intra în conflict cu partizanii lui Belial (așa au fost numiți de un vizionar american cei care au determinat odinioară distrugerea Atlantidei; noul Belial ar urma să-și facă apariția, fiindcă terenul este pregătit)...

"Cum ai putut, îmi spuse Ciceo uimit după ce termină de citit *Era*, să proiectezi o astfel de viziune minuțioasă și realistă asupra viitorului nostru? Nu e nimic apocaliptic în ceea ce spui tu, ba chiar s-ar putea afirma că e o viziune practică, gospodărească, însă grea de un presentiment care te apasă la urmă ca o piatră de moară. Să știi că nu ești original, cineva mi-a vorbit de o astfel de carte apărută în America Latină, n-am reținut autorul, dar titlul e *Istoria universală a infamiei*." "Desigur, zisei, ideile unui timp plutesc în acel timp și mai mulți oameni pot gândi același lucru fără să se cunoască. Are prioritate numai cel care le-a dat o mai mare forță de expresie și le-a scris într-o limbă de mare circulație. Nu m-ași mira să aud într-o zi că nici *Gnoza* nu e originală. Lacunele mele de informație, în ceea ce privește rezultatul ultimelor cercetări în toate științele, vor fi decisive pentru destinul acestei cărți. Îmi rămîne orgoliul de a fi scris-o totuși cel dintîi. Istoria aceasta universală a infamiei ce este, un tratat?" "Nu, cică, sînt niște povestiri!" "Iată, deci, a mea e totuși altceva, se referă la viitor și e un tratat..." "Ce ciudat, zise Ciceo, ai scris o astfel de carte neagră și totuși nimic nu îmi pare în tine negru". "Nu e nimic ciudat, s-a spus și despre Schopenhauer, cu ironie, că în viața lui intimă nu era deloc pesimist și că s-a bucurat de ea cît a putut..." "Și ce vrei să scrii acum?" "Același lucru, despre conștiință, dar întorcîndu-mă acum spre infinitul mic acauzal, oceanul primordial al haosului din care se naște tot ceea ce prinde formă. Lumea subcuantică, pornind de la aceeași teză: conștiința este esența universului, nu numai a ființei vii, ci și a lumii fizice. În fond e vorba tot despre misterul omului, despre care s-a scris timp de două mii de ani pînă s-a ajuns la eșecul actual al filozofiei care a îmbrățișat disperarea și absurdul. Fizicienii însă și-au văzut de treabă, ignorînd neputința filozofilor. Vreau să spun că ne așteaptă o nouă aventură în căutarea esenței noastre, deschisă de fizică prin descoperirea tranziției cuantice, așa-numitul *colaps*, fenomen fundamental al întregului univers fizic. Nu e un fenomen bun pentru logica noastră, fiindcă deși au trecut aproape patruzeci de ani de cînd se cunoaște comportarea stranie a luminii, numai unda ei există, atîta timp cît n-o privești, dar îndată ce un aparat de experiență îi semnalează prezența, adică o «privește», ea dispare și cum dăm de

corpuscul (cele două entități ale luminii, fiind, după cum știe orice elev, unda și fotonul, care e o particulă), el nu mai există și apare iarăși unda, eveniment misterios și illogic, care a fost numit tranziție cuantică, sau *colaps*, pus sub ecuație de Schrodinger, după atîta timp deci tot nu se știe mai mult despre acest fenomen acauzal. Acauzat? Și totuși universul mare cauzal, și călăuzit de legi, se sprijină pe el. Deja de la Aristotel, prin *Fizica*, aflăm că Anaximandru afirma același lucru, pe care instrumentele noastre de experiență l-au descoperit: nici apa și nici un alt element nu stă la baza lucrurilor, ci ceva diferit care e fără margini și din care nasc, spre a exista, și cerurile și toate lumile din ele. *Apeiron*-ul ceea ce grecii numeau *nelimitatul*, acauzal în esența sa și spiritual, conștient și volitiv, reappare după două mii de ani lăsîndu-ne semne bizare în aparatele noastre de experiență. De ce dispare fotonul îndată ce dăm de el și apare unda? Și apoi reappare fotonul? Ai zice că e o joacă de-a v-ați ascunselea. Putem noi să evităm să gîndim, ieșind din fizică (pentru că fizicianul nu poate explica ceea ce aparatele sale nu arată), și numai astfel mai putem raționa, că între noi și evenimentul numit tranziție cuantică nu s-a produs o atingere de care atît experimentatorul cît și fotonul sînt *conștienți*? Lumina refuză să se lase "văzută" așa cum există ea în univers, ca realitate complementară (undă-foton), formînd un singur fenomen. Poți să ai un frison! Noi care considerăm că doar viața vie poate avea astfel de reacții, că lucrurile "moarte" sînt moarte de-a binelea, poți să te uiți la o piatră cît vrei și nimic nu se întîmplă între tine și ea. Chiar nimic? Asta nu vrea cumva să spună, adică acest joc de-a v-ați ascunselea al luminii, că nimic nu se petrece în natură fără ca cineva «să știe»? Sau mai precis, fără intervenția unei conștiințe? Pînă acum am considerat lumina drept dulcea undă venită din soare să ne încălzească chipurile și să germineze pămîntul. Și deodată aflăm... Ți se pare enorm ceea ce îți spun?"

Ciceo nu vroia să arate că e aiurit de ceea ce auzea. Părea gînditor. "Chiar s-a demonstrat chestia asta?" zise el cu acea bănuială a omului obișnuit că multe drăcovenii se pot spune, dar nici una nu rezistă gîndirii practice și obișnuite care, ca să înțeleagă ceva, pornește totdeauna de la cauză la efect. "Adică cum să crezi, surise el, că uitîndu-te la o piatră, piatra știe și ea de chestia asta? Auzi, dragă, se adresă el nevastă-sii care tocmai ne aducea un platou cu sandvișuri, ce zice Petrini, că sandvișurile astea la care ne uităm noi acum și o să le mîncăm știu și ele de noi..." Izbucnirăm toți trei în rîs. Ciceo chiar se aiurise, multă vreme după aceea, deși schimbasem subiectul, o lumină de stupoare îi stăruia în priviri și vedeam clar că dacă ași fi continuat pe aceeași temă l-ar fi apucat neliniștea... Curioasă însă, doamna Pop, care își cunoștea bine bărbatul, observă, desigur, că soțul ei nu mai gîndea cu toată mintea și reveni: "Ce era cu sandvișurile acelea?" "Să le lăsăm, confirmă el supoziția mea, altfel nu mai dorm la noapte." "Ba vreau să știu, zise ea, n-o fi vorba de bau-bau!" "Chiar bau-bau, dar nu pentru copii, Lavinia, zise Ciceo, e vorba de o nouă dovadă a existenței lui Dumnezeu, dar demonstrată prin comportarea fără logică a elementelor." "Dumnezeu e illogic acum? zise doamna Lavinia. Nu mai e bunul părinte care să ne bage în rai sau în iad după faptele noastre?"

Soția lui Ciceo era juristă. Se cunoscuseră ca "adversari"... Ea apăra interesele unei uzine față de un salariat care câștigase în instanță să i se plătească salariul din urmă pe timp de un an cât timp fusese concediat pe nedrept; uzina refuza totuși să execute hotărîrea judecătorească; salariatul i se adresase personal lui, lui Ciceo, care judecase conflictul de muncă, întrebîndu-l foarte nedumerit ce valoare are un verdict în justiție, dacă practic, totuși, o uzină nu ține seama de el? Și atunci se întîlniseră ei doi, Ștefan Pop, judecător, și Lavinia Mureșianu, șefa serviciului juridic al acelei uzine. "Considerați că hotărîrea noastră a încălcat legislația muncii?" o întrebă el. "Nu tocmai!" răspunsese ea. "Aveți dubii? Atunci de ce n-ați făcut recurs?" "Avem dubii asupra orientării politice a salariatului." "Plătiți-i salariul din urmă conform hotărîrii noastre și lăsați alte organe să-l dea în judecată pentru orientarea lui politică." "Ar însemna să-l băgăm la zdup, lucru pe care nu-l dorim, răspunsese jurista. E un vestit maestru oțelar, dar face pe tiranul la cuptorul S.M., nu ține seama de nimeni, nu formează cadre, păstrează «secretul» numai pentru el și face «grevă» cînd nu i se plătește cît cere." "Ei, cît cere?" "Mult! De patru-cinci ori salariul tarifar." "Înseamnă că l-ați mai plătit..." "Da, în speranța că ne va forma cadre noi." "Totuși oțelarii lui au depus favorabil." "Da, dar nu vă întrebați de ce a așteptat un an de zile pînă să ne dea în judecată, după ce l-am concediat?" "Nu, de ce?" "A așteptat să-l chemăm înapoi, să ne ploconim în fața lui, cum se mai întîmplase." "Deci v-ați mai ploconit?" "N-am avut încotro." "Și ce s-a întîmplat de nu l-ați mai rechemat?" "Am cerut Reșitei să ne detașeze temporar un maestru oțelar și ne-a trimis unul care nu e chiar «regele oțelului», ca maiestatea-sa Truțan Gheorghe, dar care a acceptat totuși să-și desvăluie secretele băieților de pe platou și să ne formeze cadre. E un maestru mai tînăr, căruia nu-i umblă gura toată ziua laudîndu-și vechii patroni și partidul socialist în frunte cu Titel Petrescu, pe care noi, comuniștii, cică, l-am fi curățat." "Așa deci! Totuși nu pentru acest diferend politic l-ați dat afară." "Și pentru! Toate la un loc." "Facem disjungerea necesară, dintre conflictul de muncă și opiniile publice, îi plătiți salariul din urmă și în ceea ce privește reprimirea lui în uzină faceți recurs și invocați motivele politice, nu atît de grave încît să facă obiectul unui proces ca atare, dar incompatibile cu o reangajare." "Așa deci! exclamase tînăra juristă, credeți că nu ne-am gîndit? Dacă invocăm motivele astea, el va fi de față și nu numai că nu le va nega, ci și le va susține ridicînd glasul cu vehemență. Așa e el, un astfel de tip! Nu-l interesează ce s-a schimbat în jurul lui. Oțelul, altceva nu știe, și Titel Petrescu! Vă închipuiți că procurorul nu e pus acolo să facă pe filozoful, să-și dea seama că bătrînul oțelar e de fapt un om simpatic și inocent în iluziile lui social-democrate." "Fir-ar să fie! exclamase și tînărul judecător. Ce e de făcut? Totuși, ce vă împiedică să-i plătiți salariul din urmă?" "Nu atît salariul vrea el, fiindcă e un om cu stare, are casa lui, băieți profesori care câștigă, și mai ales (aici e buba!) nu știu cîte iugăre de pămînt la țară, multe, pe care le cultivă nevastă-sa; e amenințat să fie trecut la chiaburi dacă se află că nu mai e oțelar. Am vorbit cu el! Ar renunța la salariul din urmă dacă l-am reprimi." "Reprimiți-l!" "Nu vrea directorul! Nu mai are încredere în el, l-am mai reprimi, cum v-am spus, de cîteva ori! Are dreptate, bătrînul nu-și mai poate schimba mentalitatea, am

avea numai necazuri cu el și pînă la urmă tot aici am ajunge." "Bine, colega, dar atunci de ce v-ați prezentat atît de nepregătiți la proces?" Aici tînăra juristă tăcuse un timp, apoi exclamase: "Nu vă amintiți? Martorii noștri au trecut de partea lui și erau aceiași băieți care veneau la direcție și se plîngeau că maistrul Truțan nu-i învață și pe ei nimic, îi înjură de mamă și le trage mereu șuturi..." "Cît e de bătrîn?" "Cincizeci de ani! Arată mai bătrîn, din pricina mîncării și a băuturii, e un fel de John Falstaff, dar pe care nu l-a văzut nimeni rîzînd..." "Ați văzut piesa? Cum e, domnișoară, mă refer la interpreți, bineînțeles!" "Încă n-am văzut-o, dar am recitat-o. Așa fac totdeauna înaintea unui spectacol cu piese mari, nu pot urmări debitul actorilor, care au tendința să înghită pe nerăsuflăte textul, ca să-și pună jocul lor în valoare și nu sensurile adînci ale piesei. Mă și enervez cînd îi văd cum nu gîndesc deloc la ceea ce le iese din gură și atunci recitesc piesa dinainte, mai ales cînd e vorba de Shakespeare..." "Și mai aveți curiozitatea desnodămîntului?" "Bineînțeles! Mă încîntă mereu surpriza replicilor și poezia care curge din ele... Dar dacă actorii sînt chiar proști, sau rău distribuiți în roluri, mi se întîmplă să și ies din sală. Se spune însă că spectacolul ăsta ar fi chiar bun." "Domnișoară, îmi permiteți să vă invit eu la acest spectacol?"

Domnișoara acceptase și după un an se căsătoreau. Băuseră la nuntă vin trimis de "regele oțelului", din pivnițele lui de la țară... Pînă la urmă fusese reprimat la cuptoarele S.M., dar fără prerogativele de altădată și mai ales după ce judecătorul îl avertizase că un nou conflict cu uzina, justiția nu-l va mai soluționa în favoarea lui.

Îmi povestiseră toate acestea cu mult mai multe amănunte și cu acea undă secretă de emoție în glas cu care învăluim adesea tot ceea ce s-a întîmplat cu noi cînd am întîlnit ființa iubită. Ceea ce mi se părea însă incredibil mie, care eșuasem cu atîtea ființe iubite, era faptul că eroii acestei reușite erau aci de față și nici un gest, nici o umbră în priviri, nici o pîndă a unui gînd neexprimat nu sugerau că peste această poveste în care un judecător și o juristă se îndrăgostiseră unul de altul, cu chipurile aplecate într-un dosar (care conținea o semnificativă existență întîrziată într-o lume la care nu se putea adapta), nu trecuse nici o furtună, nici un nor greu care să le zgîlție sau să le întunece senina lor iubire (deși ceva trecuse, cînd el își dăduse demisia ca judecător și începuse să practice avocatura: s-ar fi putut să n-o practice, să fie adică respins ele barou și el știusese că o astfel de primejdie fusese reală), îi pîndisem ani în șir în timpul vizitelor mele: era cu putință, îmi spuneam, să nu se ascundă în spatele acestei armonii *le bourdonnement sourd du desordre fatal* care zace în orice ființă umană, așa cum descoperisem eu întîi la Nineta Romulus, apoi la Căprioara, după aceea la Petrică, și total, din plin, copleșitor, la Matilda? Pînă și mama fusese silită, ca să-și recapete liniștea, să o rupă în floarea vîrstei, fără să se despartă, cu tatăl meu. (O chinuia gîndul că omul de care ea se îndrăgostise o mîngîia și o săruta de față cu ea pe sora ei mai mică și nimic n-o putea face să creadă că se mulțumisera amîndoi doar cu aceste sărutări a căror vinovăție era rău mascată de rudenie; și pe ea o sărutase astfel, cu aceeași privire aprinsă, cu aceeași jubilațiune oarbă a instinctului triumfător; nu acceptase să i se turbure pentru toată viața sufletul! mai bine nu! mai bine fără

el, decît să pună stăpînire pe clipele ei viermele scîrbos al geloziei... de ce nu putuse redeveni senină acceptîndu-l așa cum era? pentru că presimțise ce era în ea, murmurul, rumoarea din adîncuri a desordinei, o auzise în acele clipe de trădare și, desigur, se speriasse...)

Nimic însă nu răzbătea în afară din viața acestui cuplu, în afară de o continuă plenitudine în înțelegere. Desigur, flacăra nu era spectaculoasă, dar le lumina, cum am spus, din plin, micul lor destin. Era frumoasă Lavinia? La început mi se păruse că nu, dar nici o femeie nu e în mod absolut frumoasă sau urîță pînă n-o cunoști. Căprioara nu fusese frumoasă cînd o întîlnisem? Cînd mă părăsise însă descopeream cît e de urîță. Există, cum știm de fapt foarte bine toți, frumuseți ascunse. Dar și urîțenii la fel de bine ascunse, aparențele, cum se zice cu îndreptățire, sînt înșelătoare. O pură anatomie nu ne poate spune mare lucru, deși prima noastră reacție se produce comițînd o dublă eroare, datorită iluziilor pe care le investim brusc într-un chip zis frumos, și repulsiei la fel de instantanee întîlnind un chip urît. Dar cine poate nega că un chip poate fi frumos pentru că e urît? Și altul urît tocmai fiindcă e atît de frumos? Nu se poate explica astfel de ce, de pildă, o urîță găsește un superb bărbat și una frumoasă uimește pe toată lumea acceptînd unul și bătrîn și idiot și bețiv și infidel. Frumusețea și urîțenia fizică se metamorfozează și se retrag în fața unor realități sufletești care spectatorului îi scapă. Lavinia, după ce am cunoscut-o mai bine, era deosebit de frumoasă. N-o pot descrie, o brunetă gravă și liniștită, fără vreun cusur fizic, cu o expresie izbitoare de căldură umană și devotament care îți spunea din prima clipă, dar fără emfaza bigotă a unor soții, ci cu prietenie: sînt dăruită bărbatului și copiilor mei; dacă vrei să ții la noi toți împreună, te vom iubi și noi. Ceea ce se și întîmplase. Casa lor, orele de sîmbătă seara pe care le petreceam împreună erau pentru mine, cum am mai notat aici, locul de refugiu, oaza în care reveneam să mă odihnesc și să uit de nisipul deșertului vieții mele afective. Asta nu însemna că nu încercam să-i turbur, cum făcusem acum relatîndu-i lui Ciceo strania comportare a luminii în aparatele de experiență, fără să fiu însă inițiat, ca un fizician, în acest fenomen. Speculațiile îmi aparțineau.

VI

"Da, Lavinia. zisei. Dumnezeu e illogic și acauzal. S-a spus asta timp de două mii de ani (avem dovezi destule, de pildă, așa-zisa lui dreptate, sau flagrantele lui nedreptați; Abraham căruia îi cere să-și jertfească fiul ca să-i dovedească credința e o istorie naivă, de adormit popoarele, în realitate n-a venit nici un înger care să oprească mîna fanaticului, copilul a fost înjunghiat și nu numai o dată în timpul erei noastre și fără ca această jertfă să folosească cuiva), dar l-am și interogat adesea și aceia dintre noi, care se credeau cuprinși de starea de grație, ne-au răspuns totdeauna că nu putem, cu mintea noastră, să pătrundem ceea ce e de nepătruns. Dar acum am început să dăm de urmele lui și ce credeți că a făcut cînd i-am forțat cîteva secrete? A fost *silit* (ăsta e

cuvîntul!) să se *arate*. Cum? Să-ți povestesc, Lavinia..." Și reluai speculația fantezistă despre jocul de-a v-ați ascunselea al luminii. Copiii ascultau și ei curioși acest basm modern din care nu se întruchipa însă nimic care să-i fascineze, că lumina ba apărea, ba dispărea, nici o minune, asta puteau face și ei cu o lanternă... Lavinia, ca și soțul ei, arăta incredulă, dar nu anxioasă. La urma urmei, părea ea să spună, totul poate fi adevărat, dar întrucît ne-ar schimba chestia asta destinul? Tot vom muri! Și atunci? "Vă amintiți vilva pe care a produs-o descoperirea radiumului? reluai eu. A fost după aceea studiat și ce s-a aflat în legătură cu radioactivitatea sa intensă? Întîi că atomii săi se dezintegrează într-o manieră foarte ciudată, deși nucleele sînt absolut identice, unele explodează, altele nu. Conform cărei determinări? Am putea fi tentați să emitem ipoteza că între cele două nuclee ar exista o deosebire pe care noi n-o observăm, dar alte cercetări au silit pe fizicieni să admită ipoteza indeterminării, manifestată și în alte fenomene, cum ar fi cel al tranziției cuantice. Dar nu asta e atît de frapant în comportarea radiumului radioactiv. I s-a descoperit periodicitatea desintegrării, care, după cum o să vedeți, ne dă de gîndit. Avem în față o astfel de pietricică radioactivă să zicem de două grame. S-a calculat atît de exact timpul desintegrării ei încît s-a înscris cifra 1590 de ani, cînd din două grame mai rămîne unul, pietricica se reduce adică la jumătate. După alți 1590 de ani, se reduce iar la jumătate. Și așa mai departe, după fiecare perioadă, din jumătatea care a mai rămas, se reduce jumătate. Da, dar asta e mereu, pînă la sfîrșitul lumii. Rămîne totdeauna o jumătate care se reduce la jumătate, timp de mii de miliarde de ani înapoi spre haosul infinitului mic. Cercetați, cercetați, parcă ne-ar spune «cineva» cu ironie, că o să vă lămuriți buștean." "Adică acest «cineva» cine ar fi?" zise Lavinia. "Hm! Cineva care «știe»." "Mă îndoiesc, zise Ciceo deodată decis să nu accepte inacceptabilul. De «știut» nu știm decît noi. Astea sînt fenomene din mecanica universului, care oricît de misterioase ar fi, tot fenomene mecanice rămîn. Universul n-a dat pînă acum ceva mai bun decît omul. Restul e un joc orb al energiei, cauzal sau acauzal, din care, e adevărat, am ieșit noi. Cum am ieșit, e interesant de aflat, recunosc, dar parcă..." Și tăcu. "Dar parcă, ridică el glasul, tot mai mare chef am să beau un pahar de vin decît să-mi sparg capul cu... *apeironul!*"

Și îl și bău, cu sete, acel pahar, demonstrativ. Copiii, care știu cînd tatăl are humor, rîdeau. "Așadar, Ciceo, zisei, nu vrei să mergi mai departe." "Nu!" răspunse el cu același glas prin ale cărui modulațiuni copiii discerneau ceva nespus de vesel, încăpăținare infantilă, asemănătoare cu a lor, furie instinctivă împotriva agresiunii acestui *apeiron*. "Nu, repetă el, fiindcă și așa, în ceea ce mă privește, sînt furios pe savanți că m-au silit să aflu că cerul nu e mai înalt de două-trei sute de kilometri. Eram mult mai fericit cînd credeam că e fără limite, decît eram cînd știu că e doar o pojghiță și dincolo de el, vidul, un întuneric încărcat de porcării mortale, iradiații care ar ucide într-o clipă pe oricine ar încerca să intre în el. Ce-am aflat? Că sîntem prizonieri într-un ocean de gaze. Parcă mă și sufoc cînd mă gîndesc, în timp ce înainte mintea îmi zbura fără hotar și cerul era lăcașul minunilor." "Ești un om de tip medieval, zisei, refuzi să accepți că pămîntul se mișcă." "Da, știu, Galilei, *eppur si muove*, pînă la urmă o să-mi spui, Petrini, că vreau să ne retragem prin păduri, să bem lapte

de iapă și să ne radem cu o bucată de coasă. Vreau doar să spun un lucru simplu, că aflînd că cerul care mi-a încîntat copilăria nu mai e același, nici eu n-am mai rămas același, în timp ce bunica stătea și se uita la el ceasuri întregi în șezlongul ei, fericită. Iar eu gîndesc, chiar cînd e albastru ca peruzeaua: e frumos, dar dincolo de el e un întuneric de smoală. Iadul!" "De ce, zisei, e firmamentul. Orion, o catedrală de lumină, Calea Lactee..." "Da, galaxiile, niște melci, despre care ni se spune acum că fug unele de altele cu mare viteză... Încotro dracu fug? Cică universul e în expansiune." "Ai vrea să fie fix?" "Bineînțeles! Adică să fie în mișcare fixă, cum e soarele și planetele. Asta mai merge! Sau cum sînt norii, care se mișcă, dar nu dispar, nu sînt în «expansiune». Cred că savanții ăștia s-au țicnit la cap. Am auzit de unul care a vrut să pună *Totul* într-o ecuație. Să arate că un măr din care tai felii e cît pămîntul. Un polonez! Pînă la urmă a înnebunit! ăștia totdeauna au vrut să arate că sînt mai grozavi decît alții, au format o dietă în care orice deputat putea avea drept de veto asupra majorității. Și atunci inamicul a găsit un trădător care a zis veto și le-a invadat țara. "Da, zise Lavinia, lui nu-i plac chestiile astea! Într-o zi am găsit la Consignația un binoclu mare de cîmp, nu vroiam să-l cumpăr, dar m-am uitat prin el și l-am luat. Îți aducea o casă de la un kilometru chiar sub nas, vedeai prin fereastră ce fac oamenii în ea ca și cînd ai fi fost cu ei în odaie. Și într-o seară m-am uitat cu el la lună și l-am strigat: Ștefane, vino să vezi luna de-aproape, e extraordinar. Dar el: nu vreau să văd luna de-aproape. Dar de ce? Așa! Las-o acolo, unde e... să stea acolo unde-o știu eu! Și n-a vrut, dar copiii mureau de curiozitate..." "Da, zisei, a spus adineauri ceva foarte adevărat, că omul nu mai e același după ce descoperă ceva. Asta într-adevăr ne poate neliniști: dacă nu mai e același, e în bine sau în rău? Înainte omul era mai mult un aventurier în căutarea fericirii, astăzi a devenit un aventurier în spirit, vrea neapărat să afle, cu mijloacele științei și nu prin pură speculație filozofică, cine e, ca să poată ști ce-o să devină. Dar deja această aventură ne costă, - o insecuritate mai mare, pe care nimic n-o compensează, fiindcă marile puteri au pus mîna pe acele descoperiri ale savanților, cu ajutorul cărora își pot nimici adversarul în cîteva minute. Cu această perspectivă, e clar că nu mai putem contempla, fermecați, Orionul. Dar nu mai putem da înapoi, e prea tîrziu! Unii spun asta cu exaltare: nimeni nu mai poate da înapoi roata istoriei, incluzînd în asta și progresul științelor, o binefacere! Da, dar și o neliniște mai mare. Cum o să ieșim din această aventură fără precedent, chiar în ipoteza că omenirea va ști să înlătore amenințarea bombei cu hidrogen? Vreau să spun, în afara pasiunii de a cerceta, ce ne mai place să facem? Fiindcă tocmai ascultam astăzi la radio un fel de prelegere, pe care individul o ținea cu aerul cel mai firesc din lume că spune ceva util și rațional: cum să ne organizăm timpul liber! Fără să-și dea seama că farmecul timpului liber tocmai în asta constă, să nu-l organizezi, fiindcă din clipa aceea a încetat să mai fie liber. Timp liber înseamnă să faci ce vrei, adică să dai curs în voie oricărei tentații, fără sentimentul de culpabilitate că în felul acesta îl pierzi, acel timp. Sigur că în timpul tău liber poți organiza, să zicem, o excursie, dar numai dacă ai chef. Ai zice că nici nu merită să iei în seamă asemenea prostie, dar sînt și oameni care după orele de muncă nu simt bucuria disponibilității, ci un fel de vid, cu atracție spre ceea ce

<«organizează» alții, aranjamente, întâlniri undeva, și tocmai lor li se adresa individul de la radio, în loc să-i lase în pace să descopere singuri ceea ce i-ar încînta să facă. Ideea din subtext era, desigur, grijulie, nu cumva omul fără timp liber organizat să facă vreo prostie, să agațe vreo fată pe stradă, să se îmbete sau să facă scandal. Aici e temerea: perfecta organizare a vieții omului de mîine, cu diminuarea puterii imaginative și dispariția artelor. De pe acum muzica simfonică a părăsit armonia și excelează în disarmonie, producînd asupra ascultătorului nu vechea magie, ci o turburare nervoasă depistată de medici drept nocivă, iar pictura a căzut în decorativ. Chagall, Picasso, Chirico, Dali sînt ultimii mari pictori, iar sculptura s-a abstractizat și ea, în căutarea «esențelor». Desigur, esența formelor poate ispiti, dar în practică ele se confundă, un cap de femeie reprezentat printr-un ou ne duce cu gîndul și la un ou, reprezentat printr-o femeie. N-ar fi rău dacă am gîndi: femeia e un ou, dar o găină e mai degrabă un ou decît o femeie și încă acest arbitrar al esențelor ne-ar deranja cel mai puțin dacă n-am gîndi: prostia asta poate s-o facă și un copil! - ceea ce a și dus la admirația mîzgăliturilor copiilor și a artei primitive." "Ba să spun drept, mie îmi place arta primitivă, zise Lavinia. Mă amuză, dimpotrivă, are multă imaginație." "Drept să-ți spun, zisei, nu știi ce să-ți răspund, dar dacă mă pui la ambiție îți fac și eu, din lemn, un vrăjitor african de care poți să te și sperii, nu numai să te amuzi. Dar dacă mă pui chiar să imit, cu modelul alături, un Moise de Michelangelo, îți declar că nu pot oricît m-ași strădui, după cum nici o frază mozartiană, în timp ce o simfonie modernă m-ar ispiti, fiindcă sunetele ei nu exprimă nici un mister, adică nici o coerență..." "Poate că n-o sesizăm noi?! zise Lavinia. Pe primăvară eram la București într-o sîmbătă și ne-a invitat o cunoștință la un concert în care se cînta pentru întîia oară la noi ceva de Enescu." "*Dixtuorul*", zise Ciceo. "Da, ceva cu suflători, dar parcă nu erau nici flaute, nici clarinete, un fel de bețe. Dar nu erau nici fluiere, fiindcă se sufla în ele dintr-o parte. Dirija Silvestri. Ti-ti, ti, fi, fi, fi, su-șu-sum fi, fi, fi, n-am înțeles nimic, da' nu numai eu, nici n-a durat cîteva minute și totul s-a terminat. Sala, gheață! Nici un fel de aplauze, o tăcere neobișnuită la noi, unde se aplaudă atît de ușor. N-aveai ce să înțelegi, fiindcă îndată ce suflătorii ai fi zis că voiau să închege o melodie, cum spui tu, cît de cît coerentă, dirijorul o rețea brusc și iar o lua de la cap cu și-su-su și fi-fi-fi! Și atunci se întoarce Silvestri spre sală, era la Ateneu, și zice: domnilor, e o piesă grea, deosebit de bogată și dificilă, permiteți-mi s-o mai cîntăm o dată. Și a cîntat-o! Același lucru, oricît ai fi fost de atent și tot nu puteai să distingi vreo temă melodică. S-a aplaudat ici-colo. În pauză, puțină jenă printre melomani. Văd că vine spre noi cunoștința care ne invitase, era cu nevasta, aveau locuri în altă parte. «Ei, zice el asudat, roșu la față. V-a plăcut?» «Nu», zic eu. «Nu v-a plăcut, sau n-ați înțeles?» «Am înțeles perfect, zice Ștefan, dar nu ne-a plăcut!» «Da?! spune cunoștința noastră. Mie și-acum îmi bate inima!» Și își făcea vînt cu batista, atît de turburat era. Așa că vezi!" "Lavinia, am o bănuială, zisei surîzînd. Nu cumva cunoștința voastră era compozitor?" "Nu știu, era compozitor, Ștefane?" "Da, zise Ciceo, un tînăr compozitor." "E normal! zisei. Între ei, compozitori, pictori și chiar romancieri, se înțeleg perfect. Nu mai fac artă pentru marele public, ci numai pentru ei înșiși." "Totuși Enescu e mare,

zise Lavinia, și nu numai în *Rapsodii*. Și poate că într-o zi o să ne placă și *Diztuorul*." "Nu zic că și mie îmi place *Pasărea de foc* a lui Stravinski, dar n-ași lua-o cu mine într-o insulă, pe un disc, dintre cele zece care m-ar constrînge ipoteza unui exil", răspunsei.

"Apropos, zise Ciceo, ai mai fost pe la București? Și fiindcă nu răspunsei îndată, copii, zise, gata, la culcare." Nu întîrziară să se ridice decît atît cît să arate că nu se supun ei numai la *un* singur îndemn. Trebuia să vie un al doilea, apoi o amenințare, apoi întîrziatul în sărutări care trebuiau să fie atît de tandre și insistente încît Ciceo, dar mai ales Lavinia să-și iasă ușor din pepeni: haide, dragă, ajunge odată, și le smulgea brațele strîns încolăcite de gîtul ei și le ardea una la fund, chiar scoasă de-a binelea din sărite. Fetița și băiatul o ștergeau chicotind...

VII

Erau excedați de dragostea copiilor în timp ce eu trebuia să îndur în fiecare seară arsura unui gînd care mă făcea să-mi imaginez pînă la halucinație o scenă ale cărei detalii îmi alungau somnul și îmi făceau sufletul prizonier fără scăpare: Silvia mea stătea la masă cu un străin și trebuia să vadă apoi cum e dusă la culcare și mama ei se retrăgea în dormitor cu acel străin. Astfel, singurică, fetița mea trebuia să adoarmă de fiecare dată cu o nedumerire în sufletul ei inocent: unde e tata? Și mama, ce face ea acolo cu omul ăla și nu doarme cu mine? Cum se apăra ea de această nedumerire? Putea ea apoi, în timpul zilei, să mai fie veselă și încrezătoare? Mai putea ea surîde? Tandrețea ei spontană mai putea țîșni? Și să se adreseze cui? Tatăl nu era aproape și venea s-o vadă doar duminica, iar pe mama trebuia s-o vadă cum îi servea acelui om ceaiul, dimineața, cum se gătea apoi să plece de-acasă și pleca împreună cu el cu mașina, pentru ca la întoarcere să-i pună supă în farfurie, să stea de vorbă cu el, nu mai terminau de vorbit! "Da, îmi mărturisea ea, ci vorbesc, ci nu mai termină, ci cu atîta vorbă!" și alteori seara să se gătească "se gătește mama, se uită în oglindă, ci nu mai termină ci, ci cu atîta gătit" și s-o lase singură. să se ducă la "o recepție". "Des?" "Nu prea des, ta-taaa, dar..." "Dar ce?" Nu mai știa ce vruse să spună cu acel dar..." "Dar mama te iubește, se poartă frumos cu tine!" "Da, dar..." "Ei, ce mai e?" "Se ceartă cu Mircea..." Va să zică așa îi spunea ea acelui Mircea, pe nume! Adevărat, cum i-ar fi putut spune: tată în nici un caz, domnul nu, dar nici nenea! "Ei și? Se întîmplă să se mai și certe lumea..." "Da, ta-taaa, dar, ci nu mai termină cu atîta certat..." "Chiar?" Nu răspundea. Era clar, nu se certau des, nu se duceau des la recepții, dar atunci cînd se certau și se duceau la recepții erau împreună și pe ea o uitau.

În acele ore, bune sau rele, mama nu mai era a ei. Și nu mai era a ei nici cînd o duceau la culcare și ei doi rămîneau singuri. "Tata se gîndește la tine tot timpul, îi spuneam, și cînd o să te faci mai mare o să poți veni la mine și să stăm tot timpul împreună." Atît, nu riscam să-i spun să vie de pe acum, s-ar fi putut să n-o mai vîd niciodată, căci timpul cînd ea ar fi ajuns la vîrsta să op-

teze era incomensurabil, și ruptă de mine atîția ani s-ar fi înstrăinat de mine și opțiunea ar fi fost cu totul nesigură. "Să nu-i spui mamei ce vorbim noi! E un secret al nostru. Vom fi numai noi doi, tata nu se mai însoară." "Ta-taaa, dar de ce nu vii și tu mai des?" "Eu stau departe, mi-e greu să viu." "Păi ia trenul!" "Iau eu trenul, dar am serviciu și nu pot lipsi decît duminica."

Ne plimbam prin oraș, ca mai înainte, dar un alt oraș, cu mari bulevarde și cu o nesfîrșită mulțime de oameni pe străzi. Trecuse mult timp pînă să mă liniștesc, pînă să-mi dau seama că nu mai era nimic de făcut, sufletul Silviei era deja scindat, tata rămăsese el ta-taaa, dar cu mama se întimplase ceva, n-o iubea numai pe ea, ci și pe Mircea, care și el se purta frumos cu ea, dar... Ascundea multe acest dar, însă am înțeles că mica ei ființă se apăra bine, era veselă, mînca și dormea bine și încetul cu încetul se blindase împotriva a ceea ce la început o nedumerise, ca nu mai putea să se încreadă în întregime în dragostea mamei, se îndepărta de ea, încolțeau în inima ei singurătatea și independența, sentimente premature, dar nu apăsătoare, ba chiar îi plăceau, începuse să fie obraznică și încăpățînată, își retrăgea și ea afecțiunea pentru mama exact în măsura în care mama și-o retrăgea pentru a i-o dăruii lui Mircea, exasperînd-o pe Matilda, iar acel minus din viața ei zilnică, tata, n-o făcea să sufere, dimpotrivă, ai fi zis că îi părea bine, iar împrejurarea că erau trei care se ocupau de ea îi sporea sentimentul de independență și libertate. Totul era în faza inocenței. Dar ce-o să se întîmple mai tîrziu? Și iar mi se strîngea inima: dacă în sufletul acestui copil, silit să afle de timpuriu prea multe, nu va apărea ceva dur împotriva oamenilor, cinismul, ironia necruțătoare, neîncrederea în fidelitate și răceala în iubire?! Și mă străduii multă vreme s-o vorbesc de bine pe mama ei, s-o asigur că numai pe ea o iubește, că și Mircea e un om bun. "Ci, ci tata, Mircea are doi băieți mari, ci sînt studenți în Anglia... Ci dacă și eu o să învăț bine, ci mă trimite și pe mine în Anglia!" "I-auzi! Mai e pînă atunci. Pînă atunci ori moare măgarul, ori piere samarul." "Ci nu înțeleg!" "Ci mi-e greu să-ți explic!" Vrusesem să-i spun că pînă atunci ori nu va mai fi în situația s-o poată trimite și pe ea în Anglia, ori se va despărți mama ei de el și-o să fim iarăși împreună.

Gîndisem cîțva timp acest lucru, fără să mă bizui la început pe vreo certitudine, în afara faptului că surprinsesem adesea o nostalgie pe chipul Matildei. Odată despărțiți, ura ei împotriva mea se stînsese și urmase o tăcere asemeni unei vetre în cîmp care a devenit deodată cenușă și asupra căruia s-au lăsat, misterioase, dar nu moarte, marile tăceri ale haosului, lumea străină de efemerele noastre patimi, cerul înstelat, noaptea vie cu adierile ei de vînt foșnind prin ierburi, în mijlocul căroră numai omul poate fi împăcat, gîndind: să uiți totul, să nu uiți nimic și să nu-ți pese. El singur poate purta în suflet pacea, conflictul, nepăsarea, liniștea, sbîrlirea, pieirea, dispariția cu obrazul lipit de mama lui, pămîntul, pe suprafața căruia strîngînd în mîini bulgării, poate muri rînjind cu sfidare sau cu dragoste care să-l facă din ticălos, frate al tuturor extincțiilor. Matilda se pomenise silită să se gîndească singură (adică fără mine) la ceea ce făcuse. Chiar la prima mea vizită, după șase luni (fiindcă îmi era insuportabil gîndul să-i mai văd vreodată chipul), o găsisem veselă și cu priviri care se fixau asupra mea ca odinioară, fără să se sinchisească de

bărbatul ei care era de față, ca într-un joc ce reedita parcă în mod straniu situația în care ne aflam noi doi când ea era măritată cu Petrică.

Până ce într-o zi îmi dădui seama că nu mă iluzionam. Mă primi ca altădată în orele ei de mare expansiune a sufletului și chiar reedita într-un anume fel scena de pe vârful dealului cu Petrică. Desigur, soțul ei nu se urcă în vreun copac, ci își păstra o impenetrabilă și calmă figură. "Tu ai luat masa undeva?" mă întrebă. "Nu", zisei, deși mîncasem. "Nici noi. Mircea abia a venit" (de unde venise? Era duminică, a, da, ștabii ăștia sînt adesea chemați nu numai duminica, ci și la miezul nopții!). Mă invită deci la masă și acceptai.

Silvia însă avu o comportare neliniștitoare, în timpul mesei începu să se joace cu lingura în supă, să se fiție pe scaun, să clefăie interminabil carnea în gură și să arate o surzenie totală față de amenințările mamei. Surprinsă, scoasă din sărite, pînă la urmă, Matilda o plesni, dar Silvia nu se turbură cîtuși de puțin, vărsă paharul cu apă pe masă și expresia de impertinență de pe chipul ei nu se șterse. "Ce e cu fata asta? exclamă Matilda uluită, e din zi în zi mai obraznică. Victor, ia urecheaz-o tu nițel, o fi crezînd că dacă ești tu cu ea, o să-i iei apărarea." "Silvia, zisei, ce e prostia asta? Ai șase ani, nu mai ai patru, ești fată mare!" Și o luai în brațe de pe scaun și o pusei pe genunchi, dar corpul ei era țepăn, expresia de înstrăinare, nu-și mai lipi cu tandrețe capul de obrazul meu. Da, copilul nu mai era cu totul inocent, era clar că simțise nefirescul invitației maică-sii și nu-și putuse exprima prin cuvinte desacordul: îl exprimase însă în felul ei. "Bine atunci, eu am plecat, zisei, dacă nu-ți place să stai cu mine la masă". Nu era un reproș, și nici nu-i spusese aceste cuvinte ca să-i sugerez vreo mîhnire din parte-mi, scontînd un regret din partea ei. Încă de la această vîrstă apar în noi stări psihice foarte coerente și de mare inerție, nu pot fi deplasate nici prin vorbe, nici prin amenințări și nici prin pedepse. Mîhnire însă simțeam și într-adevăr trebuia să plec dacă nu vroiam să-i fac ei și mai mare rău. Avea dreptate, locul meu nu era acolo, micul ei suflet nu accepta amestecul, ca și cînd, cunoscînd-o bine pe maică-sa cu antenele instinctului, ar fi intuit *eroarea* în care ne-ar fi atras pe toți într-un joc în care ea refuza să intre.

"Mergi cu mine la plimbare?" o întrebai ridicîndu-mă. Dădu din cap scurt cu privirea imobilă: nu! Nici nu trebuia s-o întreb, era clar că nu putea atunci să mă ierte pentru că acceptasem să iau masa cu maică-sa și cu Mircea. "Victor, zise Matilda, merg eu la plimbare, am să-ți spun ceva!" Silvia se însenină cînd auzi și deodată îmi surîse: "Pa, tata, ci cînd mai vii?" O luai iar în brațe, o

sărutai, spusei bună ziua lui Mircea și o așteptai apoi pe Matilda în stradă.

Știam că n-avea nimic să-mi spună și dacă avea nu acum îmi va spune, vroia doar să-și dea seama pentru început dacă mai puteam comunica. Nu greșeam, ne plimbarăm vreo două ore și într-adevăr nu-mi destăinui nimic. Schimbaserăm însă mii de cuvinte, aproape în șoaptă, cuvinte incolore, ca niște etichete pe sticle goale, care nu se mai ciocneau între ele, nu mai scoteau scînteii ca altădată, ci ne picurau doar o mare liniște în inimă, o mare destindere și o vagă, o nedefinită și lipsită de temeii speranță. Dacă o mai iubesc. Desigur, îi spusei. Ca și la început. Da, și ea simțea același lucru. Se

mira cum de-am ajuns noi aici. "O fi vreun blestem", zisei. "Și eu m-am gândit, zise. Să-ți spun un secret: nu-l iubesc pe Mircea." "Știu că nu-l iubești!" "Dar mă iubește el ca un nebun!" "Da, știu că te iubește ca un nebun!" "Lucru pe care nu l-am simțit la tine decât la început." "Nu l-ai simțit nici la început, ți s-a părut." "Nu-nu! Altfel nu-l lăsam pe Petrică." "Da, ai greșit că l-ai lăsat! Mi-ai spus-o de atâtea ori." "Nu, vroiam un copil și am avut bănuiala că Petrică, cu boala lui, nu putea să mi-l dea." "Mai bine, putea ieși un copil cu ereditate încărcată." "Nu, m-am interesat, boala asta nu e ereditară." "Parcă poate cineva să știe cu precizie totală ce e ereditar și ce nu e! Deci am dreptate, m-ai iubit cu premeditare, ca să faci un copil." "Și eu! Te-am iubit, dar n-a lipsit și premeditarea." "Nu, nu m-ai iubit deloc și asta s-a văzut îndată ce ne-am căsătorit." "Să-ți spun un secret!" "Încă unul?" "Da, eu nu pot să iubesc!" "Știu că nu poți să iubești. Dar îți ieși din fire când celălalt încetează și el să te mai iubească." "Da, îmi ies din fire, nu pot să trăiesc fără să fiu iubită!" "Mare descoperire! Cine poate trăi fără să fie iubit?" "Tu, de pildă, n-ai nevoie și tu știi asta și am început să te urăsc când am descoperit acest lucru." "Da, fiindcă am rămas la părerea că rolul femeii e să iubească și să întrețină flacăra iubirii, de-aia i-a dat natura frumusețe și farmec." "Și al bărbatului? El ce rol are?" "S-o ocrotească! De-aia e înzestrat cu forță și echilibru." "Da, vezi, nu ne-am înțeles!" "Nu există înțelegere!" "Nu?" "Nu!" "Atunci ce există?" "Există iubire, acolo unde ea se naște, există și înțelegere. Sînt legate. Desigur, nu lua asta în sens absolut, nu totdeauna unde există iubire există și înțelegere. Spun doar că e greu de conceput că doi oameni care nu se iubesc se pot înțelege. Tolstoi se întreba: ce-i ține pe oameni în viață? Răspunsul cred că e al lui, nu al meu: iubirea. Asta în mod absolut și nu neapărat doar în sens creștinesc și nu exclusiv între sexe. Poți, de pildă, iubi omenirea, sau natura, sau doar copiii, sau animalele, fiindcă fără iubirea de ceva am redeveni fiare. Sau și mai rău, am ajunge să ne iubim doar pe noi înșine, devenind monștri. Nu e adevărat că tu nu poți iubi, fiindcă altfel n-ai mai da naștere la iubire în altul. Ar însemna că te iubești mult pe tine, lucru respingător, care nu poate atrage decât tot pe un ins respingător. Or nici primul tău bărbat, nici Petrică, nici eu și nici acest Mircea nu sîntem inși respingători." "Toți ceilalți da, nu sînt, dar tu ești." "Da, se poate ca tu să nu fi văzut în mine decât ceea ce am respingător. Toți avem în noi ceva care stîrnește repulsia, dar nu uita că și virtutea (vorbesc de cea adevărată) poate fi respingătoare pentru un ticălos." "Deci eu sînt o ticăloasă!" "Da, cam ești!" "Și totuși mi-ai spus că mă iubești încă! Iubești o ticăloasă?" "Iubești un ins respingător?" "Da, cu speranța să-l schimb!" "Nu s-ar zice că ai avut vreodată în suflet speranța! Sau mai bine zis ai vrut să mă schimbi prin distrugere, prin anihilare!" "Ha-ha! Ai văzut tu destul în tine un om a cărui trufie nemăsurată pretindea să i se ridice în fiecare zi cîte o statuie." "V-ați emancipat și iată ce iese din voi!" "Da, nu mai vrem să vă gîdilăm la tălpi." "Călătorie sprîncenată spre ținta voastră, visul uitat al matriarhatului. Oamenii de știință au descoperit că sînteți mai vitale decât noi și o luați în serios. Vitale, da, dar nu în spirit, unde produceți numai dezordine." "Și voi nu produceți. Războaiele le facem noi!" "Războaiele le face Dumnezeu și se clocesc și în ura dintre bărbat și femeie."

Matilda căscă îndelung și cu mare voieșie. "Mă dor picioarele, zise, hai să intrăm undeva și să bem o cafea, continuăm acolo!... Orice ași fi crezut, zise ea apoi după ce intrarăm într-un mic bar și ne așezarăm, că poți să ajungi, afară de contabil." "N-am ajuns, zisei, fiindcă n-o să rămîn contabil *jusqu'à la fin de mes jours.*" "Tot mai sperii?" "Nu sper, sînt sigur!" "Dacă ai accepta ca Mircea să se ocupe de cazul tău, ar fi atît de simplu și. n-ai mai sta în acest post nici măcar o săptămînă. Situația nu mai e aceeași ca acum cinci ani!" "Hai sictir!" "Asta e o prostie! Între oameni civilizați lucrurile astea se aranjează. Oricît am vrea noi să credem că sîntem despărțiți, în realitate nu sîntem și nu putem fi total despărțiți. Chiar dacă n-ar exista Silvia. Fosta soție își ajută fostul soț, fostul soț o ajută și el pe ea, actualul soț îl ajută și el pe fostul soț... E normal! Iubesc amîndoi aceeași femeie... (Mi-ai spus că mă iubești ca la început!) Dar cînd mai există și un copil?" "Aha, de-aia m-ai invitat tu la masă! Formăm aceeași familie?" "Nu fi prost! Vreau să spun că avem interese comune! Nu ți-ar plăcea ca Silvia să știe că tatăl ei e profesor universitar?" "Ba da, dar Silvia va afla și cui datorez eu această favoare, lucru care mi se pare scabros! Prefer să știe că voi fi iar universitar prin propriile mele eforturi!" "Dar Silvia nu va ști niciodată!" "Întii că va ști, fiindcă îți ghicesc gîndul: pace și armonie între noi trei, lucru imposibil, fiindcă nu se poate uita că acest ștab mi-a luat copilul, în timp ce știa că el mai avea doi. Și pe urmă chiar dacă Silvia nu va ști că Mircea m-a ajutat, o să știu eu, și asta îmi face scîrbă! Mai bine și-ar fi făcut altă dată datoria și nu m-ar fi lăsat să fiu condamnat. M-a lăsat! Și în timp ce eu eram la ocnă, pregătea terenul să-mi ia copilul." "Nu el ți l-a luat, ci eu!" "Și asta crezi că se poate uita?" "Am să repar această greșală cum o să pot. O să ți-o trimit pe Silvia în vacanțe de cîte ori o să vrei, și cînd o să se facă mare nu va mai fi problema că fetița ți-a fost luată. Pe urmă tu o să te căsătorești și o să ai copiii tăi, ești în plină tinerețe, n-o să-mi spui că o să te resemnezi și n-o să-ți refaci viața!" Așadar, asta era explicația stării ei de spirit, totuși vrusese într-adevăr să-mi spună ceva ieșind cu mine la plimbare. Ce nu mergea?! Ce primejdie simțise că o amenință? Nu era o enigmă, Silvia se îndepărta de ea, fie că își descoperea tatăl, deși se spune că asta vine mai tîrziu, fie că o făcea de pe acum să plătească, ghicindu-i în mod obscur vinovăția de a fi adus între noi un străin. Deci nici întrebările dacă o mai iubesc nu fuseseră atît de goale. O ispitii: "Consider viața mea refăcută, nu mă interesează să mai trăiesc de-aici înainte cu o femeie în aceeași casă. Dar cu ea? Acest lucru nu-l afirmi. Își aprinse o țigare și gîndii că mîinile îi tremurau, dar nu un tremur perceptibil, mai degrabă o anume disarmonie în mișcările degetelor. Ce bizar, credeam că m-am despărțit de ea definitiv și iată că a fost suficient ca Matilda să se apropie iar de mine, chiar în acest fel care nu mă îndreptătea cu nimic să-mi fac iluzii, ca să uit tot ceea ce îmi făcuse și să-i sugerez, prin declarația mea, că voi trăi singur, că oricînd se poate întoarce. Chiar doream această întoarcere? Desigur, însă în condiții ideale: să revină la starea ei de dinaintea căsătoriei noastre, lucru care nu mi se părea imposibil, atît de încredințat eram că mă iubise cu adevărat, în cei doi ani, că eu rămăsesem același și că schimbarea ei ulterioară era inexplicabilă, străină de ea, nefirească, asemeni unei maladii misterioase de care, după divorțul nostru, se vindecase.

"Bine, îmi spuse, o să trăiești singur în casă, deși eu nu cred fiindcă nu te-ai desprins de tot de mine și nu poți iubi pe cineva cu rămășițele alteia în suflet, dar ce te împiedică să accepți propunerea mea? Crezi că e un rău mai mare să te lași ajutat, decît să aduni cifre și să faci bilanțuri contabile opt ore pe zi, tu care arzi de dorința de a avea iarăși în față studenți, și să le vorbești despre ceea ce te pasionează? Lasă vanitatea deoparte, fă o separație între trecut și viitor și raționează: de fapt cine m-a dat pe mine afară din Universitate? În ultima instanță factorul politic, reprezentat printr-un anume Mircea, care din lașitate, așa și pe dincolo, poți să-i spui cum vrei, a închis ochii cînd trebuia să-i deschidă... Repet, ești îndreptățit să-l judeci cum vrei, fiindcă oricum ai dreptate!... Ei bine, acum, același om vrea să-și îndrepte greșeala, atît cît se poate, fiindcă anii de pușcărie nu mai poate nimeni să ți-i dea înapoi, înțelegi? *Nu te ajută*, îndreaptă o greșeală." "Ai vorbit tu cu el!", "Nu, zise Matilda hotărîtă, dar sînt sigură că poate și vrea s-o facă." "Deci, zisei, să-i ofer eu lui și ție o mai liniștită conștiință." "Nu fi naiv, crezi că atît el cît și alții se perpelesc în somn fiindcă ar avea ceva pe conștiință? Politica abstractizează faptele și le înlănțuie de la cauză la efect, asta s-a întîmplat pentru că altceva s-a întîmplat mai înainte și o să se mai întîmple cît timp oamenii vor trăi pe pămînt: toți sîntem vinovați, nimeni nu e vinovat. Pînă va apărea acea societate ideală în care fiecare vom plăti prompt pentru erorile noastre, o să mai curgă apă pe Dunăre, acum nici măcar dacă moare unul nu e oportun să-i răscolim erorile, fiindcă asta ar duce la descoperirea altor erori și asta la altele!... Ajungem departe! Și cine ar garanta că nu se vor produce astfel reacții imprevizibile, care ar stîrni nenorociri și mai mari, pe o scară chiar catastrofală." "Așa gîndește el?" Da, așa gîndește. Și tu reacționezi ca și cînd n-am trăi într-o lume *dată* (nu cea mai bună, acum, dintre lumi, totuși dată, cu realitățile și legile ei brutale), tu gîndești mereu că există chiar acum posibilitatea unei lumi ideale și îi judeci pe oameni după această viziune a ta utopică." "Da, așa este, așa reacționez, dar instinctiv și nu rațional, fiindcă așa simte ființa mea că poate exista în armonie cu ea însăși. Rațional ai, adică acest Mircea, are dreptate, fiindcă altfel ar trebui să nu mai fie ceea ce este, asta e soarta lui, pe care și-a asumat-o și chiar dacă, să zicem, ar fi judecat și condamnat, el n-ar recunoaște că a trăit în eroare. *Nu erau erorile lui!* Sau aceste erori s-au născut din altele, mai mari, consecințe ale determinărilor politice, geografice și istorice, cu rădăcini extinse și adînci și foarte îndepărtate. Iar aspirația lui, a acestui Mircea, este să ne însușim și noi ca indivizi ceea ce și-a însușit el și alții ca exponenți. Da, se face, poporul e înțelegător în totalitatea lui, el are o filozofie pe care o exprimă și cel mai umil individ anonim: *asta e situația!* Filozofia acceptării prin înțelegere. Chiar îl auzi pe cîte unul: ce era să fac, dragă, asta e situația! Așa gîndesc și eu rațional. Și totuși nu înțeleg, adică nu pot să-mi asum greșelile altuia, deși le înțeleg sau mai bine zis mi le explic. Mi-ar fi ușor s-o fac, dar instinctiv mă dau înapoi, fiindcă ar însemna, prin înțelegerea mea, să-mi dau girul pentru noi erori. Cine îmi garantează, ce forță, ce mecanism social constituit și eficace, că odată ce îmi dau girul (odată! într-o situație grea, excepțională) nu vom face apoi noi abuzuri de puterea și situația în care sîntem puși chiar și fără situații unice, dificile, *date*? Nu-mi

garantează nimeni, fiindcă *legea* nu e încă zeiță, în această inevitabilă și dureroasă perioadă de tranziție. Singură ai spus că *nu e oportun* să judecăm chiar *toate* erorile. O să-mi răspunzi că asta nu e ceva nou în lume, de acord, sînt tot atît de filozof ca și acest Mircea, dar eu îmi asum alt destin și nu pot fi (nu din virtute, ci din neputință) complicele lui sau al oricărui altuia!" "Ce să zic, exclamă Matilda cu ironie, i-ai pedepsit de i-ai omorît!" "Da, știu, Petrică m-a învățat ceva pe vremuri în ale profeției, nu va trece mult și victime și călăi se vor întîlni la același banchet, vor ciocni unii cu alții paharul, vor petrece și se vor strînge reciproc de umeri cu emoția sinceră în suflet că sîntem toți oameni și erorile, de fapt, nu sînt ale noastre, sau sînt ale tuturor. M-ași alătura și eu, sincer vorbesc, la petrecerea aceasta a uitării generale, dacă, hm! Mi-e greu să-ți spun, o să mă mai gîndesc și dacă vă interesează (adică pe tine și pe Mircea) o să vă spun..." "Deci nu vrei!" zise Matilda. "Acum în nici un caz!" "De ce? Lasă teoriile și spune așa, omenește, ce te împiedică!" "A, da! exclamai și eu parcă aducîndu-mi aminte de ceva ca și cînd ași fi fost de acord că pînă atunci mă ținusem de teorii, străine de fapt de adevăratul motiv al reacției mele. În primul rînd, continuai, pentru că lucrez, și lucrez bine, al doilea, sînt informat ce se predă acum la Universitate în materie de filozofie, nu mă interesează. Am spus *acum* fiindcă sînt convins că lucrurile se vor schimba. *Atunci* ași putea chiar să accept ca *domnul* Mircea să îndrepte ceva din eroarea pe care n-a putut să n-o comită față de mine! Vezi ce înțelegător sînt! Nu sînt absurd!" Și izbucnii în rîs!

Mă credeam, ca altădată, soțul ei, puteam rîde și jubila stăpîn, așa-zicînd, pe situație. Reacția ei însă fu de o brutalitate totală și absolută. Atunci, pe loc, nu zise nimic, urmă o tăcere înghețată și străină, ne ridicarăm de la masă și ne despărțirăm. Aparent goală de sens sau dătătoare de liniște, pace adîncă între două inimi înstrăinate, dar care s-au iubit odată, discuția mă lăsă cu un sentiment turbure că eram amenințat fără scăpare. Această întîlnire fusese de mult pregătită, mi se propusese ceva și eu respinsesem orgolios această propunere. Acum mi se păreau ridicole replicile mele, ca și întrebările ei dacă o mai iubeam.

Dădui în cele din urmă din umeri. Dar duminica următoare găsii ușa închisă. Ieși doar, într-o țirziu, servitoarea, care îmi spuse că nu e nimeni acasă, au plecat undeva într-o excursie. Și cîteva duminici primii același răspuns. Înțelesei: n-aveam s-o mai pot vedea pe Silvia. Încercai zadarnic cîteva luni, cei puțin s-o prind la telefon. Cine e acolo? auzeam glasul cînd al Matildei, cînd al celui Mircea, cînd al servitoarei. Matilda și soțul ei îmi închideau telefonul fără un cuvînt, iar servitoarea avea placa ei: nu sînt acasă, sînt plecați. Încercai nu duminica, ci în zilele lucrătoare, și anume dimineața, cînd știam că ei sînt chiar plecați. Dar servitoarea dădea din cap repetînd aceeași placă. Dar fetița? Unde e fetița? Și ea era plecată. Unde? Nu știa.

"Tot n-ai reușit s-o vezi? zise Lavinia după ce rămăserăm singuri. La urma urmei de ce nu accepti să te ajute și să te întorci la Universitate? Gîndește-te la copil, zău așa, ce poți să faci? Asta e situația!" "Și mie mi s-a întîmplat de multe ori în viață, zisei, să întîlnesc oameni care erau la un pas de izbăvire și mi se părea de neînțeleș de ce nu fac pasul acela. Îmi vine în minte o comparație sau mai degrabă o întrebare: resorturile adînci ale ființei noastre pot fi ele întoarse la infinit? Învîrtim pe-ale ceasului pînă ce simțim că apare o rezistență. Atunci ne oprim. Prima mea bătaie zdravănă am primit-o cînd am întors ceasul lui tata pînă am obținut o mișcare infinită; da, dar ceasul a mai mers doar cîteva ore și pe urmă s-a oprit.

Astfel fac și unii oameni (sau li se face!), nu simt, nu-și dau seama de clipa cînd apare în ei o rezistență: forțează, mai au apoi un timp oarecare iluzia că trăiesc, mîncîncă, dorm, chiar rîd, dar de fapt sînt morți. N-ași putea să spun cu certitudine că chiar ași muri sufletește dacă ași accepta să-i fac pe plac Matildei și acestui Mircea, căruia i se pare că a întemeiat o dinastie și n-ar vrea să figureze în arborele ei genealogic numele unui oarecare individ, contabil de meserie, fost soț al alteței-sale Matilda și tată bun al principesei Silvia. Adică cum? Ai divorțat-o pe alteța-sa Matilda de un contabil? Chiar așa? A fost măritată și a făcut copil cu un contabil de la *Oraca*? Hm! Hm! Hm! Nu e bine! A, profesor universitar?! Da! Uitînd că atunci cînd faptul era posibil, cînd am ieșit *afară* și *eu* am cerut acest lucru, m-a dat afară din birou. Nu spun deci că s-ar putea întîmpla ca resorturile mele adînci să fie amenințate acceptînd să colaborez cu acești snobi bizari care au și început să se creadă eterni, dar spun că rezistența pe care o simt e reală și profundă. De ce să risc eu s-o forțez? O să-mi spuneți că nu sînt concesiv, că nu poate fi vorba de ceva grav. Și eu m-am gîndit și am fost la un moment dat gata să le trimit o scrisoare. Da, dar cînd m-am așezat la masă s-o scriu, m-a apucat furia. Știi, hîrtia pe care trebuie să-ți așterni gîndurile... În fine, problema nici măcar nu mai are un caracter acut, fiindcă am reușit duminica trecută s-o vîd pe Silvia și să stau de vorbă cu ea vreo jumătate de ceas," "Ei, tresări Ciceo. Îmi pare bine! Cum ai reușit?"

Și turnă vin în pahare, cu adevărat bucuros că putusem în sfîrșit să-mi vîd copilul. "De acest Mircea nu mă mir, nu e copilul lui, continuă el, deși e de mirare ca un om în toată firea să se preteze la un astfel de joc (Ciceo avea aerul că n-a reținut ideea mea cu snobismul acestui șef), dar Matilda, cum poate ea să-și pună problema că Silvia s-ar simți înjosită dacă ar spune la școală că tatăl ei este contabil? Parcă așa ne-ai povestit că ți-ar fi spus!". "Nu, nu ea direct, zisei, servitoarea mi-a relatat din ce-a tras ea cu urechea." "Aha, data trecută n-ai precizat. Ia hai să bem, Lavinia..." "Da", zise Lavinia, și se duse să ne pregătească un nou rînd de cafele.

"Snobismul acesta e real? vreau să spun e răsîndit? și nu ți se pare neverosimil să fi apărut atît de rapid în..." zise totuși Ciceo, semn că reflectase asupra supoziției mele. "Răsîndit sub forma asta nu e în nici un caz, zisei, dar există, sîntem aproape toți snobi sub forme atenuate, acceptabile. Avem copii! Crezi că am accepta cu ușurință să-i vedem căsătoriți cu persoane mult inferioare lor socialmente, chiar dacă dragostea ar fi prezentă?" "Ai dreptate,

conveni Ciceo, fiindcă nici n-ar fi bine. Un simplu muncitor, bărbat admirabil, dar fără cultură, s-ar simți prost în anturajul unei soții care ar fi o intelectuală. Dar nu despre asta e vorba, mă refer la snobismul unei categorii prin specificul ei instabilă în ceea ce privește soarta fiecărui membru al ei luat în parte. Cum să te crezi diferit de ceilalți, când într-un fel nu prea ușor previzibil poți fi trimis oricând la *munca de jos*? Ce prostie!" "Nu chiar, zisei, oamenii au avut totdeauna tendința de a se constitui în caste. Numai în Statele Uniie o anumită cantitate de dolari, indiferent cine ești și cum i-ai obținut, vreau să spun indiferent prin ce soi de afacere, te aruncă imediat în casta celor bogați, care datorită pragmatismului ei e lipsită de prejudecăți stupide. Un băiat destoinic și plin de calități e ușor primit în rîndul celor bogați, fiindcă se ghicește în el o forță potențială, adică un priceput viitor om de afaceri și numai rar asta poate să provoace o tragedie *americană*, nu prea specifică." "Te referi la romanul lui Dreiser?" "Cum e cartea asta?", zise Lavinia intrînd cu cafelele. "E bună, zice Ciceo, americanii au simțul epicului, pe care europenii l-au cam fărîmițat." "Da, rîse Lavinia, știu la ce te gîndești, mi-a adus mie o prietenă *Ulysse* de James Joyce, eu nu l-am citit, îl țin de șase luni pe noptieră și n-am trecut de pagina o sută." "E foarte interesant, zise Ciceo, dar mi-e mereu gîndul la titlul pe care i l-a dat, *Ulysse*, de ce i-a spus el așa, când în cartea lui nu se întîmplă nimic." "Cică se întîmplă, zise Lavinia, cutare scenă din Homer e descrisă și aici, dar altfel!" "Ei, *altfelul* ăsta, zise Ciceo, mă scoate din sărite, descrie pe pagini întregi cum eroul ia dimineața un purgativ, se duce la toaletă și simte cum se ușurează... La ce corespunde asta din Homer?" "De ce te încapățînezi s-o citești?" rîse iar Lavinia. "Se spune adesea: vreau să-mi dau seama care din noi doi e un idiot, în cazul de față eu sau irlandezul ăsta?" "Deosebirea ar fi că el e celebru și tu nu ești", zise Lavinia. "Da, conveni Ciceo, știu, există idioți celebri și oameni cu bun-simț anonimi, înseamnă că idioții anonimi au reușit și ei să dea un exponent glorios." "În cazul ăsta ar însemna că *Ulysse* e foarte accesibil idioților." "Logica femeilor, răspunse Ciceo sarcastic, se poate învărti în gol la infinit... E vorba de un anumit gen de idioți dintre cei capabili să citească și nu de idioții care n-au luat niciodată o carte în mînă: culții pervertiți, sătui de vechile valori." "A! făcu Lavinia, dar să știi că ăștia nu sînt idioți." "Bine, nu sînt. Cum să le spun atunci?" "Păi ai zis bine, sătui de vechile valori. Dar să știi că nu sînt nici pervertiți. Uite, de pildă, eu sînt sătulă de oraș, mi-ar plăcea să trăiesc la țară, îmi plac animalele și natura, înseamnă că sînt o orășeancă pervertită?" "Bineînțeles, altfel te-ai fi măritat cu un țăran și te-ai fi ocupat de găini." "Nu sînt numai găini!" "Da, mai sînt și curci, gîște, rațe..." "Bine, rîse Lavinia, admit simplificarea, să revenim la *Ulysse*. Cum tu n-o să admiți niciodată că ești idiot, zi că e el și întoarce-te la Balzac și Tolstoi." "I-am citit, zise Ciceo, vreau ceva nou, modern." "Nu ești consecvent, zise Lavinia, în știință vrei să lăsăm luna acolo unde e, în artă vrei ceva modern. Ei, Joyce e cel mai modern, ce-i faci?" "Păi nu mă las pînă nu-l citesc pe pisălogu-ăsta", zise Ciceo cu o iritare care i-ar fi distrat mult pe copiii lui; știau ei de ce nu vroiau să se ducă la culcare ca de obicei. "Nu e pisălog, intervenii (citisem *Ulysse* încă de pe vremea studenției), Joyce fărîmițează personajele și lucrurile și asta poate să nerveze, el nu mai poate să descrie bătălia de la Austerliz ca Tolstoi, în

schimb, să mă scuze Lavinia, prinde, de pildă, femeia în timpul ciclului ei lunar și ne arată alt câmp de bătălie, nu mai puțin senzațional decât ceea ce vede savantul când pune materia vie sub microscop. E o altă Odisee... așa că n-o să facă nimic, Ciceo, n-o să-ți placă oricât te-ai strădui. Bărbieritul, de pildă, e o chestie, nu mai e un simplu bărbierit... Micul dejun cu rinichi și alte momite durează cât aventura lui Ulisse pe insula Circei, unde oamenii lui sînt transformați în porci..."

Deși Ciceo era relativ sobru în limbaj, de astă dată auzind toate acestea, trase, cu puternic accent ardelenesc, înjurătura prin care trimitem noi pe cineva antipatic la origine... "la mîne-sa, să se întoarcă de-acolo mai bun..." în clipa aceea Lavinia se ridică brusc și se îndreptă decisă spre dormitorul copiilor de unde auzirăm de îndată zdupăituri și chicoteli. "Vă arăt eu vouă", strigă ea și într-adevăr auzirăm apoi palme date și țipete mult exagerate de durere nesinceră, fiindcă oricât ar fi fost de îndesate, palmele mamei demult nu mai aveau asupra lor vreun efect... "Ascultă la ușă, zise Lavinia revenind, du-te tu, dragă, și potolește-i..." "Sînt și ei curioși, zise Ciceo, ce poți să le faci, așa eram și noi..." "Nu, că numai sîmbătă seara îi apucă, zise Lavinia, și numai cînd vii tu pe la noi, mi se adresa, încolo își văd de-ale lor, ba chiar fac și treabă după ce își termină lecțiile, îi trimit la piață, spală vasele..." "Silvia nu e încă la școală?" zise Ciceo. "Tocmai, spusei, a început și ea în anu-ăsta și așa am reușit s-o văd..." "Da, te-apucasei să spui, - ne luarăm cu vorba..." zise Ciceo turnînd iar în pahare. "Doi inși începuseră să mă cunoască în vizitele mele, soldatul din gheretă care făcea de pază la casa ștabului și, cum am spus, servitoarea. Soldatul nu era totdeauna același, dar servitoarea da. O fată stilată, cum se spunea pe vremuri, foarte tînără însă, ai fi zis că avea paisprezece ani. Nu avea chiar paisprezece, ci optsprezece neîmpliniți, mă corectă ea cînd o întrebai. «Și așa frumoasă, îi făcui eu curte, și te-ai hotărît să rămii la meseria asta?» «Parcă eu m-am hotărît?» zise ea mohorîtă. Nu se dădea dusă din fața porții, de unde înțelesei că într-adevăr *ei* nu erau acasă și că ași fi putut s-o fac să mă ajute să-mi văd fetița, îi mărturisii acest lucru. Ea se uită în cu totul altă parte decât la mine, în timp ce îmi șopti să plec și s-o aștept mai încolo, după colț, să n-o vadă soldatul. Se întoarse după o jumătate de oră și ne îndepărtarăm mult de casă pînă ce începu să vorbească. De ce, o întrebam, se hotărîse să se angajeze aici? A silit-o cineva? «Ba nu m-a silit, a venit cineva de la Sfatul Popular și m-a întreat dacă nu vreau să urmez o școală. Ce școală? De menaj, mi-a spus. Nu prea aveam chef, că nu prea am fost bună la școală, dar, fetiço, zice ăla, nu e vorba de carte, dar de ce e vorba, menaj, zise, să înveți să gătești, știi să gătesc, zic, n-am nevoie de școală specială, m-a învățat mama, nu ouă prăjite, zice, și nici cum să faci mămăligă, alte chestii mai complicate, n-o să-ți strice, ai să vezi. M-am gîndit eu: și cît ține? Nu mult. Și pentru ce? Ai să vezi, dacă nu-ți place, te întorci la sapă. Ai mei, zice, du-te, Florico.» Au luat-o cu o mașină și au dus-o la București la acea școală. Nu era singură, erau vreo sută, toate ca și ea, frumoase de picau și tinerele, toate fecioare, au fost întrebate, examinate medical, dacă n-aveau și vreo boală, ele sau părinții lor, dinți stricați sau auzul și vederea slăbite din cine știe ce pricini ereditare. După cursuri au fost repartizate pe la bufeturi închise, la mari

instituții, trimise la recepții să-i ajute pe chelneri, la mare în timpul concediilor prin diferite vile și în cele din urmă pe ea au repartizat-o aici la tovarășul... Nu știa cum să plece, adică de plecat nu putea, ce să facă s-o dea afară... Nu se purtau urît cu ea, de gătit gătea doamna, că îi place să gătească, ea doar o ajuta, avea grijă de toaleta ei, făcea curățenie, ajuta la descărcatul camionetei care le aducea de toate, avea grijă de Silvia, dormea alături de ea într-o odaie și... că de ce a răcit fetița? De unde să știe ea de ce a răcit? Din pricina ta, ai lăsat-o să se desvelească noaptea, ai scos-o în frig și nu i-ai înnodat bine fularul la gît... Te bag la pușcărie! Și uite-așa, de la o vreme, din te miri ce, te bag la pușcărie... Dar de ce să mă bage ea la pușcărie? Am furat ceva, ce crimă am făcut? Vara asta au plecat la mare, pe mine m-au lăsat acasă cu fetița, care făcuse cu o lună înainte hepatită și medicii au spus că analizele nu sînt încă bune și Silviuța n-are voie anul ăsta să meargă la mare. Au plecat, cum ar fi, dimineața, cu mașina. După-masă, așa, se întoarce șoferul, l-a trimis doamna îndărăt să-i aducă nu știu ce bijuterie pe care o uitase din pricina idioatei ăleia, așa mi-a zis, pe care cînd s-o întoarce o s-o trimită neapărat drept la pușcărie. Adică pe mine! Da' de ce sînt idioată, îi spun și eu șoferului, de bijuterii nu mi-a spus nimic, singură și le-a ales și a plecat cu ele. Grija ta era să-i aduci aminte, zise șoferul, acum eu trebuie să mă întorc iar la mare, că le vrea neapărat în seara asta și pe urmă iar să fac un drum îndărăt, că nu vrea să mă cazeze pînă mîine dimineață, asta înseamnă că trebuie să alerg cu viteză o mie de kilometri din pricina ta! O să dai de zbenga, ai să vezi!... Da' ce sînt eu?! Dacă nu-i place de mine n-are decît să mă bage la pușcărie, n-o să stau acolo toată viața și pe urmă găsesc eu un restaurant unde să rriă angajez ca picoliță, eu idioată nu sînt și nu m-a făcut mama să n-am voie să cunosc și eu un băiat și să mă distrez... Că dacă mă prinde că nu mai sînt fecioară, mă trimite înapoi la sapa! Nu mai pot! parcă nu m-am născut cu sapa în mînă... Ei, na! Cum oi fi eu, dar n-o să ajung vreodată să-mi las bărbatul și să-i iau copilul și să nu-l las să-l mai vadă. Așa căteia n-ași fi, să-l las să stea la poarta mea, chiar dacă ași ajunge împărăteasă și el un nenorocit. De ce? Nu l-ai făcut cu el? Cînd l-ai făcut nu știai cine e? Acuma nu-ți mai place, ai ajuns sus? Și fetița-aia ce zice? Cînd s-o face mare crezi că n-o să afle și n-o să-ți întoarcă curul? La noi, te-ai măritat, ai luat un bărbat, ăla e, trebuie să te înțelegi cu el, să-l asculți, că de-aia e bărbat și să nu dai dosu dacă vine și el odată acasă cu chef și îți trage o bătaie, așa pe degeaba... Dacă ține la tine mai treci eu vederea, mai înghiți că nici tu nu ești sfîntă... Eu în locul dumneavoastră n-ași mai da pe-aici și fetița, n-aveți grijă, o să-și aducă ea aminte și n-o să vă uite... Vă spun eu cum puteți s-o vedeți, zilele astea a început școala, o pîndiți la ieșire și gata. Numai să nu scape vreo vorbă că ați văzut-o! Ei și dacă scapă, ce? N-o să trimită miliția să vă împiedice. Poate mă face vinovată tot pe mine și mă dă afară? Unde n-ar fi! Hai să vă arăt unde e că tovarășul a discutat cu doamna că e mai bine s-o dea la școala din raion și nu la școala lor specială, e bine să cunoască fetița copii obișnuiți fiindcă *acolo* lui nu-i place, a auzit că nu prea se țin de carte și au prins fel de fel de fumuri... El e un om care niciodată nu mi-a zis nimic, ba, cînd mă prinde cîteodată că nu pot să mă stăpînesc și răspund, las-o în pace, zice, las-o în pace, dacă zici că nu se pricepe... (În chestia asta cu școala ștabul

nu se dovedea că ar fi snob și dacă și-a trimis copiii la Oxford asta a făcut-o poate pentru că într-adevăr acolo se învață carte și chiar și fiul primului ministru al Marii Britanii poate s-o încaseze dacă face pe nebunul cu profesorii, cine ar îndrăzni aici să facă astfel? care profesor?) Așa că m-am învoit de la *Oraca* să lipsesc luna trecută și pe la ora douăsprezece eram la București pîndind ieșirea copiilor într-un gang-poartă plin de părinți. Florica era și ea acolo, tăcută, cu brațele la piept, posomorîtă. Ai fi zis că după destăinuirea ei se vidase interior, sau că îmi dădea de înțeles că nu mai avea nimic să-mi spună și nici să încerc s-o întreb. Zidul pe care pot să-l pună aceste fele de la țară între ele în lume, cînd lumea asta nu e pe placul lor, impune respect, e un zid gros, de netrecut, menit să le apere de orice intruziune care ar putea să le ia sufletul, avînd o foarte coerentă conștiință de sine că acest suflet e singura lor avere, în timp ce alții își bat joc de-al lor și de-al altora, într-un desmăț nerușinat. Stătea absolut nemișcată cu brațele la piept avînd parcă, foarte liniștită, convingerea că pe ea se sprijină lumea, pe picioarele ei voinice, pe umerii ei zdraveni, pe ceafa ei de cariatidă, pe umerii ei îndoîți, dar nu încovoiați, ca să-și acopere cu brațele sîinii (altă avere care nu trebuia expusă), în timp ce noi aștia, neliniștiți, implicați în drame care ne desbinau și care ne plimbam înapoi și încolo sub impulsul unor gînduri și sentimente fără rost, eram cei care pieream, care ne destrămam ca fulgii de păpădie pe care îi vedea ea pe cîmp zburînd la cea mai mică suflare a vîntului. O imitai și mă oprii și eu din mers și rămăsei nemișcat și nu prea aproape de ea, ca și cînd, desigur, nici n-ași fi cunoscut-o, în acest timp în curtea școlii izbucniră deodată copiii, dar fără rumoarea de altădată, după cum mi-aminteam eu că făceam cînd goleam clasele, cu strigăte și țipete ascuțite al căror vacarm se auzea departe în cartier. Nu, erau copii liniștiți acești bucureșteni și aproape toți bine îmbrăcați, unii chiar prea bine și parcă prea maturi cu mica lor trufie liniștită pe chipuri, cu acea expresie deloc reconfortantă pentru un om mare, că noi nu mai contăm și dacă mai aveam vreun rost acela nu era altul decît să-i slujim pe ci, să le cumpărăm aceste costume elegante și bine călcate, aceste rochițe și gulerașe bine apretate, serviete și ghiozdane moi de piele... Nici unul dintre părinți nu arăta ca mine atît de smerit și cu neliniștea în mine... clandestin... în neregulă cu propriul său copil... Costel, hai, mamă! (treacă-meargă, Costel, deja năsos ca maică-sa, nu promitea nimic înălțător), Lenuș (o! Lenuș, se vedea cît colo că nimic nu i se refuză). Da, Bobo și cu Irinel sînt prieteni cu Gigel... Vulturaș (ei da!) cum? din moment ce părinții lui erau niște vulturi și el era un vulturaș! Și tatăl infatuat, un pitic care amintea mai degrabă de un cîrciog, o cîrțiță, decît de șoim, îl luă sub protecție să-l ducă repede spre cuibul din care avea să zboare mai tîrziu un nou pretendent la cucerirea lumii... Dar unde e Silvia? Silvia nu venea, deși grosul copiilor care se scurgeau pe dinaintea mea prin gang începuse să se subțieze... S-o fi rătăcit? O fi aflat ceva Matilda și o fi venit s-o ia mai înainte? Dar deodată o zării în depărtare. Da, ea era la coadă... Nimeni nu mai era în urma ei... Venea, ca să zic așa, cu sîrg, avea și ea o țintă, dar mergea ca o rățușcă, fără spor (cînd căpătase ea mersul ăsta?) și parcă nu mai crescuse de cînd maică-sa n-o mai lăsase s-o întilnesc sau poate aceste spații mari în care eu n-o văzusem niciodată de la distanță mă făceau să

descopăr cît era ea de micuță pe această lume în care i se dăduse drumul? Ei, Silvia, gîndii, ce cavaler o să știe să prețuiască acest mers al tău cînd o să ajungi domnișoară? O să fii desagreabilă la plimbarea în doi, cu acest legănat al tău care mie mi se părea atît de dulce și care cere atîta protecție! Ei, cine o să te protejeze? Așa era, fularul îi atîrna și el într-o parte, ghiozdanul îl ținea prea aproape de pămînt ca într-o relaxare după o grea trudă, sau ca și cînd ar fi gîndit că totul îi era egal, o sanda avea cureaua desfăcută, mică lălie care se opri în fața mea și strigă cu o tristă oboseală și surpriză nedefinită: «taaa-ta!» Parcă mi-ar fi spus: unde-ai fost pînă acuma, adică știu, dar iată-te, și se lăsă luată în brațe în timp ce ea nici nu se lipi de mine, nici nu-și încolăci brațele pe după gîtul meu, închise doar ochii pe jumătate și se făcu moale, o părere, nu un corp, atît era de imponderabilă. În acest timp, Florica se apropiase, îi încheie sandaua tîrșuită (se vedea că multă vreme mersese cu ea astfel), îi aranja rochița la gît al cărei guleraș era și el cam strîmb și îi drese părul sub panglica bleu care nu-i mai trecea chiar pe deasupra capului. «Te-ai bătut, ce-ai făcut?» îi zise. «Ci nu m-am bătut!» «Ba te-ai bătut, ai dat cu sandala. Iar ți-a furat Angela creionul.».

Nu răspunse. Era obosită? Vag înstrăinată? N-am stat mult cu ea, să poată Florica să răspundă dacă fetița va povesti Matildei că m-a văzut, că ea n-avea cum să mă împiedice s-o aștept la poarta școlii. Dar că, bineînțeles, nu i-a dat Silviei drumul din mînă. Chiar așa, un tablou sfîșietor, tatăl ei mergînd alături, nu prea aproape, ba chiar în urmă, fără să-i vorbească, fără să mă lase s-o iau în brațe și s-o sărut. "Și data viitoare! zise Lavinia. Cum ai s-o mai poți vedea? Dacă Florica asta o să facă chiar așa cum ai spus? Sau cine știe ce-or să inventeze să te împiedice s-o vezi?" "Ceva îmi spune că Silvia o să păstreze secretul, zisei. Oricum, o să văd eu!"

IX

Bineînțeles că Silvia povesti, dar Matilda reacționa indignată. "Cum, zise ea, ești nebun? Ți-a interzis cineva vreodată s-o vezi? Cum ași putea eu să-mi permit să împiedic copilul să-și vadă tatăl?" Și-mi făcu un semn fluturîndu-și degetele la tîmplă, adică eram cam tralala! Și-mi întoarse spatele și intră în casă arătîndu-mi ca odinioară lui Petrică un fund disprețuitor în care îi coborîseră parcă din cap ideile: drept cine o luasem s-o cred capabilă de o asemenea infamie? Poate eu ași fi fost în stare să mă port astfel dacă soarta ar fi făcut să-mi fie incredințată fetița! Și mai întîrzie cîteva clipe cu mîna pe clanță adăugînd cu glas tare, dar tot fără să se întoarcă: "Te pomenești că ai de gînd s-o răpești și cauți motive! Dar ia-o, dragă, și du-te cu ea și pe-acasă, ține-o cît vrei, nu e și copilul tău? Adică nu cît vrei, că nu poate lipsi mult de la școală, dar ia-o totuși într-o vineri și ad-o îndărăt marți, îți dau și o mașină cu un șofer care să vă ducă și să vină pe urmă s-o ia. Își aduce aminte de bunică-sa, du-o la ea să stea acolo, că la tine nu te pricepi tu să ai grijă de un copil, nu poți s-o lași singură cînd te duci la serviciu. Du-o și pe la Vasia... ași

veni și eu, dar n-am timp..."

Își făcu totuși timp și vinerea următoare plecarăm împreună cu mașina. "Hai, rățușcă", îi spusei și o luai în brațe și mă așezai cu ea lângă șofer. "Să știi, îmi zise după vreo oră de mers în tăcere, chestia aia, când te decizi, se poate aranja foarte repede." "Da, zisei, știu că se poate aranja foarte repede." Și tăcerea se așternu iar peste noi, pe care o rupse tot ea, uimindu-se în franțuzește, să nu înțeleagă șoferul cum de poate să stea Silvia cu mine atît de multă vreme liniștită, fără să sporovăiască tot timpul cum face acasă. Te pomenești că îi impuneam respect, pe ea n-o mai ascultă. "*C'est normal*, îi răspunsei cu afectare, te judecă în sinea ei și să nu te aștepți să fie altfel." "Da, știu, dar cu servitoarea de ce e obraznică !" "A, servitoarea, rîsei eu, păi dacă te aude pe tine că îi zici: te bag la pușcărie?" "Ți-a spus asta? exclamă Matilda sincer surprinsă. Dar ce mă mir: e o mitomană. Am mai prins-o acuzîndu-mă de tot felul de tîmpenii. Mircea zice că la toate le lipsește cîte o doagă, pe lângă că sînt și hoațe și puturoase, cînd nu sînt și bețive, mai ales alea mai bătrîne. Te uiți la ea, ai zice că e normală și sănătoasă, ca să descoperi pe urmă foarte repede că în mintea ei zace o țicneală. Cum să-i spun eu așa ceva? Doamne iartă-mă! se închină Matilda. Poate o fi auzit de la alta, că se întîlnesc între ele și discută..." "Dar istoria cu bijuteriile?" o întrebai. "Ce istorie?!" Îi povestii. "Formidabil, zise Matilda, e nebună, o dau afară." "Păi asta și vrea, zisei, cică n-o lăsați!" "N-o lăsăm?! E de-o prezumție stupidă, nu ne-a spus niciodată că ar vrea să plece. Acum îmi dau seama, fată ca Ana n-o să mai găsesc. Îmi pare rău că n-am luat-o cu mine, Mircea n-a vrut. Te pomenești că istoria cu interdicția mea să n-o mai vezi pe Silvia e tot opera ei, altfel nu-mi explic cum ai putut să crezi... Nici tu nu ești zdravăn..."

Mama era grav bolnavă, aproape pe moarte, dar nu-i spusei nimic Matildei, vroiam s-o țin pe Silvia la mine și nu la Tasia unde ea ar fi putut-o trimite. Îmi spusese că ea se întoarce în aceeași zi. Se duse cu ea acolo, eu refuzai, dar plecă a doua zi dimineața. O luai pe Silvia și trecui pe la mama. Nu se îmbolnăvisese dintr-odată, începuse prin a se înstrăina de mine, în acel fel atît de neliniștitor al inimilor simple de retragere din viață cînd nimic din ceea ce au iubit nu le mai face să tresară. Într-o zi, cînd știam că trebuie să vină la mine, nu venise. Mă dusei eu la ea. N-avea nimic, spăla ceva, dar nu-mi răspunse cînd o întrebai: "Ce, e mamă, ce s-a întîmplat?" Nici nu întoarse capul. "Ce e cu tine, repetai, te-ai supărat de ceva?" Își văzu de treabă ca și cînd nimeni nu era lângă ea. Stoarce însă cu vigoare rufa, o scutură și o puse alături de altele, apoi își virî iar brațele în clăbuci. "Ce e cu mama, ce i-ai făcut?" îl luai la rost pe tata. Pentru întîia oară el rămase în fața mea cu ochii larg deschiși, de vinovăție fără vină și se sperie de duritatea vocii mele. "Ce e cu ea, ce porcărie i-ai făcut, repetai, nu cumva ai dat în ea?" El făcu un efort parcă neomenesc, să înțeleagă și îmi răspunse: "Nu vorbește! Nu i-am făcut nimic!" Și mă lăsă să înțeleg că ași putea să-l calc în picioare dacă eu, descoperindu-i vreo vină spusă de ea, ași fi ispitit să-l pedepsesc; își desfăcu brațele cu sensul că era gata să ispășească. Revenii lângă albia unde ea spăla rufe. "Mamă, îi spusei, să știi că eu mă descurc, dacă ești obosită nu mai veni." Dar ea veni, însă fără să mă aștepte, lucru care mă alarmă. "Hai s-o ducem la doctor, îi spusei tatălui meu, are ea

ceva." "Nu, spuse mama, la doctor vă duceți voi, eu îl am pe *cel de sus!*" Totuși se umili să vadă cum dropicoase și tinere laborante îi luară sînge și se expuse și unui examen ginecologic la care nimeni nu se gîndise. Eu auzii sentința: operație, îmi spuse avizatul medic și îmi arătă un foarte mic punct pe o neagră hîrtie. Se supuse și acestei măcelăriri, se simți bine o vreme, după care însă se făcu covrig și nu se mai ridică din pat. Avea dureri mari, pe care și le potolea cu morfină, venea o soră și îi făcea injecții. Refuză să se interneze.

"Mamă, îi spusei, a venit Silvia." Se întoarse și se uită la ea îndelung. N-o mîngiie. Egoismul ei în moarte nu se zdruncina nici la vederea unei inocente fetițe, propria ei nepoată. Totuși spuse ceva, o constatare: "S-a făcut bălană! Știam că e brunetă!" Era tocmai pe dos. Silvia nu fusese brunetă, ci blondă, și acum era șatenă. "Silvia, zisei, sărut-o pe bunica." Dar copiii simt cînd nu sînt iubiți și fetița nu se mișcă. "Bunica, Silvia, apropie-te", insistai. Dar mama ne întoarse spatele și fetița ieși afară înaintea mea și, cînd ieșii și eu, îmi apucă mîna și, redevenind veselă, făcu o săritură într-un picior.

Marțea care urmă, Matilda veni s-o ia, ne găsi acasă și se arătă încîntată de camera mea și nu se miră cînd îi spusei că Silvia a stat tot timpul cu mine, chiar și la birou, unde a stîrnit admirația funcționarilor. "N-o răsfața, îmi spuse, fiindcă o să devină și mai impertinentă decît e..." "Hai, rățușcă, la revedere... Auzi ce zice mama!" "Ci nu sînt o impertinentă!" protestă ea cu atîta forță și negație încît dacă n-ași fi văzut-o eu însumi cît putea fi de impertinentă, ași fi crezut-o, ba chiar ași fi fost indignat că iată cum e năpăstuit un copil. "Nu ți-am spus că era să moară..." zise Matilda. "Chiar?!" "Acum cîteva luni am schimbat becul din bucătărie, am pus unul mare de 200, nu știam ce mă enerva seara cînd vroiam să prepar ceva, n-aveam destulă lumină. Dar a trebuit să schimb și globul, a venit un electrician cu unul mai mare, s-a urcat pe scară, a meșterit acolo și s-a cărat... A doua sau a treia zi găteam ceva și odată aud poc! și cînd mă uit o văd pe Silvia la pămînt, leșinată, îi căzuse globul drept în frunte... Ți-nchipui, de la înălțimea aia! Și-a revenit ea, am dus-o la Urgență, i s-a făcut o radiografie, avea o mică fisură." Se închide repede, nu vă alarmați, zise doctorul. Cum să nu te alarmezi? L-am chemat în aceeași seară pe electrician și i-am spus: ce-ai făcut, timpitule? Îți dai seama că ași putea să te bag la pușcărie? (ăstuia chiar i-am zis-o!) Nu ești capabil măcar să strîngi niște șuruburi, atunci ce fel de electrician ești? Dacă murea fetița? Du-te dracului din fața mea, ieftin n-o să scapi, îți promit. Uite-așa, mai spuse Matilda, te chinuiești să crești un copil și vine un idiot, făcut repede electrician, și ți-l omoară! El crede că ce importanță au acolo niște șuruburi! Le strîngi, nu le strîngi, pentru moment stă el agățat globul? Ei, dacă stă, e în regulă, încasează ciubucul sau leafa și își vede de treabă! Întîrziat mintal! Dă vina pe obiect, că așa sînt făcute! Dacă așa sînt făcute de ce nu spui dinainte?... Ei, Silvia, gata, mergem! Că și tu te-ai găsit să treci pe sub bec tocmai în clipa cînd cădea globul. Și exact peste capul tău! adăugă Matilda. Ți se pare absurd ce-ți spun, ai? Află că nu e chiar atît de absurd! Nu trebuie să fii acolo unde, o cărămidă se pregătește să cadă de pe un acoperiș." "Ci-ci, mama, protestă Silvia cu tot sufletul din ea, ci ce vină am avut eu?"

Amîndoi, Matilda și cu mine, ne uitaram în altă parte, să nu se vadă pe

chipul nostru surîsul, tandrețea infinită pe care ne-o stîrnea inocența absolută a protestului ei.

Clipe de fericire! Și simții o sfîșiere la gîndul că s-ar fi putut ca aceste clipe să se repete pentru mine zilnic, dacă am fi rămas toți trei împreună... Desigur, Matilda era astfel fericită, fiindcă un copil, pînă la o anumită vîrstă, e o veșnică surpriză. Iar soarta făcea ca surprizele Silviei să fie aproape toate miraculoase, și doar puține rele. Matilda intui starea mea de spirit. "Dacă te-ai hotărî, îmi spuse în franțuzește, ai fi la București și n-ar fi o problemă s-o vezi pe Silvia oricînd ai vrea. Dacă n-ași fi avut-o, îți spun sincer, cred că mă sinucideam. Eu mă plîng de ea numai așa, de fason, dar e un copil extraordinar de bun, o minune. Numai la asta mă gîndesc cînd zic să accepți numirea, să fii aproape de ea și, de ce să nu-ți mărturisesc, și ea de tine!" "Mai vedem! spusei, nu pentru că aveam vreo îndoială, ci ca să n-o contrazic, să se poată repeta venirea Silviei la mine, aceste trei zile... Mai vedem, repetai de astă dată cu mai multă hotărîre, mai am ceva de scris, să termin și atunci o să iau o hotărîre."

X

Oraca îmi dădu zece zile din concediul meu pe anul viitor s-o veghez pe mama. Egoismul ei în moarte deveni înspăimîntător și afirmația mea ar putea fi considerată de asemeni cumplită. Așadar, tu stai pe scaun în fața ei, ești în plină tinerețe și putere, ochiul tău vede lumea și percepe în adîncurile ei toate miracolele, te scalzi în lumină, plutești fermecat de armonia zgomotelor, te legeni purtat fără să știi de noi speranțe de fericire și gîndești, mai poți gîndi, mai există în tine loc să gîndești că tot ea, mama ta, căreia îi datorezi totul și care va trebui să moară încă tînără (și nu cîndva, ci chiar acum sub ochii tăi), ar fi egoistă în singurul lucru care îi mai aparținea, dispariția ei iminentă? (Și nu învăluită într-o aureolă, așa cum a fost tot timpul cît a trăit, ci chinuită, împiedicată de dureri atroce să se împace cu lumea și cu sine și să moară așa cum trăise, ca într-un vis). Să-ți ieși din fire și să simți tot tu desamăgire, ranchiună chiar, un încăpățînat sentiment de frustrare? Ranchiună împotriva propriei tale mame pe patul morții?

Speriat, tata fugi, plecă de-acasă și mă lăsă singur cu ea, după ce toate puterile lui îl părăsiră și care se dovediră atît de mici față de cele ale mamei, parcă deslănțuite, ținute sub obroc atîția ani, sublimate ai fi zis pentru totdeauna într-o nesfîrșită dragoste pentru băiatul ei. Da, dar acum nu mai eram nici eu băiatul ei, după cum încă demult tata încetase să-i mai fie soț.

Era de-o luciditate inumană. "Nemernicule, îi spuse ea într-o zi (și nu într-o zi oarecare, ci într-una în care i se făcu prima injecție cu morfină și se ridică în capul oaselor triumfătoare, ca și cînd durerile, care îi ținuseră sufletul în chingi, pierind, credință că se va face bine renăștea năvalnic), ei, lasă, îi zise, că mă dau eu jos din pat și o să-ți plătesc pentru toate, de-o să zici, mamă, de ce m-ai făcut." Bînd, cu ochii umezi (plînsese mai înainte lîngă patul ei, - fiindcă și el știa adevărul, că ea n-avea scăpare - impresionat de gemetele ei, credea

poate că chiar atunci își va da duhul), tata intră în dialog cu ea, întâi generos, apoi din ce în ce mai iritat. "Să te faci bine, că n-o să plîng eu de ce-o să-mi plătești tu!" "Aha, crezi c-o să mai muncesc ca o roabă, să-ți fac de mâncare, să-ți țin casa curată și să-ți spăl rufele tale murdare, murdărite în patul curvei în care te-ai bălăcit o viață întreagă. Nici măcar atîta simț n-ai avut în tine să nu mi le dai tot mie să ți le spăl". "De ce le-ai spălat dacă știai?" își retrase tata deodată toată duioșia de mai înainte. "De ce le-am spălat? zise mama. Ca să te las să înțelegi cît ești de nemernic! Ești, ai fost și o să rămii. Un nemernic, fără scăpare. Un animal de cocină! Și încă animalul ăla îl tai și îl măninci, fiindcă așa a lăsat Dumnezeu, tu n-o să fii de folos decît viermilor, fiindcă o să mori și tu, n-o să trăiești cît lumea!" "Da?! murmură tata lovit pentru întâia oară de violența unui dispreț atît de total și neașteptat. Va să zică n-am fost de folos nimănui!" zise el cu milă pentru el însuși, ca și cînd pentru întâia oară ar fi avut revelația că munca, strădaniile lui de a-și ține familia ar fi fost în van. Dar nu era acum timpul să i se recunoască vreun merit, nu înțelegea că nu despre asta era vorba, ci de trădarea lui inițială, cu propria lui cumnată, a doua trădare n-o mai interesase pe mama, nu mai era demult bărbatul ei și de aceea îi spălase rufele cu aceeași necesitate cu care curăța cotețul păsărilor și al porcului. Oare el nu știa că ea știa? "Și boul muncește, șuieră mama, și pentru asta țaranul are grijă de el, îl țesală, îi rînește grajdul de băligi de sub el și îi dă să mănince." Băligi de sub el, îi dă să mănince! Asta suna pentru tata *murdăria de sub el*, și-i dăduse *să mănince* ca unei vite! Se făcu roșu de adîncea jignire, dar tăcu copleșit. "Nici măcar cu propriul tău fiu n-ai știut să te porți ca un om, continuă mama necruțătoare. Nu zic înainte, cînd era mic și el a greșit, dar măcar atunci cînd a fost la ananghie. L-ai dat afară din casă, cînd poate simțea și el nevoia unui sprijin, că n-avea un alt tată la care să se ducă. Ți s-a părut că nu era de nasul tău să-l vezi simplu muncitor în uzina în care tu erai mare maistru. Ce să zic, foarte mare! mai mare decît un rahat cu moț!"

Iată deci ce violențe ascundea mama în tăcerile ei premonitoare bolii. Mă trecu un fior: nu mă va cruța nici pe mine, astfel de furii nu mai sînt pătinitoare, fiindcă revolta care le susține e totală și nu mai lasă loc nici unei îngăduințe. Tata vru să-i răspundă, dar îi pusei o mîină grea pe umăr, mă ridicai și ieșii afară. El înțelese și mă urmă. "Las-o să spună, zisei. E bolnavă și știi și tu că o să moară. A făcut metastază." "Da, dar n-auzi ce spune? îmi răspunse el aprins la față. Înseamnă că așa a gîndit ea despre mine o viață întreagă!" "N-a gîndit sau au fost niște gînduri pe care ea le-a alungat totdeauna, dovadă că nu ți le-a spus niciodată. Și nu ți le-a spus fiindcă știa și ea că sînt nedrepte. Ai să vezi că o să mi le spună și mie, dar trebuie să ne stăpînim. Ea n-o să mai fie", mai adăugai și izbucnii în hohote. Îmi trecui palma peste față și îmi reprimai plînsul care mă turburase în adîncuri, simțind instinctiv în măruntaiele ființei mele că dacă i-ași fi dat drumul nu mă aștepta o eliberare, ci un chin fără soluție. Tata însă nu se lăsă impresionat: "Degeaba zici tu, așa a gîndit o viață întreagă! Cînd mor, oamenii iartă pe toată lumea. Asta n-o să mă ierte nici în clipa cînd o s-o ia Dumnezeu." "Nu vorbi așa, îi spusei posomorît. Știi bine că ești vinovat!" "Eu? De ce?!" "Ai înșelat-o cu mătușa Cecilia! Și nici măcar nu v-ați ferit. Vă sărutați sub ochii ei." "Cum, se

indignă el, dar era soră-sa, cum puteam eu s-o împiedic să-mi sară de gît ca o smintită? Cînd mi-am dat seama i-am spus să-și vadă de treabă." "Hai, tată, e mult de-atunci, n-are rost să mai desgropăm morții, Cecilia e acum și ea o babă, mama e pe moarte, ai face mai bine să-i ceri iertare..." "Pentru ce?" "N-o să te apuci să-i mai spui și pentru ce, s-o întăriți și mai mult, îți ceri iertare că n-ai putut s-o faci fericită, iată, și nu te mai simți tot tu jignit..." "E o prostie mai mare și decît tine și decît ea, să credeți că ași fi înșelat-o înainte să mă părăsească întii ea pe mine." "Bine, așa trebuie să spui, eu te cred, dar uite că ea de aceea te-a părăsit... îți dai seama cît a ținut la tine dacă chiar și pentru niște sărutări, cum spui tu, cam smintite, a putut să se înstrăineze de tine ca femeie. A fost jignită! Și de tine și de soră-sa! Nu toți putem să trecem peste astfel de lucruri!" "Și a trăit cu ideea asta în cap atîta amar de vreme?!" exclamă el sincer uluit. "Nu, tată, părerea mea e că asta a fost pentru ea un pretext. Așa s-a simțit ea bine, după ce m-a născut, să-și încheie ciclul... Pot să-ți spun că a ținut la tine tot timpul, altfel ar fi divorțat și chiar s-ar fi și recăsătorit... Gîndește-te!"

Dar el nu părea dispus să se gîndească. Poate era cu adevărat vinovat? Poate chiar trăise cu smintita Cecilia, dar crezuse că mama nu știa? Stătea nemișcat, în picioare, lîngă stîlpul verandei, cu ceva dur pe chip, o îndîrjire vanitoasă de mascul care nu regreta nimic și se uita, fără să vadă, peste norii de toamnă blîndă pe care un vînt puternic, care nu se simțea aici, îi alerga din urmă, despletindu-i și făcînd să apară și să dispară soarele care își deschidea cu putere, printre goluri, ochiul alb, incandescent. Să-și ceară iertare? Nici vorbă! Pentru ce? Așa, degeaba? Nu plînsese el mai înainte, asta nu era un fel de a cere iertare? Și cum îi răspunsese ea? Da, o să moară, toți o să murim și ce putem face? "Nu te mai gîndi, îi spusei, că nu te gîndești bine... du-te și bea ceva!" Se smulse din loc și cu pași hotărîți, dar cu capul în pămînt: da, așa avea să facă!

Mă întorsei lîngă mama uitînd de presentimentul că nici pe mine nu mă va cruța, sau poate atras de o curiozitate din adîncuri: ce-ar fi putut să-mi spună? Că o jignisem în adolescență lovind-o peste mîna cu care mă închina seara înainte de a adormi? Că trăisem (... "copil curat" cum eram) cu o fată care nu avea nume bun? Pentru asta se despărțise ea de tata și își oprise ochii numai asupra mea, ca la singura divinitate de pe această lume pentru care merita să mai trăiești? Dar mama mă lovi pe neașteptate în viața mea mai apropiată și într-un fel incredibil. Nu pentru că mă însurasem cu Matilda și ieșise rău, ci pentru că suferisem pentru ea cum nu suferisem vreodată pentru mama care mă făcuse. Și pe lîngă toate o mai lăsasem să-mi ia și copilul. "Ce puteam să fac, zisei, contra hotărîrii tribunalului?" "Da? spuse ea sarcastică, și ce putea să facă tribunalul contra unui tată care ia cu forța copilul din mîinile unei descreierate? De ce nu te-ai dus la proces cu martori că nu e sănătoasă la cap? Pentru că nu e, zise mama cu o tonalitate joasă, care mă în-fioră. Și tu suferi și acum pentru ea, bărbat ca bradul, cînd te vîd că mergi cu ceafa așa, îndoită, îmi vine să te iau la bătaie." "Întii că nu sufăr, zisei, al doilea nu merg cu ceafa îndoită." "Nu suferi? aproape că strigă mama. Atunci de ce nu te-ai însurat pînă acum? O aștepti să se întoarcă, așteaptă, ca un neghiob, pînă o să-ți treacă

tinerețea și o să iei și tu pe la cincizeci de ani (că n-o să îmbătrânești singur ca un câine!) o babă ca și tine, vai de viața ta!"

Rostite fără dispreț, aceste cuvinte puteau părea tandre! o mamă supărată care își dăscălește, din gelozie, fiul care se topește după alta. Dar răceala și disprețul ei fără nuanțe, răceală de gheață, dispreț fără speranță, așa este cum îmi spunea și altfel nu va fi, îmi păstrai însă firea și tăcui, cu atât mai mult cu cât recunoșteam în sinea mea că dacă Matilda s-ar fi întors așa fi primit-o. Numai pe mine m-ași fi putut convinge că o făceam pentru Silvia. Tăcui. Nu pe mama așa fi convins-o, acum când gîndurile ei tăiau ca un cuțit. Tăcui, totuși mă pomenii vorbind. "Ce să fac, mamă, îți semăn: și tu te-ai despărțit de tata, dar n-ai fugit din casa lui, cu toate că mai tîrziu ai aflat că trăia cu aia." "Dacă așa fi găsit un bărbat curat, n-ai tu grijă că așa fi fugit! Măcar asta a muncit pentru noi, altul..." Dar nu mai spuse ce i-ar fi putut face altul. "Ei, exclamai, nici eu n-am găsit o «femeie curată», că dacă așa fi găsit-o n-avea nici tu grijă că așa fi luat-o!" "Pentru că ești orb, se întoarse ea deodată spre mine (pînă atunci îmi vorbise cu spatele). Ai văzut tu vreodată o fată mai frumoasă și mai bună ca Sibi? (Sibila, asta era fata subofiterului pensionar, care se măritase tîrziu cu un bătrîn desfrînat și adusese pe lume acel copil de coșmar care mi se arătase mie în vis cu mult înainte ca el să se fi născut.) De ce n-ai luat-o pe ea? "Mamă, dar era cu cinci ani mai mare decît mine?" "Și Matilda nu era?" "Da, dar..." "Dar ce? Nu era arhitectă? N-avea vilă în centrul orașului? Te boieriseși! Ei, unde e acum arhitecta, intelectuala, spuse ea cu o intensă ironie, și unde e vila, unde fi-o copilul? (Deci și mama crezuse ca și Petrică odinioară că pentru a parveni o luasem eu pe Matilda! o tristețe adîncă mă răscoli...) Numai eu știu cît a ținut fata asta la tine (și mai ține și acum!) și cum era să se omoare cînd a auzit că te însori. Uite-aici lîngă mine a plîns să-și dea sufletul. Nu mi-a spus nimic, dar am înțeles eu ce era cu ea. Și parcă acuma, dacă știi, o să înțelegi ce e de făcut? Pentru că deși ești copilul meu, ești orb ca și ăla, trufaș, vai de trufia voastră, nu știți pe cine iubiți, nu știți pe cine luați, nu știți cine vă mînîncă zilele..." "Cum, mamă, dar am văzut-o acum cîtiva ani, e o sperietoare și copilul ăla al ei e un monstru!..." "Nu, și-a venit în fire! A divorțat și arată iar ca la douăzeci de ani. Iar copilul a murit! Du-te s-o vezi... Și dacă vrei o să-ți spun și de ce a înălțat ea fruntea: a aflat că ai divorțat! Atunci a divorțat și ea. Nu puteam eu să mă înșel! Mai întii ce căuta ea mereu pe la mine? Rude nu sîntem, cu ai ei nu sînt prietenă, n-am vorbit niciodată... Dar n-o să te duci, bine că o să mor, să nu mai văd ce-o să se aleagă și de capul tău! Și se întoarse iar cu spatele. Acuma lasă-mă să dorm și nu mai veni! dacă e să mor, cu voi sau fără voi, tot acolo o să mă duc, de unde nu s-a întors nimeni..."

XI

Tata fugi cu adevărat de acasă, atât de tare se speriasse, sau mai degrabă atât de tare îl stăpînea ranchiuna împotriva celei care niciodată nu-i spusese și nu-i dăduse de înțeles că îi era în vreun fel potrivnică. Mă lăsă singur s-o văd

chinuindu-se și biciuindu-mă... Sub morfină gemetele ei încetau și mă fixa cu o privire teribilă: "Ai fost, mă întreba, s-o vezi pe Sibi?" "Nu." "De ce? Ce puteam să-i răspund? Că nu cred în reînvierea nimănui, că o văzusem bine pe Sibi acum câțiva ani, chipul ei odată frumos, ofilit acum și brăzdat de cute adânci și amare? Se putea îndrepta o spinare încovoiată? Înflori un obraz decolorat? Prinde roșeață o gură veștedă?" "Nătărăule, du-te și chiar dacă nu-ți place, ad-o aici, numai pe ea vreau s-o mai văd pe lumea asta, tu ia-o pe urmele lui tac-tău și să nu veniți la înmormântarea mea. O să mă rog tatălui ceresc să vă pedepsească pentru viețile voastre neroade." "De ce neroade, mamă?" "Pentru cine am muncit eu, din zi pînă în noapte! Nu zic de el, care a luat umilința mea drept prostie și în loc să înțeleagă, să sufere și să se întoarcă la mine, a așteptat ce-a așteptat și pe urmă s-a înhăitat cu alta. Nu era zi de la Dumnezeu să nu mă gîndesc ce îl împiedica să-și plece și el fruntea odată și să vină lîngă patul meu să-mi spună doar atît: am greșit, iartă-mă! L-ași fi iertat, fiindcă eram și eu tînără și ținusem la el mulți ani, dar nu venea decît cînd era beat. Atunci prindea curaj și credea că o să-l iert ca și cînd sufletul meu ar fi fost de ceară să se topească numai pentru că mi-era și mie dor de el. Mi-era! dar ca să poți ierta pe cineva trebuie să ai pe cine, să fie alt om, care să nu mai facă ce-a făcut, să-și plece el fruntea!

Crezi că n-am înțeles că nu putea? Fiindcă un bărbat pleacă decît cînd îl prinde în laț o afurisită - ei, uite de ce îmi pare rău, că n-am putut să fiu și eu din cînd în cînd afurisită. N-am putut, nu că n-am vrut! Nici măcar n-am încercat, cred că m-ar fi bătut! Eu nu eram ca asta din spate, să mă las tîrnuită, să dau și eu și să mai cred că ăsta era trai. Da, știu că nu putea, dar nici măcar nu i-a trecut vreodată prin cap că așa ar fi trebuit să facă, să-și plece și el puțin fruntea și eu să înțeleg că își cere iertare, nu să-l aud că zice! Ți-ai găsit! Nu era el împăratul? Așa că nu de el zic, de tine! Am muncit, am avut grijă să ajungi un om care să nu fie slab ca mine, dar nici semeț ca taică-tău! Semeț în prostie. Cum era mai rău! De mic n-a mai găsit și el o fată, decît o curvă. Care și aia și-a bătut joc de el, băiat pe care îl credeam mîndru și i-a dat un pantof în fund în plină stradă, ca la cel din urmă nenorocit. Nu e nimic, te-am apărat, sāracu băiat, mi-am spus, cine știe, nu l-or fi plăcînd fețele (cu toate că Sibi se uita lung după tine!), e neștiutor. Altora li s-a întîmplat mai rău, să-și toace averile cu cite-o cățea de-asta cu fundul aprins... Bine că nu l-a umplut de boli lumești... Și cînd credeam și eu..."

Mama se opri cu o expresie de uimire extremă pe față... Apoi scoase un țipăt ca și cînd ar fi fost înjunghiată, înțelesei: morfina n-o mai putea feri de durerile mari, din fericire încă de scurtă durată. Fusesem avertizat de medic... Își trase răsuflarea... "Da, slab ca mine, continuă ea, dar nu semeț ca taică-tău, am greșit cînd am spus că ești semeț... Fiindcă el n-ar fi răbdat să-i bage muierea mîna în păr și să-l gheruie pe față. Ar fi călcat-o în picioare și valencia, și-ar fi pus căciula pe-o ureche și pe-aici ți-e drumul. (Ce bizar suna în gura mamei acest cuvînt din jargonul puștesc, valencia!) Ai răbdat, cum am răbdat și eu. Ai înghițit ca și mine! O! exclamă ea parcă înspăimîntată, cit ai mai suferit! Te pomenești că i-ai cerut și iertare, ți-oi fi plecat și fruntea lîngă patul ei...", "Nu, mamă, fii liniștită, nu mi-am plecat nici o frunte, zisei foarte degajat,

aproape vesel. Ași fi făcut-o, dacă ar fi folosit la ceva!" "O! cît ai suferit, nătărăule, de cîte ori veneai p-aici îți vedeam ochii turburi, care se uitau la mine ca la o străină, nici cînd plecai de-acasă nu erai în

stare s-o uiți, stăteai puțin și te întorceai lîngă ea. Pînă și tac-tău băga de seamă și mă întreba de ce n-o lasă el pe cotoroața-aia? Te apăram: o fi ținînd la ea! Bine, zicea, dar atunci de ce nu-i trage o bătaie s-o facă să zacă pe-o vangă o lună de zile? Și la ce-ar ajunge? îi spuneam. Ce deosebire ar mai fi între el și ăștia din spate? E profesor universitar, nu gunoier! Ca să-mi dau seama, acuma, pe patul morții, că ai fost, adică nu că ai fost, ești și acum, fiindcă și acuma suspini după ea, ești mai rău decît un gunoier, fiindcă tot n-o uiți..."

Sării în sus, copleșit de teribila ei înstrăinare de mine, mă așezai lîngă ea pe pat, îi apucaii mîinile care se smuciră într-un violent spasm să se degajeze, îi căutai privirea atît de dragă în care lucise totdeauna pentru mine extrema devoțiune și îi șoptii: "Mamă oprește-te, nimic nu e adevărat din tot ce spui, te-am iubit tot atît de mult ca și tine și te asigur că niciodată sufletul meu n-a suferit cum crezi tu! Așa părea, dar nu era adevărat! Te-ai înșelat, sînt liniștit, sînt fericit, nu sînt nici atît de slab ca să semăn cu tine, nici atît de orb ca tata ca să nu-mi dau seama de cine mă iubește și să fiu trufaș cînd nu trebuie..."

Abstract, prea abstract! Ea se zbătea să-și elibereze mîinile și nu mă auzea. O ființă străină, o entitate invizibilă și dușmănoasă încerca, și reușea, s-o facă repulsivă, trezind în ea o forță fizică împinsă prea mult dincolo de putința unei comunicări în gîndire. Nu mai puteam s-o fac să mă audă. Pierdusem acest drept pentru totdeauna, după ce atîta vreme nu-l folosisem. Îi dădai drumul. Aruncă la o parte cuvertura, părăsi patul, ieși în curte și se întoarse după un timp cu mișcări sigure și se înveli. "Te duci, zise, s-o aduci pe Sibi?" "Vrei să mă însori, mamă? spusei cu un glas absent, ca și cînd ași fi citit, în acest timp, o carte. Bine, mă duc chiar acum..."

Și mă ridicai.

Nici nu mă gîndeam, dar simțeam că nu mai am putere s-o ascult. Istoria ei cu Sibi mi se părea o simplă invenție, o fixație. Desigur, se gîndise la acest lucru mai înainte, simplu gînd fără adîncime, altfel mi l-ar fi spus. Mă plimbam prin curte, încercînd să înțeleg și să mă liniștesc. De ce vroia ea, cu atîta îndîrjire, să sfarme icoana pe care i-o purtam în suflet? Ca și tatei, firul rece al unei bănuieli îmi da tîrcoale: și dacă gîndise așa despre mine tot timpul? Dacă fusese de fapt străină de mine sau aproape și ceea ce arătase ea lumii și propriului ei fiu era doar o blîndă mască a devoțiunii, cu care se lupta, se lupta poate zilnic, să se identifice? Mă întorceam lîngă patul ei cu speranța că în cele din urmă o voi regăsi și în același timp știind că acest lucru nu se va întîmpla, prins însă în acest joc al morții și al distrugerii, care mă fascina.

Nesfîrșite îi erau recriminările care mă înjoseau în propriii mei ochi, golindu-mi sufletul de puterile mele pe care mi le știam atît de blindate. Ce mai puteam gîndi? Era adevărat că la căsătoria mea cu Matilda n-o chemasem și pe mama. Cum să-i spun astăzi că nu chemasem pe nimeni, cînd descopeream că ea crezuse tot timpul că am petrecut și am chefuit numai cu rudele ei? Și la urma urmei de ce mă ferisem eu să sărbătoresc însurătoarea mea? Pentru că

știam că Matilda o mai făcuse ele două ori în viața ei, prima dată cu evreul, a doua oară cu Petrică. Nu chemăm pe nimeni, îi spusese Matildei. Nu, n-are nici un rost, răspunsese și ea, fără să-mi dau seama că rudele ei sărbătoriseră de două ori evenimentul, în timp ce mama îl așteptase și n-o chemase nimeni și nici măcar n-avusesem grijă s-o avertizez și să-i explic. Ce bucurii îi adusesem eu în viață? Doar atât, că existam și că mă iubea, fiind atât de smintit să gîndesc că îi făceam o favoare lăsîndu-mă iubit și îngrijit. Îi făcusem vreodată un cadou, îi adusesem măcar flori de ziua ei? Nici măcar nu știam care erau ziua și anul ei de naștere. Considerasem sufletul ei bogat în absolut, dincolo de timp și de spațiu, unde cadourile și florile trăiesc în spirit iar sufletul e etern, mama era ea însăși această eternitate, ea n-avea zi de naștere și nici nu va muri vreodată..."Da, mamă, da, mamă, murmuram, sîntem niște sălbatici, sîntem vinovați față de tine! Dar și tu ești, fiindcă ne-ai lăsat să credem că nu ai tu nevoie de toate astea!" "N-am avut și nici acum n-am, florile mele o să crească singure pe mormînt", îmi răspunsese ea cu un glas răgușit de astă dată de ceva care era și ură și disperare neagră și singurătate care n-o consola, în timp ce eu gîndeam că mica noastră grădină era totdeauna plină de flori și de aceea nu-mi trecuse prin cap vreodată să mă duc la florărie și să-i aduc un buchet de ziua ei... Dar cînd s-a născut Silvia? Ce petrecere am dat? relua ea neobosită în această răscolire a vieții mele. Petrecere de țigani! Pînă și ăștia din spate erau "mai va" decît mine și decît "intelectuala" cu care mă înhăitasem! Dacă nu venea nenorocirea să fiu arestat și trimis la ocnă ași fi ajuns să merg în patru labe în fața ei! Așa, a dat Dumnezeu și m-am trezit, greu și după aia, dar mi s-a mai luminat mintea și m-am despărțit de ea. Dar tot n-o uit! "Am uitat-o, am uitat-o, îi răspundeam. Am uitat-o, mamă!" "Da?! Atunci de ce nu te duci s-o vezi pe Sibi? Ai zis că te duci. De ce nu te duci?!"

Repetă asta pe toate tonurile, spunînd că o chinuiesc și n-o las să moară, fiindcă n-o să moară pînă nu mă duc, dar niciodată cu un glas din care să înțeleg ce rost avea acest dus. Era rece, disprețuitoare, plină de ranchiună (care mi se transmitea și mie), vanitoasă, plină de trufie, toată gama de sentimente care pot hărțui pe cineva, fără ieșire, și pe care niciodată cît trăise nu le exprimase ca soție (să-l facă pe bărbat să ridice brațele și să-și ia lumea în cap) și nici ca mamă să stîrnească în copii aceeași reacție exasperată. O făcea acum, ca și cînd ar fi vrut să recupereze ceea ce reprimase în ea toată viața. Corpul îi era bolnav, dar puterea, impulsurile vitale și ale gîndului păreau neatînse.

Mă dusei s-o văd pe Sibi. Ca altădată, întîmplarea făcu s-o întîlnesc chiar la cișmea, cu căldarea de apă în mînă. Se făcu palidă. "Ce s-a întîmplat?" zise. Îi e rău mamei?" "Da, foarte rău!" "Bine, mă întorc îndată!" Și se îndreptă, schimbă din mers găleata în cealaltă mînă și fără să-și arate fața se corectă, vine îndată, să ia ceva pe ea, s-o aștept acasă. întîrzie și cînd o văzui intrînd pe poartă, rămăsei uluit: așa era, cum spusese mama, cu același mers mlădios de odinioară, fără spinare adusă cum mi se păruse că avea cînd o văzusem ultima dată, chipul cu aceeași melancolie senină de fată visătoare și liniștită căruia acum absența speranței îi dădea parcă o bucurie adîncă a eliberării de o povară. Urcă sprintenă scara verandei și trecu pe lîngă mine fără să-mi arunce vreo privire. Se îmbrăcase într-un taior negru, bine croit, și își făcuse un coc

sever, care în loc s-o îmbătrânească, dădea chipului ei o atît de firească distincție încît tresării cu putere cînd o văzui de-aproape, ca, totdeauna în fața unei femei cu coc cu o frumoasă figură, venită parcă de pe altă lume. înțelesei: monstrul pe care îl născuse vrusese s-o devore. Nu era un copil, ci un vîrcolac, cu fața de brumă și părul mucezit. Bine că murise! Dar oare era adevărată și a doua afirmație a mamei, că fata asta fusese disperată cînd eu mă căsătorisem? Și că divorțase cînd divorțasem și eu? Nu cumva își omorîse și copilul? Nu trebuia pentru asta să-l arunce într-o copcă pe un rîu înghețat, ca Margareta din *Faust*, ci era suficient să-i facă o baie și să-l uite pe niște cârpe ude, cum făcuse una din cartier. A răcit, a făcut pneumonie, se întîmplă, mai răcesc copiii, mai mor... Bineînțeles că pruncucigașa nu pățise nimic și nici nu innebunise...

Îmi venii în fire și vrusei să intru înăuntru, dar Sibi tocmai ieșea și îmi șopti: "Mergeți acasă și vă culcați, mi-a spus că n-ați dormit deloc toată săptămîna. Veniți miine!" "Așa a spus?" tresării. "Da, așa mi-a spus, să veniți miine!" "Mă gonește!" "Nu vă gonește, dar e bine de-aici înainte să stea lîngă ea o femeie și nu un barbat." "De ce?" "Plecați chiar acum", repetă ea ca o poruncă, fără să-mi explice mai mult.

Credeam că mama mai avea încă de trăit cel puțin luni. Muri a treia zi, vegheată de Sibi. O găsii întinsă în patul ei, luminată de lumînări. Rubedeniile pe care ea nu vrusese să le vadă ("plecați de-aici, n-am nimic, o să-mi treacă!") umpleau acum odaia și veranda. Mama nu mai era frumoasă fără viață, moartea n-o transfigurase, arăta mai bătrînă cu zece ani, și așa-zisa liniște și împăcare nu apăruseră pe chipul ei. Tot ceea ce avusese ea în spirit pierise, moartea fusese victorioasă asupra ei, silindu-mă și pe mine să contemp lu îngrozit un chip chinuit și întunecat... Căzui în genunchi lîngă fruntea ei și izbucnii într-un hohot de revoltă disperată care mă zgudui cu o violență nimicitoare. Mama... Mamaaa... Și atunci mîini decise și puternice mă smulseră de-acolo și șoapte care protestau energic mă înconjură. "Ce e asta?... Ține-ți firea... Bine că nu s-a chinuit mult... Alții zac ani de zile și nu se îndură Dumnezeu de ei... A ținut la tine, dar acum tu trebuie să trăiești și să-ți vezi de viață... Tac-tău e mai liniștit, cu toată că și ce-o fi în sufletul lui, săracu... Om încă tînăr, a rămas singur... Pentru cine o mai muncească și el... fiindcă tu o să ai rostul tău, dar el..." Mă scoaseră afară din fumul lumînărilor, dar lumina soarelui viu de octombrie mă sfîșie parcă mai rău decît plînsul. Un domn, pe care abia îl recunoscui (era medicul din cartier), stătea lîngă mine. "Să nu vă mai uitați la mama dumneavoastră, zise el. I-am văzut ultimele analize: avea uremie..." "N-a avut cancer?" "Ba da, dar a murit, de uremie..." Vorbea, și el ca să nu tacă. Dar intui se că chipul mamei, care nu mai arăta cum îl știam toți și trebuise să îndure chiar ea această sluițire, mă înspăimîntase... "De cancer propriu-zis, continuă el, adică unele forme, care nu ating decît tîrziu un organ vital, bolnavul se chinuie, mult... Doamna Petrini, mama dumneavoastră, a murit de fapt de tristețe... Cancerul e boala tristeții... Am fost colegi la liceu, pe urmă ea a abandonat... Totdeauna a fost ea așa mai retrasă, i se spunea călugărița, știți, caracterizări din astea naive ale fetelor care le e gîndul mai degrabă la dans și la serate, decît la ceva mai înalt... Ce

mai faceți? schimba el vorba după o tăcere. Am auzit că o să reintrați în învățămîntul superior... V-am citit studiul despre Giordano Bruno, probabil e un fragment?!" "Nu, răspunsei, e un accident..." "Era foarte interesant!" continuă el gînditor, desigur ca să mă abată de la clipa de față... Mă chinuia mai ales gîndul că nu fusesem lîngă ea în ultimele clipe și că nu reușisem să-i spun cît de mult însemnase ea pentru mine și că nu se trudise zadarnic să facă din băiatul ei un om...

Și totuși, printre chinurile ei îmi trimisese o rază din vechea lumină: cînd venise Sibi îi spusese să mă duc să mă culc, fiindcă nu dormisem de-o săptămîină. Dormisem, dar lîngă ea în fotoliu. Și desigur nu m-ar fi alungat dacă pudoarea n-ar fi împiedicat-o să mă știe alături cînd puterile o părăsiseră și n-o mai țineau picioarele să se dea jos din pat. În ziua cînd murise încă mai era lucidă. De la birou venisem direct la ea. Arăta neschimbată, ba chiar Sibi îmi spuse că se simțea mai bine. Credeam că doarme. Se răsucise spre noi și deschisese larg ochii. "Da, spusese, mult mai bine. Ba chiar încep să simt că mi-ar părea rău să mă despart de moarte. N-am de ce mai trăi! Știu eu, n-o să mor, mai am de pățimit! Dar nu de lumea asta mi-e mai dor, ci de cealaltă!"

Mă întorsesem la birou, fiindcă fusesem cu o zi înainte căutat acasă și amenințat să dau drumul la bilanțul întrerupt acum zece zile, dacă nu vroiam să mi se desfacă contractul de muncă. Spre seară revenisem, mama însă nu mai era. La al doilea praznic, după cîteva săptămîni, Sibi îmi povesti că îndată după plecarea mea spusese că îi e sete de-un pahar de vin, îl băuse, într-adevăr cu mare sete, se uitase apoi la el gol, îndelung, i-l înapoiase, apoi se întorsese foarte hotărîtă cu spatele și exclamase tare, parcă în glumă, făcînd așa un gest în urmă, dar insistent de îndepărtare, adică să nu se țină nimeni după ea, și îndelung: "Mor! Adio, viață!" "Altceva n-a mai spus?" "Nu, atît a spus, dar eu am crezut că nu era nimic, ba chiar, Doamne iartă-mă, mi-a venit să rîd, fiindcă așa era glasul ei atunci, parcă vesel, parcă ne-ar fi spus așa cu mîna fluturînd că nu dă pe nimeni nici o ceapă degerată. Spun asta fiindcă și mai înainte cu o zi stăm noi de vorbă și zice, Sibi, bărbații nu fac nici cît o ceapă degerată și cu gestul ăsta al mîinii, așa, știți, de silă. Am ieșit puțin să mă duc acasă să-i aduc niște supă, am venit și zic, doamnă Petrini, hai, luați puțină supă (fiindcă pînă atunci mai luase). Sibi, zice, nu mai mănînc nimic. Păi de ce, doamnă Petrini, vă face bine. Nu mi-a răspuns! Numai cîteva înghițituri, am insistat. Sibi, zice, și la început n-am știut la cine s-a referit, ai grijă de băiatu-ăla! Am crezut că se referă la băiatul meu mort, că uitase că murise demult... Care băiat, doamnă Petrini? Băiatul meu! zice, adică dumneavoastră! M-am mirat de vorbele astea, dar i-am spus bine, acum... Acum, o aud că zice, lasă-mă să mor liniștită! Ceva m-a speriat din glasul ei, m-am zăpăcit, nu știam ce să mai fac, pe urmă mi-am zis eu să alerg să vină rudele. Au venit imediat, am trimis un copil de pe stradă care a luat-o la goană... Eu m-am întors acasă și am aprins o lumînare. Cînd m-am aplecat peste ea i-am văzut ochii deschiși, dar dați așa în părți. Am înțeles. Dar ai fi zis că dormea. Chiar așa murise, liniștită..."

În timp ce povestea, de lîngă Sibi se uita la mine un ins mai degrabă tînăr cu trăsături aspre, dar cu privirea blîndă, protectoare, care îmi plăcu și bănuii că trebuie să fie o rudă de-a ei... "A, zise Sibi, nu vă cunoașteți, soțul meu..." Se

căsătoriseră, zise ea, de curînd, el era un nou-venit în cartier, un învățător care reușise să se detașeze aici la noi dintr-un sat din apropiere... Și abia atunci, la lumina crudă a zilei și dincolo de starea de șoc în care mă aflam fără să știu vechind-o pe mama, imaginea Sibilei se echilibra în ochii mei. Nu mai era așa cum mi se păruse cînd urcase treptele verandei, dar desigur nici pe departe cum arătase ea acum cîțiva ani cu hidoșenia ei de copii în brațe...

XII

Așadar, mama suferise tot timpul de eșecul meu cu Matilda și murise cu gîndul că crescuse zadarnic un copil care se dovedise la fel de slab ca și ea? Cedase deci ideii comune despre slăbiciune și putere? Cred că nu, mi-ar fi spus-o, fusese doar geloasă că o iubisem atît de tare pe Matilda, sau mai bine zis, că Matilda mă iubise mai puțin și mai ales că după despărțire întîrziem să mă recăsătoresc (de aici gîndul că nu încetam s-o mai iubesc încă și nu mă despărțeam în sufletul meu de ea, cum nu se despărțise ea de tata, dar analogiile, deși ne ispitesc totdeauna cel mai tare și ne chinuie cel mai mult, sînt și cele mai false dintre toate ispitele care ne fascinează spiritul). Mama cedase doar pe patul morții, cînd îndoiala e mai puternică decît certitudinea care ne-a călăuzit existența. La urma urmei nu vom ști niciodată dacă Nazarineanul, cînd a strigat pe cruce: Dumnezeu meu, de ce m-ai părăsit, a mai avut putere să-și aducă aminte de sensul divin al existenței și sfîrșitului său.... fiindcă ultimele lui cuvinte, părinte, în mîinile tale îmi dau duhul, sînt mai degrabă expresia unei resemnări, decît a unei certitudini. S-ar putea spune însă că îndoiala e a trupului care piere și nu va mai renaște niciodată, spaima, revolta și regretul lui că n-a fost, cît a trăit, decît sclavul spiritului, acest tiran al bucuriilor vitale și frenetice... El, însă, spiritul, nu se îndoiește de sine și dacă tace în fața acestei revolte finale a celui în care s-a întrupat nu înseamnă că el nu știe că nu e niciodată mort. E luat prin surprindere? Sau a și părăsit trupul știind că în curînd acest trup se va întoarce în țărînă, această informă plămădă a haosului?

Curînd gîndurile mele deveniră senine, chipul mamei redeveni icoană și înrămai o fotografie de-a ei și o pusei pe biroul meu. Ploile toamnei care urmau unor lungi și frumoase zile, apoi ninsorile iernii cu vînturile ei reci nu reușiră să mă smulgă parcă din intemporal. În mod straniu mă făceau să mă simt etern nu numai în ghidul meu, ci în însăși ființa mea vie și intimă... Această stare era tot atît de puternică și totală, cum e aceea a celor care se simt tot timpul muritori, și nu uită de acest lucru nici cînd mănîncă, nici cînd beau, nici cînd petrec și nici cînd țin în brațe femeia iubită; contemplă ochii ei minunați și gîndesc: acești ochi într-o zi se vor închide pentru totdeauna.

Nu mai scriam nimic, citeam foarte puțin și, fără să am silă de cuvîntul scris, dorința comunicării cu cel care îmi vorbea prin aceste semne ale cărților se evaporă parcă într-o lumină celestă... închideam ochii și uitam totul și ceea ce acumulasem atîția ani cu pasiune mi se părea atît de puțin față de

copleșitoarea bogăție a acestei lumini care îmi inunda sufletul. Nu atât de neînsemnat, fiindcă nu uitam bucuria cu care eu însumi îmi scrisesem cele două cărți (și știam că într-o zi o să revin să scriu altele) și îmi imaginam, intuiaam cât de mare trebuie să fi fost a celor ale căror semne stăteau pe rafturile bibliotecii mele, semne magice, care aveau puterea să reînvie în noi propriile lor iluminări ca să comunicăm cu ei prin veacuri, dar acum această iluminare venea numai din mine și mi se părea unică, nedeterminată și eternă. Închideam cartea uitată în mâini tresărind cu putere, mă îmbrăcam și ieșeam afară. (Multe dintre ele mă făceau să mă gândesc cum de nu-mi dădusem seama pînă atunci că aceste cărți nu-mi cereau nici mai mult, nici mai puțin decît să le acord zile, ani din viața mea; le citeam din nevoia imperioasă de acumulare, îngrămădind peste sufletul meu viu cunoștințe; acum le deschideam și după cîteva minute mă adresam autorului de pe copertă: tu vrei să-ți dedic zile din viața mea; nici nu știi cât ești de pretențios; te-ai gândit bine cînd te-ai așezat la masă și ai strîns între coperti atîtea mii de pagini? Te-ai gândit că riști să te pun la loc în raft? ca și cînd ai vrea să vorbești cuiva și ești dat pe ușă afară? te-ai gândit cît e de desagregabil? Da, știu, ești un mare savant, dar ești savant prin acumulare a ceea ce au gândit sau trăit alții... tu, de la tine, ce aduci? Ce-ai trăit? ce experiență capitală te-a sguđuit care m-ar putea cutremura și pe mine?)...

Afară descopeream că totul era orbitoare lumină, chiar dacă cerul era plumburiu și pe jos înaintam prin lapoviță. Iar cînd fulgii de zăpadă spulberați de vînt mă prindeau în hora lor și mi se topeau pe obraz îmi aminteam că am cunoscut cîndva, în altă viață parcă, o femeie pe care o chema Matilda, pe care o iubisem și suferisem pentru ea și un gînd mititel, vesel și jucăuș mă

întreba de ce nu ne putusem noi înțelege, cînd e atât de ușor și de simplu să te înțelegi cu cineva. Neînțelegerea e ca dansul mirific al acestor fulgi, o bucurie și nu o suferință, dacă totul se petrece dincolo de spațiu și de timp... Aici e eroarea, coborîm în temporal... temporalul e infernul... Cine ne împiedică să trăim prin intemporalul din noi? mă întrebam stăpînit de o totală neputință de a înțelege neînțelegerea. Neînțelegerea e inexistentul, ceva care nu se poate concepe cu atât mai... cu cît tot ceea ce e viu în noi participă... din ochi țîșnesc fulgere, din gură potop de cuvinte a căror violență smulge și lucrurile din inerția lor, scaunele se prăbușesc, candelabru se clatină, obiectele zboară prin geamuri, trupurile se încleștează, capetele ating pămîntul... jos... mai în jos... spre el, să se deschidă și să-i înghită pe amîndoi... Ce doresc unul de la altul? Ce vrea să smulgă unul din celălalt? Nimic altceva decît ceea ce e celălalt, ceva indefinit, neclarificabil, dar care îl împiedică pe el să fie definit, clarificabil... Dar îl împiedică? O, da, tînde chiar să-l reducă în fiecă clipă a neant, pe măsură ce clipă de clipă celălalt încearcă să se constituie, să ia cunoștință de propria sa identitate...

Ceva limitat, fragmentar, temporal... Și după victorie?

Reîncep în alt spațiu epic al luptei pentru fericire, încărcăți de experiență, nu mai multă viclenie, cu mai multă răbdare, și cu arme mai puțin vizibile și spectaculoase, dar mai otrăvite, mai bine ascuțite și care rănesc mai adine și mai nevindecabil... Dar nu e oare asta fericirea însăși?

Această iluzie după care gonim pe vastitatea unei cîmpii pe care lăsăm,

moarte, bucăți din sufletul nostru, pînă cînd ne pierdem, istoviți, dincolo de orizont?... Săraca mama, ar fi vrut să deschid și eu pentru mine un nou spațiu epic, crezîndu-mă încătușat în celălalt, ca și cînd astfel ași fi putut chiar găsi fericirea. Da, ea de ce nu-și deschisese pentru sine unul nou? Nu găsise cu cine, dar oare căutase? Pentru a găsi, lumea nu e niciodată prea mică, nici măcar ulița în care trăiești. Sibi îl găsise pe învățătorul ei chiar la școală, unde reușise să fie, după cum aflai, numită suplinitoare. Preda de *un an*, pînă ce veni titularul, care de-acolo din satul lui fugise nu de școală, ci de o femeie de care tocmai divorțase. Era încă proaspăt în suferința lui și spre a se elibera îi povesti totul suplinitoarei, a cărei blîndă renunțare deveni speranță. (Dar parcă mama n-ar fi putut întîlni unul care să aibă ce-i povesti și ea să înțeleagă că un om care a suferit se va feri multă vreme să facă altora ceea ce i se făcuse lui cu vîrf și îndesat? Multă vreme, și de ce nu niciodată? și nu neapărat că ar fi fost mai bun ca alții, ci din inerția ororii în care fusese aruncat mai înainte? să nu reînceapă să n-o pățească iar? Dar mama nu-l putuse lăsa pe-al ei, ea sperase, crezuse că nu se poate ca un bărbat, altfel bun, să nu fie în stare să pronunțe doar un singur cuvînt, unul singur care ar fi egat-o de implacabila ei hotărîre...)

Nu-mi dădeam seama atunci (dar acum văd totul dar) că neputința mea de a înțelege neînțelegerea și care îmi picura în suflet o veselă, luminoasă, stranie și dulce melancolie, deschidea încet și pe nesimțite ușa secretă în care stătea ascunsă întreaga mea putere de a fi fericit în singurătate. Încerc astăzi să înțeleg de ce pentru mine răul își pierduse sensul, de ce atît de total în această euforie stăruitoare, deloc efemeră care se instalase în mine parcă definitiv și care mă făcea să văd totul scaldat într-o eternă lumină? Era cumva o sublimare a durerii pe care moartea mamei mi-o lăsase în suflet? Poate! Fiindcă adesea rămîneam ore întregi în fața chipului ei, cu coatele pe masă, contemplînd stăruitor trăsăturile dragi, pînă ce un singur amănunt (care îmi amintea gesturile ei rituale) se detașa și devenea viață, privea tăcută și încărcată de uimită dragoste cînd mă vedea că intru pe poartă, ea și cînd nu i-ar fi venit să-și creadă ochilor că existam și eram al ei, mîinile întinse cu sfială de-a lungul rochiei, într-o clipă, la fotograf, să-i prindă într-o imagine ființa efemeră, dar atunci vie, menită să-i supraviețuiască, veșnica ei prezență în curte, veșniciei ei umeri aplecați asupra rufei, veșniciele ei brațe ridicate în sus să le întindă pe frînghie, rufe curate prin care uitîndu-mă de lîngă coapsa ei vedeam soarele în irizări albastre și aurii... această cută pură a obrazului care cu anii se adîncise fără să devie amară, acest păr castaniu niciodată coafat, strîns pe lîngă tîmple într-un coc savant pe care nu-l văzusem niciodată desfăcut (cînd o surprindeam că și-l spală mă gonea cu o imperioasă voce), acești ochi mari, negri, de o strălucire opacă, în care parcă lumea nu se reflecta, asemeni unei fîntîni în care nu se zărea cerul răsturnat, ochi care erau și ai mei, ai fi zis dușmănoși dacă larg deschiși n-ar fi sugerat inocența... Și deodată toate acestea mă cutremurau... Acum ea e în pămînt, gîndeam, și cerul melancoliei mele se sfîșia și izbucneam în hohote șoptindu-i numele, chemînd-o, întrebînd-o unde e ea acum... Și atunci vedeam parcă aievea rana urîță a mormîntului săpat care o aștepta cînd cortegiul a intrat în cimitir... încă la noi în casă, deși era întinsă pe pat și cu chipul de ceară, era totuși mama, murise

dar era aici, casa în care mă crescuse era încă plină de prezența ei, acum urma să nu mai fie deloc, groapa era gata și alături oameni ca și ea, însă vii, voinici și hotărâți, cu lopețile în mâini, și care n-aveau să ezite s-o îngroape... Atunci am simțit pentru întâia oară că pământul e hidos, că în nici un fel nu e mama noastră, că e orb și dușman și că ne hrănește nu pentru că vrea el, ci pentru că noi îi smulgem roadele... că nu el, ci marele cosmos a făcut apele și soarele, animalele și oamenii, fără de care el, pământul, ar fi rămas singur cu vulcanii lui, sinistru astru negru, mai mort decât moartea... O, mamă, cum te-am lăsat noi singurică acolo în cimitir și am venit pe urmă acasă și am mâncat și am băut...? o întrebam altădată ca și când tot ea trebuia să-mi redea izbăvirea. Și mi-o dădea... Nu mă mai plînge, parcă îmi spunea, ești bărbat, trăiește-ți viața și adu-ți aminte de mine numai când ești fericit... Atunci voi simți că n-am murit nici eu... Ai uitat ce ți-am spus când ai stat lângă mine bolnavă? Am fost rea ca să nu-ți topesc puterea cu moartea mea, am vrut să vă îndîrjesc pe amîndoi, și pe tine și pe taică-tău, și bine am făcut și bine ați făcut când v-ați întors acasă, că ați putut să mîncăți și să beți... Să faceți la fel și la șase și la nouă luni...

.....

Arătam eu îndurerat când într-o dimineață găsii pe biroul meu de la *Oraca* o floare? Nu, dar îmi smulse un surîs. Cine mi-o pusese? Poate femeia de serviciu... Ea avusese un gest cu mîna la gură (care semăna cu al mamei) în ziua când venisem cu semnul de doliu la haină. "Mama dumneavoastră? exclamase. Era bătrînă?" "Nu, nu era bătrînă!" "O, săraca, te pomenești că o fi chinuit-o vreo boală... S-a chinuit mult?" mă întrebasese cu acea știință naivă despre viață și moarte care nu consideră rele nici viața nici moartea (ne sînt date!), ci suferința, pe care n-o merităm, fiindcă nimeni n-a vrut să se nască și nimeni nu crede că nu trebuie să moară, dar de ce să suferim, oricîte rele am fi făcut pe acest pământ...? (Se vedea că deși în vîrstă, nu cunoștea și n-ar fi crezut dacă i s-ar fi spus măcar unul dintre marile rele de pe pământ comise de oameni și care ne aduc o suferință pe care o merităm.) "Nu, i-am răspuns, nu s-a chinuit mult!" "Mama e tot ce avem mai scump...", mai spusese această ființă umană care răspundea la numele de... Nu, nu ca îmi pusese pe birou acea floare! Trecuseră de atunci șapte luni... Cine putea fi?
